

STENOGRAFSKE BELEŠKE

NARODNE SKUPŠTINE

KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

GODINA 7

BEOGRAD 1938 GODINE

KNJIGA 3

XXIV REDOVNI SASTANAK

NARODNE SKUPŠTINE

KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

DRŽAN 2 MARTA 1938. GODINE U BEOGRADU

PRETSEDAVALI:

PRETSEDNIK
STEVAN ĆIRIĆ

i

POTPRETSEDNICI:
FRANJO MARKIĆ i JEVREM TOMIĆ

SEKRETAR
Dr. DRAGAN DAMIĆ

Prisutni g. g. Ministri: Pretsednik Ministarskog saveta i Ministar inostranih poslova dr. Milan M. Stojadinović; Ministar unutrašnjih poslova dr. Anton Korošec; Ministar bez portfelja dr. Šefkija Belmen; Ministar poljoprivrede Svetozar Stanković; Ministar šuma i rudnika Bogoljub Kujundžić; Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja Dragiša Cvetković; Ministar građevina Dobrovoje Stošović; Ministar bez portfelja dr. Miho Krek; Ministar bez portfelja Vojislav V. Đorđević; Ministar pošta, telegrafa i telefona Vojko R. Čvrkić; Ministar prosvete Dimitrije Magarašević.

POČETAK U 9 ČASOVA

SADRŽAJ:

Pre dnevnog reda: 1 — Čitanje i usvajanje zapisnika XXIII redovnog sastanka;

2 — Saopštenje zakonskog predloga Sekule Zečevića i drugova, narodnih poslanika, o predlogu zakona o sređivanju i likvidaciji dobrovoljačkih povlastica, i odbijanje hitnosti.

Govornici: Sekula Zečević; Ministar poljoprivrede Svetozar Stanković, Pretsednik Narodne skupštine Stevan Ćirić.

Dnevni red: Nastavak pretresa u pojednostima izveštaja Finansijskog odbora o predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansijskog zakona za budžetsku 1938/39 godinu, i to:

1 — Pretres budžeta rashoda — VII razdeo — Ministarstvo unutrašnjih poslova.

Govornici: Ministar unutrašnjih poslova dr. Anton Korošec, Sava Mikić, Milivoje Isaković, dr. Ivan Jančić, Branko Dobrosavljević, dr. Rudolf Dobovišek, Mita Dimitrijević, dr. Janko Baričević (u ime grupe Jugoslovenskog kluba), Pretsednik Narodne skupštine Stevan Ćirić (dvadeset dva puta), Aleksandar Lazarević, dr. Dragutin Kojić (radi ličnog objašnjenja), Mihailo Kalamatijević, Josip Cvetić (u ime grupe

Jugoslovenske nacionalne stranke), Nikola Zuber (radi ličnog objašnjenja), Mihailo Krstić (radi ličnog objašnjenja), Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja Dragiša Cvetković, Vinko Gornjak, Vladimir Šulkić, Vojislav Lazić (u ime grupe Nezavisnog kluba), Vasilj Koštić, Miloš Rašović, Sava Mikić (radi ličnog objašnjenja), Velimir Jojić, Milenko Glišić, Marko Ružičić, Radivoje Nanović, dr. Jordan Aćimović (u ime grupe Nezavisnog kluba), Potpretsednik Narodne skupštine Franjo Markić (dvanaest puta), Potpretsednik Narodne skupštine Jevrem Tomić (deset puta).

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodo narodni poslanici, imam čast otvoriti XXIV redovni sastanak Narodne skupštine. Molim sekretara g. dr. Dragana Damića da izvoli pročitati zapisnik prethodnog sastanka.

Sekretar dr. Dragan Damić pročita zapisnik XXIII redovnog sastanka.

Pretsednik Stevan Ćirić: Ima li ko od gospode narodnih poslanika kakvu primedbu na zapisnik? (Nema!) Primedaba nema, zapisnik je primljen.

Izvolite čuti jedan zakonski predlog za koji se traži hitnost.

Sekretar dr. Dragan Damić (saopštava): G. Sekula Zečević i drugovi, narodni poslanici, podnose Narodnoj skupštini na rešenje predlog zakona o sredivanju i likvidaciji dobrovoljačkih povlastica i traže da se ogласи за hitan. (Vidi prilog).

Predседnik Stevan Ćirić: Reč ima narodni poslanik g. Sekula Zečević da obrazloži hitnost svoga zakonskog predloga.

Секула Зечевић: Господо народни посланици, при доношењу овога законског предлога који тежи за тим, да се коначно приступи сређивању и ликвидацији досадашњих државних обавеза по Закону о добровољцима, моји посланички другови и ја били смо инспирисани са три основна мотива.

Први мотив јесте у томе, да наша држава, преко свога Народног Претставништва искупи свето дату реч, свето обећање Блаженопочившег Витешког Краља Александра Ујединитеља, некадашњег Регента Краљевине Србије, дату добровољцима у часовима, када су на пољу части сејали своје кости, не жалећи их и жртвујући их за велику идеју народног ослобођења, уједињења и за велико начело народног самоодређења.

Није блаженопочивши Краљ Ујединитељ дао своје обећање добровољцима да ће у ослобођеној држави добити земљу за то, да их награди — јер је Он знао, да нема те награде којом би се могла платити легендарна храброст и свесне жртве из борби за ослобођење и уједињење.

То обећање потекло је отуда, што је Краљ Ујединитељ врло добро знао, да међу тим херојима има и таквих, чије породице већ стотинама година немају довољно земље, које им је одузео туђин.

Он је знао, да у будућој Југославији има доста аграрне сиротиње, и да је баш та аграрна сиротиња најбољим својим делом била увек спремна да брани своје огњиште од свих насртаја.

Он, дакле, господо народни посланици, није награђивао овога или онога ратника, овога или онога добровољца и усташу, који су са Његовим великим оцем, Петром Мркоњићем, водили ослободилачке борбе. — Он је хтео да тим поступком реши један крупан историјски, социјални и економски проблем. Он је хтео да даде правду обесправљеним, и од њих створи задовољне грађане, који ће и даље верно стајати на бранику отаџбине. (Узвици на левици: Тако је!)

Други мотив јесте тај, дакле, што државне обавезе према добровољцима треба ликвидирати и у интересу самих добровољаца и усташа, јер је њихова економска и социјална ситуација данас постала таква да не баца ни мало повољну светлост на нашу данашњу државну заједницу.

Само један део добровољаца и усташа надељен је земљом, и то под врло тешким погодбама, док је и данас огроман број оних који чекају да буду надељени земљом, па било и под тим најнеповољнијим условима.

Кад, дакле, постоје обавезе и закони, по којима се мора поступити, дужност је државе да то питање ликвидира, да нађе једно повољно решење које ће је ставити у могућност, да поступи мудро и смишљено, па и експедитивно, јер је крајње време да се то питање скине са дневног реда.

Трећи мотив којим смо били руковођени при подношењу овога предлога, јесте мотив садржан у целокупном проблему наше колонизационе политике.

Питање добровољаца и усташа само је један део тога нашег општег и тешког проблема коме се мора посветити пуна пажња.

Ви, господо, знате веома добро, каква је наша етничка ситуација на нашим границама на Југу и Северу.

Она је за нас не може бити неповољнија, јер су нам баш те најосетљивије границе најслабије насељене нашим домаћим, југословенским живљем.

Ми слободно можемо рећи да наше победе у великим ратовима и наше огромне поднете жртве, нису крунисане пуним успехом, дакле нису потпуне, ако најхитније не предузмемо потребне кораке, да населимо, т. ј. стварно и етнички добијемо те крајеве. (Одобравање на левици).

Сређивањем и ликвидацијом државних обавеза према добровољцима решава се и тај проблем бар делимично, јер, ако се они населе на Југу и Северу, они у исто време постају наша национална мртва стража, а не плаћени чувари наших државних граница на местима која су најосетљивија.

Сва та три мотива, господо народни посланици, тако су крупна, тако важна, да на њихово образлагање вама не би требало трошити ни једне једине речи. Ја ћу вас, ипак, упозорити на некоје појединости које мени изгледају као најнужније.

Обећање које је Врховни Командант и Регент Краљевине Србије, неумрли Краљ Александар дао добровољцима, својим ратним друговима, ушло је у сва акта, којима су званично ударани стубови наше земље и државе.

Понајпре оно је нашло свој израз у Престоној Беседи и Адреси, којима је отворено заседање привременог Народног претставништва, а затим и у истоветним државним актима којима је отворена Уставотворна скупштина, као и у самом Видовданском Уставу.

Почели су после тога да ничу разни закони и законски пројекти о извршавању аграрне реформе и насељавању, али се доношењу специјалног закона о добровољцима није приступило, па су насељавани под т. зв. општим условима, под којима је земља додељивана и осталим аграрним интересентима.

Тај процес трајао је све до 1928, када је изашао Закон о добровољцима, коме је главни циљ био да утврди како ће се доказивати добровољачко својство и ко се има сматрати добровољцем и усташом. Тим законом добровољци нису добили никакве специјалне повластице већ само првенство пред осталим аграрним интересентима, али и то им је добро дошло, јер је наша славна администрација и овде као и увек грешила, па се је могло да догоди, као на пример у моме срезу, да се добровољац који је био одликован Карађорђевог звездом с мачевима огласи за неборца.

И после тога закона добровољци су и даље добијали „уверење и парче ледине“, како је казао један наш политичар, добили су дакле уверење да су добровољци, а срећнији и неколико хектара старе, необрађиване утрине или крчевине, коју су имали својим трудом и муком, најчешће без икаквих сретстава, да обраде у плодну земљу.

Ја вас молим сала, господо народни посланици, да замислите како је јадно морао да изгледа тај нови живот наших насељеника.

Они су најпре имали да дођу у један сасвим нови крај, где ни земља, ни њен квалитет, па ни

начин обрађивања, ни клима није иста као у њиховом крају.

Из старих домова они су полазили голоруки јер да су били богатији свакако не би напуштали свој стари крај. Који комад стоке, која алатка, нешто мало прња, било је све што су они из старог краја могли да пренесу у нови.

Требало је риљати и крчити и из земље вадити стогодишње старе пањеве и ви ћете осетити, господо, шта то значи кад вам напоменем да је за крчење једног хектара земље потребно 200—300 радних јединица.

Без сретстава, без новца, без радне снаге, без алата и најчешће и без хране добровољац је имао да се бори за елементарне услове за свој живот, и није никакво чудо ако су многи, обесхрабрани вратили се у свој стари крај да гладују са својима онако како су и раније радили.

Долазећи у нову средину у овако бедном стању нису добровољци често били добро примљени ни од мештана, староседелаца.

А како је било кад је Аустрија насељавала Немце и Мађаре по Војводини?

Онда су, господо, староседеоци Срби морали да подижу куће колонистима, и да их помажу радном снагом, а аустриска држава је, то се зна, пуном материјалном помоћи помагала њихов смештај.

Погледајмо сада шта раде други напредни народи, како они врше колонизацију. Ми знамо да један немачки насељеник кошта Рајх поред дате му земље — још око 10.000 до 12.000 рајхсмарака, а чехословачки 100.000 чк., а знамо и то да су Грци за колонизацију избеглица из Мале Азије, вршену дуж наше и бугарске границе, утрошили милијарде драхми. Немачки насељеник добија од државе све, почевши од куће, коња и вола па до кашике, а наш насељеник добијао је само, као што реках, уверење и парче ледине.

Не треба се дакле чудити што наша колонизација до сада није дала скоро никакве резултате ни у северним ни у јужним крајевима, где је требало радити са много више система и стручности. Истина, и код нас је био основан колонизациони фонд с наменом да помаже колонизацију а с њом и добровољце, али су сретства тога Фонда била тако мала, тако јадна и недовољна, да се позајмице, које су из њега давале, крећу између 2 до 5.000 динара максимално, а тако мала помоћ била је и никаква помоћ.

На овај начин даде се и објаснити чињеница што су наши добровољци и насељеници онако тешко прошли, јер је велики број одраслих помро, далеко пре времена, да и не говорим о смртности деце, дакле подмлатка.

Сада ћете лако разумети и то како јадно изгледа та наша колонизација кад наш добровољац и колонист, дакле наш култур-трегер, пружа руку и моли милостињу, на пример на Југу, од Арнаута.

Иницијативом Витешког Краља Александра Ујединитеља извршена је 1930 ревизија Закона о добровољцима, којом су им призната својства и извесна права, па је тако решена била бар та прва етапа.

Од тога времена држава је почела живље да подиже колоније, па су и насељеници добијали и куће, уосталом, врло скромне и лоше грађене, али ипак куће, па су тако били снабдевени уточиштем, док је земљу и даље требало риљати.

Закон из 1930 углавном је решио сва знатнија добровољачка питања, али његово извођење у пракси није дало тај резултат. Наступила је криза, па држава није имала новаца да инвестира и у тај посао, а онда и стога што наша администрација није дорасла да решава тај крупни проблем. Напослетку, нестало је и земље за делење, према пројекту Министарства. (Чује се: То је главно!) Ја мислим да има земље само је треба понова поделити аграрном реформом. (Пљескање и одобравање на левици).

За доказ незнатног поступања приликом насељивања, ја бих могао да наведем многе примере, али ћу навести само један. Тако су на пример читаве колоније подизане у безводним крајевима, па су остале без воде за људе и стоку, а у то се може уверити свако ко на пр. дође у село Сврке у Метохији. Често пута насељеничка имања налазе се по 10 па и 12 км. далеко од насеља, па сваки дан морају да на само пешачење губе по 4 сата јер, разуме се, тамо нема ни пута, ни стоке ни кола, да би се могли возити. Колоније су, дакле, најчешће подизане без проучавања и задовољења најелементарнијих услова, као што је питање воде, пута, шуме, и осталих практичних питања једног насеља.

Други разлог да Закон о добровољцима из 1930 није могао бити извршен јесте у томе, да су већ после 1935 биле исцрпене све практичне могућности насељивања. У северним и јужним крајевима земља је подељена, па се насељивање тамо налази у знатном опадању. Оно се од тога времена врши само појединачно, па је срећан сваки добровољац и насељеник, који добије уверење и комад ледине.

На тај начин неколико хиљада добровољаца и усташа још увек чека да буде подељено земљом, а у Министарству им се одговара да нема земље и да треба чекати.

То је, господо, несумњиво лако рећи, и нама је познато како то чекање изгледа кад га каже наша администрација. То је чекање у бесконачност, као што на пример три хиљаде добровољаца већ годинама чека исушење Панчевачког рита, да би у томе риту били подељени земљом.

Законски предлог који подносимо иде, дакле, за тим, да су у одређеним роковима, али у исто време и коначно, ликвидирају све обавезе државе према добровољцима и усташима.

Како су изгледу за делење земље без великих инвестиција за радове и мелиорације скоро никакви, а како има врло мало изгледа да ће наша држава приступити даљој ревизији аграрне реформе, коју ја непрестано тражим, у циљу потпуног ликвидирања великог поседа, — мора се приступити бар сређивању овога горућег добровољачког питања.

Овај законски предлог иде затим да у року од годину дана сваки добровољац и усташа добије земљу. У колико нема земље, Министарство пољопривреде издаће му 6% обвезнице, и то 100.000 динара добровољцима и усташима са борацким уверењем, и 60.000 динара добровољцима и усташима са неборацким уверењем.

У колико је некоме подељена земља, а не насељивају се Министарство пољопривреде да ту земљу употреби за даљу колонизацију, док ће се интересенту исплатити оштета у обвезницама по торњој скали.

Општине у које се добровољци населе имају да подигну купу своје поводошломе члану, а зато добију од државе 10.000 динара у готову и потребан грађевински материјал.

Поред тога, према овоме законском предлогу, сваки насељеник добија из сретстава Колонизационог фонда одмах у првој години насељења живи и мртви инвентар у вредности од 20.000.

Они пак добровољци и усташе који су насељени последње три године за време трајања кризе, т.ј. од 1 јануара 1935 добиће помоћ из Колонизационог фонда у износу од 5.000 динара, за набавку живог и мртвог инвентара. (*Милан Лазаревић*: Што о томе говориш, кад Влада већ има о томе свој предлог!)

Господо народни посланици, мој апел упућен вама и Краљевској влади да примите хитност овог законског предлога не могу да завршим док вас још једном на упозорим на озбиљност наше ситуације у погледу проблема насељавања јужних и северних крајева.

Тако на пример наша јужна граница према Грчкој износи 262 км., према Арбанији 465 км., а према Бугарској 536 км., у свему дакле близу 1.300 км., што у исто време значи око 1.300 км. туђег етничког притиска на наш Југ.

Према нашим границама стоје чврсти зидови арбанског, бугарског и грчког етничког организма, док је на свима тим границама наш живаљ веома проређен и мешовит.

Уз то, између северних српских насеља, динарских, старовлашких, моравских и јужносрбијанских насеља, није успостављена ни духовна веза, јер постоје велике етичке бране, које је створила историја и насеље.

Ја сам господо, израдио једну карту која означава тај етнички притисак, и кога то интересује може да је види.

Ми морамо, господо, најхитније да побијемо те бране и успоставимо ту везу и континуитет и то је несумњиво у овим временима најважнији задатак наше државе.

Тај крупни проблем, од кога су боловале и друге нама суседне државе, решаван је двоструко, прво: путем колонизације, као што су, на пример, радили Грци,седајући све, почевши од граничног камена; а, затим: разменом инорасних елемената, као што су, на пример, радили Бугари, Румуни и Грци.

Све те три земље имале су много турског расног елемента који је природно испољавао тежње и жеље да се врати у своју националну државу, у нашу данашњу савезницу и пријатељицу Турску Републику. Против таквих тежња наших инорасних елемената ми не само да не можемо имати ништа, него их морамо помагати, морамо им ићи на руку и наша би, дакле, дужност била да најпре са Турском Републиком, а по томе и са Арбанијом приступимо измени националних елемената, до што је год могуће шире мере.

На тај начин ми помажемо свога пријатеља и савезника оснажујући га његовим расним и етничким елементом, с друге стране, добивамо слободне терене на којима вршимо колонизацију нашег елемента и обезбеђујемо тиме државну границу. Тако су, најпре Грчка, а затим Румунија и Бугарска, извршиле и још увек врше измену становништва.

Тим начином можемо да се користимо и ми, у толико пре што, колико ми је познато, Турска Ре-

публика показује вољу да и сама изврши измену становништва и прикупи своје расне или својој раси сличне елементе.

Тај исти посао морао би се свршити и са Албанијом; без икакве штете по нас и њих.

Ова акција биће, нема сумње, од обостраног интереса, и она ће на обе стране донети најповољније резултате. Тиме ће, што се нас тиче, бити обезбеђен не само замах наше колонизације, него ће и за вечна времена бити решен расни проблем наших јужних и северних крајева, што је од првокласне важности за нашу државу.

Ако ми, дакле, тражимо да се ликвидују државне обавезе према добровољцима, чинимо то из тога што желимо да путем наше колонизације отворимо нове видике, дадемо нове могућности, — што желимо да их ставимо на једну нову основу, и ја ни мало не сумњам да ћу заједно са мојим посланичким друговима овим својим предлогом наићи на пуно разумевање и државничку мудрост и код Краљевске владе и код владине већине у Народном претставништу, а то ће доказати тиме што ће примити хитност овог законског предлога. (Бурно одобравање и плескање на левици).

Pretsednik Stevan Ćirić: Има рећ Министар пољопривреде г. Светозар Станковић.

Министар пољопривреде Светозар Станковић: Господо народни посланици, хитност за пројекат закона о сређивању и ликвидацији добровољачких повластица, коју траже господа народни посланици Секула Зечевић и другови, не могу прихвати, тим пре, што је по овоме истом питању израђен у повереном ми Министарству реалнији и конкретнији предлог закона о издавању обвезница ратним добровољцима у место аграрне земље и о закључењу зајма за насељавање. (Бурно плескање и одобравање у центруму и на десници).

Овај пројекат закона повереног ми Министарства налази се пред Привредно - финансијским комитетом Министара на решавању.

Због хитности овога питања израђен је од стране повереног ми Министарства и амандман за Финансијски закон, којим се овлашћује Министар пољопривреде да ово добровољачко питање реши путем Уредбе са законском снагом, у колико се напред поменути пројекат закона Министарства пољопривреде не би могао скоро озаконити путем Народног претставништа. (Бурно плескање у центруму и на десници).

Стога молим г. г. народне посланике да ово изволе примити знању и одбити тражену хитност за пројекат закона народних посланика г. г. Секуле Зечевића и другова. (Плескање у центруму и на десници).

Pretsednik Stevan Ćirić: Господа народни посланици, Народна skupština има да реши да ли prima хитност или не за овај законски предлог. Господа народни посланици који primaју хитност, нека изволе седети, а господа која не primaју, нека изволе устати. (Већина устaje). Господа, већина је odbила хитност овог законског предлога. Пошто је хитност odbijена, за овај ће се законски предлог избрати нарочити odbor кад то Народна skupština odluči.

Господа народни посланици, prelazimo на дневни ред. На дневном је redu: Наставак pretresa у појединостима izveštaja Финансијског odbора о predlogu

budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansijskog zakona za budžetsku 1938/39 god i to:

1 — Pretres budžeta rashoda — VII razdeo — Ministarstvo unutrašnjih poslova.

Ima reč Ministar unutrašnjih poslova g. dr. Anton Korošec. (Burno i dugotrajno pljeskanje u centru i na desnici).

Ministar unutrašnjih poslova dr. Anton Korošec: Gospodo poslanici, Ministarstvo unutrašnjih poslova u prošloj budžetskoj godini razvijalo je svoju delatnost u pravcu ostvarivanja zadataka, koji spadaju u njegov delokrug. Poboljšanje administracije i podizanje nivoa rada vlasti opšte uprave bilo je predmet naročitog staranja Ministarstva. Reforma administracije, koja se postupno sprovodi već nekoliko godina, još nije potpuno dovršena. U smislu tih nastojavanja za popravkom administracije, i radi bolje kontrole rada vlasti i organa koji se nalaze u sastavu resora unutrašnje uprave, izvršena je reorganizacija inspekcione službe donošenjem nove Uredbe o inspekcijama. Tom Uredbom zavode se redovne inspekcije kod sviju vlasti unutrašnje uprave, a prema ukazanoj potrebi vršiče se i vanredni i specijalni pregledi, kao što je to bio slučaj i do sada.

Osim navedene Uredbe o inspektoratima donet je Pravilnik o delokrugu Generalnog inspektora unutrašnje uprave i njime su određena prava i dužnosti Generalnih inspektora, koji vrše Ministrovu kontrolu celokupne unutrašnje uprave i staraju se da bude sprovedena u život reforma opšte uprave.

Na pripremanju projekata novih zakona i uredba radeno je takode i prošle godine. U izradi je sada Uredba o regulisanju vatrogastva, Uredba o cenzuri filmova, Pravilnik o izmenama i dopunama Pravilnika o službenom odelu za činovnike resora Ministarstva unutrašnjih poslova, Zakon o izmeni i dopuni Zakona o unutrašnjoj upravi, Uredba o dopuni Uredbe o prijavljivanju stanovništva i Pravilnik o pregledu motornih vozila.

Produžen je rad na projektima zakona, koji su ranije bili započeti i to: Zakona o opštoj državnoj statistici, Zakona o zavičajnosti, Zakona o banovinskim samoupravama, Zakona o izmenama i dopunama Zakona o opštinama, Zakona o izboru narodnih poslanika i Zakona o zastavama.

Po pravu nadzora, pregledano je i odobreno 47 banovinskih Pravilnika, i to u sporazumu sa Ministrima u čiji resor dotična norma spada po svojoj struci. Primera radi navode se pravilnici: Pravilnik o stočarskom fondu svih banovina, Pravilnik o fondu za gradenje i održavanje banovinskih puteva Zetske banovine, Pravilnik o opštinskim koševima Zetske banovine, Pravilnik fonda za socijalnu pomoć Dunavske banovine, Pravilnik o narodnom pozorištu Moravske banovine, Pravilnik o kamenolomu Dunavske banovine, Pravilnik o prenosu sitne stoke automobila, Pravilnik o dečjim domovima Dunavske banovine, Pravilnik o uređenju sela i drugih naselja Moravske banovine, Pravilnik o osnivanju i radu Trifolin stanice Vardarske banovine (ima za cilj ispitivanje stočne hrane i poboljšanje stočarstva), Pravilnik o penzionom fondu Dunavske banovine.

Gospodo, takode u toku 1937 godine nastojavano je na unapređenju izvršne službe. Težeći stalno tome cilju izvršena je delimična motorizacija žandarmerije. Iz odobrenog kredita od 4 miliona dinara Komanda žandarmerije nabavila je dva putnička ve-

lika automobila sa šest sedišta, 8 putničkih manjih automobila sa 4 sedišta, 36 polu-teretnih automobila i 44 motorcikla sa prikolicama. Za dalju motorizaciju izraden je opsežan plan. Izvođenje ovoga plana izvršiče se postepeno u granicama budžetske mogućnosti u toku narednih budžetskih godina, dok se konačno ne bude ostvarila u potpunosti motorizacija žandarmerijskih jedinica.

Podignute su i nove žandarmerijske telefonske linije. Novih žandarmerijskih telefonskih linija podignuto je 81 kilometar i 200 metara, a izvršene su na kraćim odstojanjima opravke postojećih žandarmerijskih telefonskih linija na ukupnoj dužini od 357 kilometara. Sem toga izvršeno je podvostručavanje jednožičnih linija na ukupnoj dužini od 190 kilometara i na 86 žandarmerijskih stanica instalirani su poštanski telefoni.

Kod uprava policija i gradskih policiskih predstojništva izvršnu službu obavljaju policiski izvršni službenici. U prestonici policiska straža obavlja saobraćajnu službu. I kod ove ustanove radeno je tokom 1937 godine na stručnom vaspitanju osoblja i na usavršavanju policijske izvršne službe. Održavani su tečajevi za policijske stražare pripravnike i za nadstražare.

Istovremeno naponi su bili upravljani i u pravcu poboljšanja tehničke opreme policijskih izvršnih organa.

U razvijanju radio-tehnike u policiskoj službi a po traženju Upravnika grada Beograda, Centralna škola za policijske izvršne službenike izradila je u svom tehničkom laboratoriju i sa vlastitim snagama 100-vatnu policijsku radio-centralu i pet 20-vatnih policijskih radio-telegrafskih aparatura, koje su u novembru prošle godine ustanovljene na upravnom području Uprave grada Beograda i time je pomoću radio-telefonije obezbedena policijska radio-telefonska služba za redovnu dojavnu službu, i u slučaju, ako bi redovna gradska telefonska mreža iz ma kojeg razloga prestala funkcionisati.

Radi dalje izrade policijskih radio-telegrafskih i telefonskih aparata i motorizovanja jedinica državne policiske straže, izgrađena je u maju prošle godine, u krugu Centralne škole za policiske izvršne službenike, zgrada za radio-mehaničarsku radionicu, koja je snabdevena potrebnim alatom.

U ovoj godini počela je uspostavljati Centralna škola za policiske i izvršne službenike i svoj fotolaboratorij, koji će služiti pitomcima za osnovnu obuku u fotografiji, koja je toliko važna u policijskoj struci. Pored nabavljenog filmskog aparata »Šmalšpur« 16 mm., Centralna škola za policiske izvršne službenike nabavila je i odgovarajući filmski aparat za prikazivanje snimljenih filmova tako da će Centralna policiska škola, po uzoru modernih i savremenih policiskih škola u inostranstvu, moći u buduće snimati stručne vežbe i ostale slučajeve i za policiske službe i prikazivati ih pitomcima u svrhu uzorne obuke, koja se metoda pokazala i u drugim policiskim školama kao vrlo dobra. Napomenuti valja i to, da je za rad ovim aparatima potrebno ljudstvo već uvećano i da je već jedan policiski film snimljen i da će arhiva policijskih filmova za buduća vremena imati veliku vrednost.

Gospodo poslanici, budžet resora Ministarstva unutrašnjih poslova za 1938/39 godinu predložen je u iznosu od 601,157.169 dinara. Sadanji budžet iznosi 538,277.603 dinara, te je prema njemu predlog pove-

čan za 62.879.566 dinara. Od ove sume na lične rashode dolazi 48.192.328 dinara a na materijalne «4.687.238 dinara.

Pri izradi ovog pregloga nastojavano je, da se u njemu predvide samo izdatci za podmirenje neophodnih potreba, a druge manje važne potrebe odložene su za docnije.

Povećanje ličnih rashoda došlo je usled povećanja ličnih i porodičnih dodataka službenika, zatim usled predviđenog kredita na unapređenja službenika u idućoj budžetskoj godini i prijema diplomiranih pravnika za činovničke pripravnike. Isto tako predviđen je prijem novih policijskih stražara za gradska pretstojništva. Najzad ovaj predlog ima da zadovolji jednu prešnu potrebu žandarmerije: popunjavanje formacijskog brojnog stanja žandarmerijskih jedinica.

S obzirom na izložene potrebe broj celokupnog osoblja u područnom mi resoru po predlogu budžeta povećan je za 1.335 lica i to povećanje je uglavnom učinjeno kod političko upravnog i egzekutivnog osoblja.

Povećanje materijalnih rashoda od 14.687.238 dinara raspoređeno je na sve glave kojih u ovom budžetskom razdelu ima šest.

Predviđeno je da se iz ove sume nabave motorna vozila za Upravu grada Beograda i Uprave policije u Splitu, Sarajevu i Cetinju. Zatim, povećani su krediti za kancelarijski materijal, ogrev i osvetljenje kod Banskih uprava, a takode i kod žandarmerije, jer sadanjim budžetom odobreni krediti nisu bili dovoljni usled povećanja cena ogrevu i ostalom materijalu. U navedeno povećanje ulaze i izdatci za opremu ljudstva kod žandarmerije i policiske straže.

Kod opšte državne statistike materijalni rashodi su takode predloženi u nešto povećanom iznosu. Predviđeni su krediti za štampanje, naučnu obradu, izdavanje statističkih knjiga i publikacija kao i za pripreme za popis stanovništva koji će se izvršiti u 1940 godini. I ovo povećanje ušlo je u već pomenutu sumu od 14.687.238 dinara.

Na kraju izlaganja o cifarnom delu budžeta neka mi bude dopušteno da učinim upoređenje ovog predloga sa nekim ranijim budžetima resora Ministarstva unutrašnjih poslova. Iz tog upoređenja videćemo, da su neki raniji budžeti ovog resora ne samo dostizali, nego i premašili sumu rashoda predviđenu ovim predlogom. Kad uporedimo predlog sa budžetom za 1927/28. godinu vidimo, da je ovaj predlog manji od budžeta za 1927/28. godinu za 1.248.674 dinara, iako resor nije imao tada ovoliki obim poslova kao danas, niti isti broj nadležstava, a osim toga, ni opšta državna statistika nije ulazila tada u sastav resora Ministarstva unutrašnjih poslova.

Zatim, ovaj predlog manji je od budžeta za 1930/31. godinu za 70.773.577 dinara, a od budžeta za 1931/32. godinu manji je za 42.842.831 dinar.

I ovi podatci potvrđuju fakt da obziri štednje nisu bili zanemareni pri izradi ovoga predloga, mada izvođenje reforme opšte uprave zahteva znatne izdatke.

Iz ovoga izlaganja o unutrašnjem poslovanju vidi se, gospodo, da povereno mi Ministarstvo nastojava da i skromnim sretstvima našu policiju podigne na onaj stepen na kome se nalaze strane moderne uređene policije i taj rad u navedenom pravcu nastaviće se iduće budžetske godine.

Gospodo narodni poslanici, prelazeći na izlaganje naše unutrašnje politike, odmah ću se osvrnuti na

političke prilike u hrvatskim krajevima, o kojima se je u generalnoj debati o budžetu najviše govorilo. I mi znamo, da prilike u Hrvatskoj nisu najidealnije, ali takode znamo, da nisu ni tako očajne, kao što pojedinci hoće da ih pretstave. Napetost, koja je vladala, kad smo mi preuzeli Vladu, tačno je, da je sada u mnogome popustila i atmosfera je mnogo pomirljivija nego što je bila pre tri godine. (Prigovori na levisi — Burno odobravanje i pljeskanje u centru i na desnici).

Iako se ponekada dešavaju događaji, koji nisu u volji državnim vlastima, ipak se je uvek dokazalo, da je državna vlast nadmoćna, da je sačuvala poštovanje zakonskih propisa i autoritet države. (Burno odobravanje na desnici. — Prigovori na levisi).

Hrvatski pokret u zemlji manifestuje se u glavnom u pet raznih akcija:

1) Rad bivše Hrvatske seljačke stranke (HSS). Ova politička stranka formalno ne postoji niti bi po Zakonu mogla da postoji, pošto ima izrazito plemenski i regionalni karakter, a to je današnjim Zakonom zabranjeno. Ali ako organizacija ne postoji kao stranka, ipak se ne može reći da se ne sprovodi nikakva politička agitacija. Naprotiv politička agitacija se sprovodi i cilju grupisanja što većeg broja Hrvata na bazi poznatog sporazuma sa UO. Tu ne postoji stranka, ali postoji jedna faktička grupacija. Njena politička akcija stoji pod budnom kontrolom vlasti i gde bi ona prešla okvir zakonitosti, državna vlast nastupa i interveniše.

2) *Gospodarska sloga*. To je jedan zadružni pokret zasnovan na Zakonu o zadrugama, koji spada u nadležnost sudova a ne policije. Kada su se pak pojedini članovi Gospodarske sloge u malom broju slučajeva grešili o zakone, bilo priređivanjem političkih sastanaka pod vidom privredne akcije, bilo pokušajem sprečavanja dovoza životnih namirnica u cilju podizanja cene, bilo pokušajem organizovanja bojkota, i time u stvari grozili javnom redu, miru ili spokojstvu građana, državna vlast je nastupila i intervenisala primenom zakona i sankcija.

3) *Seljačka sloga*. To je kulturna organizacija koja radi na prosvetivanju sela u svima pravcima, a naročito na suzbijanju nepismenosti. Ova organizacija podleže propisima Zakona o udruženjima, zborskim i dogovorima i ona nije vlastima zadavala brige, niti je davala povoda za intervenciju.

4) Hrvatska seljačka zaštita (HSZ) je ilegalna organizacija. Prema izjavi nekih njenih vodećih ličnosti, organizacije cilj je da zaštiti Hrvate od terora ekstremnih elemenata i da priskoči u pomoć seljacima u slučajevima elementarnih nepogoda i drugih nesreća. Međutim formacije ove organizacije i njen način nastupanja i delanja u izvesnim slučajevima dali su opravdane razloge verovanju da ova organizacija ima i drugi čisto politički značaj: da afirmira i potencira politički rad i akciju grupacije koja se sastoji iz pristalica bivše HSS i da psihološki deluje na političko opredeljenje Hrvata. Sa izloženog naredio sam kompetentnim banovima, da ovu nezakonitu organizaciju likvidiraju i da pojačaju nadzor, kako se ne bi dopustilo njeno ponovno formiranje i delanje. (Odobravanje i pljeskanje u centru i na desnici). Posle ovog mog naredjenja javni nastupi ove organizacije bili su sve redi i ukoliko su bili, državna vlast je intervenisala, primenjivala zakon i sankcije, pa će to i u buduće činiti. Napominjem da do sada nije konstatovano da organizacija, kao takva, raspo-

laže oružjem, kao što se to pogrešno od izvesnih krugova tvrdi, već su neki pojedini članovi imali raznovrsno skriveno oružje, koje se i danas tu i tamo nađe i kod drugih građana, zaostalo još iz ratnog doba ili naknadno nabavljeno.

5) Hrvatski radnički savez (HRS) je čisto radnička organizacija, koja se bavi poboljšanjem položaja radnika, slična organizacijama Jugorasa, Ursa i dr. (Prigovori na levlci). Dešava se koji put da akcija nekog odbora, pododbora poprimi politički karakter, kao što je to slučaj i u drugim radničkim organizacijama. U takvom slučaju državna vlast interveniše i vraća akciju u okvir obeležen zakonom, a prema krivcima primenjuje zakonske sankcije. I ova organizacija, iako čisto socijalna, čini u političkom smislu jedan deo grupacije pristalice nekadašnje HSS.

Naš postupak prema svima ovim organizacijama vrši se samo po odredbama zakona bez nervoze i bez svake brutalnosti. (Burno pljeskanje u centru i na desnici.)

Mi želimo da svojim postupkom i radom stvorimo u Hrvatskoj takvu atmosferu da bi svaki Hrvat mogao, ako hoće biti konstruktivan, s nama saradivati u korist narodnih masa u našoj državi. (Burno pljeskanje u centru i na desnici.)

Neka svaki Hrvat zna, da je sušta neistina, da mi ne volimo Hrvate, da ih proganjamo i da ih tlačimo. Naprotiv mi imamo podjednake ljubavi za ceo naš narod bez izuzetka, kako za Srbe i Slovence tako i za Hrvate. (Burno i dugotrajno pljeskanje u centru i na desnici.) Naša politika to dokazuje. Naše postupanje nije slabost, već dalekosežni program, pun idealizma i hrabrosti. (Burno i dugotrajno pljeskanje u centru i na desnici. — Žagor i prigovori na levlci.)

Pretsednik Stevan Ćirić: Molim vas, gospodo, da ne upadate u reč gospodinu Ministru.

Ministar unutrašnjih poslova dr. Anton Korošec (nastavlja): Istina je, da se to ne da postići za jedan i dva dana ili meseca tu treba mnogo strpljenja, da bi se prebrodile sve poteškoće, kojima su baš sukriva i mnoga gospoda iz opozicije. (Burno pljeskanje u centru i na desnici. — Žagor i prigovori na levlci. — **Josip Cvetić:** Kad je počelo Hrvatsko pitanje?)

Pretsednik Stevan Ćirić: Molim Vas, g. Cvetiću, da ne upadate u reč gospodinu Ministru.

Ministar unutrašnjih poslova dr. Anton Korošec (nastavlja): Mi se čvrsto nadamo, da ćemo uspeti. Ali, kao što već rekoh, za to treba vremena.

Ovih dana čitamo, da je jedan emisar Mačkovice stranke na putu, da opet obide pariske i londonske krugove i da se opet obavesti o naklonosti tih anonimnih krugova naspram Mačkovim ciljevima. Ovde bi mogli reći poput onih Geteovih stihova: »Warum in die Weite schweifen, sieh, das Gute liegt so nah«. — »Zašto u nepoznate krajeve, kada imaš u domovini sve preduslove za pametno uređenje svog života.« Ne znam, u koliko je u politici opravdan romanticizam, a znam, da je realizam u politici već uspešan i isproban. (Burno i dugotrajno pljeskanje u centru i na desnici. — Veselost u dvorani.)

Neki govornici pomenuli su i događaje na dan dr. Mačkovog imendana u Zagrebu.

Verujte mi, gospodo, da bi meni, kao Ministru unutrašnjih poslova, bilo mnogo priyatnije, kad bi se takvi dani slavili skromno i povučeno Ali ako se

tako ne radi, onda je trebalo bučnu proslavu zabraniti ili tolerisati. Mišljenja sam, da je bila manja nesreća što nije došlo do zabrane. (Glasovi na desnici: To je tačno!).

Prebacuje nam se i beli konj, koga je dr. Maček toga dana zajahao. (Smeh i veselost u dvorani). Jasno je da vlasti toga konja nisu mogle ni konfiscirati ni drukčije postupiti protiv njega. (Burno pljeskanje i odobravanje u centru i na desnici). Pretpostavljam da je do belog konja došlo pukim slučajem. Jer ako bi beli konj morao dokumentirati kakve potentatske aluzije, onda bi to bilo krajnje neukusno i smešno megalomanski. Ja previsoko cenim realno mišljenje dr. Mačeka, da ne bi beloga konja pripisao, kako rekoh, pukom slučaju. Tako što ne spada u sferu ozbiljne politike.

Protivdržavna akcija među našim iseljenicima u Severnoj i Južnoj Americi u toku prošle godine nije bila tako obimna niti uspešna kao ranije i to zahvaljujući dobroj državnoj upravi u zemlji i konstruktivnom radu naših nacionalnih organizacija, podupranom od kompetentnih državnih predstavništava.

U njoj se oseća zastoje, kolebanje i čerjanje. Dok su ranije, pored najživlje propagande živom reči, štampom i putem rad'a, radili naročito i na izboru, opremanju i odašiljanju u Evropu lica određenih za razne terorističke svrhe, dotle su se u prošloj godini morali zadovoljiti samo akcijom putem svoje štampe i kojim predavanjem na radiu bez vidnijih uspeha.

Među našim iseljenicima javlja se življe interesovanje za domovinu i život u njoj. Rezultat ovoga su dve posete koje su naši iseljenici učinili svojoj domovini, našoj Kraljevini u toku prošle godine. Po učinjenoj poseti naši iseljenici vratili su se potpuno zadovoljni, izuzev dvojice koji su pokušali da sprovedu nedozvoljenu agitaciju, a koje je vlast u tome sprečila. Ove posete naših iseljenika svojoj majci Otadžbini imaju veliki propagandni značaj za našu opštu stvar i našle su jakog odieka u našem iseljstvu uopšte, jer su se iseljenici ovde na licu mesta uverili, da su neistinite i tendenciozne sve one ružne vesti koje o našoj državi i o današnjem stanju šire neprijatelji države i današnjeg poretka. Ovo se naročito ogleda u jačoj aktivnosti nacionalnih organizacija posle ove posete i u mnogobrojnim imponantnim proslavama državnih praznika u toku prošle godine.

Banditski logori u Italiji rasturaju se. Dobar broj emigranata iz ovih logora, koji nije u vezi sa Marseljskim i drugim atentatima, već se povratio u zemlju. Oni su se naposljetku uverili da su bili na pogrešnom putu i da im nije bilo mesto u inostranstvu, već ovdje kod njihovih milih i dragih. Oni su dali izjave lojalnosti, vratili su se u krilo svoje majke otadžbine i tih se izjava pridržavaju. Drugi deo takođe očekuje odluku državnih vlasti o povratku u zemlju. I tako lagano i postepeno logori u Italiji biće definitivno likvidirani.

Povratak ovih emigranata u zemlju ima neobično moralno dejstvo i na ostale emigrante u Italiji i drugim zemljama i već se pokazuju znaci da će isti proces nastati i kod onog manjeg broja emigranata u Madarskoj i drugim zemljama. (**Aleksandar Lazarević:** Kada će Pavelić da dođe?) To Vi znate bolje nego ja. (Burno pljeskanje u centru i na desnici). Nadajmo se da će pobediti zdrav razum i nacionalni osećaj i da će se uskoro emigranti, koji su emigrirali iz političkih razloga, u najvećoj meri povratiti u

čan za 62.879.566 dinara. Od ove sume na lične rashode dolazi 48.192.328 dinara a na materijalne «4.687.238 dinara.

Pri izradi ovog pregloga nastojavano je, da se u njemu predvide samo izdatci za podmirenje neophodnih potreba, a druge manje važne potrebe odložene su za docnije.

Povećanje ličnih rashoda došlo je usled povećanja ličnih i porodičnih dodataka službenika, zatim usled predviđenog kredita na unapređenja službenika u idućoj budžetskoj godini i prijema diplomiranih pravnika za činovničke pripravnike. Isto tako predviđen je prijem novih policijskih stražara za gradska pretstojništva. Najzad ovaj predlog ima da zadovolji jednu prešnu potrebu žandarmerije: popunjavanje formacijskog brojnog stanja žandarmerijskih jedinica.

S obzirom na izložene potrebe broj celokupnog osoblja u područnom mi resoru po predlogu budžeta povećan je za 1.335 lica i to povećanje je uglavnom učinjeno kod političko upravnog i egzekutivnog osoblja.

Povećanje materijalnih rashoda od 14.687.238 dinara raspoređeno je na sve glave kojih u ovom budžetskom razdelu ima šest.

Predviđeno je da se iz ove sume nabave motorna vozila za Upravu grada Beograda i Uprave policije u Splitu, Sarajevu i Cetinju. Zatim, povećani su krediti za kancelarijski materijal, ogrev i osvetljenje kod Banskih uprava, a takode i kod žandarmerije, jer sadanjim budžetom odobreni krediti nisu bili dovoljni usled povećanja cena ogrevu i ostalom materijalu. U navedeno povećanje ulaze i izdatci za opremu ljudstva kod žandarmerije i policiske straže.

Kod opšte državne statistike materijalni rashodi su takode predloženi u nešto povećanom iznosu. Predviđeni su krediti za štampanje, naučnu obradu, izdavanje statističkih knjiga i publikacija kao i za pripreme za popis stanovništva koji će se izvršiti u 1940 godini. I ovo povećanje ušlo je u već pomenutu sumu od 14.687.238 dinara.

Na kraju izlaganja o cifarnom delu budžeta neka mi bude dopušteno da učinim upoređenje ovog predloga sa nekim ranijim budžetima resora Ministarstva unutrašnjih poslova. Iz tog upoređenja videćemo, da su neki raniji budžeti ovog resora ne samo dostizali, nego i premašili sumu rashoda predviđenu ovim predlogom. Kad uporedimo predlog sabudžetom za 1927/28. godinu vidimo, da je ovaj predlog manji od budžeta za 1927/28. godinu za 1.248.674 dinara, iako resor nije imao tada ovoliki obim poslova kao danas, niti isti broj nadležstava, a osim toga, ni opšta državna statistika nije ulazila tada u sastav resora Ministarstva unutrašnjih poslova.

Zatim, ovaj predlog manji je od budžeta za 1930/31. godinu za 70.778.577 dinara, a od budžeta za 1931/32. godinu manji je za 42.842.831 dinar.

I ovi podatci potvrđuju fakt da obziri štednje nisu bili zanemareni pri izradi ovoga predloga, mada izvođenje reforme opšte uprave zahteva znatne izdatke.

Iz ovoga izlaganja o unutrašnjem poslovanju vidi se, gospodo, da povereno mi Ministarstvo nastojava da i skromnim sretstvima našu policiju podigne na onaj stepen na kome se nalaze strane moderne uređene policije i taj rad u navedenom pravcu nastaviće se iduće budžetske godine.

Gospodo narodni poslanici, prelazeći na izlaganje naše unutrašnje politike, odmah ću se osvrnuti na

političke prilike u hrvatskim krajevima, o kojima se je u generalnoj debati o budžetu najviše govorilo. I mi znamo, da prilike u Hrvatskoj nisu najidealnije, ali takode znamo, da nisu ni tako očajne, kao što pojedinci hoće da ih pretstave. Napetost, koja je vladala, kad smo mi preuzeli Vladu, tačno je, da je sada u mnogome popustila i atmosfera je mnogo pomirljivija nego što je bila pre tri godine. (Prigovori na leviци — Burno odobravanje i pljeskanje u centru i na desnici).

Iako se ponekada dešavaju događaji, koji nisu u volji državnim vlastima, ipak se je uvek dokazalo, da je državna vlast nadmoćna, da je sačuvala poštovanje zakonskih propisa i autoritet države. (Burno odobravanje na desnici. — Prigovori na leviци).

Hrvatski pokret u zemlji manifestuje se u glavnom u pet raznih akcija:

1) Rad bivše Hrvatske seljačke stranke (HSS). Ova politička stranka formalno ne postoji niti bi po Zakonu mogla da postoji; pošto ima izrazito plemenski i regionalni karakter, a to je današnjim Zakonom zabranjeno. Ali ako organizacija ne postoji kao stranka, ipak se ne može reći da se ne sprovodi nikakva politička agitacija. Naprotiv politička agitacija se sprovodi i cilju grupisanja što većeg broja Hrvata na bazi poznatog sporazuma sa UO. Tu ne postoji stranka, ali postoji jedna faktička grupacija. Njena politička akcija stoji pod budnom kontrolom vlasti i gde bi ona prešla okvir zakonitosti, državna vlast nastupa i intervenišće.

2) *Gospodarska sloga*. To je jedan zadružni pokret zasnovan na Zakonu o zadrugama, koji spada u nadležnost sudova a ne policije. Kada su se pak pojedini članovi Gospodarske sloge u malom broju slučajeva grešili o zakone, bilo priređivanjem političkih sastanaka pod vidom privredne akcije, bilo pokušajem sprečavanja dovoza životnih namirnica u cilju podizanja cene, bilo pokušajem organizovanja bojkota, i time u stvari grozili javnom redu, miru ili spokojstvu građana, državna vlast je nastupila i intervenisala primenom zakona i sankcija.

3) *Seljačka sloga*. To je kulturna organizacija koja radi na prosvetivanju sela u svima pravcima, a naročito na suzbijanju nepismenosti. Ova organizacija podleže propisima Zakona o udruženjima, zborovima i dogovorima i ona nije vlastima zadavala brige, niti je davala povoda za intervenciju.

4) Hrvatska seljačka zaštita (HSZ) je ilegalna organizacija. Prema izjavi nekih njenih vodećih ličnosti, organizacije cilj je da zaštiti Hrvate od terora ekstremnih elemenata i da priskoči u pomoć seljacima u slučajevima elementarnih nepogoda i drugih nesreća. Međutim formacije ove organizacije i njen način nastupanja i delanja u izvesnim slučajevima dali su opravdane razloge verovanju da ova organizacija ima i drugi čisto politički značaj: da afirmira i potencira politički rad i akciju grupacije koja se sastoji iz pristalica bivše HSS i da psihološki deluje na političko opredeljenje Hrvata. Sa izloženog naredio sam kompetentnim banovima, da ovu nezakonitu organizaciju likvidiraju i da pojačaju nadzor, kako se ne bi dopustilo njeno ponovno formiranje i delanje. (Odobravanje i pljeskanje u centru i na desnici). Posle ovog mog naređenja javni nastupi ove organizacije bili su sve redi i ukoliko su bili, državna vlast je intervenisala, primenjivala zakon i sankcije, pa će to i u buduće činiti. Napominjem da do sada nije konstatovano da organizacija, kao takva, raspo-

laže oružjem, kao što se to pogrešno od izvesnih krugova tvrdi, već su neki pojedini članovi imali raznovrsno skriveno oružje, koje se i danas tu i tamo nade i kod drugih građana, zaostalo još iz ratnog doba ili naknadno nabavljeno.

5) Hrvatski radnički savez (HRS) je čisto radnička organizacija, koja se bavi poboljšanjem položaja radnika, slična organizacijama Jugorasa, Ursa i dr. (Prigovori na levlci). Dešava se koji put da akcija nekog odbora, pododbora poprimi politički karakter, kao što je to slučaj i u drugim radničkim organizacijama. U takvom slučaju državna vlast interveniše i vraća akciju u okvir obeležen zakonom, a prema krivcima primenjuje zakonske sankcije. I ova organizacija, iako čisto socijalna, čini u političkom smislu jedan deo grupacije pristalice nekadašnje HSS.

Naš postupak prema svima ovim organizacijama vrši se samo po odredbama zakona bez nervoze i bez svake brutalnosti. (Burno pljeskanje u centru i na desnici.)

Mi želimo da svojim postupkom i radom stvorimo u Hrvatskoj takvu atmosferu da bi svaki Hrvat mogao, ako hoće biti konstruktivan, s nama saradivati u korist narodnih masa u našoj državi. (Burno pljeskanje u centru i na desnici.)

Neka svaki Hrvat zna, da je sušta neistina, da mi ne volimo Hrvate, da ih proganjamo i da ih tlačimo. Naprotiv mi imamo podjednake ljubavi za ceo naš narod bez izuzetka, kako za Srbe i Slovence tako i za Hrvate. (Burno i dugotrajno pljeskanje u centru i na desnici). Naša politika to dokazuje. Naše postupanje nije slabost, već dalekosežni program, pun idealizma i hrabrosti. (Burno i dugotrajno pljeskanje u centru i na desnici. — Žagor i prigovori na levlci.)

Pretsednik Stevan Ćirić: Molim vas, gospodo, da ne upadate u reč gospodinu Ministru.

Ministar unutrašnjih poslova dr. Anton Korošec (nastavlja): Istina je, da se to ne da postići za jedan i dva dana ili meseca tu treba mnogo strpljenja, da bi se prebrodile sve poteškoće, kojima su baš sukriva i mnoga gospoda iz opozicije. (Burno pljeskanje u centru i na desnici. — Žagor i prigovori na levlci. — *Josip Cvetić:* Kad je počelo Hrvatsko pitanje?)

Pretsednik Stevan Ćirić: Molim vas, g. Cvetiću, da ne upadate u reč gospodinu Ministru.

Ministar unutrašnjih poslova dr. Anton Korošec (nastavlja): Mi se čvrsto nadamo, da ćemo uspeti. Ali, kao što već rekoh, za to treba vremena.

Ovih dana čitamo, da je jedan emisar Mačkove stranke na putu, da opet obide pariske i londonske krugove i da se opet obavesti o naklonosti tih anonimnih krugova naspram Mačkovim ciljevima. Ovde bi mogli reći poput onih Geteovih stihova: »Warum in die Weite schweifen, sich, das Gute liegt so nah«. — »Zašto u nepoznate krajeve, kada imaš u domovini sve preduslove za pametno uredenje svog života.« Ne znam, u koliko je u politici opravdan romanticizam, a znam, da je realizam u politici već uspešan i isproban. (Burno i dugotrajno pljeskanje u centru i na desnici. — Veselost u dvorani).

Neki govornici pomenuli su i dogadaje na dan dr. Mačkovog imendana u Zagrebu.

Verujte mi, gospodo, da bi meni, kao Ministru unutrašnjih poslova, bilo mnogo prijatnije, kad bi se takvi dani slavili skromno i povučeno Ali ako se

tako ne radi, onda je trebalo bučnu proslavu zabraniti ili tolerisati. Mišljenja sam, da je bila manja nesreća što nije došlo do zabrane. (Glasovi na desnici: To je tačno!).

Prebacuje nam se i beli konj, koga je dr. Maček toga dana zajahao. (Smeh i veselost u dvorani). Jasno je da vlasti toga konja nisu mogle ni konfiscirati ni drukčije postupiti protiv njega. (Burno pljeskanje i odobravanje u centru i na desnici). Pretpostavljam da je do belog konja došlo pukim slučajem. Jer ako bi beli konj morao dokumentirati kakve potentatske aluzije, onda bi to bilo krajnje neukusno i smešno megalomanski. Ja previsoko cenim realno mišljenje dr. Mačeka, da ne bi beloga konja pripisao, kako rekoh, pukom slučaju. Tako što ne spada u sferu ozbiljne politike.

Protivdržavna akcija među našim iseljenicima u Severnoj i Južnoj Americi u toku prošle godine nije bila tako obimna niti uspešna kao ranije i to zahvaljujući dobroj državnoj upravi u zemlji i konstruktivnom radu naših nacionalnih organizacija, podupiranom od kompetentnih državnih predstavnika.

U njoj se oseća zasto, kolebanje i cezanje. Dok su ranije, pored najživlje propagande živom reči, štampom i putem rada, radili naročito i na izboru, opremanju i odašiljanju u Evropu lica određenih za razne terorističke svrhe, dotle su se u prošloj godini morali zadovoljiti samo akcijom putem svoje štampe i kojim predavanjem na radiu bez vidnijih uspeha.

Među našim iseljenicima javlja se življe interesovanje za domovinu i život u njoj. Rezultat ovoga su dve posete koje su naši iseljenici učinili svojoj domovini, našoj Kraljevini u toku prošle godine: Po učinjenoj poseti naši iseljenici vratili su se potpuno zadovoljni, izuzev dvojice koji su pokušali da sprovedu nedozvoljenu agitaciju, a koje je vlast u tome sprečila. Ove posete naših iseljenika svojoj majci Otadžbini imaju veliki propagandni značaj za našu opštu stvar i našle su jakog odieka u našem iseljeničtvu uopšte, jer su se iseljenici ovde na licu mesta uverili, da su neistinite i tendenciozne sve one ružne vesti koje o našoj državi i o današnjem stanju šire neprijatelji države i današnjeg poretka. Ovo se naročito ogleda u jačoj aktivnosti nacionalnih organizacija posle ove posete i u mnogobrojnim imponantnim proslavama državnih praznika u toku prošle godine.

Banditski logori u Italiji rasturaju se. Dobar broj emigranata iz ovih logora, koji nije u vezi sa Marseljskim i drugim atentatima, već se povratio u zemlju. Oni su se naposljetku uverili da su bili na pogrešnom putu i da im nije bilo mesto u inostranstvu, već ovde kod njihovih milih i dragih. Oni su dali izjave lojalnosti, vratili su se u krilo svoje majke otadžbine i tih se izjava pridržavaju. Drugi deo takođe očekuje odluku državnih vlasti o povratku u zemlju. I tako lagano i postepeno logori u Italiji biće definitivno likvidirani.

Povratak ovih emigranata u zemlju ima neobično moralno dejstvo i na ostale emigrante u Italiji i drugim zemljama i već se pokazuju znaci da će isti proces nastati i kod onog manjeg broja emigranata u Madarskoj i drugim zemljama. (*Aleksandar Lazarević:* Kada će Pavelić da dođe?) To Vi znate bolje nego ja. (Burno pljeskanje u centru i na desnici). Nadamo se da će pobediti zdrav razum i nacionalni osećaj i da će se uskoro emigranti, koji su emigrirali iz političkih razloga, u najvećoj meri povratiti u

svoju domovinu, kojoj još uvek mogu korisno da posluže.

Možemo s pouzdanošću kazati da su organizacije bandita i terorista gotovo onemogućene u svima državama Evrope blagodareći dobrim odnosima naše države sa ostalim državama, u smišljenoj akciji naših organizacija u inostranstvu, koje su u najvećoj meri apsolutno nacionalne.

Unutrašnjoj upravi prebacilo se u generalnoj debati da raspušta nacionalna udruženja. Nijedno nacionalno udruženje nije raspušteno i nije dobilo komesara radi toga što je udruženje nacionalno — to nam ne pada ni na pamet. — Ako je koje udruženje i raspušteno, raspušteno je što se je ogrešilo o svoja pravila... (Odobranje u centru i na desnici)... ili ako je njegov rad u lokalnim organizacijama činio opasnost po javni red i mir. (Prigovori na levi. — Pljeskanje kod većine).

Isto je bez osnova tvrdnja nekolicine govornika u generalnoj debati da se Zakon o zborovima ne primenjuje dovoljno liberalno. Podređene vlasti imaju naređenje, da postupaju liberalno, i ako gde dođe do zabrane, dođe u malom broju slučajeva obično samo radi toga, pošto se sazivači ne pridržavaju formalnih zakonskih propisa ili ako je izuzetno ugrožen red i mir. (Žagor na levi.) Statistika, koju vodimo pri Ministarstvu unutrašnjih poslova o zborovima dokazuje, da opozicija održava nedelju za nedeljom veliki broj zborova, što sigurno ne bi bilo moguće, ako vlasti ne bi postupale tako korektno! (Pljeskanje u centru i na desnici). Mi se osećamo dovoljno jakim, puštamo svojim protivnicima potpunu slobodu. (Burno pljeskanje u centru i na desnici i povici: Tako je!).

Prebacivanje da smo prilikom senatorskih izbora vršili ma kakav teror, apsolutno ne stoji. Nijedan predsednik opštine nije bio uklonjen i smenjen radi senatorskih izbora. Prvo to nam nije trebalo, a drugo opštine stoje pod zakonskom zaštitom i to bi bilo nemoguće. Da pak nismo imenovali nijednog bankog većnika iz opozicije, mislim, da se tome ni opozicija ozbiljno ne čudi, jer bi to bilo smešno i apsurdno. (Burno pljeskanje i odobranje u centru i na desnici).

Senatorski izbori izvršili su se, u koliko dođe politička vlast u obzir, pošteno i strogo po zakonu... (Prigovori na levi) kao što će se sprovesti i idući izbori za Narodnu skupštinu. (Dugotrajno pljeskanje na desni i u centru. — Veselost u dvorani).

Što se tiče narodnih manjina u našoj državi, treba takođe progovoriti par jasnih reči. U Društvu naroda morala je i naša država primiti važne obaveze prema narodnim manjinama. Mirnom dušom možemo kazati i pohvaliti se da te obaveze vrlo lojalno poštujemo i ispunjavamo. To nam moraju priznati i posvedočiti sve naše manjine. Ni u stvarima vere, ni u stvarima njihovog jezika ne pravimo im nikakvih teškoća. Pred sudom, sreskim načelstvom i poreskim vlastima, oni su potpuno ravnopravni. U ekonomskim stvarima ne pravimo nikakvih razlika. Naš narod je dobrodušan i daleko od njega je svaka mržnja prema drugim narodnostima. Što će se manje kod njih videti centrifugalnih pojava, što će se više centripetalno usmeriti, to tesnije ćemo ih prigrliti kao svoju braću. Nikada pak ne bismo mogli dozvoliti, da bi naši državljani stvarali političke organizacije, čiji ciljevi ne bi odgovarali našim državnim

interesima i čiji rad bi doveo u sumnju njihovu državljansku lojalnost i vernost. Državlјanska vernost ne deli se na većinu i manjinu.

U pogledu dodeljivanja državlјanstva naša se unutrašnja uprava strogo pridržava Zakona o državlјanstvu. Po ovom Zakonu imaju Jugosloveni izvan naše državne granice, kao što je poznato, izvesne povlastice. Uopšte pak moramo reći, da su druge države mnogo rigoroznije i ekskluzivnije od naše. Mi ne gledamo ni na pripadnost državi, narodu ili veri, mi se brinemo samo da nigde ne dovedemo u opasnost ni sigurnost države ni ekonomske i socijalne potrebe naših sopstvenih državlјana. Isti princip važi i za dozvole boravka stranim licima na našoj teritoriji.

O komunističkoj propagandi u našoj državi vlasti i dalje vode najsvesniju brigu. Sretne su što im mnoge organizacije i mnogi građani iz slobodnih idealnih pobuda pružaju skupocenu pomoć. Iako momentano elan komunističke propagande nije baš najveći, ipak ćemo i dalje budno paziti da stanemo na put radi tih prevratničkih, rušiteljskih i destrukтивnih elemenata.

Mi ne možemo dozvoliti da nam se i dalje prebacuje da mi nismo za demokratiju ili da hoćemo diktaturu ili fašizam i još šta, ni ja sam ne znam.

Sve države morale su prema destruktivnim elementima u svojim zemljama u nekim pogledima stvoriti izvesnu organizaciju za obezbeđenje slobode i njenu pravilnu i korisnu upotrebu, radi toga ne može se kazati da kod njih nema ni demokratije, ni slobode. Čim više disciplinovanosti, čim više odanosti državi, čim više smisla za zakonitost i pravednost, tim više demokratije zaslužuje svaki narod. (Pljeskanje na desnici i u centru).

Gospodin dr. Kojić je u generalnoj debati blagoizvleo govoriti o našoj unutrašnjoj politici. Ja imam svoje lično mišljenje o političkom radu g. dr. Kojića, i ja molim Narodnu skupštinu da smem to svoje mišljenje otvoreno izreći. Kad god je g. dr. Kojić bio na vladi, nikada nije znao šta i kako radi, a kad je bio u opoziciji, nikada nije znao šta i kako govori. (Pljeskanje na desnici i u centru.) Radi toga njegov rad nije u skladu s tim šta govori, a njegovi govori nisu u skladu s tim šta radi. (Pljeskanje na desnici i u centru). Ja se samo molim Bogu, da njemu i meni oprosti sve političke grehe. (Pljeskanje na desnici i u centru. — Smeh i veselost u dvorani).

Govor g. Popovića čitao sam sa velikom pažnjom, osobito njegove interesantne izlete u sferu filozofije i religije. U kritici unutrašnje politike zadržao se je mnogo na kritikovanju mojih političkih izjava kod prošlih proračunskih debata.

Ja se neću s njime vraćati u prošlost, ali ga uveravam da će svi zakoni koje on sada želi, kada je u opoziciji, biti doneti na vreme. (Pljeskanje na desnici i u centru).

Zahvalan sam za dobronamernu kritiku gospode govornika sa desne strane. Osobito za tople reči, koje je izgovorio moj Ministarski drug i prijatelj g. Cvetković.

Molim gospodu narodne poslanike, da prime proračun Ministarstva unutrašnjih poslova. (Dugotrajno i burno pljeskanje na desnici i u centru i povici: Živeo Korošec!).

Pretsednik Stevan Ćirić: Reč ima narodni poslanik g. Savo Mikić.

Саво Микић: Господо народни посланици, још од прастарих времена и од постанка државе велика је вештина била управљати паметно и мудро народом. Када су створене прве породице, прве задруге, па даље, прве државице по оној народној: „Памет царује, а снага кладе ваља”, гледало се да се паметно са народом управља и онај који је био паметнији и способнији био је на управи.

Пуних 50 година највећи државник словенског Југа покојни Никола Пашић управљао је народом у Србији, народом и са народом. Попут те мудре и паметне политике дошла је и ова политика, дошла је и ова Влада, да са народом и кроз народ управља нашом уједињеном отаџбином. (Глас са левице: Зато и даје слободне изборе!).

Господо народни посланици, када је реч о ресору Министарства унутрашњих послова, заиста треба да се опширно позабавимо унутрашњом политиком, али после овако лепог експозеа, потпуно документованог од стране великог државника др. Корошца... (Бурно плескање на десници и у центруму)... ја мислим да би свака критика о унутрашњој политици за време последње 2—3 године потпуно отпала.

А ми смо видели у критици, коју су наши другови са левице изнели, да је та критика била и лишена сваке документације и да су по среди само личне ствари, како да кажем, интриге, и да су г. г. говорници хтели на један вештачки начин да омавоваже паметно и мудро управљање овом државом, које ова Влада у духу своје декларације спроводи.

Господо, ако би хтели да метнете руку на срце и да паметно народски размислите, као што то наш народ на селу, удаљен од великих центара, ради, онда би морали доћи до једног закључка, да од нашег народног ослобођења и уједињења није било ни једне владе, која би дошла на овај и овакав начин, да се приближи народу и да управља народом онако, како је народна воља и онако како то ради ова данашња Влада.

Ја бих поводом напада на г. Министра г. Др. Корошца и његову политику, које сти ви, другови и колеге са левице, у својим дугим говорима учинили и у којима сте претставили као да у земљи влада пустош, као да у земљи влада само несрећа и невоља и томе слично, иако врло добро знате, да је све то лишено сваке документације и сваког основа, хтео да кажем неколико речи. У политици су дозвољени извесни напади, извесне изјаве — лакше је нападати него се бранити — али о унутрашњој политици наши другови са левице у својој критици нису знали за границе. Али то је баш она добра страна за нас, Владину већину, јер то народ врло добро зна и осећа. У најтежем моменту наш народ се уме снаћи и уме казати своју вољу, јер код њега увек разум побеђује. Тако ће и у овој критици унутарње политике разум код народа победити и ми, пошто смо већ на изборима показали своју снагу, ја се наддам, да ћемо и трећи пут показати и победити са овом мудро и паметном политиком, коју води Влада.

Господо народни посланици, ако би хтели да уђете, као што малочас рекох, у суштину ствари и да погледате како се раније управљало и како су ранији г. г. министри унутрашњих послова поступали, онда би морали доћи до закључка, да није

било напредније, честитије и поштеније унутарње политике него што је води Министар г. др. Корошец. Ја вас уверавам, ако зађете по селима, и поразговарате са народом да ћете доћи до истог оваквог закључка до кога сам и ја дошао путујући кроз народ и разговарајући са њиме.

Господо народни посланици, није тако лака ствар, како сам у почетку свога говора рекао, управљати са народом. Управљати са народом и прозрети народну душу велика је вештина. Али ја мислим да многи од нас нисмо ушли у душу народа, у душу сељака, да нисмо прозрели онај прави мистицизам сељака и овог доброг нашег народа који нас је послао да за његово добро радимо. Многи од нас излазе овде само да се чује да је он поворио, а у ствари не мисли шта ће од тога бити и какви ће се резултати постићи са датим изјавама и предлозима. Такав је малочас био и предлог о питању добровољаца по коме сам и ја ових дана много радио. Нећемо да улазимо у то шта наш сељак и наш народ мисли и жели. Напоменуо сам да је у душу сељака и нашега народа могао да уђе наш велики државник пок. Никола Пашић који је због тога 50 година управљао овим народом, и зато могао да ас својим сарадницима изврши велика дела. Са друге стране у нашим крајевима, који су били под Аустроугарском монархијом, људи, који су отишли у народ и ушли у душу народа, били су пок. Стјепан Радић у Хрватској, у Словеначкој Крек, чији је еминентни следбеник г. др. Корошец. Ето, са тим људима, који су ушли били у душу народа и који су изникли били из народа, могли су се формирати велики припремни радови за велика дела која је учинио велики државник Никола Пашић. Његовим путем ми идемо и за такву политику ми носимо пуну одговорност. (*Анте Ковач упада у реч.*)

Ако је реч о Великом Краљу, ми још сви носимо велики бол због његове смрти. Чувамо и бранимо његов Устав и тражимо да тај Устав који је заливен сузама народа од Сплита до Опленца буде сачуван. Нећемо засада да се тај Устав мења, јер не желимо уставне борбе, већ хоћемо борбу за привредни и финансијски бољитак и борбу противу финансијских завојевача (*Јосип Цветић:* Па ви сте финансијски мајстори!).

Господо народни посланици, полицијска служба је тешка и напорна. Овде се износила велика критика противу жандармерије и полицијских органа, говорило се о њиховој безочности, бруталности и томе слично. Али сви ти који тако говоре треба да се сете, да свуда у просвећеном свету грађани у тешким моментима живота позивају полицијске органе, да им притекну у помоћ. Полиција, дакле, врши службу на корист народа, отечества и државе.

Господо народни посланици, кад се критикује рад полицијских органа треба то чинити са документима, јер треба да знате да служба срескога начелника није ни мало лака. Замислите да полицијски органи и жандарми, вршећи своју напорну и тешку службу по снегу и киши, морају да одлазе у све крајеве и да залазе у оне најмање сеоске ућернице да преноће да би извршили своју дужност. Ми смо дуго били под туђином, па су нам многе ствари из тога времена остале, па тако и нерасположење према властима. Међутим, ми треба да се угледамо на културни свет, код кога постоји поштовање према органима јавне безбедности. Треба

једном да и код нас дође време да се од органа јавне безбедности не бежи као што то народ често код нас чини.

Господо народни посланици, ви сте, као што сам мало час напоменуо, доказивали и непрекидно и стално доказујете да Влада није извршила своју декларацију и да није испунила оно што је обећала у својој декларацији. А ја вас, драги другови са левице, молим да метнете руку на срце, па да сад пођете свуда редом кроз нашу отаџбину, не по центрима, него по селима и тамо где многи пре нису смели ни да се појаве, па да осмотрите ситуацију на терену. Бадава ћемо ми овде, у овоме Дому, говорити ма о чему, доказивати ма шта, ако не одемо на терен и уверимо се на терену о стању ствари и народном расположењу. Ви ћете се уверити да се не само извршава декларација о смирењању страсти, већ ћете се уверити да је настало најсрећније време за коначни споразум и време, које даје пуно наде да ће наша југословенска отаџбина бити јака и моћна на темељу ове политике, коју ми водимо.

Ми смо, као што рекох, прекаљени у томе и ми водимо народну политику и ја се надам да ће Југословенска Радикална Заједница, на челу са својим вођом изаћи у свако доба светла образа пред народ и све југословенске бираче.

Господо народни посланици, следећи ову политику великог Николе Пашића, ова је Влада пошла напред и припремила, као што вам је мало час Господин Министар унутрашњих послова рекао, оне законе које сви ми, могу слободно рећи, са нестрпљењем очекујемо, јер верујемо, да је досадањим радом Краљевске владе приведено све крају да се ти закони сад могу да донесу.

Закон о избору народних посланика, ја тврдо верујем, биће напредан, много бољи, народу ближи, народско-демократскији него што је онај, који сте ви донели, ваши пријатељи са левице. Ја у то верујем.

Закон о збору и договору, кога ми данас имамо, као што сте чули, најлибералније се примењује, а и сами знате да свакодневно од вас никоме није забрањено држање зборова. Сви несметано држе зборове и договоре. Ни један закон се либералније не примењује него што се примењује овај. (Приговори на левици).

Председник Stevan Ćirić: Gospodo poslanici, ja vas molim da ne upadate u reč gospodinu govorniku.

Саво Микић (наставља): Господо, докази о томе нису нам потребни.

Господо, ви се стално жалите о питању слободне штампе и томе слично, а један од говорника поднео је и неко питање на Господина Председника Народне скупштине о необјављивању у штампи наших говора у Народној скупштини. Заиста, ту бисмо могли мало да се поразговарамо и да кажемо да заиста има извесних ствари који би се у штампи могле пропустити, да народ све зна шта се ради и шта се чини. Али ја вас уверавам, ако би те ваше ствари, за које ви настојите, биле пуштене у народ, да би оне баш вас потрефиле. (Жагор и приговори на левици.) Верујем, да ће тај нови закон о слободној штампи брзо доћи, да ће бити у духу политике коју ми водимо и да ће тај нови закон о штампи, нама више, много више допринети, него вама, драги другови са левице.

Господо народни посланици, следећи својој програму и својим великим задатцима пред којима стоји Краљевска влада, она је, као што сте чули, намерна да донесе још један низ закона, који ће бити добри за наш народ и за нашу државу. Ја се надам да ћемо ми ускоро имати и онај други велики део из програма Краљевске владе, а то је установљивање самоуправа. Ја заиста нисам приметио у експозеу да је то г. Министар унутрашњих послова напоменуо, али, у колико сам обавештен и у колико знам, на томе се пуном паром ради, па ће и закон о самоуправама донети велике користи. Верујем да ће се том приликом растеретити многи послови које данас раде централе Министарства и да ће многи послови прећи на бановинске управе, па ће и то бити у духу смерница ове политике коју ми данас водимо.

Господо народни посланици, ви знате, како је било Хрватско питање постављено првих дана, и ви знате, ко су били ти експерти који су то питање поставили а које није постојало 1918 године. Сарадници оних, који су то хрватско питање поставили, сигурно се не налазе на нашој страни, већ, драги другови, већина их је на вашој страни. Па хрватско питање, у колико оно постоји и како постоји и у каквој форми извесни хоће да га прикажу, по мом мишљењу, створено је да се њиме користи једна извесна група политичких шпекуланата. Ја вам кажем, господо, овако верује народ, овако мисли народ. Да би смо то оружје избили из руку тим политичким шпекулантима, ми смо пошли овим путем и моје је дубоко уверење да ће и то питање бити ликвидирано, јер ћемо ми бити на оном великом програму, на оном великом делу од 1 децембра 1918 када су пред скиптар Регента Александра сва народна већа и све народне вође дошли и сва питања, и српско, и црногорско и хрватско решили. Та питања више не постоје. Постоје велики програми унутрашње политике, а то је финансиско благостање и економско и привредно подизање. Ја верујем да ће ова питања убрзо бити решена, па и хрватско. Здрав разум ће победити, па ће и браћа Хрвати, који још нису на овој линији, ускоро доћи и увидети, да се само у гнезду слоге, гнезду љубави и братства налази заједничка отаџбина Југославија, а никако у ономе што извесни политичари хоће да искористе. Тај дух већ влада. Ви ћете то осетити ако пођете кроз хрватска села. Ја се надам да ће народ решити ово тање сам, без политичких шпекуланата.

Господо народни посланици, узмите шта би било кад би смо ми из осталих покрајина хтели да правимо своја питања, на шта би онда спала наша отаџбина! Према томе, поведимо ново коло, пођимо путевима које смо обележили, управо путевима по којој великог Пашића и његових сарадника, па ће у овој земљи бити све добро.

Господо народни посланици, ја сам заиста о ресору Министарства унутрашњих послова имао и других ствари да кажем и да истакнем потребе, по највише локалне, али које владају и у осталим крајевима и од којих многе интересују поједине народне посланике. То је, да би сама полицијска служба могла бити можда мало боља. Ја ћу у том смислу рећи да је г. Министар унутрашњих послова предузео извесне мере и за то му ја са овог места морам да одам признање и пуно хвалу. Влада је баш то и спроводила код самих полицијских органа. Ви знате да су срезови, односно средишта

срезава често удаљена, људи имају да пређу и по 100 километара да би дошли до среске власти и да буду саслушани. Често пута се не стигне и онда треба да се дође сутра дан: У том смислу г. др. Корошец издао је један врло паметан и мудар распис а то је, да се у месец дана једанпут или двапут могу покретати среске канцеларије, па да дежурни писар може поћи по селима или општинама да обави извесне послове. Ја само апелујем да се ово и даље врши а и мало чешиће, бар три пута месечно.

Са овога места, господо, морам да додирнем и питање наше жандармерије, наше униформисане полиције. Ја знам да се ви са деснице налазите у борби с њоме. Али то је војска у миру, као што има војске у рату. И дању и ноћу она бди над нашом безбедношћу и над нашом имовином и заиста њој треба поклонити пуну пажњу. Треба те људе разумети, треба им у случају потребе ukazати и помоћ, али овде код нас бива обратно: Ако неки жандарм потрчи за неким лоповом, или прекршиоцем закона, хвата га и хоће да врши дужност, народ устане против тога жандарма и почне да виче: Ево насилника! И томе слично. Ми ту појаву, драга господо и другови, морамо да лечимо. То апсолутно ни у једном другом народу не постоје сем код нас. Ај вам скрећем пажњу, ставите се у положај оних који бдију над нашом имовином и над нашим домовима, па ћете знати у каквом су тешком и деликатном положају.

Господо народни посланици, овде на крају, јер нећу дуго да вас замарам, хоћу само још са неколико речи да истакнем личност носиоца ове данашње наше унутрашње политике, а то је личност г. др. Корошца. Ма колико ви, господо са левице, говорили а и ви са деснице супротно њима доказивали, нећете моћи са овог високог места дати верну слику велике борбе, великог напора и великог државничког и народног рада државника г. др. Антона Корошца. (Милаш Петковић: Говорио си о томе!) Ја јесам говорио, г. прото, али хоћу да вам кажем једну ствар, а то је, да је г. др. Корошец, као што сам рекао, извршилац оног светог тестаментa др. Крека, који сам ја имао прилике овде да прочитам. Пратећи његову политику и његов рад у току пуних 18 година, а знајући га и раније, ја сам видео, да он ни за један педаљ није отступио од тог светог тестаментa: Улагати сву своју љубав, све своје напоре и све своје биће за добро и процват југословенског народа и општи државни поредак. Е, па, господо, кад имате таквог човека пред собом, онда ту свака критика престаје и отпада, онда све то о проливеној крви, о којој ви говорите, само је фраза без стварности. (Бучни протести на левици). Упоредите статистичке податке, ја не тражим ништа друго него да одете у Државну статистику, па ћете видети колико се далеко отишло са оним изјавама без докумената, кад се казало, да је за ове две и по године више проливано крви него од ослобођења. То је тешка ствар. Али ја вас уверавам, да ми идемо светла чела кроз народ, јер ми знамо, да напади, неистине и нетачности, изнете без докумената, немају никакве своје вредности.

Господо народни посланици, имајући у виду да наша Влада следује својој декларацији, и да наша Влада иде путевима великог Николе Пашића: све за народ и кроз народ, и да су се прилике у нашој отаџбини стишале и да очекујемо још боље стање и још боља времена, имајући пуно

поверење у великог нашег државника др. Антона Корошца, изјављујем да ћу гласати за овај буџет. (Бурно плескање и одобравање у центруму и на десници).

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodo narodni poslanici, molim vas da preko svojih klubova izvolite prijaviti koji od gospode narodnih poslanika žele uzeti učešća u debati Ministarstva vojske i mornarice i Ministarstva građevina, koja će doći na dnevni red sutra.

Sad ima reč narodni poslanik g. Milivoje Isaković.

Миливоје Исаковић: Господо народни посланици, уважени предговорник рекао је малочас, са овога места, да се није довољно рекло о господину др. Антону Корошцу све оно, што би требало рећи. Ја ћу послушати уваженог господина предговорника и узеху слободу да и ја проговорим неколико речи о господину Министру унутрашњих послова др. Антону Корошцу. Од како се код нас у Србији у нашем политичком животу чуло за име господина др. Корошца, дуго се и дуго веровало да је политика господина др. Корошца позитивног карактера. Било је чак и моментата кад је ово веровање о позитивној политици господина др. Корошца у нашим србијанским масама било захватило дубоког корена. То и такво веровање о господину др. Корошцу као политичару, створило му је било нашим србијанским масама такве симпатије, да је господин др. Корошец, ја тврдим, био један од најсимпатичнијих политичара рођених ван Србије. Наше масе у Србији у господину др. Корошцу нису видели ништа друго до Корошца Југословена, нарочито од онога дана, кад је гласао за Видовдански Устав, а после тога и онда, кад је господин Корошец, улазећи у шестојанарски режим и у њему радиће, помогао мудре и племените намере Благопочившег Краља Ујединитеља. У широком народним масама Србије, редак је био политичар, рођен ван Србије, који је у то време био тако популаран као г. др. Корошец.

Изразак г. Корошца из шестојануарске владе уздрмао је симпатије Србијанаца према г. Корошцу. Његове пунктације прве су од крупнијих разочарења, које смо ми Србијанци са г. Корошцем доживели.

Требало је да дође све оно што је за ове последње три године дошло, па да се ми у Србији, у господину др. Корошцу као позитивном политичару разочарамо до те мере, да данас у њему широке народне масе у Србији гледају највеће разочарење. Синан паша, у мржњи према православу, спалио је светог Саву; органи г. Корошца тукли су, рањавали и убијали поборнике Светосавске мисли, а г. Корошец је безбрижно министровао, као да се ништа није догодило! (Одобравање на левици.)

Док сте ви, из владине већине, на терену преживљавали невоље и понижења; док се земља тресла од последица онога што су непромишљено и бездушно изазвали органи г. Корошца, г. Корошец је и даље безбрижно министровао, као да се ништа није догодило. (Бурно одобравање на левици.)

Конкордат је донео много несреће, али најфаталније и најтеже је оно, што су органи господина Корошца починили бранећи Конкордат.

Да ли би Конкордат био брањен пендреком, бајонетом и пушком, да г. Корошец није био министар полиције?

Народ верује, да не би. Конкордат се није смео бранити крвљу невиних православаца, ни спроводити насиљем. Нико, апсолутно нико, не може широке народне масе разуверити, да свега овога не би било, да до овога не би дошло, да г. Корошец није био Министар полиције.

А кад се већ није имало увиђавности и кад је господин Корошец тада био Министар полиције, онда он сам није смео допустити да до свега онога дође, до чега је дошло. Он је морао водити рачуна и о факту: да је и католички свештеник.

Место пендрека, бајонета и пушака, које је послао на литију, господин Корошец је требао као Министар Југославије да делује самопожртвовано и да сам, без икога, оде на литију. Камо лепе среће да се г. Корошец угледао на занста диван пример мудрости и увиђавности, дат са највишег места, па да се сам ставио на чело молитвене литије. Народ би то схватио: да је Корошец, Министар Југославије, победио Корошца, католичког свештеника, и данас би, у овом добром народу, најпопуларнији био господин Корошец.

Овако сам господин Корошец треба да увиди до чега је довео. Само органи господина Корошца и само органи г. Корошца узрочници су свега зла, које је претрпљено. Зар вам, господо, не пада тешко када се помене Народна Одбрана? Зар се, господо, не сећате да је покојник Пашић примио чак и рат са Аустријом, одбијајући да изда Народну Одбрану? (Јосип Цветић: Немојте говорити кад овде нема ресорнога Министра! Посланици са левице устају са својих места и протестују. — Граја) Хоћу ли да продужим, господине Претседниче? (Граја).

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodo, molim za mir. Kraljevska je vlada zastupljena. Gospodina govornika molim da nastavi svoj govor. Ne možete vi propisivati kad će g. Ministar prisustvovati sednici. (Graja. — Protesti na levisi se i dalje nastavljaju).

Gospodo, ja vas molim da se umirite. Kraljevska je vlada ovde zastupljena.

Миливоје Исаковић (наставља): Зар би се, господо, догодило оно, што се догодило са Народном одбраном, да г. Корошец није био Министар унутрашњих дела?

Зар би у Дравској бановини могао бановати онај, који је кликтао „Живела Аустрија“?

Зар би се растуриле родољубиве четничке организације, да г. Корошец није Министар унутрашњих дела? (Одобравање на левици).

У Шапцу, недалеко од железничке станице, подигнут је споменик палим четницима: Војводи Браћи и друговима. Недалеко од њега је лена, нова католичка црква, подигнута после рата на земљишту, једногласно поклоњеном од православаца. Чак и молбу за образовање католичке жупе у Шапцу, у недостатку довољног броја католика, потписали су толерантни православци, да би се добио потребан број, срећни, што могу својој браћи католицима да помогну да дођу до свога дома молитве. А споменик четника, сведок жртава и славе, као да би хтео рећи лепој сусетки: — У Шабац си дошла преко наших гробова. И за тебе смо ми пролили нашу крв, па шта смо онда згрешили једном од твојих, кад нам он не да, да нашим тра-

дицијама напајамо омладину и нова поколења? Таква претставник, који место љубави сеје мржњу, сестро наша, не служи ни теби корисно. (Одобравање на левици).

Нигде она народна пословица: — Ко сеје мржњу, буру жање — није наша zgodнију примену.

Г. Корошец истиче комунистичку опасност.

У сваком раднику, који се бори за кору хлеба, ако није у Југорасу, органи г. Корошца виде комунисту. Његови органи виде комунисте и у добро угојеним паланчанима, који по начину живота, по раду, по кућама, по аутомобилима, по богатству, претстављају типичну буржоазију и који, кад се случајно посеку, падају у несвест. (Александар Дачић: Са којима си ти у Шапцу у сталном контакту!) Ја те молим да ме не натераш да часком прочитам једно писамце које ће ти бити врло непријатно. (Одобравање на левици. Александар Дачић: Прочитаћу и ја теби!)

У таквим органи полиције и општине гледају „вође комуниста“, али ипак се са њима спокојно возакају, са њима праве излете, њима на покеру узимају све што могу. Још нешто више: скорашњи републиканци, данашњи Јерезовци, праве неуспеле покушаје, да од њих направе прваке Јерезе и константно планирају: како ће се заједнички докопати послова и рада на којима се да зарадити.

Не бојте се, г. Корошец, таквих „комуниста“! Они вам у доста места или воде прву реч у Јерези, или су главни саветодавци оних, који воде Јерезу.

Опаснији је онај, који је доскора био у име Јерезе свемоћан, вероватно, злоупотребљујући поверење свога положаја, телефонски из кабинета наређивао грешним полицијским органима, да га дочекују кад долази у шабачке ливаде, да му стражом обезбеђују миран ток партије покера, да му реферирешу шта је ко по Шапцу ручао; такви су опаснији од свих, јер су њихови најрођенији, пре неку годину, чак и преко штампе, вређали оно што је најсветије и најнеприкосновеније и зато били чак и осуђени и осуђени, а ето, у овом режиму, постали су толико „државотворни“, да су одмах добили државну службу у Београду, за све време живели у Шапцу, а у канцеларију надлештва ишли само онда кад је требало примити припадљености. Такви стварају комунисте. Сиротих и мучних радника не треба се бојати. Њих је бар лако задовољити. Дајте им рада и зараде да и они осете благодети овога вашег „благостања и просперитета“. Престаните да их хапсите, третирајте их као људе, не натурајте им Јерезу и Југорас, не дирајте у њихове класне организације, натерајте Окружне уреде да их у беспослици ваљано издржавају и истински лече. Ослободите их ужирене бирократије, настаните да милиони раднички и послодавачки не леже код оних који никакве везе немају са радништвом, па без бриге спавајте на оба уха. Наше радништво у томе случају нико неће одвести на странпутицу. (Одобравање на левици).

Не шалите се да озаконите г. Корошчево првенче: Закон о иступима. Његови прописи тако су „симпатични“, да се ја оправдано плашим, ако га озаконите, да ћете доћи у гори и тежи положај, него онај који вам је донео Конкордат.

Ваши органи и без овога закона нису кицоши кад треба кога „уврнути“. Никад више у Србији није било такозваних „реферата заклетих органа“, него за време г. Корошца.

Ту је „раније“ или „доцније“ отворена, или затворена радња, ту „непријављени састанак“, ту „те-рање непрописном страном“, ту „недостатак фење-ра“, ту „бесправан лов“, па шта ће вам нешто више да „учите памети“, него ово, јер то увек има као последицу — пун кантар?

Са колико вештине и еластичности органи г. Корошчеви „примењују закон“, могао би вам испри-чати Станисав Савковић из Дреновца, Среза мач-ванског.

Ако вам ово није довољно, ја ћу вам наве-сти ово:

Јаков Недић, крчмар из Дреновца, замерио се неком Јерезином „богу“. Као последица тога дошла је пресуда Начелства Среза мачванског бр. 17510/37 којом се његова крчмарска радња брише из ре-гистра радњи и већ само ово, на основу чињеничког стања, тврдим, безакоње је, каквог народ у Србији није запамтио.

Али ово није све. Не чекајући одлуку по Неди-ћевој жалби, власт Среза мачванског запечатилa је Недићеву радњу. И та је радња неколико месеци била запечаћена. А кад се је смиловала Банска управа да прегледа тај предмет, увидела је најзад да је та пресуда незаконита и поништила је из основа. Па ко, господо, одговара за то? Свакако, крив је орган власти који је то учинио, али је од-говоран и онај, који те органе власти пушта да чине оваква безакоња, а то је Министар унутра-шњих дела.

Хоћете ли други пример? Опет се догађа у истом месту. Кренула једна група сељака властима у Богатић да моли да се нека одлука задржи од извршења. Све домаћин до домаћина, све ратник до ратника. Стигли пред власт и лепо и учтиво скинули капу, назвали Бога као што је ред, па онда један од њих најучтивije рекао зашто су дошли. А власт, као свака власт г. Корошца, пресавила та-бак, саслушала их, па пресудом пов. бр. 1191/37 од 26 августа исте године, на основу § 36 Закона о удружењима, кажњава их „ситницом“: од преко 30.000 динара и 300 дана затвора.

Наравоученије: Не иди властима господина Корошца да се жалиш, или да их молиш, јер ћеш проћи горе, него ови Дреновчани.

Сам Господин Министар у своје експозеу ма-лопре доказујући да живимо у доба пуне законитости и слободе позвао се и на сенатске изборе. Ја не знам много што шта, али знам нешто: Претсед-ник општине из Богатића у Срезу мачванском г. Ду-кић није се дао наговорити да оде да гласа за сена-торе, а као последица тога дошао је кулук, и то још какав кулук. Господин Министар унутрашњих послова има могућност да и ово и оно раније што сам рекао, провери, па ако није тачно, ја ћу му се овде са овога места извинити. Ја не знам какав је то велики грех, ако неко из наших крајева није хтео да гласа Узерагу и друге. Господо, многи, који су се вратили са тих сенатских избора тврде да су знали, да ће од г. Узераге слушати ове ве-лике „државничке“ говоре о „недржавничким чак-ширама и туровима“, тврде, да не би ишли. Није то, господо, само у моме крају. Прогањања, безраз-ложна прогањања, незаконита прогањања су по многим местима. Ја хоћу да потсетим господина Министра како он мисли регулисати све оне неза-коните радње управних власти, које су многе бе-лежнике из Војводине оставили без службе, а управни судови донели одлуке да се врате. Зар

онај незапамћени прогон бележника: Максимовића, Поповића, Лалића, Јакшића, Чистакова, Попова, Крецуља и др., као скроз самовољан и незаконит, не води злу! Господин Корошец, као Министар унутрашњих послова, треба да зна то! Треба да зна, да нема законите могућности да и данас толерира ово безакоње у погледу бележника у Војводини, а зна и то, да ће пресуде надлежних власти бити у корист тих људи, те ће општине за једну исту годину имати да плате два до три бележника. Ово питање треба законски решити и треба једанпут престати са прогањањима, јер у највише случајева овај прогон је дошао што ови људи нису били по вољи средским начелницима, који Војводину понекад третирају као домен где могу да чине што хоће.

Са свега изложеног, немајући поверења у г. Корошца као Министра унутрашњих послова, гласају против овог буџета. (Пљескање и одобравање на левици).

Pretsednik Stevan Ćirić: Reč ima narodni poslanik g. dr. Ivan Jančić.

Dr. Ivan Jančić: Gospodje narodni poslanci, govoril bom o onem delu govora g. Ministra, ki je v zvezi z našimi narodnimi manjšinami, namreč o zaposlitvi inozemskih delavcev v tovarnah naših obmejnih krajev. Ta problem je ne samo materijalno vprašanje našega obmejnega življa, ampak posega v obstoj slovenskega prebivalstva na meji.

Lani sem v generalni debati obširno razpravljал o nemški propagandi na meji. Citiral sem liste, revije, brošure in knjige, kazal zemljevide, iz katerih se je videlo, da Avstrija in Nemčija smatrata ozemlje bivše mariborske oblasti še vedno kot svoje ozemlje. Pa ne samo da z besedo in tiskom zahtevata te pokrajine za sebe, nego vrše propagando tudi na ta način da kupujejo posestva ob meji, tako da imamo danes v nemški posesti na primer v krajih Gor. Radgona ali Marenberg mnogo več posestev nego je bilo to po svetovni vojni. Že lansko leto sem opozoril na namestitev inozemcev in sem tistikrat namignil, da mogoče tudi naša oblastva v tem pogledu ne vrše popolnoma svojih dolžnosti. Eden mojih tovarišev z desnice je takrat napravil medklic: »To ni točno! Danes mu lahko predložim fotografije pisem, ki stavljaо v čudno luč eno oblastev.

Ta namestitev inozemcev pri nas ima mnogo sličnega z svoječasnim nameščenjem in nastavljenjem inozemcev od Št. Ilja do Trsta, ki naj bi tvorili most od Dunaja do Trsta. Povdariti hočem, da absolutno nisem proti zaposlitvi inozemskih strokovnjakov, koliko so nam potrebni. Jaz sem zato, da se nameste strokovnjaki, ako jih sami nimamo, na vsak način pa sem proti temu, da se pri nas nameščajo ljudje, ki nam niso potrebni in ki na ta način izpodrivajo naše ljudi, ki so brezposelni in čakajo na službo (Karel Doberšek: Tako je!). Vse one inozemce, ki so nam potrebni, pa smemo obdržati samo tako dolgo, kakor to dopušča zakon o zaposlitvi inozemcev iz l. 1936, ne pa dalje. Da je ta problem izvanredno važen in življenskega pomena za našo državo sledi že iz izjave iz govora poslanca Zečeviča, ki je danes v obrazložitvi svojega zakonskega predloga zahteval, da naj bodo v obmejnih krajih nastanjeni samo naši najzaneslivejši državljani, kajti tako je meja najbolj osigurana, mnogo bolje nego z orožjem in žandarji. (Plo- skanje).

Človek bi obupal nad činjenico, da vse govorje-

Да ли би Конкордат био брањен пендреком, бајонетом и пушком, да г. Корошец није био министар полиције?

Народ верује, да не би. Конкордат се није смео бранити крвљу невиних православаца, ни спроводити насиљем. Нико, апсолутно нико, не може широке народне масе разуверити, да свега овога не би било, да до овога не би дошло, да г. Корошец није био Министар полиције.

А кад се већ није имало увиђавности и кад је господин Корошец тада био Министар полиције, онда он сам није смео допустити да до свега онога дође, до чега је дошло. Он је морао водити рачуна и о факту: да је и католички свештеник.

Место пендрека, бајонета и пушака, које је послао на литију, господин Корошец је требао као Министар Југославије да делује самопожртвовањем и да сам, без икога, оде на литију. Камо лепе среће да се г. Корошец угледао на заиста диван пример мудрости и увиђавности, дат са највишег места, па да се сам ставио на чело молитвене литије. Народ би то схватио: да је Корошец, Министар Југославије, победио Корошца, католичког свештеника, и данас би, у овом добром народу, најпопуларнији био господин Корошец.

Овако сам господин Корошец треба да увиди до чега је довео. Само органи господина Корошца и само органи г. Корошца узрочници су свега зла, које је претрпљено. Зар вам, господо, не пада тешко када се помене Народна Одбрана? Зар се, господо, не сећате да је покојник Пашић примио чак и рат са Аустријом, одбијајући да изда Народну Одбрану? (Јосип Цветић: Немојте говорити кад овде нема ресорнога Министра! Посланици са левице устају са својих места и протестују. — Граја) Хоћу ли да продужим, господине Претседниче? (Граја).

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodo, molim za mir. Kraljevska je vlada zastupljena. Gospodina govornika molim da nastavi svoj govor. Ne možete vi propisivati kad će g. Ministar prisustvovati sednici. (Граја. — Протести на левици се и даље настављају).

Gospodo, ja vas molim da se umirite. Kraljevska je vlada ovde zastupljena.

Миливоје Исаковић (наставља): Зар би се, господо, догодило оно, што се догодило са Народном одбраном, да г. Корошец није био Министар унутрашњих дела?

Зар би у Дравској бановини могао бановати онај, који је кликтао „Живела Аустрија“?

Зар би се растуриле родољубиве четничке организације, да г. Корошец није Министар унутрашњих дела? (Одобравање на левици).

У Шапцу, недалеко од железничке станице, подигнут је споменик палим четницима: Војводи Браћи и друговима. Недалеко од њега је лепа, нова католичка црква, подигнута после рата на земљишту, једногласно поклоњеном од православаца. Чак и молбу за образовање католичке жупе у Шапцу, у недостатку довољног броја католика, потписали су толерантни православци, да би се добио потребан број, срећни, што могу својој браћи католицима да помогну да дођу до свога дома молитве. А споменик четника, сведок жртава и славе, као да би хтео рећи лепој сусетки: — У Шабац си дошла преко наших гробова. И за тебе смо ми пролили нашу крв, па шта смо онда згрешили једном од твојих, кад нам он не да, да нашим тра-

дицијама напајамо омладину и нова поколења? Таквак претставник, који место љубави сеје мржњу, сестро наша, не служи ни теби корисно. (Одобравање на левици).

Нигде она народна пословица: — Ко сеје мржњу, буру жање — није нашла zgodнију примену.

Г. Корошец истиче комунистичку опасност.

У сваком раднику, који се бори за кору хлеба, ако није у Југорасу, органи г. Корошца виде комунисту. Његови органи виде комунисте и у добро угодним паланчанима, који по начину живота, по раду, по кућама, по аутомобилима, по богатству, претстављају типичну буржоазију и који, кад се случајно посеку, падају у несвест. (Александар Дачић: Са којима си ти у Шапцу у сталном контакту!) Ја те молим да ме не натераш да часком прочитам једно писамце које ће ти бити врло непријатно. (Одобравање на левици. Александар Дачић: Прочитаћу и ја теби!)

У таквима органи полиције и општине гледају „вође комуниста“, али ипак се са њима спокојно возакају, са њима праве излете, њима на покеру узимају све што могу. Још нешто више: скорашњи републиканци, данашњи Јерезовци, праве неуспеле покушаје, да од њих направе прваке Јерезе и константно планирају: како ће се заједнички докопати послова и рада на којима се да зарадити.

Не бојте се, г. Корошец, таквих „комуниста“! Они вам у доста места или воде прву реч у Јерези, или су главни саветодавци оних, који воде Јерезу.

Опаснији је онај, који је доскора био у име Јерезе свемоћан, вероватно, злоупотребљујући поверење свога положаја, телефонски из кабинета наређивао грешним полицијским органима, да га дочекују кад долази у шабачке ливаде, да му стражом обезбеђују миран ток партије покера, да му реферишу шта је ко по Шапцу ручао; такви су опаснији од свих, јер су њихови најрођенији, пре неку годину, чак и преко штампе, вређали оно што је најсветије и најнеприкосновеније и зато били чак и суђени и осуђени, а ето, у овом режиму, постали су толико „државотворни“, да су одмах добили државну службу у Београду, за све време живели у Шапцу, а у канцеларију надлештва ишли само онда кад је требало примити припадљености. Такви стварају комунисте. Сиротих и мучних радника не треба се бојати. Њих је бар лако задовољити. Дајте им рада и зараде да и они осете благодети овога вашег „благостања и просперитета“. Престаните да их хапсите, третирајте их као људе, не натурајте им Јерезу и Југорас, не дирајте у њихове класне организације, натерајте Окружне уреде да их у беспослици ваљано издржавају и истински лече. Ослободите их ужирене бирократије, настаните да милиони раднички и послодавачки не леже код оних који никакве везе немају са радништвом, па без бриге спавајте на оба уха. Наше радништво у томе случају нико неће одвести на странпутицу. (Одобравање на левици).

Не шалите се да озаконите г. Корошчево првенче: Закон о иступима. Његови прописи тако су „симпатични“, да се ја оправдано плашим, ако га озаконите, да ћете доћи у гори и тежи положај, него онај који вам је донео Конкордат.

Ваши органи и без овога закона нису кицоши кад треба кога „уврнути“. Никад више у Србији није било такозваних „реферата заклетих органа“, него за време г. Корошца.

Ту је „раније” или „доцније” отворена, или затворена радња, ту „непријављени састанак”, ту „терање непрописном страном”, ту „недостатак фењера”, ту „бесправан лов”, па шта ће вам нешто више да „учите памети”, него ово, јер то увек има као последицу — пун кантар?

Са колико вештине и еластичности органи г. Корошчеви „примењују закон”, могао би вам испричати Станисав Савковић из Дреновца, Среза мачванског.

Ако вам ово није довољно, ја ћу вам навести ово:

Јаков Недић, крчмар из Дреновца, замерио се неком Јерезином „богу”. Као последица тога дошла је пресуда Начелства Среза мачванског бр. 17510/37 којом се његова крчмарска радња брише из регистра радњи и већ само ово, на основу чињеничког стања, тврдим, незаконче је, каквог народ у Србији није запамтио.

Али ово није све. Не чекајући одлуку по Недићевој жалби, власт Среза мачванског запечатилa је Недићеву радњу. И та је радња неколико месеци била запечатена. А кад се је смиловала Банска управа да прегледа тај предмет, увидела је најзад да је та пресуда незаконита и поништила је из основа. Па ко, господо, одговара за то? Свакако, крив је орган власти који је то учинио, али је одговоран и онај, који те органе власти пушта да чине оваква незаконча, а то је Министар унутрашњих дела.

Хоћете ли други пример? Опет се догађа у истом месту. Кренула једна група сељака властима у Богатић да моли да се нека одлука задржи од извршења. Све домаћин до домаћина, све ратник до ратника. Стигли пред власт и лепо и учтиво скинули капу, назвали Бога као што је ред, па онда један од њих најучтивije рекао зашто су дошли. А власт, као свака власт г. Корошца, пресавила табак, саслушала их, па пресудом пов. бр. 1191/37 од 26 августа исте године, на основу § 36 Закона о удружењима, кажњава их „ситницом”: од преко 30.000 динара и 300 дана затвора.

Наравоученије: Не иди властима господина Корошца да се жалиш, или да их молиш, јер ћеш проћи горе, него ови Дреновчани.

Сам Господин Министар у своме експозеу малопре доказујући да живимо у доба пуне законитости и слободе позвао се и на сенатске изборе. Ја не знам много што шта, али знам нешто: Претседник општине из Богатића у Срезу мачванском г. Дукић није се дао наговорити да оде да гласа за сенаторе, а као последица тога дошао је кулук, и то још какав кулук. Господин Министар унутрашњих послова има могућност да и ово и оно раније што сам рекао, провери, па ако није тачно, ја ћу му се овде са овога места извинити. Ја не знам какав је то велики грех, ако неко из наших крајева није хтео да гласа Узеирагу и друге. Господо, многи, који су се вратили са тих сенатских избора тврде да су знали, да ће од г. Узеираге слушати ове велике „државничке” говоре о „недржавничким чакширама и туровима”, тврде, да не би ишли. Није то, господо, само у моме крају. Прогањања, безразложна прогањања, незаконита прогањања су по многим местима. Ја хоћу да потсетим господина Министра како он мисли регулисати све оне незаконите радње управних власти, које су многе бележнике из Војводине оставили без службе, а управни судови донели одлуке да се врате. Зар

онај незапамћени прогон бележника: Максимовића, Поповића, Лалића, Јакшића, Чистакова, Попова, Крецуља и др., као скроз самовољан и незаконит, не води злу! Господин Корошец, као Министар унутрашњих послова, треба да зна то! Треба да зна, да нема законите могућности да и данас толерира ово незаконче у погледу бележника у Војводини, а зна и то, да ће пресуде надлежних власти бити у корист тих људи, те ће општине за једну исту годину имати да плате два до три бележника. Ово питање треба законски решити и треба једанпут престати са прогањањима, јер у највише случајева овај прогон је дошао што ови људи нису били по вољи средским начелницима, који Војводину понекад третирају као домен где могу да чине што хоће.

Са свега изложеног, немајући поверења у г. Корошца као Министра унутрашњих послова, гласаћу против овог буџета. (Пљескање и одобравање на левици).

Председник Stevan Ćirić: Рећ има народни посланик г. dr. Ivan Jančić.

Dr. Ivan Jančić: Gospodje narodni poslanci, govoril bom o onem delu govora g. Ministra, ki je v zvezi z našimi narodnimi manjšinami, namreč o zaposlitvi inozemskih delavcev v tovarnah naših obmejnih krajev. Ta problem je ne samo materijalno vprašanje našega obmejnega življa, ampak posega v obstoj slovenskega prebivalstva na meji.

Lani sem v generalni debati obširno razpravljaj o nemški propagandi na meji. Citiral sem liste, revije, brošure in knjige, kazal zemljevid, iz katerih se je videlo, da Avstrija in Nemčija smatrata ozemlje bivše mariborske oblasti še vedno kot svoje ozemlje. Pa ne samo da z besedo in tiskom zahtevata te pokrajine za sebe, nego vrše propagando tudi na ta način da kupujejo posestva ob meji, tako da imamo danes v nemški posesti na primer v krajih Gor. Radgona ali Marenberg mnogo več posestev nego je bilo to po svetovni vojni. Že lansko leto sem opozoril na namestitev inozemcev in sem tistikrat namignil, da mogoče tudi naša oblastva v tem pogledu ne vrše popolnoma svojih dolžnosti. Eden mojih tovarišev z desnice je takrat napravil medklic: »To ni točno! Danes mu lahko predložim fotografije pisem, ki stavljaajo v čudno luč eno oblastev.

Ta namestitev inozemcev pri nas ima mnogo sličnega z svoječasnim nameščenjem in nastavljenjem inozemcev od Št. Ilja do Trsta, ki naj bi tvorili most od Dunaja do Trsta. Povdariti hočem, da absolutno nisem proti zaposlitvi inozemskih strokovnjakov, koliko so nam potrebni. Jaz sem zato, da se nameste strokovnjaki, ako jih sami nimamo, na vsak način pa sem proti temu, da se pri nas nameščajo ljudje, ki nam niso potrebni in ki na ta način izpodrivajo naše ljudi, ki so brezposelni in čakajo na službo (Karel Doberšek: Tako je!). Vse one inozemce, ki so nam potrebni, pa smemo obdržati samo tako dolgo, kakor to dopušča zakon o zaposlitvi inozemcev iz l. 1936, ne pa dalje. Da je ta problem izvanredno važen in življenskega pomena za našo državo sledi že iz izjave iz govora poslanca Zečevića, ki je danes v obrazložitvi svojega zakonskega predloga zahteval, da naj bodo v obmejnih krajih nastanjeni samo naši najzaneslivejši državljani, kajti tako je meja najbolj osigurana, mnogo bolje nego z orožjem in žandarji. (Ploškanje).

Človek bi obupal nad činjenico, da vse govorje-

nje in pisanje nič ne pomaga. Jaz mogoče ne bi o tem govoril, ako ne bi bil čital v decemberski številki Ljubljanskega zvona članek, ki je izvanrednega pomena, pod naslovom: »Generacija pred zaprtimi vratmi«. To je obupen klic naše slovenske inteligence, ki čaka na zaposlitev in zato ne more dobiti službe, ker ji mesto zasedajo inozemci, ki nam niso potrebni. Ta članek je imel velik odmev v javnosti in v naših nacionalnih mladinskih organizacijah.

Po pravici pravi pisatelj, da gre za rod, iz katerega se na Slovenskem čedalje izraziteje ustvarja naš inteligenčni proletarijat.

Ne bom tu navajal raznih strokovnjakov in vseh onih teženj, ki so jih iznesli delavci in inteligenca meni in ki jih iznašajo naši listi, navesti vam hočem samo nekaj konkretnih primerov, da bodete videli na kak nezaslišan način se skušajo inozemci pri nas zadržati.

Opozoril sem že svoječasno prejšnjega g. Ministra za socialno politiko na nekega inženira ob meji ki je zaposlen tu kot »strokovnjak«, čeprav ni potreben, kateremu morajo biti ženske na uslugo (Glasovi: Škandal!) Ženske seveda tega nočejo javno povedati, ker kakor hitro bi to povedale, bi jih takoj odpustil (Karel Doberšek: Torej ima inozemski inženir pri nas harem!).

Pred leti je bil pri meni inženir iz Ljubljane, ki je bil dodeljen v neki tvornici, da zameni inozemca. Bil je ponovno pri meni in mi pravil, da ima mesečno plačo 800 dinarjev, ter povdaril, da ga to absolutno ne moti, obupuje pa, ker ne more opravljati delo, za katero je bil določen od inžinerske zbornice, temveč mora delati delo navadnega dninarja. Tolažil sem ga, naj potrpi. Obljubil je da bo. Ali čez 14 dni je bil zopet pri meni in rekel, da tega ne more izdržati, naj se zgodi, karkoli hoče, in je zapustil službo.

V naših tovarnah so razni strokovnjaki, ki bi morali po določeni dobi zapustiti našo državo, ker morajo v tej dobi zaposlenja osposobiti naše ljudi za vodstvo obratov. Dejansko so naši ljudje v teh obratih dodeljni raznim strojem, toda ne opravljajo te službe. Bili so radi tega pri raznih oblasteh, pri raznih korporacijah in so povdarjali, da po več mesecev ne pridejo sploh do stroja. Sama odredba, da je naš človek dodeljen stroju, ne zadostuje. Nadzorovati se mora, da se ta človek tudi izuči in da dejansko opravlja ono delo, za katero je namenjen.

Še interesantnejši primer se je zgodil pri neki elektrarni, katere imenoma nočem navesti. Elektrarna obratuje že od 1918 leta. Do 1925 leta so bili zaposleni naši monterji, ki so popolnoma v redu opravljali svoje delo. V letu 1925 pa je bila nameščena še ena turbina. Prišel je inozemec strokovnjak, da osposobi enega naših za delo pri tej turbini. Toda, kaj se je zgodilo? Ta inozemec, ki bi moral po določeni dobi zapustiti našo državo in katerega bi lahko naši monterji nadomestili, ta inozemec je izposloval, da je bil dodeljen našim monterjem in da se je osposobil tudi pri turbinah, ki so bile do tedaj že v obratu. Ta »strokovnjak« je še danes v naši državi, češ da je neobhodno potreben.

Še bolj kričeč je primer neke kovinske tovarne. Ravnatelj te tovarne je bil inozemec. Že od 1. junija 1935 l. ni imel dovoljenja za zaposlitev. Kljub temu je pred očmi oblastev delal v tovarni, dobival plačo in kot ravnatelj zastopal to tovarno pred oblastmi, sklepal pogodbe z državno komisijo, predajal in prev-

zemal od državne komisije blago, čeprav je oblast to vedela, da nima dovoljenja za zaposlenje.

Obratovodja v tej tovarni je bil istotako inozemec navadnem profesionalist, ki ni imel nobene posebne strokovne izobrazbe. Mogoče je bil praktičar, jaz mu tega ne odrekam. Temu navadnemu profesionalistu — recimo, da je bil to ključavničar, je bil dodeljen od leta 1935 naš inženir in ko bi naj sedaj ta naš inženir, ki je bil strokovnjak v vsakem pogledu, prevzel strokovno vodstvo tega obrata, sta ta dva inozemca, — gospod ravnatelj in profesionalist, — vrgla našega inženira začetkom avgusta 1937 kratkomalo na cesto, in mu s policijo prepovedala vstop v tovarno. (Glasovi: To je strašno!). Toda gospodje, sedaj se je pričel boj in v tem boju, v katerega so posegle nacionalne organizacije, se je dokazalo, da ima ta ravnatelj zveze s komunisti v Parizu, na Dunaju in da ima celo poznanca v Moskvi. Gospodje, za tega gospoda so intervenirali 3 advokati in eden politik in so celo prihajali v Beograd. Naglasiti moram, da so bile intervencije brezuspešne in da je ta človek moral vendar enkrat čez mejo. Za drugega profesionalista se baje še vedno bije boj da ostane v naši državi. Lastnik tovarne — inozemec — je nekaj časa grozil, da bo zaprl tovarno; nato je zopet grozil, da bo delavstvo deloma odpustil, da bo odpustil uslužbenca.

Vse to je delal samo za to, da bi pritiskal na prvostopno oblastvo, ki je postopalo, kar rad ugotovim, strogo po zakonu. Ta boj pa se še bije dalje, kakor sem že rekel.

Ko sem se interesiral za to zadevo, se mi je reklo: »Pa mi ne moremo prisiliti lastnika, koga naj namesti. To pa gospodje po mojem mnenju ni pravilno stališče. Če se postavimo na to stališče, potem bi ta in vsak drug inozemec lahko neprestano metal naše ljudi, ko se izvezbajo, na cesto in bi lahko izjavljali, da jih neče namestiti, ker mu ne ugajajo, da more zaposlovati tujce.

Pri tej priliki pa moram še opozoriti, da gre za kovinsko industrijo, in ve vsak strokovnjak, da se kovinska industrija lahko čez noč pretvori v tovarno orožja, seveda ne vseh delov, pač pa nekaterih.

Ko sem pregledoval spisek teh raznih inozemcev, sem prišel tudi na dva taka, ki sem jih poznal iz svoje prejšnje prakse, ko sem bil še v državni službi. Eden od teh — ravno kar navedeni kovinar — je bil obsojen z obsodbo Okrajnega in Okrožnega sodišča, da je zmerjal naše delavce z »Vindischer Tepp«, to je po naše »vendski tepec«. Drugi je bil obsojen zaradi razžalenja Njegovega Veličanstva. (Karel Doberšek: Ali je že dobil naše državljanstvo). Še ne.

Zanimivo pa je, na kako stališče se postavljajo naša oblastva, kadar je treba takega človeka izgnati.

Tistikrat, ko je bil obsojen, bi moral biti tudi izgnan, pa se je tistikrat menda prezrlo.

Inozemska oblastva, ki sedaj zanj intervenirajo, pravijo, da ga sedaj ne smemo izgnati, češ, da bi ga bili morali poprej, če so bili podani vzroki.

Pri nas v Mariboru se dogaja, da državne komisije vseeno, ali so od generalne direkcije ali od vojne ministrstva, razpravljajo in razgovarjajo v slučajju dobave in prevzema blaga s temi ljudmi v nemškem jeziku. Po mojem mnenju je to nedopustno, ker je v naši državi državni jezik srbo-hrvatsko-slovenski.

Ti inozemci gredo pa še dalje. Ko je naše prvostopno oblastvo hotelo izgnati nekega inozemca, je

lastnik obrata takoj začel pobirati pri svojih delavcih in uslužbencih podpise za tega inozemca. Jasno je, da so vsi delavci in uslužbenci morali podpisati to vlogo, ker so se bali, da jih sicer ne vrže lastnik na cesto. To pobiranje podpisov samo po sebi ne pomeni bogvekaj, toda pomislite, gospodje, da se lahko zgodi, da tak inozemski lastnik, ravnatelj ali obratovodja predloži nekega dne delavcem in uslužbencem polo z zahtevo, da se naj naši ljudje izjavijo za to, da n. pr. severni del naše države pripade neki drugi državi. To se pod takim pritiskom popolnoma lahko zgodi.

Nam vsem je znano, da imajo naša oblastva v pogledu postopanja z inozemci teško stališče, to moramo priznati, ako objektivno sodimo. Vedite da se inozemska zastopništva interesirajo za svoje državljanje in groze z represalijami. Ministrstvo za zunanje zadeve uvaža pritožbe inozemskih poslanstev in zastopa stališče, da se ne moremo skregati z vsem svetom. Toda to ni točno. Če pogledamo statistiko in studiramo koliko imamo naših ljudi v inozemstvu, vidimo, da so to navadne službe, ki jih dotični državljani nočejo vršiti. Mi nimamo v inozemstvu kvalificiranih delavcev. In še naše navadne delavce, kuharice, hlapce i. t. d. nam inozemstvo zadnje čase pošilja dan za dnem preko meje v našo državo. Te grožnje se torej absolutno ni treba bati.

Navesti moram v tej zvezi dejstvo, ki ga nikakor ne moremo odobravati.

Poznam dva konkretna primera, ko so bili inozemci že izgnani in sicer prvi primer iz Zagreba, odkoder je policija nekega človeka izgnala čez mejo, dotičnik pa se je vrnil. Kateremu plemenu pa je navedeni pripadal, lahko uganete, ker vam je znano, kdo so oni, ki se vračajo pri drugih durih, če jih pri prvih izženete.

Ko je policija tega človeka hotela tretjič izgnati pa je pokazal oblastem obvestilo, da je dobil državljanstvo.

Drugi primer iz okolice Maribora je sličen. Tudi tu so nekega teh gospodov hoteli izgnati, pa je prinesel obvestilo rekoč, da je naš.

Vprašanje zaposlitve inozemcev je po obrazloženem važno za naš življenski obstoj na meji.

Važno pa je to vprašanje tudi radi naše mladine. Ob priliki razpravljanja proračunov pravosodnega ministrstva in prosvetnega ministrstva smo slišali da imamo na stotine in stotine brezposelne inteligence, ki čaka na zaposlitev. Ta mladina trka na vrata, ta mladina čaka v temnih predsobah na službo in ko se ta vrata odpro, jih odpravijo rekoč: »Ni mesta«, ali pa že vidijo tam napis, da so vsa mesta zasedena. Tako ta mladina ki ima vse izpite in ostale predpogoje za službo, brezdélno čaka in čaka na službo in išče priložnostno delo.

V državno službo jih pride vsako leto približno 10%, ostali pa čakajo po 8, 9 in še več let, ne da bi dobili namestitev v državni službi. V privatnih obratih službe ne morejo dobiti, ker so tam zaposleni inozemci, ne samo strokovnjaki temveč tudi knjigovodje, korespondenti in celo tipkarice. (Protesti na levici). Na knjigovodje bi posebno opozoril, ker so ti knjigovodje potrebni inozemcem zato, da jim se stavlja take bilance kakoršne ugajajo njim; da lahko pred davčnimi oblastmi dokažejo, da malo ali nič ne zaslužijo, da jih davčna oblastva ne morejo obdavčiti skladno z njihovim dobičkom.

Kakšno je življenje staršev te mladine ki morajo vzdrževati svoje otroke, ko že sami žive v težkem položaju, ko nimajo sami dovolj sredstev za preživljanje in ko bi morali na stara leta nekaj prihraniti za zadnje dni življenja, pa morajo vzdrževati svoje izšolane, delazmožne in delavoljne otroke, ki ne dobe zaposlitve. Žalostni so pojavi da morajo absolvirane učiteljšnice delati v tovarnah, kot navadne tekstilne delavke. (Protesti na levici). Ta mladina se s strahom vprašuje, kako bi lahko kaj zaslužila, ker si ne upa reči staršem za potreben denar za obleko in obušalo. Zato, gospodje, se ne smemo čuditi če ta mladina mogoče deloma krene na levo. Mi je zato ne moremo in ne smemo obsojati.... (Odobranje na levici),.... kajti obupan človek marsikaj stori, česar v normalnem stanju ne bi storil. Znan je zgodovinski rek, da je prazen želodec nainevarnejši revolucionar" (Glasovi na levici: Tako jel)

Gospodje! Kar sem iznesel, niso samo moje želje in moje pritožbe. To lahko čitamo dnevno v naših listih in revijah. In kakor slučajno je 24 februarja t. l. izšel v 45 številki „Slovenca“ članek pod naslovom: „Varujmo naše delavstvo pred ponemčevanjem“, v katerem pisatelj v strnjeni obliki iznaša v glavnem to kar sem malo obširnejše navedel. Naša javnost torej soglašala in zahteva, da se postopa strogo po zakonu. Ni potrebno da bi se postopalo z vso strogostjo; lahko se tolmalči zakon liberalno in se počaka par mesecev, toda leta in leta in zopet leta se ne sme dovoliti inozemcem, da bi sedeli na mestih, katera po vseh pravicah, po Božjih in človeških, pripadajo naši mladini. (Burno odobranje na levici). Gospodje, naša mladina nas bo mogoče enkrat opravičeno vprašala: „Kje ste bili možje, kako ste varovali naše meje, zakaj so bila vsa trpljenja in vse žrtve? (Burno odobranje na levici).

Pretsednik Stevan Ćirić: Reč ima narodni poslanik g. Branko Dobrosavljević.

Бранко Добросављевић: Господо народни посланици, управљачи државом баџили су одавно парољу да народу треба дати: „Панем ет цирцензес“ т. ј. треба народу дати хлеба и мало разоноде. Ми то лепо овде изражавамо и називамо просперитетом економским, финансијским, привредним и т. д. Из најбољег свога уверења говорим да је ова Краљевска влада на томе пољу чинила што је могла, и да јој је то била прва дужност, да тај економски и привредни просперитет, у колико може, подигне, да народу што више олакша овај и иначе тежак живот. То би био први фактор, да се може народу удовољити бар у извесној и, према приликама, могућој мери.

Други фактор био би, да имамо поштену, да имамо експедитивну, да имамо једноставну управу, како ми то зовемо, администрацију, коју провађа наше чиновништво, како у овом ресору, тако и по свима другим ресорима. Кад се човек око 2 сата после подне нађе на углу Немањине и Милоша Великог улице, па види ону војску чиновника, а мишљу се баџи у Скопље, Загреб, Бања Луку, и т. д., онда заиста долазимо до закључка да је чиновништва превише. Исто нам фактички не даје оно, што се од њега тражи, нарочито кад мали човек види да је та администрација превише компликована, и у колико експедитивна није ефикасна а многи пута неприступачна. Може се рећи, да имамо превише чиновника, али социјалан је положај такав, да људе треба збрињавати. Ако ћете

стати на то становиште, онда их нема превише, али од њих морамо тражити оно, што народ од њих очекује, а то је експедитивност и ефикасност. У тој администрацији не само код овога ресора, него и код свих осталих ресора долази много пута до апсурдума, да се најпростија и најобичнија ствар, која је витална за малог човека, годинама неможе довршити. Такви су случајеви, нажалост, чести и многобројни.

Ја мислим, господо, да би нама, посланицима, много лакша била наша дужност, кад би наша администрација била ефикаснија и кад би била експедитивнија. Ја то не замерам нашем чиновништву. Оно може бити и експедитивно, али то је толико компликовано, да онај, који решава акта и списе, тешко дође до резултата. Био сам пре два дана код Банске управе у Загребу и један референт, односно шеф једног одсека, има преко 10.000 до 15.000 бројева само у ова два месеца. То је да човеку стане памет. Да се тих петнаест хиљада сврши, требаће године а врло мало ће се свршити у кратком времену. Ово што сам хтео да подвучем, то је, да је потребно да се по свима ресорима води о томе брига, да је то једно горуће питање и да је потребно да се приступи реформи администрације.

Администрација наша зна бити и неприступачна, нарочито опет за мале људе. Они, као најслабији, као најнеупућенији, нису дочекивани ни отпремани онако како треба. Много пута они нису у стању да плате таксе, па да траже своје право. Све би те моменте требало имати у виду па гледати да се то тешко стање наше администрације што пре поправи, јер, велим, то је други фактор да народ буде задовољан. Може постојати благостање, али народ тражи да буде третиран као грађанин и да брзо и лако до својих права дође. Има и таквих аномалија, као што је ова, где се једна обична задружна ствар гонила 15 година, и на крају, „појео вук магарца” — списа више нема. Како онда мали човек може доћи до свога права? Може бити задовољан, може бити сит, може бити одевен, али када хоће да дође до свога права, до кога много пута кривицом администрације не долази, не може бити задовољан.

Имамо случајева, — чуо сам на своје уши — где управни чиновник дочека чичу од 60 година и без икаква повода каже му: „Треба те тући као вола у купусу!” или му каже: „Више се нигде у здрављу не видели!” То сам на своје уши слушао. Или, господо, има и таквих случајева када управни чиновник отиде у лов, па ако тога дана ништа не улови, убија и пуца на сеоске псе.

Ја верујем да нису сви чиновници такви, да наше чиновништво може бити и експедитивно, само та експедитивност нема ефикасности, да је наше чиновништво социјално, да осећа за малог човека, али, господо, има и случајева као што су ови поменути, а ти случајеви стварају злу крв. Нарочито треба да је на своме месту чиновништво овога ресора, по коме сам узео реч, јер оно мора водити бригу о свима стремљењима, о свима манифестацијама и код других ресора. Велим, нарочито ово чиновништво треба да буде пажљиво и да ствара својим тактом, својим радом, својом експедитивношћу добру вољу према држави и према нашој драгој заједници.

Господо народни посланици, ја апелујем овде не само на г. Министра унутрашњих дела него и

на друге ресорне Министре, као носиоце државне и народне политике, да по овом питању реформе наше администрације поведу озбиљан рачун и да решење тога питања што је могуће више убрзају.

Желим да овде изнесем још пар својих мисли. Пратећи тог нашег парламентарног живота од године 1931 до данас, може се констатовати, да су се буџетске расправе 1932, 1933 и 1934 г. водиле доказујући до смо Југословени — а сада од 1935 године, ми те буџетске дебате водимо највише у знаку тако званог хрватског питања. Ја признајем и убеђен сам да је то најтежи проблем наше унутрашње политике, проблем тежак, проблем компликован, тако да човек, у психози и расположењу у коме се данас налазимо, томе проблему не види у догледној будућности светног каквог изласка. Овде су о томе питању, нека ми се не узме за нескромно, говорили и звани и незвани, имамо самозваних експерата, имамо у томе питању неупућених, али, господо народни посланици, дозволите ми да и ја кажем о томе пар речи својих, да изнесем пар својих мисли, поготово зато, што живим са браћом Хрватима, што ми се тамо подише и дедови и родитељи, па ако буде воља Божија, тамо ће живети и моје потомство.

Хрватско питање, како рекох, болно је питање и оно може, по моме меродавном уверењу, само временом бити излечено. Узалудно је ту свако форсирање, узалудно је бусање у прса са југословенством и претераним национализмом. Треба узети у обзир чињенице, под којима смо тако живели. Ми смо тамо кроз 300 година измешани, дошли смо у те крајеве и кроз тих 300 година били смо туђинско робље, имали смо туђина за господара и тај туђински господар владао је кроз 300 година са нама на тај начин, што је убацио паролу „дивиде ет империа”, раздели па владај (*Анте Ковач*: То и данас Влада ради!). То је рађено кроз 300 година. Има и других ствари које нас деле. Било је да су Срби и Хрвати лепо живели, било је светлих момената у њиховом заједничком животу али има и момената, који су, благо речено, непожељни. Док то време не прокува, док прочишћавање не дође само по себи, док наша национална свест не буде јача о јединству нашем, док не буде посматрана са једног вишег гледишта, док не буде више љубави према нашој великој нацији, — дакле, то морамо препустити времену и само времену. Ту је много одлучан и моменат верски. Хрвати су 100% католици, а Срби су 100% православни (*Глас са левице*: Има Хрвата Муслимана!). Има Срба муслимана и Срба католика, али велим — ја не мислим да вређам католике, — али ово овако је у духу католичке вере да већ зато, што је неко католик, осећа се потентнији и супериорнији. Ја знам да многи од интелигенције, која је свршила школе и универзитете, као и многи јавни радници осећају се најпре католици па тек онда Хрвати. Тешко је у таквој средини и са таквим осећајима да све оно, што смо преживели и што нас је туђин завадио, да то избришемо као спужвом преко таблице. Велим, то ће само време донети. Говори се с левице да је Влада много грешила према Србима који су за државно и народно јединство из Савске бановине, уопште према националним људима из свих крајева па били и Хрвати. Рецимо да је учињила велики грех, али верујем да је то учињено бона фиде, да је учињено све у доброј намери и да је учињено, када

није било опортуно ићи једним другим путем, када је био неодржив строги пут, па се је пробало и овако и ми можемо, ако хоћемо да будемо објективни, тој Влади признати да не постоји више онаква напетост каква је била 1935 године, то јест, Влада је постигла један видан успјех и у многоме отупила ону оштрину у хрватском питању.

Можемо рећи да је неко извесно смирење у тим крајевима наступило. (Један глас: Отрцало се). Тачно, отрцало се, пустимо да се то стање отрца па ће да дође све на своје место. Ми се сећамо, господо, да 1935 године хрватски сељаци кад су терали теоце своје на вашаре да су их китили заставама, да су свакога дана приређивали неке своје светковине и истицали стално племенске заставе. Ти недржавни барјаци висили су стално, увек славили неке светковине, хрватско се терало пуном паром а вређао се национални елемент. Имали смо случајеве да иметак и лична имовина националних елемената нису били обезбеђени од стране државне власти и да смо имали момената кад је државна власт потпуно капитулирала. То су, господо, облачићи који ће проћи и сада их имамо још мало но и они ће проћи, па ћемо после имати потпуно чист хоризонт. (Манфред Паштровић: Значи, ти си против Корощца!). Ја сам рекао, да је Влада, оно што је радила, радила бона фиде, да се дође до смирења. Овде имамо покрет г. др. Мачека, потпомогнут са члановима тзв. У. О., до јуче унитариста, до јуче интегралиста, који су се заклињали на народно и државно јединство. Један је од тих дао чак и сина на олтар за слободу Отаџбине, и за јединствени народ Срба, Хрвата и Словенаца, па су те чиче сада заједно на линији са г. др. Мачеком. Ја, господо, његово држање донекле могу да схватим и могу и да разумем па, ако хоћете, и његово једнодневно краљевање, када је био само „Сомер Кениг“, њихово држање, наиме чланова из У. О., не могу да разумем. Ја нећу да их именујем, непотребно је, јер ви знате ону „номина сунт одиоза“ уосталом познати су. Ми смо, господо, у историји имали Немањиће, имали смо Душана Силног који је био империјалиста, јер је основао Царство Срба, Грка и Бугара. Бугари свакако спадају у југословенски део народа, но не спадају Грци. Он је хтео да уз оно, што југословенски народ има под собом, има још и Грке као империјалиста. Затим смо имали Твртка Босанског чија је политика била чисто национална па хтела да окупи под своју државу све Србе, све Хрвате и, ако хоћете, све Словенце. И шта се догађа, господо моја? Догађа се да после Душана Силног, после Твртка Босанског, велможи српски, војводе и деспоти радом својим допринесу да долази до растурања те државе и до наше националне пропасти и више стотина годишњег робовања. Кад смо добили нашу националну државу, сад ступају на позорницу, зато што нису на власти, место војвода и деспота, наше чиче, да они ову државу разруше.

Господо, народна свест... (Глас са левице: Остави чиче на миру!) Па и ја сам чича.

Господо народни посланици, велим да ће се сва њихова стремљења и настојања самљети као прах што се меље и да ће народна свест победити, и мора победити. Резимираћу ово пар мисли, јер морам да завршим свој говор пошто водим рачуна о Пословнику и о томе да се је пријавило много говорника за овај ресор, а с друге стране немам ни-

каквих особитих претензија. Прећићу преко хрватског питања и показати само на једну аномалију, која се догађа у нашим политичким схватањима. Господо, од 1918 године па до дана данашњега имали смо највеће унутаристе, присталице народног и државног јединства, у које ја увек верујем, иако ми је као Србину жао Српства, али сви ти посебни национализми ће једнога дана уврети у велику реку југословенску (Одобравање и пљескање на левици). Дакле, господо, има једна аномалија и сви морамо да се чудимо како то, да ти и Срби и Хрвати, док су на власти, сви су унитаристе, а чим изгубе власт постају, ето, чак и федералисти. То значи, да још немају пречишћене појмове. Мени се, на пример, допада линија једног Ковача, мени се допада линија једног Деметровића који сада није у овом Дому, и она је заиста за похвалу, јер када су на власти и када нису на власти остају на својој југословенској линији, али имамо тих појава и код Хрвата и код Срба, као што сам већ споменуо, да, чим изгубе власт, беже са националне линије. Не ваља им сада ни Корощец, ни Стојадиновић, ни Спахо, не ваља ни држава и нисмо један народ, јер нијесу на кормилу.

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine govorniče, Vaše je vreme isteklo, molim Vas da završite Vaš govor.

Бранко Добросављевић (наставља): Господо народни посланици, ја сам рекао да ћу водити рачуна о времену, а и господин Претседник врши своју дужност, али нека ми се дозволи још неколико речи о једној ствари:

Господин Министар унутрашњих дела у свом експозеу поменуо је рад извесних организација у Хрватској, али не спомену организацију такозвану „Огранак сељачког кола“. Задаћа је тога „Огранка сељачког кола“ да подиже културно и економски село. То је у реду. Али, господо, на терену ми видимо, да ту акцију воде пропали студенти, комунистички настројени, а народ је подозрив спрам сваке власти, што се само по себи разуме и ствара се зла крв. Господо, овај рад, што га врше пропали студенти и разни сеоски ђилкоши-прелци, те пропали мали сеоски политичари и не знам ко то све финансира, тај рад је чисто комунистички. То се види из тога да ти људи пропагирају: „када живимо са свима државама у миру, војске нам никако и не треба“. Даљу кажу: „никаква господа не ваљају; зашто не би послали нама у Кордун бар пола пшенице из Војводине, да и ми уживамо“. Ето шта говоре, господо народни посланици. Траже неплаћање пореза, бесплатно сол итд.

Дакле, господо, рад тога огранка коме је дeбло у Придворју канцеларије др. Мачека, односно тројка ГПУ, како ју је назвао наш посланички друг др. Грба, разоран је и не сме се и не може дозволити.

Дакле, тај рад је разоран и ја скрећем пажњу господину Министру да поведе о томе рачуна. Ја нисам реакционар. Ја сам по рођењу и осећању демократа, али не може се допустити да се ради како ко хоће и кад ко што хоће, мора бити реда и поштовања закона. Јер ми ово што трпимо две године у Савској бановини, — ма да ми свештеници велимо да треба своје брату простити не седам пута него седамдесет и седам пета, што значи стално — не може бити *in ultimo linea* стално допуштено у једној заједници, јер ово је једна држава,

где се морају поштовати закони и законске одредбе. Санкције морају бити ту, па ће одмах бити све у реду. Да на једном примеру видите да ово није само онако речено и исказано. Срез самоборски је један од најнезгоднијих, односно најнемирнијих срезова у Савској бановини. Ту се сељаци не одазивају власти, не плаћају порезу, ту влада „Господарска слога“ и она је постала, не знам како, нека власт уз Мачекову власт, јер државна фактично није господар. Једна земља а два господара, а то нити је било, нити може бити. Како сам информисан у тај срез послато је надавно седамдесет жандарма. То ће знати г. Анте Ковач је ли то истина. И ти жандарми добили су упутство да не смеју никога дирати, треба само да патролирају кроз села тога среза и ни с ким ништа да немају. Тамошњи народни посланик, односно како се сам назива, народни заступник, одмах је после тога отишао среском начелнику и казао: „Шта ви терористе овај народ? — Међутим, они нису народу ништа чинили. Последица тога је била та, да је идучих дана навалио народ у Пореску управу да плаћа порезу, навалио народ у среско начелство по ранијим позивима истог. За одржање реда чак и полиција је морала уредовати, толики се свет својој дужности одазвао за коју дотле није хтео да зна.

Тиме сам хтео да кажем, да кад би се примењивале законске санкције, да се види да постоји власт, то би свакако утицало да се наше унутрашње прилике консолидују и то би благотворно уопште на наше прилике деловало.

Ми смо имали у аустроугарској монархији, морам признати, један сређенији живот. Ако је био прогон на Србе кроз десетак година једанпут и то кроз дан-два, али оно остало време били смо у миру и имали миран живот, а овде већ две године мучимо муку и трпимо. Зато апелујем на господина Министра, да свештенички не опрашта, него да се примени закон на свакога подједнако.

Ја говорим као Србин националиста који воли ову земљу (Пљескање на левици.)

Само пар речи о Конкордату. То је питање после свега оног што се догодило, неугодно за све нас скупа, хвала увиђавности како Краљевске Владе тако и Српске православне цркве, лепо ликвидирано.

Црква не може водити са Владом *pat in cop-tino*. Једанпут је морала прекинути ту борбу. Не сме ићи у бесконачност, не може терати до краја, јер народ жели мира. Црква треба да прашта, а она је и опростила. Влада треба да зна да без задовољне цркве па била она католичка, православна или муслиманска, не може да буде консолидације и државног сређења и напретка. Ми данас имамо неколико вера, становништво наше државе припада разним вероисповестима и због тога ми данас не можемо да имамо једну државну веру као што је то имала предратна Србија. Влада мора да настојава да верници појединих вероисповести и њени грађани буду задовољни и да сви подупиру државу у њеним стремљењима. Рекло се овде од некога говорника да су биле три компоненте код решавања Конкордата и то Влада-држава, те црква католичка и православна и да су све три компоненте изгубиле. Ја не знам ко је изгубио а ко је добио, али знам само једно а то је да је победила свест народа и то нарочито из Шумадије. Да не би одговорни фактори понова дошли у један незгодан положај потребно је да се донесе

интерконфесионални закон... (Пљескање на десници.)... који ће средити верске односе у држави без обзира на вероисповест. Тај интерконфесионални закон требало је донети још пре доношења Устава Српске православне цркве и пре доношења Закона о муслиманској заједници, и пре доношења Закона о јеврејској верској заједници; требало је донети тај закон и пре Конкордата. Али одговорни државници ту нису били далековиди, јер да су тако урадили не би се дошло у ову ситуацију у коју се било дошло. Тај интерконфесионални закон треба донети са ретроактивном снагом на оне одредбе донесених верских закона које буду у супротности са њим да се морају са истим саобразити.

Ја, господине Претседниче, морам да кажем још неколико речи па ћу завршити.

Ја верујем да су данашње наше прилике изнеле на површину само најјаче, најбоље и најсолидније. (Један глас са левице: Е, то ти не ваља!) Господо, овде је било више пута речи о гутању некаквих жаба. Гутале се прва, друга и трећа жаба и тако даље.

Pretnednik Stevan Ćirić: Gospodine govorniče, ja Vas molim, nemojte da mi ovde pred ručak gutamo žabe: (Smeh i veselost u dvorani.)

Бранко Добросављевић (наставља): И, ето, нека је дозвољено у те жабе, па још и корњачу убројати и најактуелније наше унутрашње питање — хрватско питање. Данашња Влада почела је да се с њим интересира и желим јој да га ликвидира једанпут у овој земљи. Ако то ова Влада реши ја верујем да онда неће бити после рата заслужнијих људи који су били на кормилу државе. Верујући у то и надајући се да ће тако бити изјављујем да ћу гласати за овај буџет. (Пљескање и одобравање у центруму и на десници.)

Pretnednik Stevan Ćirić: Ima reč narodni poslanik g. dr. Rudolf Dobovišek.

Dr. Rudolf Dobovišek: Gospodje narodni poslanci! Majska deklaracija slovenskih narodnih poslancev v Dunajskem parlamentu od 30 maja 1917 l. je združila ves slovenski narod v odločilno osvobojevalno borbo proti Austriji od Št. Ilja do Trsta, od Žilje do Sotle! Bila je to doba največjega romantizma slovenskega naroda, kjer so padle vse razlike političnih strank, da se združi ves slovenski narod v enotno voljo, da se zruši Avstrija in da stopi narod v svobodno Jugoslavijo.

Ta velika ideja dr. Janeza Evangelista Kreka je prodrla v zadnje gorsko vas, zadnje kmečko kočo, v rudniške rove slovenskih rudarjev, ki so sprejeli veliko idejo blagopokojnega velikega Slovenca dr. Janeza Evangelista Kreka. Ta odločna volja slovenskega naroda je doprinesla do realizma, do onega cilja, ko je bila dne 29 oktobra 1918 proglašena v Ljubljani v smislu načel Vilsóna o samoodločbi narodov: samostojna, suverena Slovenija z narodno vlado.

Slovenija združila se je 1 decembra 1918 l. skupno z brati Hrvati in Srbi v državo Srbov, Hrvatov in Slovencev. Slovenski narod je stopil v to državo kot strnjena enota, zato, da doprinese svoj del k skupni domovini, vendar pa v prepričanju, da ostane samobitnost slovenskega naroda očuvana tudi v tej državi. Toda prvo razočaranje je doživel slovenski narod v Vidovdanski ustavi. Vidovdanska ustava je bila na

žalost sprejeta brez zastopnikov Hrvatov in proti volji večine slovenskega naroda. Pogazili so se sklepi Krfske deklaracije, ustvarila se je nekaka srbska hegemonija, katere pa niso odobraval niti srbski kmetje, niti srbski delavci, ampak samo hegemonistična beograjska čaršija.

Gospodje narodni poslanci, slovenski narod sta zastopali do sedaj v Beogradu dve politični grupi. Na eni strani predvsem bivša S.L.S. pod vodstvom dr. Korošca, ki pa se je že ob vidovdanski ustavi kakor tudi pozneje postavila na stališče slovenske autonomije, na podlagi samobitnosti slovenskega naroda in pravice samoodločanja. Toda žalibog smo morali doživeti, da je S.L.S., pod vodstvom dr. Korošca, ostala na autonomističnem programu samo, kadar je bila v opoziciji, kadar pa je prišla na oblast, je zapustila autonomistični program in podpirala srpski centralizem. (Odobrovanje na levici). Toda, gospodje, doživeli smo še nakaj drugega. Končno se je S.L.S. kot zadnja slovenska narodna stranka likvidirala in strnila v JRZ, ki stoji na programu državnega in narodnega jedinstva. Taka dvolična politika ni pravilna. Čuli smo danes iz referata g. notranjega ministra, ki je naglašal, da je H.S.S. plemenska stranka. Gospodje, iz tega se da sklepati samo eno: da smatra g. notranji minister slovenski narod tudi kot pleme, medtem pa njegovi sodelavci, zlasti minister dr. Krek, po Sloveniji še vedno naglašajo, da so za slovensko autonomijo, v Beogradu pa podpirajo centralistično politiko.

Gospoda moja, to ni pošteno, to treba raziasniti v Sloveniji in pred svojim narodom izjaviti se ali za autonomijo ali za centralizem in unitarizem.

Na drugi strani pa imamo v Sloveniji bivšo demokratsko stranko pod vodstvom pok. dr. Žerjava, odnosno danes dr. Kramarja in bivšo samostojno kmetijsko stranko pod vodstvom Puclica, ki sta se končno kot prava brata res znašla v JNS.

Obe stranki stojita na stališču integralnega jugoslovenstva, unitarizma, odnosno centralizma. Zakaj? Zato, ker le na ta način lahko prideta do oblasti, ker nimata zaupanja slovenskega naroda. Slovenski narod je odločno odklonil politiko dr. Kramarja in Puclica, kar je ponovno pokazal v vseh svobodnih volitvah do leta 1928.

Slovenski narod najbolj občuti oreh, ki sta ga napravili obe politični skupini stem, da niso v splošnih slovenskih gospodarskih in kulturnih zadevah nastopali skupno v Beogradu, da bi čuvali slovensko kulturo in slovenske pravice, ampak so izpodrivali drug drugega, da bi prišli na oblast ter so zapostavljali slovenske kulturne in gospodarske zadeve v prid strankarskim političnim interesom. Toliko o splošni strankarski politiki v Sloveniji od prevrata do danes.

Preidem na kritiko režima JNS od leta 1931—1934 ter na režim JRZ v Sloveniji. Predvsem hočem omeniti državno-zborske volitve 8. novembra 1931 leta. Takrat se je zgodilo nekaj: kar Slovenci niso poznali, ne pod Avstrijo, niti kedaj pozneje. Začel se je najhujši teror, o katerem se sploh ne more govoriti. Gospoda moja, žandarji se hodili od hiše do hiše, od vasi do vasi in strahovali ljudstvo, da mora iti volit. Jaz sem bil takrat v Krškem in sem živa priča, da se je kaplana na Raki vzelo izpred oltarja, ko je hotel pričeti s sveto mašo, in se ga prišlo v Krško, čeprav takrat, ko je hotel pristopiti k oltarju, ni mogel storiti ničesar proti volitvam. Ljudjem, ki so bili na kakoršenkoli način odvisni od javnih ustanov, se je

zagrozilo, da ne bodo dobili dela, na primer, da ne bodo vozili gramoza, onim, ki so bili siromašnejši in so uživali kako podporo, so zagrozili, da jim bodo podporo odvzeli, če se ne zavežejo, da bodo glasovali za listo g. Petra Živkovića. Spoštovana gospodo! Še nekaj bom povedal in to, kakšne so bile posledice v Sloveniji za tiste kmete, ki 8. novembra niso volili, ki so doma ostali. Bilo je premovanje živine v Vel. Laščah, v kraju, kjer je g. Pucelj doma. Kmetje so prignali živino, in tamošnji živinozdravnik je imel seboj glasovalni zapisnik o volitvah z dne 8. novembra. Šel je od kmeta do kmeta. Samo krave tistih, ki so glasovali za listo Petra Živkovića, so bile sposobne za premovanje. Bil pa je slučajno kmet, ki je imel najlepšo živino, a ker gospodar ni glasoval, njegova krava ni mogla priti k premovanju. Tako je, gospodje, postala tudi tista krava protivržaven element. (Veselost v dvorani).

Gospoda moja, vršile pa so se tudi druge nezakonitosti. Izvršila se je internacija dr. Korošca, dr. Natlačena, dr. Kulovca, in dr. Ogrizeka. Moram to omeniti, ker ni bilo nobene zakonske podlage za internacijo, kar je ugotovilo tudi upravno sodišče v Celju. Gospoda moja, do sedaj je bilo v veljavi v vseh civiliziranih državah načelo, da sodnik sodi po zakonu in po svoji vesti. Senat Upravnega sodišča v Celju pod predsedstvom dr. Vrtačnika je bil vsekakor objektiven senat sodnikov kakršnega si moremo samo želeti. Ker na so ti gospodje po zakonu in po vesti sodili, so bili v 24 urah vsi penzionirani, ali je to pravna država vas vprašam gospodje?

Občinske volitve v letu 1933. Pri občinskih 1. 1933 se je morala večina z silo napraviti. Razveljavljale so se opozicijske liste za vsako naimanjo pogreško. Recimo v občini Pristavi v mojem volilnem okraju je bil nosilec opozicijske liste Herček, v volilnem imeniku je bil pomotoma vpisan kot Hrček. Manjkala je torej samo črka-e-in kandidatska lista Slovenca Herčeka je bila razveljavljena, a kandidatska lista JNS, katere nosilec je bil Nemeč, nemškutar in narodni odpadnik Zupanc, je bila potrjena. Gospoda moja, mislim, da je slovenski kmet več vreden kakor pa narodni odpadnik Zupanc. Pri občinskih volitvah so žandari predstavnike opozicijskih list takoj zjutraj odstranili, da niso mogli prisostvovati volitvam. Kar pa se tiče končnega izida volitev, godili so se največji falzifikati, kar je tudi ugotovilo v več slučajih upravno sodišče v Celju, čeprav je takrat Upravnemu sodišču predsedoval dr. Bedekovič, ki je bil postavljen od JNS. Faktično je, da se je konstatiralo, da so volili mrtvi in odsotni in na ta način je JNS izkazala v Sloveniji veliko večino. (Manfred Paštrovic: Zašto ste izdali dr. Mačeka?). I to će doći na red, gospodine Paštrovicu.

Kar se tiče Jeftičevih volitev 5. maja, mislim, da ne bo treba veliko govoriti, to pa radi tega, ker ste jih tudi vi preživeli. Omeniti hočem samo nekaj. Proglas vlade Bogoljuba Jeftića je bil, da so volitve svobodne in da bo vsaka kandidatna lista, ki bo potrjena od kasacije v Beogradu, lahko svobodno nastopila v volilni borbi. Toda, kaj smo doživeli v Sloveniji? V Sloveniji sta dr. Puc, takratni ban, in dr. Marušić, takratni minister, izvajala največji teror. Na Vel. torek sta poklicala vse sreske načelnike v Ljubljano in od tistega dne nam kandidatoma na listi dr. Mačeka, čeprav je bila lista potrjena od kasacije v Beogradu, ni bil dovoljen niti eden shod, niti en sestanek. Meni se je zgodilo, da me je zalotil žandar, ko sem se raz*

govarjal s 5 ljudmi, da nas je razgnal. Četrtega maja popoldne, dan pred volitvami, so me aretirali, a ravno tako se je zgodilo tudi drugim mojim tovarišem so-kandidatom.

Toda, gospoda moja, da preidem na drugo dobo, na režim JRZ. Ako mislite vi, gospodje, da se je pod tem režimom v Sloveniji kaj spremenilo, se proklete motite. Eno, kar moram zameriti, je to, da se ti gospodje poslužujejo istih reakcionarnih zakonov, ki jih je prinesel JNS režim. Gospoda moja, zakaj ne date svobodnih političnih zakonov, zakaj ne date svobode zbora in dogovora? Samo zato, da se je zopet notom sile mogla uveljavati JRZ. proti kateri so prvotno nasprotovali pristaši bivše S.L.S. Od časa nastopa vlade dr. Milana Stojadinovića do prihoda bana dr. Natlačena je bilo približno 3 mesece, je bilo še kolikor toliko svobode zbora in dogovora. Toda kljub temu je že 1 septembra 1935 l., ko bi se moral vršiti v Ljutomeru javen shod združene opozicije, kamor je prispelo okrog 5.000 ljudi, padla prva žrtev, kmet Mavrič od žandarske puške. Gospoda moja, tekla je prva kri, umrl je prvi človek in to v času ko je bil notranji minister Slovenec dr. Anton Korošec.

Dr. Natlačen je prevzel banovino 13 septembra 1935 l. približno ob pol 11 dopoldne v Ljubljani. Ob 4 popoldne — najbrž je bil to prvi njegov akt — sem dobil telegram, da so vsi moji shodi prijavljeni za 15 september prepovedani. Začelo se je preganjanje vseh naših pristašev kmetско-delavskega gibanja. Jaz sem o priliki shodov v mojem šmarskem volilnem okraju v vsaki občini pustil v prisotnosti zastopnika sreskega načelnika javno izvoliti od ljudstva krajevne zapužnike, da bi lahko ostal v zvezi z ljudstvom, ki me je izvolilo. Kljub temu, da se je to zgodilo javno, v prisotnosti zastopnika oblasti, je podban dr. Majcen izdal okrožnico, da treba te ljudi preganяти, in so bili ti ljudje pozneje gonjeni po sodiščih po čl. 7 Zakona o zaščiti države. Tako sem samo v mojem volilnem srezu imel pred sodiščem 70 obtožencev. Ampak hvala Bogu, da imamo pametne sodnike. Bile so različne obsodbe. Sodišče v Kozjem je obsodilo nekatere po 900 din. globe in na tri tedne zopora, sodišče v Šmarju jih je oprostilo, a naše največje zadoščjenje je to, da je okrožno sodišče v Celju kot prizivno sodišče ugotovilo, da so vse te obtožbe po čl. 7 Zakona o zaščiti države proti slovenskemu kmetско-delavskemu gibanju absolutno brez vsake pravne podlage. 3 novembra 1935 l. se je vršila proslava odkritja spominske plošče pok. inžineru Janezu Mačku, očetu dr. Vladka Mačka, v Lesičnem. Ob tej priliki so kmetje v Lesičnem okinčali svoje hiše s slovenskimi zastavami. Slovenska zastava je simbol slovenske narodne borbe. Slovenska zastava je svetinja slovenskega naroda, kajti pod slovensko zastavo smo se borili pod Avstrijo, pod slovensko zastavo smo se vedno Slovenci združili, kadarkoli smo šli za narodne pravice v boj. Kaj se je zgodilo? Zgodilo se je, da je dr. Natlačen odredil sreskemu načelniku, da je treba vse tiste slovenske kmete, ki so razobesili slovensko zastavo kaznovati. In kaznovani so bili po 100, 150, 200 pa tudi 500 din. in sicer so bili kaznovani za isto zastavo, gospoda moja, s katero so Dr. Korošca 1. 1932 o priliki njegove 60-letnice v Ljubljani v Unionu obvili. Ako ni bilo greh takrat, da so dr. Korošca slavili s slovensko zastavo, potem ni bilo povoda, da se ubogi slovenski kmetje obsodijo, da se jih eksekvirira, da se jim prodaja živina zato, ker so ljubili in razobesili svojo narodno svetinjo.

Občinske volitve 1936 l. Prej sem vam povedal, kakšen teror je vladal za časa občinskih volitev l. 1933 od strani JNS. Toda, če je takrat bil upravni teror, se je pri teh volitvah zarazbesnel tudi cerkveni teror. Doživeli smo, da smo od raznih duhovnikov bili proglašeni za komuniste, kajti to je najlažje delo. Kdor ni za vladno, ta je komunist. Čeprav vam moram reči, da v naših vrstah vsaj v mojem volilnem okraju ni bilo niti enega komuniste. Že priprave za občinske volitve so bile popolnoma drugačne. Na primer jaz za pripravo občinskih volitev v svojem srezu sploh nisem smel priti v občine, ki so prišle za volitve v poštev. Jaz sem pisal 4 osebam iz občine Ponikva, da pridem na Ponikvo in da bi rad z njimi govoril o pripravah za kandidatno listo. Komaj pridem na Ponikvo in se vsedem v gostilni, že je bil žandar tu in mi je rekel da moram s prvim vlakom takoj izginiti, ker je to naredba g. bana.

Pretsednik Stevan Čirić: Molim Vas, g. poslaniče, da završite svoj govor jer vaše vreme ističe.

Dr. Rudolf Dobovišek (nastavlja): Molim Vas, gospodine Predsedniče, da mi dovolite da govorim malo duže, jer ja prvi put govorim u Narodnoj skupštini.

Pretsednik Stevan Čirić: Ja Vas molim, da imate u vidu da vam vreme ističe., pa Vas molim da malo zaokruglite svoje misli i da tako udesite svoj govor.

Dr. Rudolf Dobovišek: (nastavlja): 6 septembra 1936 leta sem bil povabljen v Slivnico od nekega kmeta, ki je bil pozneje nosilec naše kandidatne liste, toda takrat sem bil povabljen popolnoma privatno na njegov dom. Ko sem se z vozom peljal proti njegovemu domu, ustavila me je na ovinku javne ceste žandarska patrola 3 žandarjev. Vsi trije žandarji so namerili puške »na gotovo«, podnarednik je celo repetiral puško. Jaz sem stopil iz voza in vprašal kaj je. Podnarednik mi je odgovoril: »Vi nimate pravice da greste k temu kmetu, vi nimate pravice da greste v srez.« Mene so obrnili in gnali ti žandari 2 spre-daj 1 vzadaj jaz pa v sredi kot hajduka do meje mojega sreza. Ali je to pravica? Ali ni to kršenje Ustave, ki daje vsakemu državljanu osebno svobodo in ki nikomur ne prepoveduje, da se ne bi smel gibati po drugih srezih. Ali se more prepovedati poslancu, da gre v svoj volilni srez?

Občinske volitve 18 oktobra v Pilštajnu. Ob pol 6 zjutra je žandarmerija aretirala mojega pristaša Leskovška v Prevorju in gnala v srez Šmarje, moža, ki nima noge, ampak ima protezo, brez vsakega vzroka. Pripeljali so ga v Šmarje, držali do ene popoldne, potem so ga pa izpustili. Čim so ga aretirali, so pa razglasili med ljudstvom: vidite Leskovšek je že zaprt, torej pazite kako boste glasovali. Nato pridem jaz v Pilštajn ob 7 zjutraj. Takoj je pristopil k meni žandar s pozivom, da ne smem po naredbi g. bana biti v Pilštajnu, kjer se vrše občinske volitve in so me zopet odstranili. Vsi ti slučajji dokazujejo, da smo bili pod režimom JRZ preganjeni kakor divji zajci v gozdu od lovskih psov. Občinske volitve so se torej vršile v tem smislu in zato se moram čuditi, da si upa dr. Krek vedno povdarjati, da v Sloveniji vlada svoboda.

Gospoda moja, 6 decembra so se vršile zadnje občinske volitve v Sloveniji. V celjskem srezu se je kratkomalo nosilca liste v občini Nova Cerkev Lesnika v soboto pred volitvami zaprlo. Zaprli so pa tudi apotekarja Gradišnika v Celju, kjer ni bilo občinskih volitev, in ki je imel tisto nedeljo dežurno

službu ter bi moral biti ves dan v apoteki. Vse intervencije niso pomagale moral je biti zaprt do 8 zvečer, dokler niso bile volitve končane.

Omenil bi vam gospodje samo še nekaj z ozirom na to da mi Slovenci-pristaši slovensko-kmeško-delavskega gibanja nismo imeli pravico prirežati shode na slovenskih tleh. Zato smo prirežali shode na hrvatskih tleh ob slovenski meji. In vidite gospoda moja. Eno kar lahko konstatiram je to, da smo mi lahko imeli shode na desni strani Drave kjer se konča oblast dr. Korošca.

Tako je bil 26 septembra 1937 v Vinici enak shod. Ko smo prišli v Ormož, je bil levi breg Drave zaseden od Pragerskega do Čakovca od žandarjev in se ni pustilo slovenskih kmetov na shod. S tem sem gospodje jasno pokazal kako so ti režimi, eden kot drugi vpeljali v Sloveniji teror. Ako želi vlada dr. Milana Stojadinovića in ako ima resno voljo, da pomiri ljudstvo, kakor je podala v svojem programu, potem je danes zadnji čas, da donese svobodne politične zakone, to je zakon o volitvah narodnih poslancev, zakon o svobodi zbora in dogovora in zakon o svobodi tiska.

Gospodje narodni poslanci, končno naj spregovorim samo še na kratko o državnem vprašanju.

Pred vsem povdarjam, da ne smemo pustiti naše skupne države, ki smo jo priborili po tisočletnem robstvu, za katero je teklo potoke krvi, raztrgati od nikogar in da jo moramo braniti proti vsem našim sovražnikom do zadnje kaplje krvi.

Da hoče tudi hrvaški narod to državo, izhaja iz odločne izjave dr. Mačka, ko je povdaril, da o mejah naše države in o dinastiji ne more biti nobene diskusije.

Vendar pa vidimo, da notranji politični položaj ni v redu in da je treba temeljite preureditve. Povdarjam da boleha naš notranji politični položaj vsled hrvatskega vprašanja. Žalostno dejstvo je da ves čas ni Hrvatov sem ker mislim, da bi bilo danes čisto drugače, ako bi hrvaški poslanci prišli v belgrajski parlament.

Stališče o enotnem jugoslovenskem narodu je absolutno pogrešno, ker enotnega jugoslovenskega naroda še ni, ampak so trije bratski narodi: srbski, hrvaški, slovenski, vsak s svojo kulturo in svojim zgodovinskim razvojem.

Govorilo se je v tej skupščini mnogo o hrvaškem vprašanju, toda poleg tega obstoja tudi slovensko vprašanje. Kot Slovenec nisem upravičen govoriti o hrvaškem vprašanju, zato bom govoril samo o vprašanju slovenskega naroda.

Ako smo se združili trije bratje v skupno državo, potem mora biti ta država urejena tako da bodo v njej Slovenci, Hrvati in Srbi popolnoma enakopravni, da bodo imeli enake pravice in dolžnosti, da bo upravljal vsak svoje lastne zadeve sam. Tako, da bo Slovenec na svojem, Hrvat na svojem in Srb na svojem sam svoj gospodar, a ne več suženj te ali one gospode.

Vsi trije pa naj sorazmerno prispevajo za potrebe skupne domovine. Slovenski narod ne more biti zadovoljen z današnjim stanjem, ker je preveč zapostavljen in ker za svoje ogromne žrtve ne dobiva prave protivrednosti. On hoče ohraniti svojo slovensko samobitnost, ki jo je očuval proti vsem navalom narodnih sovražnikov in tlačiteljev, proti Nemcem in Italijanom, pa jo bo znal braniti tudi proti integralnemu jugoslovanstvu, ki nastopa pod krinko narodnega edinstva!

Slovenski kmeški delavski narod se bori za politične, gospodarske, socijalne in kulturne pravice, za popolno demokratizacijo vsega javnega življenja, za svobodno Slovenijo, in mora v skupni državi Jugoslaviji zavzemati enakopravno, sporazumno določeno mesto.

Dovolj je nasilja, potreben je bratski sporazum ker o tem mora odločati v prvem redu tisti, katerega se tiče, to je narod.

Razpišejo se naj svobodne tajne volitve, da narod izvoli po svoji prosti in neprisiljeni volji svoje zastopnike, ki bodo v sporazumu definitivno rešili slovensko, hrvatsko in srbsko vprašanje ter uredili državo tako, kakor to zahteva narod.

Zato pa je potrebna svoboda tiska in zborovanja, ki so temeljne pravice državljanov v pravi demokratični državi.

Dokler ni pravega in iskrenega sporazuma, ni močne Jugoslavije! Zato je naša dolžnost, da čim prej likvidiramo današnje neznosno stanje in da na podlagi bratskega sporazuma ustvarimo močno in nepremagljivo Jugoslavijo, ki naj bo dom zadovoljnih in srečnih Srbov, Hrvatov in Slovencev. (Odobranje).

Ker nimamo zaupanja v današnjo notranjo politiko izjavljam da bom glasoval proti! (Odobranje in ploskanje na levice).

Pretsednik Stevan Ćirić: Reč ima narodni poslanik g. Mita Dimitrijević.

Мита Димитријевић: Господо народни посланици, од свих посланика овде, колико нас има, могу рећи, да, са изузетком једног, Илије Михаиловића, ја сам у Парламенту најстарији познаник г. Корошца. Ја сам према томе видео г. Корошца на послу разговрском. Видео сам га на послу, када је требало ићи једним одређеним политичким путем, видим га сад кад то није био случај, и кад се скреће са једног одређеног правца. Господо, видели смо г. Корошца после 1931 год. када је напустивши шестојануарску владу, приступио Удруженој опозицији и када је у тој Удруженој опозицији својом политичком личношћу, — тврдим то — значи политички више него сада. Сама његова личност била је у то доба политички снажнија него што је сад, када је Министар, и то Министар унутрашњих послова. (Приговори у центруму. — *Петар Косовић:* То не мора бити тачно!) За мене је тачно.

Господо, ја ћу поводом садашњег експозеа Господина Корошца да приметим да је његов ранији експозе у Финансијском одбору био дужи, да је имао више хумора, и да је тада казао ствари које су нас не само интересовале него и амизирале. Па је говорно поједине ствари, које се у интимном, поверљивом кругу, могу рећи, са више појединости.

Ја ћу те ствари које поверљивост захтева да их не износим, пречутати, али ћу казати оно што за личност политичку г. Корошца свакако претставља и један минус, можда минус који је он сам себи тако олако поставио.

Говорићу само о садашњем експозеу. Одмах у почетку г. Корошца каже да је извршена у Министарству полиције моторизација жандармерије. Моторизација жандармерије, господо, мора нас мало натерати да мислимо: Чему то? Ми смо слушали г. Корошца, да ствари иду тако добро, да ће

скоро стање бити такво да ће моћи жандарми да спавају мирно и спокојно, а, господо, сад видимо да жандарми не само неће моћи мирно да спавају него ће бити моторизовани. Чета моторизованих жандарма биће стално у покрету, да се нађе најбрже свуда и на сваком месту. А зашто, господо? Да умирује народ за који се каже да је потпуно миран. Господо, г. Корошец нам је рекао колики је утрошак предвиђен у буџету за ову моторизацију. Ето, видите, врши се моторизација у жандармерији, а, господо, не можемо рећи да се моторизација врши и у војсци. Али ми се чини да се овде врло брзо хита са увођењем ове моторизоване жандармске силе. Зашто нам није г. Корошец рекао и то, колико има полицијских паса и детектива? (Проговори) Господо, ја говорим о полицијским псима, који су фактички пси, а ови други, детективи, су људи, али врше посао шуњања и њушкања као и прави пси!

Господо, ја ћу се специјално задржати на ономе што је говорио г. Корошец о политичким приликама у Хрватској. Прилике нису идеалне, али попустила је атмосфера — вели г. Корошец. Дошло се до више дисциплине. Разуме се, под притиском власти — каже г. Корошец, странка ХСС, вели, не постоји, по закону постоји, али се врши њена групација. Боже мој, као да г. Корошец не зна, да странка ХСС није ни такнута, већ да је политички остала исто тако снажна као и пре.

Господо, овим, што каже г. Корошец, потврђује се да постоје две врсте организација: Једне су организације које се врше одозго, од полицијских власти: од спеских начелника, а друге организације врше се из самог народа и самим револтом народа. Народ се ту сам за себе организује. А Хрватска сељачка странка, већ солидарно организована изводи сад само своје привредне, културне и социјалне радничке савезе. Хрватски сељачки програм манифестује се у пет разних народних акција, које су захтевале широке масе, а Влада би рало хтела, да их угврни, кад би само могла.

Господин Корошец говорио је мало с хумором, али по својој општој духовној малаксалости, са мало духа, говорио је шаљиво и о белом коњу на коме је г. Мачек би на прослави његовог рођендана, када је окружен и поздрављен био од хиљаде Хрвата са свих страна. „Јасно је, вели г. Корошец, да тог белог коња нису могле власти ни конфисцирати ни друкчије поступити против њега“. Истину каже г. Корошец. Власти су немоћне са свом својом моторизованом жандармеријом кад имају према себи хиљаде народа. Власти и жандармерија моћне су кад је народа у мањем броју, а кад су хиљаде биле око г. Мачека на белом коњу, полиција и жандармерија унапред се повлачи и капитулира. О, како би свирепост поступила жандармерија г. Корошеца против г. Мачека на белом коњу да око вође Хрватског народа нису биле многе хиљаде Хрвата!

Господо, власти и жандармерија су без милосрђа свирепе и кржаве кад „уређују“ против сто, двеста људи. А када је револт маса широк и кад се нају неколико хиљада заједно у револту и протесту, онда се повлачи моторизована жандармерија. У осталом, на старачки хумор господина Корошеца може се одговорити: „да ли је коњ био бео или врбан, није важно. Важно је да полиција

нити је смела покушати нити би успела да скине са тог белог коња г. др. Мачека.

Господо, г. Корошец је вешт човек, он зна да каже по истој ствари и „да“ и „не“. Он нешто и тврди и не тврди. Тако је г. Корошец и признавао и негирао Господарску сељачку слогу и Сељачку заштиту у Хрватској, и увек, вели, државна је власт наступила против и интервенисала, али сузбити није могла те живе силе у организацији Хрвата. Што г. Корошец говори о тим организацијама хрватског народа, сасвим је индиферентно за рад тих секција.

Господо, „ми волимо Хрвате“ — вели г. Корошец. Господо, то ми сви кажемо, нема ни једног човека који не каже: „Ми волимо Хрвате!“ Али, господо, питање хрватско није питање сентиментално, то је питање једног уређења, то је питање једног проблема: Нити је то ствар која данас може бити актуелна, а сутра да се о том не мисли. Хрватско питање чини читав комплекс чињеница које се дубоко осећају у животу Хрвата свакодневно, а такође све теже бивају последице од нерешавања тог питања, све теже и за народ и за државу нарочито. То се не осећа у Влади. Али наше странке с кореном у народу, које се залажу и боре за демократију, знају врло добро, да не може бити демократије без Хрвата, или тачније рећи: Нема демократије, ако се неће признати Хрватима, као и Србима, њихова суверена моћ, тј. ако и једни и други не одлучују суверено о својој судбини. И зато, знајмо унапред, да свака влада и власт мора сигурно доживети своје разочарење и слом ако се не ослања на снагу свог сопственог народа. Зато, без слободног народа не може бити ни слободне државе. Пренесимо тај закључак на Хрвате, па слободно кжимо, и ми, с ове стране, оно, што често чујемо из Загреба: Као што нема слободне Хрватске без слободних Хрвата, тако нема ни слободних Хрвата без слободне Хрватске. Тако треба да схватимо слободну Хрватску, а не како желе малоумници да инсинуирају, да је слободна Хрватска цепање Хрвата од ове државе.

Господо, овако, и само овако треба разумети борбу за слободну Хрватску. Нико међу Хрватима не мисли да ће хрватски народ огрејати сунце које греје из туђине. Прави и слободни Хрвати рећиће вам да су горка разочарења доживели, не само Кватерник, велики хрватски идеалист, него и Зрински и Франкопан, који су тражили везе са дворима страних држава. Тешка су и горка била њихова разочарења, јер нису имали за собом свој властити народ, а туђини су их напустили. Мало ви знате хрватске историје. (Др. Милован Грба: А ти је знаш?) Ја је знам, а дух Хрвата осећам боље него ви! Ви сви живите на мржњи а ја на љубави према Хрватској!

Pretsednik Stevan Ćirić: Molim Vas, g. Dimitrijeviću, da govorite s poštovanjem o svima članovima ovog Doma.

Мита Димитријевић (наставља): Прелазим опет на личност др. Корошеца. Ево признајем, да г. Корошец није политичар ранга, на пример г. Чвркића, или Драгише Цветковића, или кога било другог. То је политичар већег стила.

Pretsednik Stevan Ćirić: Opet Vas molim, g. Dimitrijeviću, da govorite s poštovanjem o svima članovima Vlade.

Мита Димитријевић (наставља): То није никакво потцењивање као што није потцењивање, кад бих казао, да у војсци има генерала и пуковника, а испод њих нижи, до каплара.

Ја сматрам да је господин др. Корошец политичар већег ранга и што је допуштено политичару мањег ранга, то је теже, да се допусти политичару већег ранга.

Pretsednik Stevan Ćirić: Vi ste dobar stilista i uspelo Vam je da date adekvantan izraz za gospodina dr. Korošca kao političara. Vi ste kazali da je g. dr. Korošec političar većega ranga i pri tome ostajete.

Мита Димитријевић (наставља): Ја чак кажем да је др. Корошец политичар и највећег ранга међу овим данашњим министрима. Али, кад ја кажем да је г. Корошец највишег ранга политичар, онда ја тиме кажем да и највеће одговорности леже на њему.

Ја сад прелазим на једно тумачење данашњег режима и кажем: овај режим ослања се на три личности, на г. др. Милана Стојадиновића, г. др. Антона Корошца и на др. Мехмеда Спаху, дакле, на три доктора, чија ће имена забележити историја, заједно са једним мутним периодом: Међутим, овај сад мутни период био је узео на себе један велики задатак да изврши ликвидацију једног неуспелог режима, који је имао још и ту несрећу да изгуби и свој једини ауторитет смрћу блаженопочившег Краља Александра, којему је народ веровао.

Ове три личности, ова три стуба данашњег режима г. г. Стојадиновић, Корошец и Спахо, не претстављају уједињену Св. Тројицу. Они су чак и политички одвојени сами по себи. Али, здружени су нераздвојно кроз једну фикцију која се зове Ј.Р.З., у коју ни они сами много не верују, а још мање су за њу духовно везани. Дакле, у овој групацији режимској највише дејствују прва двојица, др. Милан Стојадиновић и г. др. Антон Корошец, а трећи г. др. Мехмед Спахо дејствује више провинцијски, на ужем муслиманском терену и сав је засуч бригаама и питањима у муслиманским областима, а поглавито у Босни.

Овај режим био је добро почео, са дефинитивном одлуком, да приступи правој ликвидацији наслеђеног режима. Та се ликвидација нарочито наметала ради што бржег повраћаја нормалном политичком животу, како је у својој декларацији у то време дао и сам господин Претседник данашње Владе др. Милан Стојадиновић, а који је на тај положај дошао као предложени претставник Главног Одбора Радикалне странке. Повраћај нормалном политичком животу могао је доћи, као што знате, доношењем три политичка закона: закона о слободним изборима, на бази општег и тајног права гласа, закона о слободи штампе и закона о слободи зборована и удружења. Зато је влада добила и овлашћења од Скупштине. После тога би требало, независно од Скупштине, донети законе и одмах затим требало је да дође до нових избора, којим би се извршио стваран прелаз, не само на нови курс у политици, него на промену и у људима у овој Скупштини, и на тај начин имао је почети нормалан политички живот. Место свега тога остало је све по старом. Господо, какво стање сад ми имамо у Скупштини видели сте пре неки дан, кад је дошао овде на ову говорницу г. Јевтић. Он нас је могао да погледа све редом и свима

да каже: Куда, куда сте отишли ви, који сте под мојим skutом били? (Гласови са деснице: А куда си ти отишао?). Сад ћу вам рећи куда сам ја отишао. Прво, да вам кажем како сам ја овде дошао. Ја се већ неколико година бирам у Кочанском срезу. Прво ме је гонио г. Петар Живковић, јер му се нисам свиђао још од раније због моје дружбе са пок. Стјепаном Радићем. Ни пристанак његов за кандидовање нисам могао добити без интервенције са места вишег него је он био. И зато ме је још више гонио на изборима Петар Живковић да докаже да ме неће народ. Шибани су претседници и хапшени људи, али ме је народ ипак изабрао. Гонила ме такође и полиција г. Јевтића, јер се наређивало да Воја Ђорђевић мора бити изабран. Он је пропао, а мене је мој вредан народ опет изабрао. Кад сте ви у небо дизали г. Јевтића, ја сам га отворено у Скупштини нападао. Био сам на страни Главног Одбора, и кад је у почетку уз г. Стојадиновића било свега нас 23, ви сте сви били с Јевтићем. (Глас са леве: А издао си Милана Стојадиновића) Не, Милан Стојадиновић звао је г. Ацу Станојевића и нас који смо без вас били с њиме. (Жагор и граја)

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodo, molim mir, a gospodina govornika molim da se ne upušta u objašnjenja i da se izražava parlamentarnim rečnikom.

Мита Димитријевић (наставља): Господо, дакле, стари режим се наставља! Казао сам да су два главна фактора овога режима: један је господин др. Корошец а други др. Милан Стојадиновић. Ту ствар овако стоји: Г. Корошец овде међу Србима параван је г. др. Милану Стојадиновићу, а г. Милан Стојадиновић је параван г. др. Корошцу међу Словенцима. За све зло које се деси овде међу нама Србима, г. др. Стојадиновић каже: то ради г. Корошец. Ако се дигне бура због Конкордата и ако се хоће Конкордат насилно да протури, онда се каже: То тражи др. Корошец! Ако се пролије крв овде-онде око Конкордата, каже се: крив је др. Корошец. Ако се ломе пред Саборном црквом крстови, цепају црквене заставе и разбијају главе, довикује се: То чини Корошец!... Иако др. Корошец у тај час нити је у Београду, већ у Љубљани... Али за све је Корошец крив, он се свему језуитски радује! И за све крив Корошец, и само Корошец! Као да господин Стојадиновић није ништа крив. Као да је за све Корошец крив, иако је, можда, то он мање заслужио, него ли онај који води политику (Жагор и бучни протести на десници). Господо, ја не могу да се надвикујем са вама. Тако се дешава са господином Корошцем, који је овде међу Србима параван господину Стојадиновићу! (Бурни протести на десници).

Pretsednik Stevan Ćirić: Molim da saslušate gospodina govornika u miru.

Мита Димитријевић (наставља): Али међу Словенцима г. Корошцу параван је господин Стојадиновић. За све, што се тамо не одобрава, каже се: То долази од господина Стојадиновића, а Корошец је томе противан. И фактима се то да утврдити. Ево, да узмемо само „Словенац“ и да узмемо „Самоуправу“. „Словенац“ пише на један, а „Самоуправа“ сасвим на други начин. Ево за то најбоља потврда. У времену кад „Самоуправа“ пише похвале за Немачку, у времену кад лист „Време“ пише Немачкој панегирик који се прештампава у целој немачкој штампи, у том истом времену, ево,

да видите, шта пише, овога пута добро и паметно, шта пише „Словенец”. Он пише ово: „Надамо се да ће Југославија знати схватити овај положај када је после слома Аустријског отпора навалила на нашу северну границу тежина 75 милијонског духовног, тако рећи, једнако устремљеног немачког народа.

„Историја учи да природне препреке не задржавају динамике народа. Зато није празан страх, ако отворено кажемо, да су у овом тренутку, када су аустријски насипи противу национал-социјализма попустили, дошли у опасност и северни делови наше државе.”

Господо, каже се даље: „Да ли превећ црно гледамо ако је сада плуснуо преко понижене Аустрије вал национал-социјализма и са таквом снагом притиснуо до Караванка, рачунамо, реалисти какви смо, са озбиљном опасношћу да не би Немци много лакше него пре продужили пут према Јадрану који је зауставила победа савезничких војска”.

„Ову опасност мора југословенска држава да узме у обзир као једну од најважнијих ствари своје спољње политике.

„Немамо разлога да мислимо, ако је то тако, да је југословенска влада, као чувар великог наслеђа, повукла из аустријске капитулације наука који јој диктује потреба самоодбране наше државне целине”. (Гласови са деснице: Читали смо то!) Нисте читали, то вам ја кажем и ја сам ово пре три дана прочитао, а ви нити знате читати словеначки. Признајте! Да наставим. „Словенец” даље каже:

„Сада, када је Аустрија отворила бране национал-социјализма и чак му предала унутрашњу управу у држави, сада, када је национал-социјализам сасвим и практично постао у држави законит и одлучујући, отпаше сви они обзири и Корушки Словенци ће се наћи пред непријатељем противу кога немају никаквог оружја више”. Ја бих се радовао, господо, ако бих могао у „Самоуправи” да прочитам један сличан чланац у оваквоме духу. Али једно пише „Самоуправа”, друго „Словенец”. Увек су два мишљења, две политике. За политику пријатељску према Немцима, у Љубљани се каже: Корошец не мисли тако. Тако у овој двојној игри г. Стојадиновић и г. Корошец служе један другоме за параван. Али, у тој игри два паравана, г. Корошец више губи.

Сада ћу, господо, да вам прикажем како у тој двојној игри г. Стојадиновић вешто искоришћује г. Корошца. То можда не осећа, нити види ни сам г. Корошец. Ако је г. Корошец „језуита”, господин Стојадиновић је „византинац”, И ту „језуита” губи. Ево то да утврдим.

Познато је да је господин Стојадиновић, пред отпором Православне цркве, давао изјаве да је Конкордат скинут. Али то није уливало поверење. Требало је да г. Корошец у томе учини услугу господину Стојадиновићу. Њему као католику, вођи клерикала, човеку најближем Ватикану повероваће се више: тако је мислио господин Стојадиновић. Требало је да господин Корошец католичким ауторитетом, и који је најближи Ватикану, можда одмах после г. Степинца, требало је да он узме на себе улогу у негирању даљег постојања Конкордата као обавезе за Југославију. Требало је да он објави да је Конкордат скинут са дневног реда, и да Влада не мисли ни на какав

Конкордат. И господин Корошец је објавио и казао, да Конкордат више не постоји и да је вечно угашен. Али, да би још више утврдио ту вероватноћу, господин Корошец употребио је један шаљив начин, употребио је једну специјалну фигуру, која се у литератури зове аутосарказам, када се човек сам собом шали да се не би други с њим шалили. Шала са самим собом највише убеђује. Господин Корошец је рекао: „Немци кажу: не иде се два пута на лед, па не ћемо ни ми, ни господин Стојадиновић, ни господин Спахо ни ја поново излазити пред вас са Конкордатом”. Значи, једанпут смо излазили на лед, па нећемо ваљда бити несмотрени да излазимо и други пут на лед!

Тиме је господин Корошец успео да улије веру онима да је Конкордат заиста угашен. Том изјавом господина Корошца, разуме се без икаквог поређења, господин Министар правде почео је свој посао, свој званични разговор са Архијерејским сабором. И Архијерејски сабор на бази ове констатације, са више поверења, примио је те разговоре с Владом. Г. Корошец је извршио своју улогу а није ни осетио како је био при томе искоришћен од господина Стојадиновића. „Византинац” изиграо је, надмудрио је „језуиту”.

Зар је требало да г. Корошец уложи свој високи католички ауторитет за обарање Конкордата! Зашто баш он? Каголички клир, за кога је Конкордат, као дело Светог Оца Папе, светиња, како ће гледати на то кад баш г. Корошец, високи прелат католичке цркве, прокламује поништење, гашење Конкордата. Зар ту улогу самоубојства католичког високог акта, какав је Конкордат, да извршује сам господин Корошец, после господина Степинца, Ватикану најближи.

Да ли је господин Корошец о томе бар тренутак мислио!

Ја лично увек се радујем да се ствари добро сврше. Све је добро што се добро сврши! — кажу Французи. На добро је што је, уз очевидну капитулацију Владе, овако свршено и са Конкордатом? А да ли је свршено сасвим то је увек питање. „Осерваторе Романо”, орган Ватикана, не мисли да један дипломатски акт, какав је Конкордат, може се на овај начин ликвидирати. То не мисли ни загребачки надбискуп г. Степинец. Исто тако, ни начин „поравнања” Владе са Архијерејским Сабором не признаје православно свештенство као достојно примљено од наших православних поглавара. Тако стоји ствар у свему. Запитајмо се како стоји ствар са виновницима који се оптужују за крваву литију 19 јула пред Саборном црквом и за крвопролића на другим местима. Први кривци пред Саборном црквом била су три-четири полицијска чиновника. На њима је кривична одговорност лежала два до три сата, после тога кривична одговорност прелази на Управника града, ако на одговорност није позвао своје органе, а затим одговорност прелази на Министра унутрашњих послова и на Владу, и на њима лежи до краја. И сад, кад се говори о санкцијама против свих тих виновника, никога од њих ни глава да заболи, на против, изгледа Управник града биће постављен за Бана, а шеф кривичне полиције иде у Берлин на службу тајне полиције. Тако се сви награђују. И нико ни зашта није крив, ни Влада, ни виновници. Остаје само народ као посматрач пред којим је Влада капитулирала.

Несумњиво је, господо, да када је полиција и жандармерија мирна у овој земљи и народ је миран; када је полиција немирна и необазрива и народ је немиран. Ја ћу вам о томе навести један аутентичан пример. На дан 22 јануара, када је приређен у Београду шестомесечни помен Блаженопочившем Патријарху Варнави, уз учешће чланова Архијерејског сабора и у присуству изасланика Његовог Величанства Краља, велики број грађана у примерном реду и миру присуствовао је овоме духовном чину у Светосавској цркви и после помена приређена је једна тиха достојанствена манифестација. Али пре но што је и почела сама служба, мир и правни поредак пред црквом и у околини цркве угрожени су од стране органа полиције, од агената. Што су они радили? Ишли су околу и кога су год видели пристојног младића мислили су да је студент, тражили су му легитимацију и чим се показало да је студент, они су га затварали. Тако је ухапшено тада преко сто лица од којих и сада има један добар број у затвору. Ево примера како су мир и правни поредак, баш тога дана парастоса покојног Патријарха Варнаве и пред самом црквом, порушили једино органи полиције, газети све уставне и законске прописе о заштити личне слободе и грађанског достојанства. Преко сто људи, већином интелектуалаца, како рекох, притворено је. Цела околнина цркве Светога Саве била је поседнута полицијским агентима који су мирно ловили мирне грађане. Тако се створила пред црквом и око цркве једна узнемиреност, као да се ту догађа нешто страшно и недозвољено. Многобројни грађани који су пошли на парастос покојног Патријарха уклонили су се и вратили кућама. Ја сам по овој ствари упутио господину Министру унутрашњих послова интерпелацију, али, као што је обичај, на то не даје нити ће дати одговора.

Зато дужан сам, бар овде, да питам господина Министра Корощца да ли је њему познат пропис члана 5 Устава, на који сте се заклили, и у ком пропису каже се да је лична слобода грађана зајемчена Уставом, који наређује да нико не може бити притворен, нити ма од кога лишен слободе против закона. Међутим, Устав каже: да је свако незаконито лишење слободе кажњиво. Газе се Устав, газе се закони. А последица тога на дан парастоса покојног Патријарха Варнаве била је огорчење и код грађана и код универзитетске омладине, а то је био разлог што су омладинци и грађани, по повратку са помена, јавно давали изрази својем незадовољству, што је Министар унутрашњих послова, место да чува ред и правни поредак, напротив, хајком на мирне грађане, изазвао неред и демонстрације. Ево једног примера како немирна полиција својим изгредима изазива и ствара немире и демонстрације.

Приликом оваквих демонстрација полицијски агенти увек траже и политичке људе и ударају на њих. У овом случају удар је пао на г. д-ра Милана Гавриловића и на чланове Главног одбора Земљорадничке странке. На г. Гавриловића падале су жандармеријске батине, пендречи, а сутра дан дигнут из постеље, одведен у полицију, и покушало се да се окриви као потстрекач демонстрација, па шта више и за увреду Величанства. Све је то пало. Пуштен је г. Гавриловић после пет часова његовог држања у затвору. Ето вам, господо, и другог примера како дејствује полиција и њени агенти.

Сад ћу вам рећи и још један пример како полиција уноси огорчење и раздражење сама у народ.

Владика Иринеј Ђорђевић пошао је пре неки дан у своје село на Рудник. И шта се тамо дешава. Тек је стигао, а већ су пред његовом малом сеоском кућом били неколико жандарма с бајонетима на пушкама. Господо, његова сирота мајка, са сузама у очима пита: „Сине, ти си владика, зар и тебе гоне! Зашто ће ови жандарми, с бајонетима на пуштама? Ја сам, вели, сирота мајка, такву слику имала раније, кад је била окупација и кад су се окупационе власти стално вртеле са жандармима око наше куће!“. Тако је она говорила своје сину владики, који је у то окупационо време био у Лондону на народном послу у нашем народном пресбируу у Лондону.

Господо, да учинимо и једно признање Влади, и да јој унишемо једну ствар у заслугу. (Гласови са деснице: Чујмо!). Ако је ова Влада у нечему успела, успела је што је извршила изједначење Срба и Хрвата. Изједначила их је у извлачењу батина!

Predsednik Stevan Ćirić: Gospodine govorniče, Vaše je vreme isteklo. Molim Vas da završite.

Мита Димитријевић (наставља): Док су пре вукли батине само Хрвати, сада вуку батине и Срби, и њихове владике, и њихови политички људи, и тако се извршило уједињење Срба и Хрвата на бази батина. (Протести на десници и гласови: Ви не знате шта говорите!).

Predsednik Stevan Ćirić: Gospodine govorniče, molim Vas da završite!

Мита Димитријевић (наставља): Господо, сада ћу да вам дам и аутентично потврду о свему овоме.

Predsednik Stevan Ćirić: Gospodine govorniče, Vama je vreme isteklo i ja Vas ponovo molim da završite!

Мита Димитријевић (наставља): Па ја имам права на сат времена, као говорник у име групе.

Predsednik Stevan Ćirić: Ja Vas molim da završite. Vi ste dovoljno iskoristili govornicu u svakoj prilici, Narodna skupština Vas je slušala pa izvolite i Vi prema Narodnoj skupštini imati sada potrebne obzire!

Мита Димитријевић (наставља): Господо, питање споразума између Срба и Хрвата зар није достојно да се за то добије бар још пет минута.

Predsednik Stevan Ćirić: Gospodine govorniče, pet minuta Vam dajem, i za to vreme molim Vas da završite.

Мита Димитријевић (наставља): Господо, ја сам своје мишљење о споразуму у начелној дебати опширно рекао. Рекао сам своје мишљење о односима са Хрватима. Хоћу опет да поновим. Господо, имате да знате да се свима сретствима и на све могуће начине диже вештачка магла, да се спречи прави видик на ствари како јесу! Господо, та се магла диже и на идеје свих слобода народа. Та се магла диже и око идеја спасоносног споразума са хрватским народом. Али вам кажем, упркос све те вештачке магле, доћи ће дан када ће се ствари саме открити, и кад ћемо се наћи очи у очи и суочити се, и доћи ће дан када ће на-

ступити to veliko suočene i biće velika krivica i odgovornost baš ove Vlade koja diže sve one vештачке magle! Жалим што ми време не даје могућности да вам кажем до краја, какав ће страхан дан бити кад наступи ово суочење истине и лажи.

Ја знам врло добро да се све ове моје речи разбијају о мраморне зидове и зато ви, господо стенографи, запишите, сачувајте ово да се зна шта ко овде говори. И зато, господо стенографи, ви сте једино важни овде! (Пљескање на левици). Гласам против овог буџета! (Пљескање на левици).

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodo narodni poslanici, ja vas još jedanput opominjem da predsedništvo vaših klubova tačno označi onu gospodu govornike, koji govore u ime grupe. (Jedan glas sa levice: Mita Dimitrijević je govorio u ime grupe!) Nije govorio jer evo u zvaničnoj prijavi koju sam dobio nije naznačen kao govornik u ime grupe, i nije naznačen, prema tome, na onoj listi, koju sam ja sastavio. (Mita Dimitrijević: Vi ste sami to priznali!)

Vi ste pesnik, Gospodine Dimitrijeviću, i to je pesma!

Reč ima u ime grupe Jugoslovenskog kluba g. dr. Janko Baričević.

Dr. Janko Baričević: Gospodo narodni poslanici, ja ne znam, da li ste vi приметили, da ja redovno upotrebljavam reči »Ministarstvo policije« i »Ministar policije«, umesto da upotrebim izraz »Ministarstvo unutrašnjih dela« i »Ministar unutrašnjih dela«. (Jedan glas sa desnice: To je Vaša interna stvar!) Pa molim Vas, pošto se radi o Ministarstvu unutrašnjih dela, dopustite da i ja interno govorim.

Dakle, gospodo, moram vam priznati, da sam i ja sâm taj moj običaj opazio tek u zadnje vreme. Znači, da je to iz mene instiktivno ovaj izraz izlazio, kad god se je meni nametao pojam Ministarstva unutrašnjih dela.

Gospodo poslanici, ja vam moram priznati, da nisam ni malo zaljubljen u policiju, jer imam veoma lepih, veoma dragih, veoma milih uspomena na nju još iz vremena Austro-Ugarske Monarhije. Ali moram priznati i to, da me policija niti u Jugoslaviji nije ama baš ničim očarala! (Jedan glas sa desnice: A motorizacija?) — Motorizaciju ću dati Vama, — trebaće Vam! I to Vam sretstvo dajem, da strugnete za vremena!

I kad ja mislim na Ministarstvo policije naše zemlje sam od sebe iskršava mi, takode, lik šefa toga resora, g. dr. Antona Korošca. Ali u nerazdruživoj vezi s njim iskršava mi i lik Napoleonovog Ministra policije Fušca. Pravo da vam kažem, gospodo, i od jednog i od drugog podilazi me jeza! Vi znate, gospodo, da ja nisam baš naročito hrabar čovek, da sam po malo plašljiv. Vi ste tu moju plašljivost opazili po tome, što moje grudi ne rese nikakva odlička niti za ratnu hrabrost, niti za građansku hrabrost. Vi ste opazili, kako sam ja plašljiv i u mojim metanisanjima i u mojim komplimentima prema današnjem režimu. A šta da kažem o Ministarstvu policije?! Ja se toga Ministarstva toliko bojim, da od njega bežim glavom bez obzira čak u — krajnju opoziciju! (Aleksandar Dačić: Mnogo ste plašljivi, gospodine Baričeviću!) Gospodine, poštedite me sa vašim duhovitostima! Bilo bi mnogo pametnije da ih Vi upotrebite kod dece, čija bi skrb bila Vama poverena.

Iz toga razloga, ja ću, i ovom prilikom, danas, da umaknem što dalje od Ministarstva policije, u ko-

liko naš Ministar jednoga dana ne nade za shodno, da u svojoj srđzbi krene za mnom u poteru, pa da me pošalje na promenu zraka, na Adu Ciganliju! (Glas sa desnice: To vi nama spremate!) Ne, izvolite pitati vašeg najnovijeg druga! Izvolite ga pitati, tu vam je, to vi s njim obračunajte.

Gospodo narodni poslanici, ovom prilikom (Upadica sa desnice) Znaete kako je, što ko zaradi, to i za platu dobije. Sada ja ne znam, kako će biti kada vama dode vreme. Gospodo narodni poslanici, ovom prilikom, pa ma i vrlo kratko, da razmotrimo ulogu Ministarstva unutrašnjih dela, Ministarstva policije. To Ministarstvo imade da daje inicijativu i formu za glavne linije unutrašnjeg državnog poretka. A ako ih već ima, ono ih produbljuje, ono ih proširuje, efikasno aplicira i nalazi najuspešnije i najzdravije instrumente za to. Taj resor, u poretku, treba da bude instrumenat nacionalne i državne kohezije, čuvar državnog i nacionalnog jedinstva.

A vidimo i upitajmo se, kako je to kod nas? Ministarstvo policije kod nas je jedna čudna institucija, koja je poslušni, pokorni GPU svakog režima i svake vlade, svakog političkog pravca, koji se na ovaj ili na onaj način dočepa vlasti. To Ministarstvo je generalštab partije na vlasti. Njemu su podređene: policija, žandarmerija, agenti, žbiri i celi roj konfidenata, hranjenih i plaćenih diskretnim honorarima iz dispozicionog fonda. Žandarm i policajac nije više čuvar reda i mira u ovoj zemlji. Oni su prisilno postali strašilo naših ulica i mirnih i čestitih građana (Odobravaње na leviци). Toj policiji niti kućni prag nije svet. A sreski načelnici, pisari, savetnici, inspektori, načelnici Ministarstva, banovi, Ministarovi pomoćnici — sve su to samo izvršni organi partije na vlasti. Oni su glavni izborni korteši, jer je sreski načelnik glavni birač, koji postavlja poslanike po volji vladajuće partije. . . . (Upadica sa desnice: Bilo je i po svega jedan kandidat! — Jedan glas: Jeste, to je tamo bilo kod njega). Da je bilo kod mene, ja bih imao apsolutnu većinu, a nisam je imao. (Graja).

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodo, molim vas za mir. Molim gospodu narodne poslanike da vode računa o ugledu Narodne skupštine i o tome kako je izabrana. Ja mislim, da smo mi u prvom redu pozvani da branimo ugled Narodne skupštine i da ne optužujemo sami sebe. A, gospodo, ko želi demokratiju i ko poštuje narodnu volju i ko želi da narodna volja putem demokratije dode do izraza, mislim da čini rdavu uslugu demokratiji, ako pretpostavlja, da sreski načelnici mogu izabrati narodne poslanike nasuprot volji naroda.

Gospodine Pretsedniče, molio bih da mi ovo odbijete od vremena, to je 6 minuta.

Pretsednik Stevan Ćirić: Šest minuta?!

Dr. Janko Baričević (nastavlja): Žandarmi i policajci i agenti oni su stvarno udarni bataljon partije ili klike na vlasti. Taj celi aparat danas je za unitarizam Pašića i Pribičevića, sutra za autoritativizam Petra Živkovića, a u ovim danima, danas, za nacionalni separatizam, državni trijalizam i kulturni klerikalizam g. Antona Korošca. (Glas sa levice: To nije tačno!) Nije tačno, ali je tako. Dešava se, gospodo, da žandarmi i policajci danas gone i biju nekoga, ko će im sutra postati Ministar, a danas slušaju Ministra, koga već sutra treba da gone i proteruju. U takvom radu ti jadni žandarmi i policajci gube se u strahu i dvoumici. Taj čovek, koji je takode čovek, biva

izbeumljen: I konačno, ne znajući da se orijentije, tresne ramenima, pada u rezignaciju i seća se onog »kruh naš svakidani daj nam ga danas« i bježe desno i levo za koga mu zapovedaš, ne misleći, šta će da bude sutra. Zakrvavljenih očiju, juriša bezobzirce i misli: »istina, sutra me druga vlada može oterati, ali ako danas slepo i pokorno ne slušam komandu, ova me vlada može već danas oterati«. I zato kod njega opet prevladuje ona: »Kruh naš svakidani daj nam danas«.

Resor Ministarstva policije ove zadnje tri godine, pod svojim sadanjim šefom, postigao je u tom radu savršenstvo. To i takvo Ministarstvo policije neizbežno izaziva pred našim očima figuru njegovog nosioca g. dr. Antona Korošca. I, da slika toga resora bude potpunija, dajemo u nekoliko poteza fotografiju njegovog današnjeg šefa.

U ovome momentu, na ovom mestu, pada mi na pamet jedna dalmatinska oznaka »sette bandiere«, to znači, sedam barjaka, sedam zastava. Kada je naš divni Dubrovnik bio republika, malena po prostoru i po broju svojih ljudi, ali jaka po umu, po sposobnostima svojih državnika, on je morao da izvdava, on je trebao da se dovija prema velikim silama, koje su bile u njegovom susedstvu i koje su večno atentirale na njegovu samostalnost. I u tome dovijanju dubrovački državnici bili su postigli toliko savršenstvo, da su čak bili doakali lukavcima »Serenissime« i izvesnim tipovima Otomanskog carstva. I »Serenissime«, videvši, da je njena lukavština i sposobnost našla takmaca u dubrovačkim državnici, u besu izmislili su parolu »Ragusello di sette bandiere«, »Dubrovčani sa sedam zastava«. Istina, time su Mlečici kanili da udare na Dubrovnik jednu psovku, jednu lošu oznaku, ali stvarno dali su priznanje Dubrovniku, da je Dubrovnik preko svojih državnika bio sposobniji, lukaviji i dovitljiviji nego sama »Serenissime«.

Gospodo, kada mislim na dr. Korošca, ja onda shvaćam »sette bandiere«, ja onda ne mislim na dovitljivost i sposobnost, nego na kameleonstvo, prenavljanje i izveštačenje samoga sebe. Mi moramo, da ga gledamo, kakav je bio u prošlosti, da znamo kakav je on danas. Gospodo, Korošec je član vlade Protićeve, g. Korošec je član vlade Vesnićeve, g. Korošec je član vlade g. Davidovića u 1924 godini, g. Korošec je član vlade g. Vukićevića 1927 godine, g. Korošec ide još i dalje i postaje član šestojanuarske vlade g. Petra Živkovića i, konačno, postaje član vlade g. dr. Milana Stojadinovića.

Možda će mu ovo biti zadnja. Bože mu daj, a ja mu to svesrdno i želim, zajedno sa vama svima, samo što vi to ne smete da kažete, jer se bojite. (Dušan Antonijević: Zadnja, ali toliko duga da će vas nadživeti). To je previše dugo, i vama je već dovde (pokazuje na vrat).

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodo, ako se gospodin govornik može što korigirati, to je, da je g. Korošec bio član vlade koju je i sam sastavio.

Dr. Janko Baričević (nastavlja): Primam ovu korekciju. G. Korošec je bio u sprezi: sa radikalima, demokratima, zemljoradnicima, radićevcima i Spahinovicima. G. Korošec je demokrata, ali samo onda, kad nije na vlasti. On ulazi u Vukićevićevu vladu, koja je bila tako vešta i sposobna, da je od 11 radikala, od 11 Vukićevićevih radikala, na »demokratski« način stvorila na izborima 1927 g. 106 ili 107, — to će g. Šušić bolje znati. G. Korošec je demokrata, ali

prima predsedništvo sa okrvavljenom Skupštinom. On je demokrata, ali stupa u diktatorsku šestojanuarsku vladu. Oteran u internaciju, opet je on demokrata i čak se nalazi u ljubljanskim punkcijama. To, gospodo, nije sitnica.

Gospodin Korošec je demokrata, katolički sveštenik, sluga Božji, ali u Vesnićevoj vladi kao Ministar saobraćaja, daje pucati na željezničare štrajkaše. Gospodin Korošec je demokrata, katolički sveštenik, sluga Božji, ali kao Ministar policije 1927 g. mrcvari na nečuvan način i razgoni studente beogradskeg Unverziteta. (Odobranje na levlci).

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine govorniče, molim Vas da ne upotrebljavate neparlamentarne izraze. To nije radio Ministar unutrašnjih poslova i ja Vas molim da pazite kako se izražavate o gospodinu Ministru.

Dr. Janko Baričević (nastavlja): Gospodo narodni poslanici, na ovu primedbu Gospodina Predsednika, da odgovorim: više je nego sigurno, da ste Vi razumeli, da to g. Korošec nije vlastoručno radio, jer pravo da kažem, ne bi imao petlje da to sam učini, ali je radio preko svojih organa, koji moraju da ga slepo slušaju, kad je on Ministar unutrašnjih poslova ili saobraćaja.

Gospodin Korošec je demokrata, katolički sveštenik, sluga Božji, ali kao Ministar policije u sadašnjem autoritativnom i reakcionarnom režimu ubija ljude na stotine, ranjava na hiljade a zatvara na još više hiljada ljudi i protivustavno hapsi narodne poslanike i šalje na robiju.

G. Korošec, demokrata, katolički sveštenik, sluga Božji jeste odgovoran za krvave litije. (Odobranje na levlci — Graja na desnici).

A kad je jugoslovenski Lav pao u Marselju pogođen zločinačkim tanetom... (Dušan Antonijević: Ko je kriv za to i ko nosi moralnu odgovornost za to? Za to su krivi oni koje vi danas služite!)

Gospodine, primite na znanje da dr. Baričević Janko nije nikada nikoga služio, nego svom uverenju i principima. A kad bi htio služiti, vaši bi ga gospodari skupno plaćali za to. Gospodine Predsedniče, ja na ovakve izraze moram da reagiram.

Kada je Jugoslovenski Lav pao u Marselju pogođen zasedničkim tanetima, dr. Korošec navlači na sebe jezuitsku kukuljicu i hodočastji u Splitsku Kanosu i drži stremen kovčegu mrtvoga Kralja.

Važno bi i zanimljivo bilo znati, šta je g. dr. Korošec u tome momentu mislio i osećao! (Graja na desnici). Dr. Korošec je u tome momentu primio intervenciju jednog pravoslavnog episkopa, da bi on, dr. Korošec, bio pušten iz internacije. A taj isti episkop, na čiju intervenciju je pušten iz internacije, bio je insultiran od policije za vreme one litije. (Pljeskanje na levlci). I kada taj isti pravoslavni episkop, posle krvave litije, ide u svoju eparhiju, dr. Korošec lično izdaje naredenje svojim područnim organima u onom kraju, da moraju korak po korak, stopu po stopu pratiti svaku reč, svako kretanje, i svaki mig onog istog episkopa, na čiju je ličnu, i isključivo ličnu, intervenciju bio pušten iz internacije. (Pljeskanje na levlci). Dr. Korošec pritravno sagiba šiju pred mrtvim Kraljem...

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine govorniče, opominjem Vas na red. Nemojte vredati gospodina Ministra, jer ću Vam inače oduzeti reč. Tvrditi za jednog čoveka, da se »pritravno klanja pred mrtvim

Kraljem«, to je velika uvreda, uvreda i za pokojnog Kralja i za gospodina Ministra.

Dr. Janko Baričević (nastavlja): Gospodine Predsedniče, ja Vas moram upozoriti na stenogram, da nisam rekao »prित्रvorno klanja«, nego »prित्रvorno sagiba šiju«. To je, Gospodine Predsedniče, jedna misao o moralu, o osećaju, a ne o onome, što on u tome momentu radi.

Predsednik Stevan Ćirić: U svakom slučaju to je uvreda, i ja Vas upozoravam da pazite na odredbe Zakona o poslovnom redu.

Dr. Janko Baričević (nastavlja): Ne, to nije bila uvreda. . . . da odmah zatim ude u režim likvidiranja režima Aleksandrovske Jugoslavije, u kome je on najznačajnija ličnost.

Dolazi na red, da zavirimo u njegove vešto maskirane današnje političke ciljeve. Dr. Korošec je pored dr. Mačeka najdosledniji ideolog nacionalnog separatizma i najodlučniji protivnik jugoslovenske unitarističke, političke i kulturne orijentacije. Ali, dok dr. Maček otvoreno vodi borbu za svoja načela, to dr. Korošec čini prikriveno, nastojeći zaobilaznim putevima, da ostvari svoje tajne političke ciljeve.

Poučen rdavim iskustvom, koje je imao u borbi protiv politike unitarizma pokojnog Kralja, kratko posle marseljske tragedije, menja iz osnova svoju političku taktiku. Prekida sa politikom apstinencije i otvorenog zalaganja za federalizam, ulazi u Vladu dr. Stojadinovića, priznaje samo proforma unitaristički Ustav, svoju klerikalnu grupu uvodi u sastav Jereze, koja bar po pisanom programu stoji na načelu državnog i narodnog jedinstva.

Ovo je negde u našoj lakovernoj javnosti shvaćeno kao velika dobit za politiku državnog i narodnog jedinstva i kao uspeli politički potez protiv Mačekovog separatizma.

Ali, gospodo, stvarno je sve suprotno. U stvari dr. Korošec je ušao u Stojadinovićevu vladu i stranku Jugoslovenske radikalne zajednice, da sa tih pozicija kompromituje i ono malo jugoslovenske politike, što u toj stranci možda ima, možda ima! i da pokuša da ostvari sa tih pozicija svoje političke ciljeve. (Pljeskanje na leviци — Protesti na desnici).

Njegova se taktika sastoji uglavnom u ovome: Omogućiti među Hrvatima punu pobjedu separatističke politike, a među Srbima oboriti i rušiti pobornike jugoslovenske orijentacije. I u tome je nažalost potpuno uspeo. Preko dr. Stojadinovića, laskajući njegovoj sujeti, izbacio je Radikalni glavni odbor iz Vlade i vladajuće partije, jer mu je trebalo da srpski deo JRZ bude što slabiji, da tako on, dr. Korošec, u Vladi imade dominantni položaj. (*Dušan Antonijević*: To je duboko psihološki!) Gospodine Antonijeviću, to nije psihologija, to je politika!

A kad je to dr. Korošcu pošlo za rukom, trebalo je da pođe i korak dalje. On je gurnuo dr. Stojadinovića protivu Petra Živkovića, smatrajući, da mu je ovaj poslednji najopasniji suparnik i jedan od važnih branilaca politike državnog i narodnog jedinstva. A kad je srušio Petra Živkovića, onda je otpočeo pravu hajku protivu svih nacionalista i unitarista, predstavljajući te nacionaliste i unitariste kao najveće protivinike Namesničkog režima. (Prigovori iz centruma i sa desnice). Sad će za vas doći nešto interesantnije, nego ovo.

Čim je dr. Korošec svršio ovaj deo svoga posla, prihvaća se daljnje rada, nastavlja sa svojim planom.

Počeo je da ruši i minira i samog dr. Stojadinovića, premijera Vlade, u kojoj je dr. Korošec ministar unutrašnjih poslova. (Uzviци iz centruma: To je intriga!) Te intrige znate vi bolje. (*Petar Kosović*: Ne, ne, i vi ih znate!) Zato što ih znam, zato ih iznosim na tapet. Njegova kampanja protiv uže okoline dr. Stojadinovića, protivu Đure Jankovića, protivu Stošovića i Jovana Gašića, uperena je u stvari protiv samog dr. Stojadinovića. U toj kampanji on ide za tim, da on Stojadinovića drži u šahu i da Vladinom politikom upravljaju njegovi, Korošćevi, tajni planovi. Korošćec je uspeo, da u Vladi bude jači od svoga premijera i da u svima važnijim poslovima nameće svoju volju. (Odobranje na leviци — Prigovori i protesti sa desnice i iz centruma).

Gospodin dr. Korošec privukao je u svoju uticajnu sferu čak i neke srbijanske ministre, a kod poslednje rekonstrukcije uveo je u vladu svoje poverljive ljude. I on dalje nastavlja svoj razorni posao u ovome pravcu. Dr. Korošec gura dra Milana Stojadinovića u izbore, iako Korošec zna, da ova Vlada mora neminovno da pretrpi poraz na izborima. (Ganja i prigovori na desnici). Živi bili pa videli. Dr. Stojadinović sve to uvida, dr. Stojadinović nije baš tako naivan, kao što se prikazuje, i on ima dobar nos. I dr. Stojadinović hoće da parira dr. Korošcu. Kad dr. Stojadinović nije mogao, da sa dr. Mačekom napravi sporazum, sada on ima jednu skromnu i sitnu ambiciju, ne bi li se mogao pojačati sa drugim nacionalističkim grupama i ne bi li se on nametnuo kao vođa i šef svih jugoslovenski orijentisanih ljudi, da tako on ostvari unitaristički jugoslovenski front vizavi dr. Mačeka. Ali ako bi on mogao da napravi posao sa dr. Mačekom, on bi rade taj posao primio, nego ovaj drugi iz razloga, koje dobro znamo i koje, dopustite, da vam ne iznosim, jer bi vam to preselo. Ali ovo je glavno dr. Stojadinoviću, da se nametne kao vođa unitaristički nastrojanih ljudi radi stvaranja jedinstvenog unitarističkog fronta protivu dr. Mačeka. Gospodo sa desnice, da li u tome vidite nešto? Plan nije ni malo nov niti originalan. Taj plan dr. Stojadinovića nije ništa drugo nego loša i zastarela kopija petomajskih izbora. Ali dr. Korošec neće to, Korošec smatra da Stojadinovićeve vladu treba da pretrpi pošto poto poraz na prvim izborima. Jer Stojadinovićev poraz na izborima bio bi u stvari poraz poslednje unitarističke formacije iako pretežno ili samo formalne, i, ako hoćete, i samo na papiru unitarističke; odnosno, to bi bio poraz srpskoga dela J.R.Z., koji tvrdi, da je unitaristički nastrojen. U tome izbornom porazu dr. Korošec ništa ne bi izgubio. Njegove pozicije i formacije u Sloveniji ostale bi netaknute, i on bi i dalje ostao interesantan za nove političke kombinacije, koje bi posle toga trebalo da dodu. Posle eventualnog poraza Stojadinovićevog na izborima sa izvesne strane bacile bi se parole, da za izlazak iz krize nema drugoga rešenja, nego stvaranje vlade dr. Maček—Udružena opozicija, a koja bi odmah otvorila ustavno pitanje. U toj novoj vladi dr. Korošec bi opet i svakako bio prestavnik klerikalnih Slovenaca, i to bi bila kruna u uspehu njegovih skrivenih planova i taktike.

Dr. Korošec planski i smišljeno pokazuje svoje čaperke i u sitnim detaljima. Sećate se, da je dr. Korošec u svome ekspozeu u Finansijskom odboru, sa jednim naročitim aplombom i naglaskom okarakterisao današnju vladu kao vladu Stojadinović—Spaho—Korošec.

To poentiranje trojstva nije bilo dokaz, da je ta partija jedinstvena, nego da je to jedan triumvirat, kod koga svaki ima svoj posebni udeo u vlasti i imade i svoj posebni uticaj u vlasti. Sa time je dr. Korošec hteo poentirati, da to nije jedinstvo stranke Jugoslovenske Radikalne zajednice, nego da je to jedna kombinacija Slovenske ljudske stranke, Jugoslovenske muslimanske organizacije Spahine, i ono nekolicino Srba, koje dr. Stojadinović ima za sobom, dok je na vlasti. (Jedan glas u centru: Kažete samo nekoliko!) Ništa više od nekoliko. (Ironičan smeh na desnici).

Vidite, dr. Korošec je u tome svom govoru upotrebio još jedan izraz. Ne zamerite mi, ako ja ponovim ono, što sam već jedanput kazao, samo u drugom smislu, i što su druga gospoda kazala. Onaj vic, ona šala o magarcu na ledu, gospodo, nije bila tako naina. To se nije dr. Korošcu izmaklo nehotice. To je bilo vrlo dobro smišljeno, vrlo dobro spremljeno i zna se, na koga je dr. Korošec ciljao, jer je Korošec celo vreme u nedužnosti prao svoje ruke, da on sa Konkordatom nema posla. A kada se je dr. Stojadinović lecnuo, kada je razrogačio oči, pogledao radi toga komplimenta svoga Ministra policije, dr. Korošec, kako mu je svojstveno i uobičajeno, uzmaknuo je i u punoj poniznosti i snishodljivosti rekao je: »To upoređenje uzimam na sebe!« Ali Partova strelica bila je odapeta, i ona je pogodila svoj cilj!

Ovo su sve male Korošecve mine, koje praskaju, sad još sitničavo, ispod Firerske fotelje g. Stojadinovića.

Ali dr. Korošec ima i svoje zasebno lice i u spoljnoj politici. Kad pravim njegov politički portret, ne mogu nikako, a da ne dam i onaj deo njegove slike, koji se odnosi na spoljnu politiku. Veoma kratko.

Ako se ne varam, dr. Stojadinović je prilikom svog poslednjeg boravka u Rimu dao izjavu, da je Jugoslavija u nacionalno teritorijalnim svojim aspiracijama potpuno zadovoljna i zasićena. U koliko ja znam, grupa, politička grupa g. dr. Korošca još nikada nije priznala svoj dezinteresman za 400 ili 500 ili 600 hiljada Slovenaca u Istri, u Italiji, niti za nekoliko stotina hiljada Slovenaca u Austriji.

Korošecva grupa još i danas vodi jednu odlučnu iredentističku akciju viz-a-vi i u korist onih naših sunarodnika u tudim državama i zemljama. Ja sad pitam: kako se slaže izjava g. dr. Stojadinovića o našoj teritorijalnoj zasićenosti sa traženjem i zahtevom ne samo g. dr. Korošca, nego i svih njegovih političkih sledbenika, da se imaju ujediniti svi Slovenci.

Ja bih hteo, da nam dr. Korošec odgovori na to pitanje: da li on prima izjavu Gospodina dr. Stojadinovića u tom pravcu, a onda da ode u Sloveniju i da svojim pristalicama i svojim biračima polaže račune o tome.

Jer, gospodo, vi se sigurno sećate, ako ne svi, a ono sigurno Slovenci, da su ljubljanske punktacije, koje su neosporno inspirisane od g. dr. Korošca imale jednu kulminaciju, i to u onom momentu, kad se je tražilo ujedinjenje svih Slovenaca. O tome neću dalje govoriti, da se ne bi mislilo da hoću da denunciram.

Ali moram da pomenem i odnos g. Korošca prema Hitlerovoj Nemačkoj, prema nacional-socijalizmu. Mi svi znamo, gospodo narodni poslanici, da su Hitler i nacionalsocijalizam u Nemačkoj najljući i najteži neprijatelji katolicizma u Nemačkoj i vatikanske politike; i da baš ta vlast vodi najljuću i najtežu borbu s njom. A g. Korošec je eminentni predstavnik va-

tikanske politike. E, pa, gospodo, ako je to tako, kako može da se složi gledanje g. dr. Stojadinovića, izraženo u njegovoj poseti Rimu, kao i u njegovoj poseti Berlinu, sa intencijama, sa željama, sa ciljevima političkim g. dr. Antona Korošca? Pa zar ne vidite, da je i tu pored kontradikcije interesa u unutrašnjoj politici, kontradikcija interesa i u spoljnoj politici?! Kako divno izgleda ta sloga u vašem društvu. (Glasovi: Nije tako! — Dušan Antonijević: Vi ste prepotentni!) Gospodine, nemojte biti.

Pretnednik Stevan Ćirić: Gospodine govorniče, kažnjavam Vas zapisanom opomenom za tu reč.

Dr. Janko Baričević (nastavlja): Zašto ne kažnjavate njega?!

Pretnednik Stevan Ćirić: Nisam čuo šta je rekao, ali Vi ne smete da upotrebljavate takve reči.

Dr. Janko Baričević (nastavlja): Gospodo narodni poslanici, malo pre je naš drug g. Mita Dimitrijević citirao članak »Slovenca« koji je izišao pre nekoliko dana, a koji je govorio o položaju Austrije i o onome, što se danas u Austriji dešava. Ja sam kamio o tome malo više da kažem, ali repetirati stvar, koja je dobro rečena od g. Mite Dimitrijevića bilo bi neukusno i nepotrebno, jedino naglašujem ovaj pasus, gde kaže »Slovenac«, zvanično glasilo g. dr. Korošca, i podvlačim ga: »Bečki događaji više su nego sudbonosni, oni traže hitne i efikasne odluke, koje najpre imaju doći od strane slovenačkog naroda, da kasnije budu prihvaćene od Jugoslavije, jer bez Slovenaca neće biti Jugoslavije«.

Pa, gospodo narodni poslanici, ja pitam: koliko se ta autentična misao g. dr. Korošca, izražena u njegovom organu, slaže sa poslom, koji je g. dr. Stojadinović svršio u Berlinu?

I uprkos toga dr. Korošec ostaje u ovoj Vladi i u ovoj vladajućoj partiji i iz njih pravi instrumenat dezorganizacije u zemlji. A kad opozicija upozorava na to i traži uklanjanje ove i ovakve vlade, onda skaču na ovu tribinu Srbijanci i udaraju u talambase da ikade i da se dodvoravaju dr. Korošcu.

Za ceo posao, koji dr. Korošec vrši, treba živaca. On ih ima, gospodo, ima ih u izobilju, čelične i bez skrupula. Ili bar — imao ih je! Jer neki dan, kad je g. Dragiša Cvetković u ime Vlade davao završnu reč u načelnoj debati o budžetu, g. dr. Korošec svojim držanjem odavao je izvesnu dekadenciju, popuštanje svojih živaca. Vi ste svi bili svedoci, da je taj mirni dr. Korošec, koji kao kip sedi na svome mestu i ne reagira niti na najoštrije napade, odjedared izgubio ne samo svoju mirnoću, nego i gospodstvo nad samim sobom, i tri, četiri ili pet puta sa svoje fotelje skakao, lomatao rukama tako, da mi više dr. Korošca u njemu nismo poznavali. E, gospodo, ima nečeg nezdravog u državi Danskoj, koja se zove Jugoslovenska radikalna zajednica!

Ali kad sam kod ovoga, kad sam vam spomenuo g. Dragišu Cvetkovića, ne mogu propustiti, a da ne odam dužnu pažnju njegovom govoru lično, a napose radi toga, što je on govorio ispred Vlade. Govor Dragiša Cvetkovića uglavnom bio je duel između Jugoslovenske radikalne zajednice i Jugoslovenske nacionalne stranke. Meni, gospodo, nije niti najdalja namera, da se ja među te duelante po sredi bacam. Ja niti sam pripadnik jedne niti druge strane, i, kao što znate, ja sam vanstranački čovek. Ali obe ove stranke silom prilika jesu izvesni politički fakto-

ri u našoj zemlji. Pa jer je budžetska diskusija u dobrom delu u sebi nosila karakteristiku obračuna između Jugoslovenske radikalne zajednice i Jugoslovenske nacionalne stranke, treba nešto objektivno da se kaže o tim faktorima u našoj unutrašnjoj politici.

Gospodo, rasmatrajući stvari dolazim do zaključka kao do jedne stvarne činjenice, da je postanak, izvor i jedne i druge stranke u oznaci »partije stvarane odozgo«. Ali osim toga među njima postoje izvesne razlike. Jugoslovenska nacionalna stranka je primila u sebe i okupila u pogledu na državno i narodno jedinstvo srodne elemente, koji imaju baš na ta pitanja identično gledanje. A Jugoslovenska radikalna zajednica je u sebe, u svoju sredinu primila federaliste, i nacionalne i verske separatiste, Korošca i Spahu. (Odobrovanje na levičari). I taj Korošec i taj Spaha čine pretežan deo Jugoslovenske radikalne zajednice. Po svojoj brojčanoj snazi, oni predstavljaju 90% te čitave partije. Dakle, obe ove stranke imaju istovetno poreklo odozgo, ali sasvim drugojačiji sastav vodstva i pristalica po nacionalnom i političkom mentalitetu. Drugo, gospodo, Jugoslovenska nacionalna stranka je neosporno ostala konsekventna, verna svojoj ideologiji. (Odobrovanje na levičari)... a Jugoslovenska radikalna zajednica nema uopšte određenog pravca, nego je gotova da paktira na sve strane sa svima ideologijama, jer je njoj Ustav, po rečima jednog aktivnog Ministra, dovoljno elastičan!

Treće, one se razlikuju u metodama. Dragiša Cvetković govorio je o koncentracijama logorima, — o kojima ja ništa ne znam, niti sam ih video, a ni vi, — govorio o internacijama. Pa dobro, pa recimo neka je tako. Ali Jugoslovenska radikalna zajednica — kakve su metode njene? U masama.

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine govorniče, Vi vredate celu jednu stranku, to nisu metode Jugoslovenske radikalne zajednice, molim Vas, da sa time prestanete. Ja Vas opominjem.

Dr. Janko Baričević (nastavlja): Ne možete me u tome sprečiti.

Gospodo poslanici, gospodin Stevan Ćirić je Predsednik Narodne skupštine, a ne predsednik Jugoslovenske radikalne zajednice, i prema tome ne pasuje da sa mesta Predsednika Narodne skupštine debatira samnom o onome, što ja mislim o Jugoslovenskoj radikalnoj zajednici.

Pretsednik Stevan Ćirić: Ne, gospodine poslaniče, po Zakonu o poslovnom redu, Vi nemate pravo da debatujete sa Predsednikom. Ja sam Vas opomenuo ne kao član Jugoslovenske radikalne zajednice, nego kao Predsednik Narodne skupštine, čija je dužnost da čuva ugled svake stranke ovde u ovom Domu. Ja sam slobodan da kažem i da Vas potsetim da sam baš Jugoslovensku nacionalnu stranku i Vas uzeo u odbranu na isti takav način.

Dr. Janko Baričević (nastavlja): Gospodine Predsedniče, ja kritikujem Jugoslovensku radikalnu zajednicu, a Vi ste mi kazali da branite svaku stranku i njen ugled u Narodnoj skupštini, ali ja se ne sećam, da ste Jugoslovensku nacionalnu stranku branili od strahovitih napada gospodina Dragiše Cvetkovića.

Gospodo, pitam se, šta je gore od tih dvaju loših metoda? Da li je gora internacija u Vrnjačkoj Banji i na Hvaru, odakle se čovek vraća živ i zdrav, pa čak možda zdraviji nego što je bio, ili smrt, od

koje povratka nema. Zar je teža internacija ili politički zatvor, gde su ljudi podvrgnuti najgorem mučenju. Ne volim ni jedno ni drugo, ali »gore« je ipak uvek gore od »zla«.

Gospodo, gospodin Dragiša Cvetković ispred današnje Vlade udario je drvljem i kamenjem na Jugoslovensku nacionalnu stranku. Taj njihov duel mene se ne tiče, i ja neću da u to ulazim. Neka se Jugoslovenska nacionalna stranka duelira sa Jugoslovenskom radikalnom zajednicom, i neka se one između sebe obračunaju. Taj obračun mene se ništa ne tiče, ali tiče me se, gospodo, nešto drugo, tiče me se efekat, koji su reči gospodina Dragiše Cvetkovića imale na drugoj strani ovoga visokoga Doma. Ova desnica, sva, od prvoga do zadnjega, — iznimku je pravio, lojalno priznajem, gospodin Ćirić na predsedničkoj estradi, — urnebsno, oduševljeno je pljeskala rečima gospodina Dragiše Cvetkovića, baš onde i na onom mestu, kad je on iznosio najteže napade na Jugoslovensku nacionalnu stranku. (Graja na desnici.) A ova desnica, koja je tako pljeskala tim napadima i toj teškoj kritici gospodina Dragiše Cvetkovića, ta desnica, ona je u svome jakom i osetljivom delu bila gorljivi pristalica, gorljivi saradnik i pristaša Jugoslovenske nacionalne stranke, baš kad je ta stranka bila na vlasti, i kad je JNS vršila ono, što joj prebacuje gospodin Dragiša Cvetković. Gospodo, ta desnica morala je da pljeska, i to je najteži greh ovoga režima: ubijanje političkog morala, lomljenje kičme, gaženje muškog ponosa, škopljenje političke principijelnosti i idealizma, pecanje pojedinih koji ne pripadaju toj grupi, i stvaranje slepih sledbenika i obožavaoca vlasti ma kada ona došla i ma kako ona došla.

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine govorniče, vreme Vam ističe. Molim Vas da završite.

Dr. Janko Baričević: (nastavlja): Ostaće mi nezaboravan prizor sa skorašnjeg glasanja budžeta u načelu. Desnica je dugotrajnim i ostentativnim pljeskanjem aplaudirala nekoj gospodi narodnim poslanicima, koji su glasali „za“, a čiji je stav do nedavno bio „protiv“. Ta desnica tim pljeskanjem nije ovoj gospodi učinila nikakvu uslugu, jer ja znam, da će se i oni sami ograditi protivu toga pljeskanja. A iz razloga, koji oni dobro razumeju.

I tako se sa vrhova državne uprave širi beznačajnost, koja ide dalje kao epidemija i u najšire narodne slojeve. A čim to dublje prodre, to neće biti više ljudi. A neljudi niti su bili niti će ikad biti braćnici otadžbine.

A sada, gospodo, da se vratim na govor gospodina Cvetkovića. Gospodin Cvetković vidi samo dva puta i samo dve alternative za rešenje naših unutrašnjih odnosa. Na jednome putu on vidi samo koncentracijama logore i politiku dekretiranja i sile; na drugome putu vidi samo tobožnji takt i taktičnost današnje Vlade. Van toga — on ne vidi ništa treće.

Ali gospodin Cvetković, kad govori u ime Vlade, ne iznosi nam nikakve političke principe, ne iznosi nam nikakve određene i stalne metode, nego samo diletantске priče o omogućenju razgovora između dr. Mačeka i udružene opozicije, o Mačekovim zborovima i slično. Kao da je ova Vlada bila u stanju i u mogućnosti da zabrani Mačekove zborove, kad je javna tajna, da dr. Stojadinović sedi na vlasti tako dugo, dok to hoće g. dr. Maček!

Gospodin Cvetković nam nije ništa kazao o taktu Vlade u ubijanju an mas, o zatvaranju političkih ljudi i o progonu nacionalista.

Ja sam se nadao, da će Vlada u svojoj završnoj reči dati određene smernice svojih političkih načela, program svoga rada i metode, kojima kani to postići. Umesto toga samo jedna floskula:

„Često puta leвица hoće da prikaže narodno jedinstvo kao svoj patent, a nacionalizam kao nekako svojstvo, koje samo njima pripada, a sebe kao jedinog čuvara bezbednosti i kao jedinog nosioca i jedinog čuvara nacionalizma u ovoj zemlji”. Gospodo, ja sam nacionalista i ja izjavljujem ovde svečano, da ta tvrdnja gospodina Cvetkovića nije tačna. Mi, gospodo, ne prisvajamo sebi patent nacionalizma. Mi nikad ni na jednom mestu nismo kazali, da smo mi jedini nacionalisti i unitaristi. Mi priznajemo da i u ovim drugim redovima ima nacionalista ali, nažalost, rad vlade, koja podržava tu desnicu, takav je da ne koristi niti nacionalizmu niti unitarizmu. Naprotiv, donosi im više štete nego li koristi.

Skoro kroz tri godine, gospodo sa desnice, vi ste nas jugoslovenske nacionaliste iz Hrvastke prikazivali kao krvnike Hrvatske. (Čuje se sa leve: To nije istina!) Ne kažem Vama, gospodine kolega, lično, ali sa vaše strane stalno nam se tako dobacivalo: ne smete u srez, šta je tamo urađeno, koliko je ubijeno itd. A, gospodo, pod ovom Vladom ubijeno je više Hrvata, nego ikad. Ja sam, gospodo, 11 godina živeo u Prelogu, bio sam za onaj kraj politički vođa demokratske samostalne stranke i mogu vam reći, da nikada ni jedna kap hrvatske krvi u Preloškom srezu nije pala od žandarske ruke radi politike.

Još nešto o završnoj reči g. Dragiša Cvetkovića

Pretsednik Stevan Ćirić: Molim Vas, gospodine govorniče, da požurite jer Vam je vreme isteklo.

Dr. Janko Baričević (nastavlja): I ja ću brzo završiti.

U onome što bi trebalo sadržavati političke smernice ove Vlade, vladina reč je prazna, bez sadržine, bez poteza: obično fraziranje i izbegavanje svake jasnoće i određenosti.

A mi smo hteli, gospodo, da znamo: dokle će se ova Vlada g'zdati sa demokratskim frazama, a u stvari sprovesti najkruću diktaturu u zemlji?!!

Mi smo hteli da znamo: šta je sa onim koketiranjem prema fašizmu i nacional-socijalizmu?!

Hteli smo znati, gospodo: da li je ova Vlada unitaristička u nacionalnom i državnom pogledu, i ako jeste, kako će provoditi tu unitarističku politiku vizavi raznih separatista i separatizama u našoj zemlji, a naročito vizavi Korošćevog separatizma!

Umesto toga, gospodo, Vlada u svojoj završnoj reči udarila je na jugoslovenske nacionaliste, obedujući ih, da oni hoće diktaturu i negaciju individualne slobode, negaciju slobode čoveka. Najoštrije i najodlučnije odbijamo od sebe tu obedu! Mi primamo samo jednu diktaturu: „diktaturu ljubavi prema otadžbini i narodu”, kako je to divno rekao jedan poljački patriota, a ja nadodajem „i prema Kralju”. Mi kao unitariste i jugoslovenski nacionaliste najodlučnije i najjače demantujemo da smo mi protivu čovekove slobode. Lično za sebe, a nadam se da neću biti demantovan ni od koga od svojih drugova, ja usvajam formulu Pilsudskoga: „sprove-

sti ravnotežu između discipline i individualne slobode”. Dajte nam garancije za to, i mi ćemo biti zadovoljni.

Umesto toga ovaj režim u krajnjoj lakoumnosti i punoj odsutnosti svake političke linije i određenosti doveo je do psihološkoga rata u celoj zemlji. A staro je iskustvo, da u svakome ratu gube oni koji u njemu sudeluju. U tome psihološkome ratu u ovom Domu gubi i desnica i leвица; ali levice je taj rat namešnut i mi smo u njemu u stavu samoodbrane. Mi ćemo čekati naš čas i dočekaćemo ga, jer zastupamo sudbinsku politiku našega naroda. A to ne može za sebe kazati Jugoslovenska radikalna zajednica, dokle ima na svojim vrhovima i u svome stavu separatiste.

Taj režim stvorio je očajnike, a ti očajnici ne praštaju i vode borbu do istrebljenja: ja! o moju, ja! o tvoju glavu. . . Ne treba se, gospodo, bojati političara sa palatama i milionima; najopasniji su oni koji kažu: boj se onog ko je viko bez golema mrijet jada! . . . Ovaj režim izaziva svojim radom onu narodnu: „ko se ne osveti, taj se ne posveti.” A osveta je ljudska, ona je i slatka. I ovaj režim će jednoga dana da padne, jer ništa nije večno na ovom svetu. A da li gospoda na ministarskim klupama misle na onaj momenat, kada će im se vraćati ono čime su zadužili? Tada neće pomagati ni avioni. A da li na to misli desnica? Zar je zaboravila ili ne zna u opojnosti sadanje svoje vlasti da svaki „danas” ima i svoj „sutra”?

Zar ta gospoda nemaju instinkta, koji bi ih upozorio, da će Korošec, danas njihov Fuše, sutra biti Fuše protivu njih?

Ja bih, gospodo, sa ovim mogao završiti. Ali znate ja imam po malo sposobnosti telepatske, i mada g. Korošec nije moju malenkost počastio svojim prisustvom, osećam instiktivno i telepatski, da u ovome momentu ponavlja reči kao sveštenik kad čita svetu misu, umesto Dominus tekum — Dijabolus tekum: umesto Bog s tobom, davo s tobom! Ja neću na to odgovoriti iskripljeno; ja ću Dru Korošcu odgovoriti doslovno u stilu svete mise: et kum spiritu tuo — i s duhom tvojim! (Burno i dugotrajno pljeskanje i odobravanje na levice).

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodo narodni poslanici, lepo je predgovornik g. Baričević u svojoj reči istakao devizu Pilsudskog: da traži ravnotežu između discipline i individualne slobode. I ja vam, gospodo, stavljam na srce, u prvom redu govorniku, da je bar u ovome Domu ostvarimo. (Odobranje i pljeskanje).

Sad ćemo, gospodo, prekinuti sednicu a nastavice mo je posle podne u 16 časova sa produženjem istoga dnevnoga reda.

(Sednica je prekinuta u 14,20 časova.)

Nastavak sednice u 16,30 časova.

Potpredsednik Franjo Markić: Gospodo narodni poslanici, nastavljamo sednicu.

Reč ima narodni poslanik g. Aleksandar Lazarević.

Александр Лазаревич: Господо народни посланици, ја не знам да ли је то случајно, или се то намерно удешава за мене да кадгод ја узимам реч по ресору Министарства унутрашњих послова, увек се деси да говорим пред празним клупама. Прошле године говорио сам у 6 сати изјутра пред

готово празним клупама, а, ево, и данас се десило то исто само око 4 сата по подне да се може рећи да нема никог, ни на галеријама, ни у посланичким клупама. (Гласови са деснице: Није обавезна галерија!) Галерија није обавезна али је обавезна јавност, и обавезно је да буду посланичке клупе пуне. (Војислав Лазић: Обавезни су народни посланици, које народ плаћа!)

Господо народни посланици, Министар унутрашњих послова изнео је ове године пред нас буџет са једним вишком од око 60 милиона динара. Овај вишак види се да је већим делом употребљен на јавну безбедност, на ново постављење жандарма. Ово повећање буџета ја бих господину Министру унутрашњих послова од свег срца одобрио, кад би господин Министар унутрашњих послова ово употребио да се одржи у нашој земљи потребан ред, да се ова земља очува и да се гарантује грађанима слобода, — једном речју када би г. Министар унутрашњих послова био прави министар, и радио на томе да се у овој земљи поштују закони. Али како на велику жалост нас свију г. Министар унутрашњих послова не поштује законе, ни он, ни његови органи, то ја сматрам да је ово повишење у овом буџету сувишно и као такво не би га требало одобрити. Од доласка ове Владе на управу земље, од доласка за Министра полиције др. Антона Корашца, ми видимо у држави само негативне резултате. Рад господина Министра унутрашњих послова показује нам тај резултат, из којег се види да је наша држава у крајевима Хрватске потпуно ликвидирана. Тамо се државна власт уопште не осећа, не види. Тамо господари Мачек са његовим организацијама, а државна власт је само једна сенка. Исто тако и овамо код нас државна власт је срозана, њен је ауторитет убијен, јер полиција којој на челу стоји г. Корошец свакодневно долази у сукоб са грађанима. Дешава се да негде буде полиција побеђена, а негде да буде народ побеђен. Све ово показује јасне чињенице, а то је да др. Антон Корошец зна шта хоће. Он, изгледа нам, није дошао на управу земље да учврсти ауторитет власти, већ је дошао да власт сроза.

Господо народни посланици, Југословенски народни покрет „Збор“ пре две године, био је поднео једну претставку којом је тражио од г. Министра унутрашњих послова да му се дозволи рад.

Та претставка од стране Министра полиције била је одбијена са мотивацијом, да Југословенски народни покрет — „Збор“ није за државно и народно јединство и да није за монархију. Тако је гласила мотивација те одлуке, коју је потписао г. Антон Корошец. Ова одлука, господо народни посланици, више је била него смешна. Јер тврдити за једног Димитрија Љотића, да није за државно и народно јединство, да није унитариста и да није монархиста, то је више него један апсурд. После једног отвореног писма вође овога покрета, г. Димитрија Љотића, исти Министар полиције, г. др. Антон Корошец, ту своју прву одлуку је преиначио, ваљда под притиском јавног мњења, и одобрио рад у Југословенском народном покрету „Збор“, сигурно под претпоставком, да тај покрет у нашој земљи неће имати никаквог успеха.

Дакле, ето, господо народни посланици, на првом моменту видите, да г. Министар доноси једну одлуку, па одмах затим ту исту одлуку преиначује и доноси супротну одлуку. Али по одобрењу рада Југословенском народном покрету „Збор“, г. Министар унутрашњих дела стара се, да се овоме покрету онемогући рад у земљи.

Долази Краљевачки збор. Власт ништа не предузима, да се деструктивни елементи у овој земљи, комунисти, спрече, односно, власт ништа не предузима, да се једном Димитрију Љотићу у Краљеву омогући држање збора, него је власт ту потпуно равнодушна и пушта комунисте, да нападну на збор Димитрија Љотића и да му не дозволе одржање истог.

Кад је Љотић видео, да нема власти у овој земљи, да не може рачунати, да ће бити од стране јавне власти заштићен, да ће му безбедност бити осигурана, онда је он морао сам себе да обезбеђује и сам себе да осигурава и да учини оно, што би му било потребно, да он своју идеологију не сметано проповеда кроз целу Југославију. После кратког времена, Димитрије Љотић долази поново у Краљево и он помоћу својих другова, помоћу верних бораца успева, да одржи збор и у пркос одупирања свих комуниста који постоје у Краљеву.

Тај краљевачки збор, господо народни посланици, први пут отвара очи Министру полиције и први пут уверева Министра полиције и Краљевску владу да је овај покрет моћан, да овај покрет може да ради и без обезбеђења и без осигурања државне власти. Када је Краљевска влада увидела да народни покрет „Збор“ нагло напредује, онда је она приступила другом једном методу, приступила је подметањима, приступила је подтурањима, почела је да измишља афере.

Цео свет зна да је друг Димитрије Љотић један честит, поштен и исправан човек, да је код њега морал пре свега и изнад свега. Али је било потребно Краљевској влади да се овај високи морал и ово високо поштење једног Љотића упрља, па је због тога дошла Техничка унија. Измишља се афера, труби се преко штампе, износи се како је Димитрије Љотић ушао са непоштенном намером у ту Техничку унију. Када је г. Димитрије Љотић сазвао збор код „Триглава“, да обелодани целом свету, пошто му путем штампе није дозвољено да покаже у чему се састоји та афера, када је хтео да укаже на праве афераше у тој Техничкој унији, он је сазвао онај познати велики манифестациони збор код „Триглава“ да ту покаже шта је по среди, где је поштење, а где непоштење. Полиција је знала за намеру народног покрета „Збор“ па је припремила напад код „Триглава“ на збор г. Љотића. Зна се да су тога дана полупани сви прозори на локалу где је збор одржан, да је што теже што лакше рањено преко 17 лица, а све то кривицом полиције. Г. Љотић је у своме писму објаснио и образложио г. Министру полиције да је овој збор припремила сама месна полицијска власт и да за повреду ових лица и за поништај ових ствари треба неко да одговара. Како је г. Љотић ту означио као кривца полицијску власт, он је у завршетку свога писма навео да је њему добро познато да Министар неће ни једно ни друго, да неће узети на одговорност ни поли-

цијску власт нити ће оптужити Димитрија Љотића за она факта, која је он изнео у томе писму, упућеном Министру полиције.

После овога збора код „Триглава“ долази једно фатално поверљиво наређење Министра полиције, који издаје поверљив распис бр. 8746 којим је протумачено, да по Закону о збору и договору Југословенски народни покрет нема право да сазива конференције или зборове већ да има право само на сазивање оснивачких скупштина.

Овако тумачење господина Министра полиције потпуно је самовољно и произвољно, јер у Закону о зборовима и договорима лимитативно је наведено, из којих се узрока може један збор забранити. А како ови разлози, које је у своме распису господин Министар унутрашњих дела навео, у закону немају ослободила, то констатујем да је г. Министар унутрашњих дела у овом конкретном случају руководила лична самовоља и злоупотреба закона.

После овог расписа следе забране зборовима по целој земљи. Прошле године у јуну и јулу месецу Југословенски народни покрет „Збор“ био је заказао 212 збора. Од тих 212 зборових одобрено је свега два збора, а две стотине десет зборових забрањено. (Милан Мравље: То је Корошчева демократија! Ужива у гоњењу Срба! — Протести на десници).

Овим забранама претходила је забрана збора у Смедереву. Смедеревски збор — вама је познато, господе народни посланици, — победио је државну власт и нанео велику срамоту самој држави. А ову срамота, господе народни посланици, била је у толико већа, што је г. Димитрије Љотић једним отвореним писмом на два дана пред сазив тога протестног збора поручио Министру унутрашњих дела др. Антону Корошцу и упозорио га, да ће он збор одржати и преко ове забране, јер сматра, да је ова забрана основана на самовољи и да господин Министар унутрашњих дела није нашао основа, није нашао разлога за забрану овога збора у самом закону.

Господе народни посланици, ви знате, како се тај збор одржао. Народ из околине Смедерева под пуцњавом, под тучом, под великим жртвама успео је, да, и поред велике оружане жандармериске силе, продре у Смедерево и да дође на заказано место, и да одржи збор. Народ је победио 400 жандарма, који су тада били мобилисани да спрече одржање овог збора и да не дозволе господину Димитрију Љотићу, да тога дана у Смедереву говори. (Стаменко Стошић: Само 400 жандарма? Алал вам вера!) 400 жандарма било је тога дана мобилисано за насилно спречавање одржања овога збора.

Захваљујући памети, која се нашао код непосредних полицијских органа, није дошло до крвопролића. Иначе, да су ови органи извршили стриктно наређење, како је био господин Министар полиције издао, ја верујем, да би тога дана било највеће крвопролиће, које би се у нашој земљи десило.

Али, господе народни посланици, овде је најжалосније то, што за све ово нико не одговара. Не одговара ни Министар полиције, који је оваква безаконна наређења издао, а не одговара ни господин Димитрије Љотић, који је јавно поручио господину Министру унутрашњих дела, да се његовим незаконитим наређењима неће покоравати и да се на таква наређења неће обазирати и да ће он,

и поред многобројне жандармерије, ипак збор одржати. (Новица Поповић: То је непоштивање закона!) Непоштивање закона? Јесте, непоштивање закона, али не од Југословенског народног покрета „Збор“, не од г. Димитрија Љотића, него је непоштивање и најординарније гажење закона од државне власти.

Господе народни посланици, у једној правној земљи постоји народ, постоји власт, постоје закони. Народ је дужан да власт поштује, а власт је дужна да законе поштује и стриктно и правилно примењује. Ако једна власт не поштује законе, ако једна власт не примењује правилно законе, ако једна власт те законе газује, онда ни народ није дужан да ода дужно поштовање тој власти, јер када власт врши безаконја, када власт врши насиља, онда се народу даје право да на насиља одговара насиљем, да клин клином избија.

Ето, видите, господе народни посланици, како је мудра управа господина др. Антона Корошца. (Зарије Јоксимовић: Добра, ми бољу и не тражимо!) Ви, господе, бољу не тражите, па ако бољу не тражите, онда се ви њоме заштитите, али ја вам кажем да ова земља није заштитила и није видела већег крвопролића... (Зарије Јоксимовић: Ама немојте, колега, тако!)... него што га беше за време доласка режима Милана Стојадиновића и др. Корошца. Господе, требају ли докази за то? Ја мислим да нису потребни, јер ноторне чињенице никада се не доказују.

Конкордатска крв позната је широм целе Југославије... (Гласови са деснице: То није тачно. Реци; колико је пало!) Питајте Младеновац, питајте Ваљево, питајте дуж целе Југославије, па ћете видети колико је жртва пало. Дођите код мене, друже и колега, да видите колико је људи настрадало, колико је људи похапшено, колико је људи батинано. (Стаменко Стошић: Нису смели да иду у цркву 6 месеци ради тога).

Када је већ реч о томе батињању и хапшењу; ја ћу вам казати, да је за време те Конкордатске борбе код мене похапшено преко 50 људи. Зашто? Зато, — ево н.пр. Мирко Гајић из с. Тополе ухапшен је што је седео са мном пред кафаном. Је ли то разлог за хапшење? Ухапшен је и осуђен на 30 дана затвора. Ухапшен је један стари пензионисани пуковник г. Митар Чолић због тога, што је седео на клупи пред мојом канцеларијом (Аћим Поповић: То није истина, то је апсурд!) Ухапшен је један сељак Сретен Васиљевић, — ја наводим примере људи који су невинно хапшени, — само због тога, што је гледао код мене ову фотографију са београдске литије. Због гледања фотографије од крваве литије кажњен је човек са 28 дана затвора.

Због тога хапшења, због ових невиних хапшења дошло је до демонстрација, до протеста, и онда је због тих демонстрација било хапшење у масама, и једнога дана напуњене су апсане у Тополи. Било је по хапсанама све дупке пуно. Кад су апсане биле препуне и кад су полицијске власти виделе да више нема места, — јер је било више народа него места у хапсанама — једнога дана, у св. недељу, а било је то на дан летњег Св. Стевана, цела Топола била је блокирана жандармеријом. Поседнути су били сви прилази за варош Тополу. Нико није могао ући у варош, па чак ни људи који су били пошли у цркву тога дана да као свечари пресеку колач и помолу се Богу. Ни болесници

нису могли доћи лекару, ни апотекару да купе лекове, једноставно, тога дана цела варош била је опкољена и нико се у варош није пуштао. А зашто је то тако учињено? То је учињено због тога да се направи једна клопка за Ацу Лазаревића. Господину Министру унутрашњих послова било је потребно да престави да се у Тополи спрема буна, да је диже Аца Лазаревић, и било му је потребно да се Аца Лазаревић ухапси. Али десило се то што једном Министру не би смело да се деси. Томе се није поверовало и људи, који су били покажњавани са по 28 дана затвора, сви су ти људи, после десетак дана, били попуштани из затвора на основу једног телефонског наређења, и тек десетак дана по пуштању позвани су били да им се саопшти, да су пресуде преиначене, само за онолико дана, за колико су они издржали казну, и оно, што нису одлежали, то им се ништи.

Ово је довољно да се потврди, да господин Министар унутрашњих послова није правилно поступао. То је опет један крах његов, а нарочито амнестија, која је дошла по овим Конкордатским кривицама, показује, да господин Министар унутрашњих послова није имао права да ради ово што је радио против закона, и да је вршио незаконоња. Као резултат свега овога показује се једна велика срамота, али господин Министар унутрашњих послова остаје и даље Министар и никоме за ова недела не одговара. Ми се питамо, господо, да ли може то да буде у једној правној земљи! Да ли је ова Влада Милана Стојадиновића, Корошца и Спахе дошла да смирује страсти у овој земљи, и да ли се сласти на овакав начин смирују!

Влада и њени помагачи тврде да су страсти смирене у овој земљи.

Potpretsednik Franjo Markić: Gospodine poslanice, Vaše je vreme isteklo pa Vas molim da završite.

Александар Лазаревић (наставља): Влада тврди да је мир у земљи, да више нема оних познатих паклених машина, да нема бомби и да је све онако како треба да буде у једној правној земљи.

Јесте, господо, и ја тврдим да од доласка на власт др. Милана Стојадиновића, др. Антона Корошца и др. Мехмеда Спахе, у овој земљи више не праште бомбе, нема више паклених машина. Али, једно ја вас питам, господо: када су и у које време праштале ове бомбе и ове паклене машине? Да ли ви знате, где се тада налазио др. Милан Стојадиновић, где је био др. Корошец и где је био др. Спахо, када су праштале бомбе и паклене машине у нашој земљи? Они су били, господо, у најоштријој опозицији према тадашњем режиму.

Овај аргуменат вам је довољан, господо народни посланици, па да се оквалификује рад Владе др. Милана Стојадиновића, др. Корошца и др. Спахе.

О партизанству др. Антона Корошца, ја мислим, господо народни посланици, не би требало ни говорити. Ви врло добро знате да данас срески начелници нису више срески начелници. Среска начелства су партиске канцеларије. Оно што партија Јерезе спроводи, то спроводи само, преко својих среских начелника.

О овоме ви сте, господо народни посланици, могли у најновије време да се уверите на сенаторским изборима. У Новом Саду срески начелници водили су претседнике општина на гласање. Под

притиском власти, под претњама, срески начелница натеривали су претседнике општина да против своје воље дају глас за владиног кандидата.

Ви врло добро знате, господо народни посланици, да активан Министар ове Владе г. Ђура Јанковић није могао на збору у Крагујевцу да се појави, није могао да отвори уста, због тога што му целокупна опозиција у Шумадији није то дала и није му то дозволила, а десило се, после тога, на сенаторским изборима, да претседници општина из Срезова гружанског и крагујевачког сви до једнога гласају за владину листу. Шта то значи? Значи, да се у овој земљи ради само под пресијом и под свим оним што је недозвољено.

Па кад овако стоји ствар, — а ја мислим да сам довољно изнео квалификације ове Владе — оваквој Влади ја апсолутно не могу поклонити поверење, па ћу зато гласати против. (Одобравање на левици).

Potpretsednik Franjo Markić: Има рећ ради личног објашњења народни посланик господин др. Драгутин Којић. (*Dr. Dragutin Kojić:* Gospodo, ja sam tražio reč radi ličnog objašnjenja. Kako ličnost, kojoj treba da uputim svoje reči nije tu, ja ću, sa vašom dozvolom, pričekati dok dođe gospodin Ministar). Gospodine poslanice, koliko se ja sećam i Vi niste bili tu, kada Vas je gospodin Ministar spomenuo, ali ste ipak mogli doći do saznanja šta je o Vama govorio. (Prigovori na leviци i uzvici: Nemojte govoriti dok se ne vrati g. dr. Korošec.)

Господин др. Којић пре 15 минута јавио се за рећ. Нико није знао, па нисам ни ја знао да се јавио. Рећ има народни посланик г. др. Драгутин Којић.

Др. Драгутин Којић: Господо народни посланици, јутрос у моме отсуству, у своме читаном, значи контролисаном и добро смишљеном говору, господин Министар унутрашњих послова имао је част апострофирати мене и то апострофирати на један не много отмен начин, а у сваком случају, на један начин који није у обичајима ове Куће. Дозволите, да на то апострофирање господина Корошца одговорим најкраће могуће.

Господин Корошец тврди несклад мога политичког рада и мојих политичких говора. Иако је врло тешко говорити о себи лично, иако је врло несимпатично говорити о себи лично, ја морам да кажем ово. Мој јавни рад је довољно познат. Као војник, господо, и као официр ја сам уз највеће пожртвовање служио и земљу и отаџбину на бојном пољу и у рову са пушком у руци, кад се господин Корошец слободно шетао, по веселим бечким улицама. Као народни посланик и Министар ја сам одано служио оној народној и националној политици коју је водио онај велики човек чију сте бисту онде поставили. (Показује на бисту пок. Николе Пашића.) До краја сам био уз великога Николе Пашића, његов помоћник и његов сарадник на делу националне и народне политике. У тој политици он је увек имао пред собом господина Корошца, јер господин Корошец увек је био против оне политике коју је спроводио велики Никола Пашић. (Одобравање на левици и узвици: Тако је!) Увек и као народни посланик и као Краљевски Министар имао сам признање за свој рад онога који ме је доводио на министарски положај и онога који ме је слао у ову Кућу. Не знам, да ли све то важи и за господина Корошца? Али неколико мо-

мената из живота господина Корошца показују несклад и нехармонију у раду господина Корошца, те он ово тугаљиво питање није требао да додирује.

Ја нећу да се задржавам на врло паметном говору господина Корошца, који је пред Финансијским одбором дао карактеристику рада Владе, којој он припада, и назвао га магарећим радом. Ја то остављам вашем суду; био он позитиван или негативан, ја се с њиме не слажем. Али, да загледамо како стоји политички рад господина Корошца од ослобођења, од 1918 године. Кад је скрахирала политика чији је протогониста био господин Корошец, политика нашег народног уједињења под скиптром славне и преславне хабсбуршко-лотарингијске династије, онда се господин Корошец нашао у Женеви да тражи наше државно и народно уједињење у републиканској форми. Ја вас, господо, питам о складу и хармонији тих двеју изјава, та два рада; питам се ја, како је такав рад једног политичара, који је 1918 године тражио републиканску форму државе, у складу са радом тога истог политичара, који је после тога постао Краљевски Министар и преобразио се у великог монархисту?

То је 1918 година. Господо, није само тај момент, који показује недоследност и нескладност у раду тога политичког човека. Ви знате, господо, да се у нашој јавности 1927 године на велико третирао питање одласка господина Корошца у Софију, у времену, кад је наш класични Југ највише патио од такозваних македонствујућих. Ви знате, да је у јавности и у разговорима третирано питање и критикован поступак господина Корошца, што је он тала долазио у контакт с најважнијим личностима из Македонског комитета. И како се сада тај рад тога господина слаже са изјавом господина Министра унутрашњих послова пре неколико дана у Финансијском одбору у којој је тражио повећање кредита, за повећање броја жандарма, за борбу противу тих истих македонствујућих?

Не, господо, не постоји само 1927 година. Ја прелазим преко тврдога града и тврдих позиција др. Корошца у очи оне народне велике несреће у Народној скупштини 1928 године! Али, кад је дошао шести јануар, онда се господин Корошец, — је невероватно за наше прилике, иако кажу да смо ми Балканци, — сам понудио и понудио своју личност ономе, који је формирао шестојануарски кабинет, кад му је била затражена само једна личност за шестојануарски кабинет, који је био тада изграђиван.

И како се, господо народни посланици, слаже и доводи у склад тако понашање господина Корошца са тиме, што је он после две године пробављених на важном положају у Влади шестојануарског режима изашао из те Владе, да се претвори у највећег противника тога режима.

Не постоји само 1928 година! Кад се господин Корошец после изласка из шестојануарске владе господина Живковића нашао на улици, он се од ранијег присташе и борца за народну целину и народно јединство претворио се у противника, који је 1931 године отишао у Беч, ступио у контакт са легитимистима, разговарао са њима и после тога објавио је своју чувену пунктацију. (Пљескање на левици.)

Potpredsednik Franjo Markić: Gospodine govorniče, Vaše je vreme isteklo, molim Vas da završite.

Др. Драгутин Којић (наставља): Г. Министар унутрашњих послова је о мени дуго говорио, он је ставио у питање моју политичку исправност. Са Вашим допуштењем ја ћу сад завршити.

Није само ту крај недоследности у раду г. Корошца. Кад је г. Јевтић имао част да образује Кабинет 1934 године, знате ли, који је био први, који му се понудио за улазак у Владу? Г. др. Корошец. (Пљескање на левици). И ако не верујете, ја ћу бити услужан и ставити вам на расположење ово писмо, које носи потпис г. др. Корошца. (Пљескање на левици).

Какав је склад и како се слаже држање једног политичког човека, који себе нуди у Владу г. Јевтићеву, а после се испоставља у највећег противника те Владе?

То је, господо, што сам вам хтео рећи о складу политичког рада политичара др. Корошца. Дозволите, г. Претседниче, да се само један момент позабавим и да кажем неколико речи у каквом је складу рад др. Корошца као свештеника са оним што он спроводи. Г. Корошец, у својству католичког свештеника, по Канонском праву католичке цркве које сам ја учио код велике фигуре Католичке цркве, г. Бодриара. — а нека ме господа католици корегирају ако није тако — да би се сачувао карактер свештеника морао би да врши мису и да се исповеда преко године, да се исповеда пре но што би примио причешће. Питам се ја, кад би г. Корошца, Министра унутрашњих послова и свештеника, запитао исповедник и поставио му неко питање које тангира неку државну тајну, — какав је положај и какав је склад у држању г. Корошца као свештеника и Министра унутрашњих послова? Исказује ли он то свом исповеднику или не? Ако му исказује, онда он издаје државу, а ако му не каже, онда је изневерио цркву и заклетву своју као свештеник. Ето и те доследности г. Корошца!

Још једну недоследност да поменем па да завршим. Г. Корошец, хришћански свештеник, учинио је да је проливена невина хришћанска крв. (Протести на десници. — Одобравање на левици.) Како се то слаже и где је складност велике хришћанске мисије једног хришћанског свештеника према једном хришћанском народу, иако он не припада његовој цркви?

Ја мислим, господо, да завршим речима г. Корошца. Он је био тако љубазан да изјави да ће се молити Богу за опроштај и мојих и његових грехова. Ја мислим да су његови греси толики да он треба само да се моли за своје грехе. Ја не верујем, господо, да премилостиви Бог, који је милостив иначе, може бити милостив према г. Корошцу и ономе што је он починио. За Бога верујем и не верујем, а за народ сам сигуран да му то неће опростити. Због тога ја завршујем опет на адресу г. Корошца који је знао да ћу се ја јавити за реч и одговорити му, па побегао „Ora pro vobis et non pro nobis, amen“. (Живо одобравање на левици).

Potpredsednik Franjo Markić: Има рећ народни посланик г. Mihailo Kalamatijević.

Михаило Каламатијевић: Господо народни посланици, пре него што пређем на своја излагања сматрам за дужност да подвучем извесне чињенице

које су истините. Доласком на управу земље г. др. Милана Стојадиновића са његовим сарадником г. др. Корошцем, Министром унутрашњих послова, наша се унутрашња политика проводи са великом обазривошћу, са добрим разумевањем ствари у целој земљи па и на нашем Југу. Али се је ипак нашао један г. колега, који је са овога места у своме говору претставио себе као доброг познаваоца прошлости и садашњости нашег народа у Јужној Србији.

Нисам био те среће, као дотични господин, да се школујем и да носим звучну титулу коју он има, јер баш у то добра, а готово смо истих година старости, ја сам био притиснут као и народ у целој Јужној Србији недаћама које су наступиле најездом непријатеља. Према томе, господо, дозволите ми да, иако нешколован човек са Југа, изволити и ја своје погледе на прилике тамо, које свакако добро познајем као син тога краја, јер сам рођен, живим и пратилац сам догађаја милих и немилих, који су се тамо одигравали.

Господо народни посланици, вама је врло добро познато кроз какве је перипетије прошао народ у Брегалници, смело тврдим, не зато што је он то желео, него због тога, што му је све то било наметнуто било са стране било силом прилика. Сада пак живимо спокојно и неизнемиравани ни од кога, те народ Брегалнице и целе Јужне Србије осећа благодети своје домовине, осећа да је под заштитом своје браће Срба ослободилаца и, најзад, осећа се потпуно равноправан са браћом из свих крајева наше простране домовине Југославије.

Господо народни посланици, не може се говорити о садашњим приликама на нашем Југу, пре него што се дотакнемо историских догађаја који су се одиграли у прошлости, остављајући дубоке и неизгладиве трагове, на које и сада свакодневно наилазимо. Када све то знамо, учинићемо тежак према нашем поколењу ако се не користимо скупно плаћеним искуством, можда најскупљим, много скупљим него што је ма који други крај наше простране Југославије подносно.

Дозволите, господо народни посланици, да изнесем једно упоређење између прошлости и садашњости. Познато вам је да је до ослободилачке 1912 године Јужном Србијом господарио непријатељ не деценијама него вековима. Турска Империја имала је своје власти и администрацију у тим крајевима, и приближно тачно је водила статистику о верској и народној припадности становника Јужне Србије. Па, ето, и према оваквим оскудним, али ипак верним подацима, зна се да је Јужна Србија била подељена на четири округа у Косовском вилајету и то: Нишки, Призренски, Новопазарски и Скопски, последњи са срезovima: кумановским, кривоаланачким, кратовским, кочанским, штипским, радовишким итд. Ово износим, господо, зато да се уверите да Брегалницу није турска власт одвајала од Косова, а та подела турске власти вероватно је дошла одмах по завојевању ових крајева, дакле још у XIV веку.

Векови су прохујали а народ у Јужној Србији притиснут ropством непријатеља знао је само за једно, да свој и својих чланова породице голи живот заштити бежећи од насиља, настањујући се по брдима и гудурама, где већина и данас живи,

јер их је ослобођење ту затекло. На овај начин успео је да сачува веру и то не у свима крајевима, али се национална свест постепено гасила тако да је у том погледу била наступила апатија.

Половином XVIII века отварају се школе на нашем Југу те из дотадашње апатије почиње национално буђење и жеља за ослобођењем.

Када смо код овог питања не могу да пропустим а да не напоменем да је још 1868—1873 године тадања малена Краљевина Србија отворила 76 српских народних школа, између осталих места, и у Штипу, Радовишту, Кратову, Струмици итд. Народ је ово прихватио са одушевљењем и од тога доба упро је очи и свој поглед на малену али јуначку Србију као свога спасиоца и ослободиоца. Али није био те среће да се у томе правцу развија и да се његове наде без жртава остваре. Турска Империја у другој половини XVIII века осећа своју немоћ према овом народном покрету, и пребегава старој и познатој девизи — завади па владај! И није случајност што се баш у то доба појављује егзархат у Цариграду, помогнут од самих турских власти и потстрекаван на рад у чисто нашим српским земљама.

Постоји докуменат од тадањег српског намеништва којим протествује код турских власти противу егзархата, што развија своју разорну акцију у чисто нашим српским крајевима, па се између осталог, каже да су постојале четири Патријаршије и то: Пећанска за Србе, Трновска за Бугаре, Цариградска за Грке и Охридска која је била по праву завојевања српска или бугарска. Не заборавимо, да је Охридска патријаршија уништена од Турака, као Српска патријаршија.

Од овога доба почиње борба између Патријаршије, дакле нашег српског народа и егзархата, као експонента бугарске националне припадности. Та борба била је дуготрајна, по својим жртвама спада у најсвирипије истребљење и није редак случај да су се сукобљавала и два рођена брата.

„Братство“ доказује, колико је било по српску мисао кобно ово цепање. То ћете, господо, видети из примера које ћу вам навести. У Скопљу и околини породица Роглеви родом је из Гостиварске области. Крајем XVIII века у Скопље се доселио Спасоје. Спасоје је у Скопљу имао два сина, Ђорђа и Петра. Ђорђе имао Вељана и Зафира. Једнога да у српску, а другог у словенску, (традиција каже у српско-бугарску) школу. Кад је у Скопљу почело цепање на патријаршисте и егзархисте, између Зафира и Вељана се развила мржња и Зафир је морао бежати у Србију. Ту је Зафир и назив Роглеви променио на очево име — Ђорђевић, и његови потомци су Срби, а Вељанови у Скопљу су егзархисте — Бугари.

Ето, господо, тако су се два брата одвојила један од другог, један на једну а други на другу страну.

Даље, господо, у Враћи и околини Димитрије Миленковић трговац одгодио је свадбу свога првенца Стојана 1868 године, само да му у сватове може доћи скопски митрополит Пајсије, па кад овај није могао, или није хтео ни онда доћи, Миленковић је постао најжешћи егзархиста и лични противник митрополита Пајсија.

Износечи ова непобитна факта, долазимо до правилног закључка, да је егзархат њему својственом борбом, а на велику нашу жалост успео да добије своје присталице у чисто српским на-

шим покрајинама, да прокрчи пут једној фаталној и још жешћој борби између два народа, Срба и Бугара. Кад је ово тако морам да нагласим са овога места, да је за жаљење што се је нашао претставник овога Дома, који тренутно претставља један од срезова у Јужној Србији и могао да се толико заборави, и као високо школован човек, да изрекче ове историјске чињенице и са овога места на срамоту наше нације каже: „Ја не мислим да се упуштам у историју, али желим да подвучем једну реалност салашинице а то је да у Јужној Србији живе и Македонци и Старосрбијанци”.

Господо народни посланици, као што рекох, ја нисам школован човек, али знам да је историја била и остаће увек повест једног народа. На историју као науку ми се морамо осврнути, господо народни посланици, па да се запитамо: одакле идеја господину говорнику за проналазак посебног македонског народа у Јужној Србији, који, како он каже у своме говору, поред осталог: „траже миран живот у великој Југославији”. да траже и братску равноправност са Србима, Хрватима, Словенцима и Црногорцима.” Ми знамо да су се вође Удружене опозиције, ради оног фамозног споразума са г. Мачеком, одрекли идеологије о југословенском народном јединству тј. да су Срби Хрвати и Словенци три племена једног истог народног стабла, па су усвојили гледиште г. Мачека да су то три посебна народа. А сада, ето, господин са великом титулом проналази и четврти народ у Јужној Србији — Македонце, Извините, господо народни посланици, али по формули дотичног високо школованог господина, тај Македонац би овако изгледао — једна рука српска, друга бугарска, једна грчка, друга арнаутка, додајте главу, мозак и титулу његовог творца, имаћете савршену слику свега онога о чему је пред вама говорено око два часа.

Међутим, господо народни посланици, ја то мишљење не делим. Рођен сам за време Турске управе у Јужној Србији; прво своје детињство и сазнање о себи осетио сам такође онда када су Турски аскери шетали Штипским улицама и знам, да су се баш у то доба сукобљавале две тезе: наша српска и бугарска, а никако и трећа, македонска. Али бугарска акција, немоћна да наш народ придобие за своју тезу легалним путем, прибегава крајњем средству и образује у Бугарској илегалну — терористичку организацију под називом „Македонски Комитет”.

Господо народни посланици, ако допустимо могућност, да се тај тако образовани комитет борио само противу турских власти, можда би био оправдан његов рад. Али, неразумљиво је, зашто је пало толико жртава од те организације из редова нашег народа и то најбољих његових синова. Ово је најбољи доказ кроз какву се непријатељску за њега средину тај комитет имао да пробије ради постигнућа својих гадних циљева. Господо народни посланици, ово што износим није тајна и сваки се од вас може уверити, ако само прође кроз Јужну Србију, јер би наишао у свакој вароши и селу на безброј увешљених породица, чији су мужеви или синови повбијани на најзверскији начин, па чак и живи закопавани од комитета. А зашто — зато што су се или успротивили њиховој акцији или нису у

опште хтели ни желели да прихвате њихову тезу о националној припадности. У таквој атмосфери и ситуацији долази ослободилачка 1912 година али не и крај патњи нашег народа. Јер ускоро затим, 1913 године, настаје борба на живот и смрт између српског и бугарског народа, борба на Брегалници, коју сам својим очима гледао као младих од својих 15 година, па ми је још увек у свежој успомени. После годину дана букнуо је Светски рат те се Бугарима пружа поново прилика да окупирају наше крајеве, која окупација траје скоро три године.

Господо народни посланици, године окупације су године ропства за наш народ. Борба се продужује између два народа, и није никакво чудо ако се је и догађало, да је брат на брата пуцао, чак га и убијао.

После срећног исхода ратних операција, односно после поновног ослобођења и присаједињења Јужне Србије са мајком Србијом, народ је манифестовао своје ослобођење и уједињење. Али и овога пута радост за нас у Брегалници није дуго трајала, јер у току 1920 године обнавља се фамозни Македонски Комитет под новом фирмом В.М.Р.О., чије разбојничке банде прелазе границе и настављају свој стари занат — убиства, плачкање, разбојништва и др. Народ га и овога пута није радо примао, али будући недовољно заштићени, јер је држава била заузета са лечењем још свежих рана из ратова те њени органи нису били у могућности да му помогну и да га заштите од тога зла. — народ се због тога организује и ставља у службу властима, да би се што пре ослободио тих зликоваца. Господин говорник је са овога места признао ту народну борбу, али није имао куражи да призна, која су та лица који су тај пројект водили. Најзад се успева да се комитетска акција парализује тако да су после 1926 године оперисали само са двојкама и тројкама, али и та акција слаби, те је од 1930 године потпуно нестале.

Господо народни посланици, после ослобођења и уједињења и наш народ на Југу узима учешћа у јавном политичком животу те морам да подвучем и извесна зла која су народу од појединих безумних политичара сервирани, који помажући можда несвесно ту разорну акцију, нису водили рачуна о народним и државним интересима. У то доба један од кандидата за посланичке парламентарне изборе за Округ Брегалнички, склапа пакт са војводом В.М.Р.О Панчом Михајловим да га овај помогне за изборе.

Између осталих тачака у томе пакту, тај кандидат дао је пристанак да ради за Македонски фронт и да га доведе у везу са лок. Стјефаном Радичем, а то је било у оно доба када Радич није признавао државну политичку и када је обилаз прагове по Европи тражећи савезнике противу Београда. Када то знамо питамо се — откуда полударности са салањом акцијом говорника који истиче потребну македонску народност. (*Мила Димитријевић*: Кажите га који је тај да би могао да Вам одговори): Ко жели да се о томе информише има акта у Министарству унутрашњих дела.

Демагози овакве врсте и калибра, по моме мишљењу, могу да послуже једино циљевима наших непријатеља, а њихов рад да пољуља веру

код појединаца о јединству и јачини наше државе. И, што је најважније, када оваквим њиховим радом заведени појединци дођу у сукоб са постојећим законима ови демагози праве се да немају ушн.

Да би слика била још јаснија, господо народни посланици, казаћу вам и ово: да је један високошколовани господин са звучном титулом, о којој он води толико рачуна, за време избора био мобилисао све одозго само да буде наметнут бирачима среза.

Тај господин није презао тада у својој изборној кампањи да измишља дозвољено и недозвољено за свога супарника, кочоперећи се, да је он национално исправан и, као такав, само он сме и треба да води политику. Због његовог великог патриотизма пале су и главе за време избора, господо народни посланици, а тај господин не стиди се сада самога себе.

Наметнут томе несрећном народу, тај господин ипак је био толико паметан да осети мржњу својих бирача. Још истог дана, када је прочитао резултат избора, његове су ноге задрхтале, он је тог истог момента и схватио да му се провиђење неће по други пут овако насмејати, па, размишљајући о свему, измислио је познату причу о вуку и јагњету.

Али, господо народни посланици, народ зна и за једну пословицу која каже: курјак длаку мења али ћуд никада.

Господо народни посланици, из предњег кратког излагања видели сте како су се ствари развијале на Југу не само за време турске управе, него, најалост, и читаву десенију по ослобођењу и уједињењу са нашом браћом Србима. И говорник ово не пориче, али му сада политички конвенира да изврше чињенице, када каже, да се народ борбом ослободио од бугарских комита а само после мало, осуђује тај покрет велели „тако је од ових наоружаних на левој обали Вардара створена пре 1930 године једна клика која је спроводила један специјалан режим страха, познат под именом „Каламатфидан“. Ово, господо народни посланици, тангира мене лично, па вас молим за допуштење да вам и о овоме неколико речи кажем. Није у мојој природи да се самохвалишем, а колико сам на томе радио, најмање је позван говорник да даје свој суд. Ја пак пред вама изјављујем, да се сматрам поносним што сам стао на чело тога покрета, а колико сам пак допринео општој ствари, тај злокобни Македонски комитет није ми опростио, него ме је једнога дана, усред Штипа, преко својих агената смртно ранио, и благодарећи брзој лекарској интервенцији, пуким случајем остао сам у животу. Да ли је то била клика или народни покрет, показујем слику

Народ је у борби са комитама за време непуне три године поубијао у борби 116 комита, 18 ранио а 68 живих заробио. Жртве пак од стране народа су ове — 63 погинулих и 14 рањених.

У погледу подизања омладине, постигнуто је много. Надлежна министарства као и друштво Светог Саве и добри грађани у Београду учинили су много да се омладини мога краја пружи могућност за школовање.

И једни и други знају колико сам пута обијао прагове само да се нашој омладини пружи

могућност, па се могу похвалити, господо народни посланици, да сам наишао на разумевање. И данас из Штипа има преко 20 официра и преко 35 свршених директора, професора и друго.

Изгледа ми да се говорник, иако истиче да је пробавио са службом 15 година у Јужној Србији, мало бавио овим питањем јер му је више стало до богатих хонорара.

Што се мене тиче, господо, никога нисам навео на танак лед, јер сам увек говорио само истину, па било коме право или не.

Колико је народ одушевљен са садашњим стањем нека вам послужи и скорашња грандиозна прослава у Скопљу поводом двадесетпетогодишњице ослобођења Јужне Србије. Тамо је сваки од вас који је био, видео поворку и милиције наоружаних Брегалничана под својом заставом који су дошли да манифестују своју љубав према Краљу и отаџбини.

Говорник није пропустио да ту народну гарду понизи, називајући је „кликом“, а за време избора 1935 године многи од тих бораца били су и понижавани, па чак и обезоружавани, само да би се он дочепао мандата.

Цените ви, господо, колико у овоме свему има морала код тога високог школованог човека. Морам да се осврнем још на један његов пасус где каже:

„Ова Скупштина требала је да се разиђе, али, господо, ова Скупштина није хтела да се разиђе, него су сви посланици из Владине већине, управо из ЈРЗ, приступили једном другом програму, програму др. Стојадиновића, па сте на тај начин извршили један државни удар“.

Видите, господо народни посланици, колико је тај господин апсурдан и у овоме погледу.

Ми из већине, припадници ЈРЗ, зато што смо пришли програму г. др. Милана Стојадиновића „извршили смо државни удар“ мада је програм наше странке сличан програму, на коме смо бирани, само са нешто ширим и толерантним схватањима тога питања. Међутим, тај господин, који се са програма Јевтићеве листе окренуо за свих 180 степени и стигао ка Удруженој опозицији, осто је невини девојка. (Одобравање код већине).

Пакт о вечном пријатељству са Бугарском је од великог значаја и користи за оба народа. Овим пактом г. др. Стојадиновић постигао је велики успех у спољашњој политици, јер ми доле на Југу то најбоље осећамо и видимо. За овакав успех који је г. др. Стојадиновић постигао ми са Југа њему одајемо пуно признање.

Народ Јужне Србије осећа се правим Југословеном и не жели да га нико у томе омета, а протествује противу свакога онога који хоће да са њим тргује.

На завршетку морам да нагласим и то, да народ Јужне Србије као што сада ужива све благодети своје државе, исто је тако свестан и спреман, да када затреба, па ма и сутра, да поднесе жртве за благодет своје отаџбине. Он ће их поднети заједно са свима, подједнако за јачање своје земље и чување граница целе наше отаџбине. (Одобравање и плескање код већине).

Potpredsednik Franjo Markić: Има рећ у име групе Jugoslovenske nacionalne stranke народни посланик г. Josip Cvetiћ.

Josip Cvetić: Gospodo narodni poslanici, resor koji danas raspravljamo interesantan je iz dva razloga. U prvom redu zbog toga, što se u tom resoru sastaju niti one naše politike, koja je u ovo vreme u Jugoslaviji od presudnog značaja. U drugom redu interesantan je zbog toga, jer se na čelu toga važnog resora nalazi jedan od glavnih voda stranke, koja podupire današnji režim.

Gospodo, kada je već u ovoj Skupštini toliko bilo debate o religioznim i crkvenim problemima, vi ćete meni dozvoliti kao katoliku, da se setim da je danas naš praznik Pepelnica. Običaj je kod nas u katoličkoj crkvi, da posle svih terevenki pokladnih, mesopustnih, da svaki dobar katolik ode u crkvu da pospe glavu pepelom i da ponavlja u sebi, saslušavši reči sveštenika: »Memento, homo, quia pulvis est et in pulverem reverteris« — seti se čoveče da si prah, i da ćeš se u prah pretvoriti.

Ja sam očekivao da će g. Ministar unutrašnjih poslova, koristeći ovaj dan i katolički običaj, da nam kaže nešto i o tom ispitivanju savesti, i očekivao sam, ako g. Ministar unutrašnjih poslova nema unutrašnjih obaveza prema našim nacionalnim problemima, prema našoj velikoj jugoslovenskoj politici, koja jedino Jugoslaviju može održati, da ima obzira prema čoveku, prema katoliku! (Pljeskanje na levi i povici: Tako je!) A umesto toga gospodin Ministar nam je kazao da će se samo moliti Bogu za svoje grehe, a usput je uzeo i grehe g. dr. Kojića. Ja sam, gospodo, načelno protiv toga da se u raspravi naše politike stvar tako postavlja, da dolazi do ličnog razračunavanja. Smatram da to nije od koristi ni za koga! Ali, gospodo, ako ima prigovora da je i u ovoj Narodnoj skupštini dolazilo do ličnog napadaja, onda, gospodo, veći i jači dokaz za to leži na desnoj strani, a i na ministarskim klupama! Gospodo narodni poslanici, ja ću se pozvati samo na jedan eklatantan primer. Mi smo u Finansijskom odboru, — a ja smatram svojom dužnošću da bar sa ove govornice nekako proklamiram ono što je u Finansijskom odboru radeno, — mi smo u Finansijskom odboru imali priliku, da je član vladine većine, g. Života Milanović, ugledan član vladine većine, član Finansijskog odbora, koji je branio politiku ovoga režima, dok smo radili predlog državnog budžeta, da nam je on ne samo izneo kritiku rada predašnjeg Ministra šuma i rudnika, koji nije član Narodnog predstavništva, bilo bi samo dvoje: da u javnosti povuče konsekvence u političkom životu našem, ili g. Đura Janković, ili g. Života Milanović. Po tradicijama, koje dolaze sa ove strane, konsekvence nije povukao ni jedan ni drugi. Gospodo, da vam iskreno kažem, ja sam očekivao, da će se neko od vas, čuvši onaj napadaj na bivšeg ministra, na uglednog člana, na jednog od voda Jugoslovenske radikalne zajednice, da će se neko od vas da digne i da pokaže, da ako su mogući sa vaše strane napadi, da je moguća sa vaše strane i odbrana!

Bilo bi, gospodo, to i u redu, jer je titular toga Ministarstva ranijih godina bio u Finansijskom odboru i bio u ministarskim klupama, i nije sedeo onda, gospodo narodni poslanici, kao optuženik nego kao slavljениk. A, gospodo, ako ste ga pre gledali u ministarskim klupama kao slavljениka i aplaudirali mu, onda je bila dužnost pred vašom savešću, bila je dužnost pred jugoslovenskom javnošću da ga branite.

(Jedan glas sa desnice: Nije nam potrebna lekcija!) Ta je lekcija, gospodo, potrebna zbog toga, da se pokaže i suzbije politika ličnih napadaja u Parlamentu. Treba kritiku svesti na stvari, na probleme, koji se rešavaju u tome resoru. Vi to niste učinili nego ste, svojim postupkom, prelazeći šutke preko napadaja g. Života Milanovića, akreditovali ovakvu metodu rada u ovakom Parlamentu. I zato, ako ima krivice da dolazi do ličnih napadaja i da se to tolerira, onda je ima u vašem postupku, jer niste uzeli vašeg uglednog člana u odbranu, nego ste pustili da se preko svega toga prede. Gospodo, kakvi su izgledi za sve vaše drugove i za svakoga čoveka, onda, kad ga nema u ovoj Kući, kad se ne može braniti? Onda će se sručiti drvle i kamenje, a kad se povрати kao ministar, onda će mu se aplaudirati i onda će se slaviti. (Pljeskanje na levi.) Ono, što se radi u ovoj Kući, kad prede preko granice ove Kuće, kad prede praga ove Kuće, to ima strašnog odjeka u našem narodu, to ima strašnog odjeka kod birača, to ima strašnog odjeka kod političkog sveta. I danas je na taj način došlo do toga, da ljudi, gledajući u Narodnu skupštinu, gledajući u odnos ministara prema većini i u odnos većine prema ministrima, kažu: čuvajte ga se dok je na vlasti, a udri ga kad nije na vlasti! (Pljeskanje na levi.)

Gospodo narodni poslanici, ja sam smatrao za potrebno to da spomenem i kažem i da se ogradim, u ime svojih drugova, od ličnih napadaja. Jer, gospodo, ta praksa ide iz dana u dan, i ne zna se, gde će se svršiti. Mi vidimo, da se danas napada aktivni ministar, koji je govorio u ime Kraljevske vlade, napada se Jugoslovenska nacionalna stranka. Mi smo čuli od g. Dragiša Cvetkovića: jedan novun. On je šestojanuarski režim podelio na dve etape. Dok smo mi pre dve godine kritikovali nastup ovoga režima prema šestojanuarskom režimu i delili na dve etape i kazali da je u jednom delu bila utvrđena osnovna ideja a u drugom su bile metode, to nam je režim poricao. A sada, kad je potrebno, kad je konjunktura, sam aktivni ministar deli tako i vi tome aplaudirate i na, sa leve strane, izazivate, da branimo kompletno šesti januar u svima njegovim delovima.

Ja mislim da je mnogo oportunije, da najpre Kraljevska vlada na svojoj sednici raščisti pitanje napadaja i odbrane Jugoslovenske nacionalne stranke. Gospodin Simonović, g. Kujundžić i g. Miletić, oni će sigurno bolje braniti na toj sednici Jugoslovensku nacionalnu stranku, nego iko drugi. (Pljeskanje na levi.) Onda treba vi da raščistite u plenumu vašeg kluba, jer g. Krstić, Zuber i ostali ugledni članovi kluba bolje će braniti Jugoslovensku nacionalnu stranku i njen predašnji rad nego mi, koji nismo u tome sudelovali.

Ja sam rekao, gospodo narodni poslanici, da je ovaj resor zanimljiv i zbog politike, koja se u njemu vodi i zbog Ministra, koji danas stoji na čelu toga resora.

Jer, gospodo, ja ne želim da kritikujem politiku toga resora na taj način, ne želim da razradujem potrebu Ministra koji odgovara za taj resor, jer želim i kao govornik sa leve strane, da dam i primer onom izraženom našem stanovištu, da ličnim napadajima ne želimo da rešavamo političke probleme u našoj zemlji, zato ću se ograničiti samo na analizu i kritiku politike, koja se iz toga resora vodi.

Gospodo, vreme nam je ograničeno, i ja ne mogu da u detaljima razradujem jednu politiku, koja je u svetu poznata pod imenom »politički katolicizam«.

Ja samo konstatujem, da je današnji odgovorni Ministar, koji stoji na čelu politike ovoga resora, da je on jedan od najvidnijih, najjačih i najistaknutijih predstavnika »političkog katolicizma« u našoj zemlji. I mene osobito zanima, kako ta politika »političkog katolicizma«, kako se ona održava na terenu iz koga ja dolazim u ovu Narodnu skupštinu; mene zanima, kakovu je ta politika u hrvatskim krajevima, to znači, u Savskoj i Primorskoj banovini, imala svoju prošlost, i koji efekat ona sada ima i koji je njen plan za budućnost.

Gospodo, u hrvatskim krajevima »politički katolicizam« bio je u izvesno vreme jak i razvijen. Ali osnutkom napredne stranke, specijalno talentovanim i snažnim nastupom Dr. Ivana Lorkovića, njegovim radom u Hrvatskom saboru i radom naprednjaka na terenu, politički katolicizam, ili, kako se popularno kaže, — klerikalizam, počeo je da malaksava. I mi smo, zahvaljujući našoj naprednoj inteligenciji i njenim uspesima u vremenu pre dvadeset godina u hrvatskim krajevima imali tu situaciju, da je bila sramota, da je bio postuđen onaj naš intelektualac, kome se moglo prišiti ime, da pripada tome pokretu.

Na Univerzitetu u Zagrebu još i posle rata, gospodo, organizacije studentske, koje su pribirale buduće pristaše političkog katolicizma, te su bile najslabije na Zagrebačkom universitetu, a na našem selu i u našem gradu, gospodo, politički katolicizam je bio pred svojom definitivnom likvidacijom. Zahvaljuju se poslednjoj etapi toga programskog i smišljenog rada, koji je u hrvatskim krajevima završio onako uspešno pok. Stjepan Radić. Vi znate njegovu parolu, vi znate njegov plan. On je išao za tim, što je na kraju krajeva i uspeo, da je sveštenstvo vratio njegovoj iskonskoj službi, da je vratio svakog sveštenika na njegovo pravo mesto i da je, gospodo, uspeo, da se politički katolicizam i njegov uticaj u našem selu likvidira.

Rezultat svega toga je bio, da smo mi u hrvatskim krajevima bili tako sretni, da Hrvatska pučka stranka koja je bila pandan Slovenskoj pučkoj ili ljudskoj stranci, nije dobila nijednog mandata u parlamentarnim izborima, i u oblasnim izborima ona je dobila svega jedan mandat.

Gospodo, tu treba da uočimo poslednju fazu rada pok. Stjepana Radića.

Pre nastupa Stjepana Radića, u Hrvatskoj je bila situacija takva, da smo na jednoj strani imali gospodске staleže i redove, a na drugoj strani smo imali visoko sveštenstvo sa političkim pravima, a seljački svijet bez tih prava.

Gospodo, to je nužno da mi ovde kod ovoga resora baš konstatujemo iz razloga, jer oni politički problemi, koji se svakoga dana tu u državi pred njenu organizaciju pojavljuju na onome terenu, oni su najvažniji za svih ovih 20 godina u Jugoslaviji, a da su najvažniji, vidi se iz toga, što svi ti problemi nalaze se sakupljeni u jednom velikom kompleksu, koji mi zovemo jednim zajedničkim imenom — hrvatsko pitanje, a to je jedna ogromna kočnica za napredak i razvitak naše zemlje.

I zato je potrebno, gospodo, da podemo u koren stvari, da podemo u osnovu pa da se mogu sa opravdanjem predložiti nove političke metode.

Gospodo, ja sam kazao da je u hrvatskim krajevima na jednoj strani bila široka masa seljačka, koja još za ono vreme nije imala opšte pravo glasa; a na

drugoj strani da su bili ti staleži, redovi sa visokim sveštenstvom. Mi smo imali u onim krajevima jedan reakcionaran ili, da se bolje izrazim, konservativan kurs, a sa osnivanjem napredne stranke i stvaranjem srpsko-hrvatske koalicije mi smo dobili jedan liberalan kurs. I liberalni i konservativni cij je država, organizacija države, samo konservativci su išli za organizacijom države putem državne vlasti, a liberalci su išli svome cilju, organizaciji u stvaranju jake države putem slobodnih i jakih pojedinaca. To je osnovna razlika između konservativnog i liberalnog kursa. Ali, šta je falilo? Falilo je da dode do opšteg prava glasa i da se oni široki narodni slojevi, na onim problemima koji njih interesuju to jest život toga sitnog malog čoveka i svakidanja briga koja u politici treba da dode do izražaja i da politika i stranka postanu instrumentom. To je momenat koji je trebalo kod nas u politici uvesti. Ako hoćete slikovito da kažem, ako gledamo Zagreb kao glavni grad, onda vidite gotiku Kaptola i barok Gornjeg grada, a ispod toga prostranu savsku nizinu na kojoj je pre 20 godina živeo taj siromašni hrvatski seljak, koji nije imao ni elementarne političke prosvete ni opšte pravo glasa nego su ga staleži i redovi i Kaptol predstavljali.

Pojava Stjepana Radića u hrvatskim masama znači unošenje novog socijalnog momenta u politički život u hrvatskim krajevima. I sada, gospodo, dobivate drugu silu koja lebdi celokupnoj politici pred očima: to je pojedinac, njegov lični rad, to je imovinska sigurnost. Gospodo, vi dobivate i narodnu socijalnu politiku. Ima još jedan metod koji vodi slobodi pojedinca, a to je anarhija, metod slobode pojedinca putem potpuno slobodnog i neobaveznog pojedinca. Kod politike, koja ima ozbiljno socijalnu notu, to je sloboda pojedinca, cilj koji se postizava putem organizovanja društvenog života. To je najbolja karakteristika Radićeve politike, koju je on počeo da propoveda po hrvatskim selima. Tako je Radić u prvom redu tukao svoga glavnog protivnika: staleže i redove i prečasn i preosveštenu gospodu tako da je postavio svakoga na svoje mesto. Razumećete i to da je njegovim ogromnim ličnim naporima, da je njegovim žrtvama ličnim, kada je došlo do opšteg prava glasa, da je socijalni momenat bio toliko jak, da su se te mase jednostavno prelile u Radićeve redove i Radić je svoju politiku prozvao agrarnom politikom, a stranku Seljačkom strankom. U koliko se dotakao nacionalnog problema on ga je kodificirao na taj način da je kazao da su Srbi i Hrvati jedan narod i da na terenu moraju da nađu zajednički način života. Time je on taj problem nacionalni uklonio i video da ima agitacionih srestava i osim nacionalnog momenta. Razumljiva je reakcija koja je nastala na Radićev poziv i rekao sam da je stranka i politika nazvana agrarnom, seljačkom. Čuvao se da stranci dade nacionalno ime. Nacionalno ime ima samo ona stranka koja obećava totalitet, celinu nacionalnog života. Jer je Radić apelovao na te seljačke mase, čuvao se da da jedno opšte nacionalno ime, jer je znao da u prvoj fazi svoga rada neće moći obuhvatiti sve staleže u Hrvatskoj nego će morati apelovati samo na seljački.

I, gospodo, on je u tome organizovanju seljaštva potpuno uspeo. Kad dodate tome još da je on načinio ono što je načinio 1925 g., kad dodate da je u statutima bilo solidne osnove za razvitak naše nacionalne

politike, onda ćete videti kakvu tragičnu sudbinu i rezultat imaju oni skupštinski događaji od 1928 g.

Ja ću u kratko da dam odgovor g. Ministru unutrašnjih poslova i da ga zamolim, ako on govori o svojoj ljubavi prema Hrvatima kao što je govorio danas i kao što je govorio u novinama pre nekoliko meseci, u svojoj izjavi u Zagrebu, da ga Hrvati jedanput više i jedanput manje vole, — onda mora da ude u osećanje, koje široki slojevi hrvatski imaju prema njemu, i mora da konstatuje, da je u ono vreme, kad je ceo narod seljački u Hrvatskoj bio oličen u jednom čoveku koji je mogao da obuhvati totalitet seljačkog naroda u celoj zemlji, da je pod njegovim ministrovanjem taj čovek izgubio život i da ne zaboravi, da je, posle toga događaja, on postao Predsednik Vlade. Ja ću koncedirati da se može braniti stvar na taj način, da je g. Korošec u ono vreme izvršio jednu svoju dužnost, koja je bila skopčana sa teškoćama, ali, ako se pita, za ljubav Hrvata, — a osećaji su osećaji, — onda se ta fakta moraju uzeti u obzir. Tu se najbolje dobija odgovor, kakva je ljubav prema g. Korošcu.

Posle 6 januara, kad je spretnom taktikom sa vrhova državne uprave data sloboda izvesnim političkim organizacijama koje nisu imale zakonsku podlogu za svoj rad i opstanak, onda je g. dr. Maček automatski stupio na mesto Stjepana Radića. I dok je g. Stjepan Radić odbacio nacionalni momenat i dao važnost socijalnim problemima koji su se onda javljali u svetu kao cilj svoga pokreta, da zainteresuje masu za svoju politiku i čuvajući se uticaja Baroka u gornjem Gradu i gotike Gornjega grada, g. dr. Maček počinio je jednu fatalnu pogrešku. On, lično, slab, dopušta da politički katolicizam i gospoda iz Gornjega grada, o čijem ću egoizmu govoriti docnije, on dopušta da se ta gospoda čutke prikupljaju uz ove socijalne momente Radićevog pokreta i nastaju da ga na taj način upropaste. G. Mačeku nije ostalo drugo nego da dozvoli da ti gradski elementi postanu krajnja desnica u pokretu, nije mu ostalo drugo nego da ide do krajnje desnice gde prima ideologiju građanskih elemenata da bi sačuvali jedinstvo svoga pokreta. Oni su to međutim tendenciozno radili. Radio je to, gospodo, i pok. Stjepan Radić, ali je to radio onda kad je bio mnogo jači prema toj gospodi. On je hrvatske federaliste, na čelu sa g. Bazalom i drugima tukao na izborima, pa ih je posle toga pozvao i kazao im: Dodite, narod treba svoju inteligenciju. Stjepan Radić nije inteligenciju gurao, ali joj je dao njeno pravo mesto, a one političke metode koje su se kroz desetke godina u Hrvatskoj izražavale, nastojao je da svede na pravu mjeru. On je uspio da može Hrvatski pokret da bude ono što je i u stvari trebao da bude.

Gospodo, dr. Maček u jednom momentu posle petomajskih izbora pretstavlja Hrvate. Dr. Maček pretstavlja sve te elemente i sa strane ovog režima priznaje se politička legitimacija dr. Mačeku i postavlja se rešenje toga sukoba, koji je izbio između Zagreba i Beograda na taj način, da se kaže, da treba da dode do sporazuma. Ako je bilo iskrenosti kod ovog režima kao vladajuće stranke za rešenje naših nacionalnih teškoća, onda je bila njihova dužnost da traže metodu rešenja hrvatskog pitanja i čitavog kompleksa pitanja koja su na terenu izrasla, da im iskreno pridu i postave rok za to rešenje i narodu objave sporazum, kao metodu osnovanu na trijalističkim principima, — uspeli, ili ne! I, gospodo, mesto toga ovaj režim daje sasvim suprotnu taktiku. On obećaje sve. Sporazum, napravljen između Udružene

opozicije i dr. Mačeka kvalifikuju najtežim imenima, a pomalo udešava taktiku u onim krajevima, koja ide za tim da ospe i razbije Mačekove redove. Osipati i razbijati Mačekove redove imaju moralno prava samo oni, koji stoje na suprotnoj ideologiji od one na kojoj stoji dr. Maček. A ako oni, koji stoje na trijalističkoj osnovi idu za tim da dobiju hrvatske mase i da razbije Mačekove redove, onda za mene čine jedno nepatriotsko delo. (Živo odobravanje na levi.)

Sa stanovišta Jugoslovenske nacionalne ideologije može se u jednoj idejnoj borbi da razbija Mačekov front, ali sa stanovišta jedne partije, koja kaže da okuplja Srbe, da bi mogla biti partner sa dr. Mačekom da reši pitanje sporazuma sa dr. Mačekom, sa stanovišta toga ne mogu se razbijati Mačekovi redovi, i ja sam uveren da će i najveći nacionalisti slabljenje hrvatskog pokreta u onim krajevima na ovaj način osuditi. (Odobravanje na levi.)

Gospodo, pitamo se, zašto se to radi! Ko je saveznik zvaničnog režimskog Beograda u tome poslu? Gospodo, saveznici su oni, koje je pokojni Stjepan Radić držao ceo decenij izvan presudnog političkog uticaja i drugi saveznik jeste politički katolicizam. Sada sam došao na tu tačku, gde je misija ovog resora, za koju nosi odgovornost najizrazitiji predstavnik političkog katolicizma u Jugoslaviji. Klerikalci su se priklonili Mačekovom pokretu zbog toga, da jednog dana, uz pomoć vlade iz Beograda, upropaste onaj moralni kapital. I, danas se, gospodo, taj proces vrši. Vi ste mogli u zadnje vreme čitati u klerikalnoj štampi u Zagrebu oštre napadaje i razračunavanja sa »Hrvatskim dnevnikom«. Vi ste mogli videti čak, gospodo, da se je u Zagrebu nedavno pojavio list »Nezavisnost«. To je franko-furtumaški list kako se kratko kaže, tu su klerikalci sa ekstremnim frankovcima, tu su ti gradanski elementi, koji sada cepaju Mačekov pokret stim da Maček nije bio dovoljno energičan, da je popustio prema zahtevima Beograda.

Gospodo, tu imate jednu nemoralnu bazu. Da možemo shvatiti tu nemoralnu bazu, treba da podemo malo i dalje i ja sam slobodan da osudim metode političkog i partizanskog Beograda u gledanju na političke probleme u onim krajevima.

Gospodo, jednoga dana u hrvatskim krajevima pojavio se gospodin Hanžeković, brat uglednog funkcionera banovinskog odbora Jereze u Zagrebu i izdaje list, koji se zove »Hrvatska istina«. On je u tome listu počeo da propagira metode realizma, o kome je dopodne govorio gospodin Ministar unutrašnjih poslova i počeo je da pobija metode hrvatske političke romantike. On je izdao list, koji je najjedanput prestao da izlazi.

Posle njega pojavio se Joe Matošić, sa svojom »Danicom«. I on je sa pamfletističkim člancima, sa klišeima i sa slikama napadao g. dr. Mačeka i hrvatsko političko vodstvo. Zlobni jezici kažu, da se njegov list dopremao u Beograd na hiljade primeraka, da se vozio u podrum jednog Ministarstva i tamo je svršio. Jednog dana objavio je Matošić pismo, da ne želi više da cepa hrvatske narodne redove, nema ni načelnih ni praktičnih razloga, jer je materijalno obezbeđen.

I odmah posle Matošića, kad je on obustavio paljbu, pojavljuje se u Sremu Vlatko Radić, sin Stjepana Radića. I režimsko »Vreme« objavilo je veliku sliku i veliki report iz Srema, da Radić radi u narodu, a on sa nekoliko seljaka sedi u sobi i dvojica ljudi nose sliku Stjepana Radića. Velika je budućnost pro-

ricana Vlatku Radiću. A kad se to svršilo, već je premešten i vraćen u službu jedan gospodin koji izdaje »Slobodni dom«. To je list koji je bio prvo glasilo pok. Stjepana Radića. Iako je njemu mesto kao profesoru u srbijanskoj gimnaziji bilo upražnjeno — a šta znači za jednog činovnika upražnjeno mesto, ne treba da pretresamo — on je vraćen u službu i postavljen u sred Zagreba. I njegova akcija ide u pravcu podizanja hrvatskog realizma.

Gospodo, na ovaj način se ne može rešavati ovako krupan problem kakav je on u onim krajevima. Kupovanjem sitnih dušica i potplaćivanjem i podmićivanjem ne rešava se krupan državni problem! (Pljeskanje na levici). Ako je taj problem toliko važan i od interesa za državnu celinu, onda su u prvom redu pozvani svi faktori, Vlada, da pristupi iskreno i otvoreno tome problemu i da kaže, da li može ili ne može da se reši. Ako se može da reši, onda se tome problemu mora da pristupi, makar neka gospoda izgubila svoje ministarske stolice. Jer važnije je za ovaj narod i za ovu državu, da svaki problem dobije potrebnu jasnoću jedanput nakon dvadesetogodišnjeg državnog života, nego da izvesna gospoda ostanu na svojim ministarskim stolicama. (Odobravanje na levici). Ali ostati na ministarskim stolicama i vladati da jedanput, tobože, u budućnosti reše hrvatsko pitanje koga ne žele rešiti, — e, to je na granici dobra i zla.

Evo, kakvim se metodama specijalno služi ovaj režim. Ja moram priznati, da su bili i raniji režimi, koji su mislili da će ovakvim metodama da svrše definitivno to pitanje, ali, gospodo, kako se sad radi, to prelazi svaku granicu. Vi danas imate apsolutno slobodnu klerikalnu štampu, koja takođe tome služi, i imate apsolutno slobodnu akciju klerikalaca u hrvatskim krajevima, koji treba da udare u leđa tom Mačekovom pokretu. Znače, takva je razlika između tih furtumaša i nas nacionalista u borbi protivu dr. Mačeka. Što mi sa svojom moralnom snagom idemo prsa u prsa protiv dr. Mačeka, a oni sa tuđim finansijskim snagama idu s leđa dr. Mačeku. Tu činim ozbiljan prigovor ovoj Vladi, da ona na ovaj način želi da ospe Mačekov pokret uz sve svoje velike fraze i priznanje koje dr. Mačeku čini. (Pljeskanje na levici).

Taj dvostruki moral dovodi dotle da se državna čast, pa, ako hoćete, i Dinastija žrtvuje, da Maček naraste veliki i jak, i da se onda ništa ne napravi.

Ja sam uveren, da je se produžila politika pravoga jugoslovenstva, da se ozbiljnim metodama ta politika nastavlja — da g. Maček ne bi mogao da pretstavlja ono, što pretstavlja: On nije svojom vlastitom snagom izrastao, jer je izvesnoj gospodi iz ovih ministarskih klupa trebalo da on naraste da bi potpomagao njih da vladaju Jugoslavijom. I sad, gospodo, kad se učvrsti ovaj režim na vlasti, i kad je doterao dotle da Maček metne na papir ono što hoće, onda režim kaže: to ne može da bude. Vi ćete, gospodo, videti, da je državna vlast uz sve spretne fraze branitelja ovoga režima o taktičnim popuštanjima i primenjivanju zakona, da je državna vlast nemoguća, iako se ne priznaje od strane režima, da se ta državna vlast srozala do porušenja. Gospodo, ja ne bih želeo da paušalno tvrdim, nego želim da iznesem dokaze. U javnosti se o tome ne može pisati. Pitanje cenzure doći će na red, pa mi dozvolite da makar tu malo iznesem, šta se tamo događa. Gospodin Ministar unutrašnjih poslova pričao nam je danas

da postoji u Hrvatskoj organizacija bivše HSS koja zakonom nije dozvoljena, da postoji organizacija Hrvatskog radničkog saveza, Seljačke Sloge i organizacija Hrvatske seljačke zaštite. Ova poslednja nas naročito interesuje, jer ona prestavlja oružane vojnički obučene političke čete. Kad neko svoju politiku, koju osniva na masama, ne želi da očuva moralno-političkim sredstvima, nego fizičkim sredstvima, onda u tome leži klica autoritativnosti, fašizma i nacionalizma, koji takođe svoju politiku garantuju svojim oružanim političkim četama.

Te su čete dopuštene. Gospodin Ministar unutrašnjih poslova kaže: nemaju puške. Ja mislim neće valjda da im se dozvoli i da nabave puške od Krupa. Oni imaju puške popravljene, lovačke, manje ili veće pištolje i revolvere, ali su to vojnički obučene čete i postavlja se pitanje: čemu one služe. Kaže se, da one služe protivu terorističkih organizacija da povrate narodu osobinu i imovinsku sigurnost. U čisto hrvatska sela nikakve terorističke organizacije nisu mogle da uđu i da ugroze osobnu i imovnu bezbednost. Jedina organizacija, koja je tamo mogla da uđe, jeste državna vlast. Iz raspisa, koji je u januaru mesecu potpisan od Mačeka i njegovih funkcionera i poslan u svako selo, vidi se kakav cilj imaju ove organizacije. U tome raspisu kaže se: da seljačka zaštita ne sme biti prevelika, da čete moraju biti elastične za prebacivanje svake strateške i taktičke radnje i kaže se, da ne smeju biti veće od 150 ljudi. Toliko znači iznosi jedna četa. I on određuje šta imaju ljudi, koji dežuraju, da urade. Oni imaju pravo da zaposednu ulaze u sela, da daju tačna obaveštenja ko dolazi u sela, da zaposednu železničke stanice pokraj agenata državnih koji tamo stoje. Dakle, dokle agent izveštava Beograd ko dolazi, delegat Hrvatske seljačke zaštite izveštava Mačekovu političku vlast na terenu.

Ovaj izveštava u Beograd, a ovaj drugi izveštava odmah Mačeka. Dakle, dvije vlasti.

U ovim uputstvima kaže se: da imaju da paze da neko ne bi došao smetati mir u selu. Zatim se kaže: imaju odmah da vrate natrag razne agitatore, koji budu došli. Pa se dalje kaže: da i opštine imaju u pravcu ovih uputstava da postupaju i da ne dozvole, da osim opštinskog predsednika, niko ne otvara poštu.

Međutim, vi znate, da opštinski beležnici vode i neku poverljivu prepisku oko mobilizacije itd. Oni, međutim, kažu: ako g. beležnik bude pregledao poštu sam, on ne sme staviti opštinski štambilj, nego neka radi g. beležnik sa sreskim načelnikom, ali o svome trošku a ne da se stavlja opštinski štambilj i troše opštinske pare.

Da ovo nije samo jedan raspis, nego da je jedan fakat, vi, koji ste iz onih krajeva, znate, a i vi ste drugi čuli da su gospoda prvog decembra poskidala državne table sa opštinskih zgrada. Do kakve komedije dovodi ovako jedna blamirana, osramočena vlast, na ovome terenu, ja ću da vam spomenem samo ovo.

U jednom selu, neposredno kraj Zagreba, gde je opštinska zgrada, skinuta je tabla sa opštinske zgrade. Gospodin sreski načelnik, prema uputstvu gospodina Ministra unutrašnjih dela i Bana Savske banovine poručio je komandiru žandarmerijske stanice neka na taktičan način skine onu novu tablu i stavi drugu, onu staru, zvaničnu tablu. Komandir je mislio kako će to da izvede: ili po mraku, ili onda

kad nikoga nema, po danu. Ali on je video da je ta stara ploča bila nekoliko metara na zidu visoko, a on ne može da dohvati, nego treba da uzme lestvice, a ne sme da iz sela posudi, jer će ga otkriti, pa će dobiti sutra batine. I on je odgovorio: pošto u svome budžetu nemam kredita za kupovanje lestvica nemogu da stavim državni grb na opštinsku zgradu. (Živo odobravanje na levlci. — *Stamenko Stošić*: Ali zato radikali ne mogu da drže konferenciju u Ljubljani! Sramotal)

Potpredsednik Franjo Markić: Gospodine Stošiću, nemojte nadvikivanjem onemogućivati rad. Ko je to video u Narodnoj skupštini! Izvolite nastaviti, gospodine govorniče.

Josip Cvetić (nastavlja): Gospodo narodni poslanici, to je upravni deo funkcija državnih, koje je preuzela ona nova vlast na teritoriji u Primorskoj i Savskoj banovini.

Postoje izvesne sudske funkcije koje oni preuzimaju. Ja ću vam ovde pročitati samo nekoliko mesta i vi ćete videti da se u tim mestima obavlja i sudski postupak i sudska rasprava, da se donose pojedine presude, tako da pojedinci ne moraju da idu na redovan sud. To je Sud dobrih ljudi. Dozvolite da vam navedem samo nekoliko mesta po Mačkovim novinama: Hrastovci, Kotar, Pisarovina, Varaždinske Toplice, Jukinac, Kotar Glina. . .

Gospodo narodni poslanici, ova sloboda, koja je data izvesnom političkom pokretu, danas je bila sa izvesnim podozrevanjem komentirana od strane gospodina dr. Korošca u Narodnoj skupštini. Ja moram priznati da ja veštinu g. dr. Korošca, kao starog političkog čoveka mnogo cenim i da sam danas do podne sa udivljenjem slušao referat, koji je on podneo o toj »Seljačkoj zaštiti« u prisustvu Pretsednika vlade.

On je po prilici u ovom smislu govorio: G. dr. Maček, — on nije to doslovce tako rekao ali po prilici — ja znam da vi imate jednu stranku organizovanu koja ne postoji po zakonu, ja znam da vi imate na vojničku obučene čete Hrvatske zaštite, koja je ilegalna organizacija, ja znam, koliko vas ima i kako ste obučeni, ja znam da imate i Hrvatsku slogu, znam da imate pomoćne trupe, koje ja, kao Ministar unutrašnjih poslova, jednog dana, primenjujući zakon, mogu da raspustim. Dakle, g. Mačeku, imajte izvesnih obzira prema meni.

G. dr. Milanu Stojadinoviću kaže: Gospodine Pretsedniče, sporazum u Zagrebu potpisan je od pretstavnik Hrvata i od pretstavnik Srba — neka mi naš novi drug g. Dobovišek oprostimo što pominjem da njega nisu ni zvali da u ime Slovenaca taj sporazum potpiše a u čijem tekstu stoji da je sporazum naroda srpskog, naroda hrvatskog i naroda slovenačkog — to znači, potpis Srba i potpis Hrvata je tu — pretstavnik Slovenaca još nema. I sad, g. Stojadinoviću, jer je ono mesto prazno, pazite, da to mesto ne bude popunjeno; a moje pojačanje će biti veliko i snaga će biti ogromna onog celog pokreta. Vidite, onu seljačku zaštitu i one organizacije, i ako ja dodem, onda će biti vrlo nezgodno za Vas. Čuvajte me da tamo ne odem. (Odobravanje na levlci).

Gospodo, ja priznajem da je to veština biti potreban i željen na dve vrlo zgodne strane, ali, gospodo, ja samo ne znam, da li Jugoslavija može u ovom stanju, u kome se nalazi, da sebi dozvoli takav luksuz da ima dve kontradiktorne politike koju vodi njen

Ministar unutrašnjih dela. Ja mislim, gospodo, da bi bilo potrebno da se iz tog resora oseti jedan jasan politički kurs. Nemojte, gospodo, da krivo shvatite, i ja molim gospodu novinare da ne objave da je to zahtev za kundačenje Mačkovih pristaša i prolivanje krvi. Ne, gospodo, naša je samo želja, ako hoćete, i naš zahtev taj, da pod istim političkim uvjetima na onom terenu možemo da radimo mi, kao što mogu da rade Mačekove pristaše. Ali, gospodo, da se svaka nacionalna stvar na onom terenu pritiska, da se svaka stvar na onom terenu tera žandarmerijom i policijom ako je pred njom jugoslovenski barjak, a da se tolerira i skidanje državnih amblema, to je ta nepravdna mera koju mi ne možemo dozvoliti u resoru Ministarstva unutrašnjih dela. Gospodo, dok može dr. Maček da priređuje parade u Zagrebu, — još kažem, neka priređujuće ljudi da mu je daju — dok može da skida ploče, dok njegove hrvatske zaštite mogu da skidaju ambleme državne, dotle, gospodo, ovde događaju se drugi momenti koje ću da iznesem. Izneću jedan argumentovan momenat koji je potrebno da svi a pogotovu vi iz Srbije čujete, da znate šta jedan nacionalni čovek koji je zajedno sa vama ovu državu stvarao kad je Austrougarska bila velika i moćna, šta on danas ima da propati, a hoće da ostane veran jugoslovenskom principu.

U Gospiću, gospodo, živi senator i zamenik Kraljevskog Namesnika g. dr. Petar Zec. (Pljeskanje na levlci i povici: Živeo!). On je u početku rata kao lečnik prebegao u srpsku vojsku i za vreme celog rata bio u srpskoj vojsci, bio je lečnik pod komandom pokojnog Kralja Aleksandra. Gospodo, on se je vratio istom 1919 godine i zbog svog poštenog nacionalnog rada, iako je imao veliku lečničku praksu, ostao je siromašan materijalnim dobrima, ali bogat moralnim imetkom koji se očituje u velikom poštovanju i prijatelja i protivnika celog onog kraja. I on je, gospodo, imenovan od pokojnog Kralja senatorom, on je i poslednjom voljom Kraljevom određen za zamenika Kraljevskog Namesnika. I, gospodo narodni poslanici, iako g. dr. Zec nije nikakav nasilan čovek, iako je on za šestojanuarskog režima na prigovore svojih prijatelja Srba pravio koncesije osetno drugima nastojeći da dode do pomirenja frontova u onim krajevima, on je za ovog režima, ja to moram da iznesem, doživeo sledeće: Gospodo narodni poslanici, pre dve godine ubijen je u jednoj seoskoj svadi bivši narodni poslanik Radićeve partije Karlo Brkljačić. Hajka se digla i ja imam argumente u rukama. Nastojalo se da se cela stvar orijentiše u tom pravcu da je g. dr. Zec kriv za ubistvo Brkljačića. Gospodo narodni poslanici, stvar se svršila tako da je »Samouprava« nekoliko dana posle toga, objavljujući novo konstituisanje odbora Jugoslovenske nacionalne stranke u Gospiću, objavila, da je član sreskog odbora u Gospiću, Stevo Pejnović, onaj, koji je ubio Brkljačića.

Gospodo, kad se haranga protiv dr. Zeca digla i kad on nije imao lične slobode, kad nije imao mogućnosti da izide iz kuće, jer mu je pretila opasnost da izgubi glavu, vlasti ništa nisu preduzimale da ga brane, iako je viza-vi njega sreski načelnik koji komanduje policijom u tome mestu, on je, gospodo, dr. Zec, on, koji je dao sve za ovu zemlju što ima, on je morao da na neko vreme ode u Beograd da ne izgubi glavu. On se vratio u Gospić i odmah prišao nacionalnom poslu. On diže spomenik pokojnom Kralju Aleksandru. Evo, dokle ide on kao idealista.

6 septembra prošle godine proslavljen je rođendan Nj. V. Kralja Petra II i ja sam stajao s njim pre početka bakljade. Tada su pristupili neki ljudi, a tu je bio prisutan i komandant mesta, i rekli mu: g. senatore, nemojte ići pred sokolskom povorkom koja ide u počast Kralja, jer se organizacija nekih ljudi spremila da Vas ubije. Ja sam pitao komandanta da li je to istina, i on mi je odgovorio: Ja sam to čuo, i rekao mi je, da je pre tri dana o tome obavestio pretpostavljene. Zar, gospodo, nije policiska vlast dužna da nešto preduzme? Nije ništa. Ona je nasuprot dozvolila da se u Brišanima, tamo gde je trebalo da se digne buna, dozvolila da se udesi proslava toga ustanka i školska omladina u autobusima i sa gradanima bila je tamo i pretela je opasnost da se povorka, koja je slavila rođendan Nj. V. Kralja, ne sudari sa tom povorkom, koja je slavila godišnjicu bune protiv nacionalne politike. A znate šta je radio dr. Zec? On odlazi uz plač svoje familije, oblači sokolsku odoru, uzima revolver i uz jugoslovenski barjak prolazi. Gospićem kličući Kralju i Jugoslaviji. (Živo odobravanje i pljeskanje na levcu).

Gospodo, ja ne razumem ovakve pretnje kojima je izložen jedan čovek — bolje je zatvoriti ga nego ga ovako mučiti — i ja, gospodo, ne mogu ovo da istaknem, a da ne učinim nekoga odgovornim. Ja mislim da ako neko mora da preuzme političku odgovornost, mora da je preuzme titular današnjeg resora. (Odobranje na levcu).

Gospodo narodni poslanici, mi u onim krajevima vodimo, rekao sam, jednu poštnu, otvorenu i jasnu nacionalnu borbu. Gospodo, mi ne možemo ni minimalnim sretstvima, koja su potrebna za svaku političku akciju, da se služimo, jer tih minimalnih sredstava za političku akciju nismo imali iako je režim proklamovao da može svako da se slobodno kreće i da obnavlja organizacije koje su po zakonu dozvoljene. Gospodo, mi smo pokušali sa listom u Zagrebu koji je stekao priznanje rodoljubive naše javnosti, ali, gospodo moja, mi ne možemo ni tamo da se maknemo. Kako cenzura radi, ja ću opet da vam iznesem jedan tipičan primer te da vidite sve muke jednog nacionalnog čoveka, koji želi da nesebično posluži jednoj narodnoj stvari. Mi smo imali prošle godine diskusiju i naš drug gospodin Paštrović podneo je pitanje Predsedniku Narodne skupštine povodom pretresa u sekretarijatu Jugoslovenske nacionalne stranke u Beogradu i upitao, da li gospodin Predsednik Narodne skupštine smatra Jugoslovensku nacionalnu stranku kao protivdržavnu organizaciju koja ide za podizanjem nereda u zemlji. Gospodo, gospodin Čirić je odgovorio, da ne smatra, i to što je on odgovorio, to je objavljeno u režimskom »Vremenu«, a mi smo u »Jugoslovenskim novinama« to iz »Vremena« preneli. I to nam je, gospodo, bilo zaplenjeno. Gospodo, to su dve mere koje, iako su sitnice, — a ovakvih sitnica ima ceo niz — to su dve mere koje moral u srcu i osećanje svakog čoveka ubijaju i dokazuju nama poslednjima, koji se borimo ovde za Jugoslaviju i odlazimo na onaj teren po cenu gubitaka svojih glava, da su to dve mere za dva kraja ove zemlje. (Burno pljeskanje i odobravanje na levcu).

Gospodo, da je ovo stanje teško u svima krajevima, i da ja, kao pristaša opozicije u ovom Domu, ne preterujem, ja ću da vam citiram jednu rezoluciju koja je donesena 27-VII-1937 godine u Gospiću na sjednici JRZ, koja u trećoj tački glasi ovako: »Ceneći uspešan rad Kraljevske vlade, skrećemo joj pa-

žnju na učestale ekcese destruktivnih elemenata kojima se vreda autoritet države, državnih organa i drugih legalnih institucija, pa molimo da striktnim sprovođenjem postojećih zakona da se ovakve pojave onemoguće. Ništa drugo, gospodo, mi ne tražimo nego što se traži u ovoj rezoluciji organizacije JRZ a to je striktno primenjivanje postojećih zakona.

Potpredsednik Franjo Markić: Gospodine poslanice, još dva minuta vremena imate za svoj govor.

Josip Cvetić (nastavlja): Gospodo narodni poslanici, sad se vodi politika koja se zove politika sporazuma osnovana na trijalističkoj bazi. Mi smo imali u našoj zemlji već nekoliko puta promene političkog kursa u osnovnim idejama od našeg ujedinjenja do danas. Kakva je situacija bila jugoslovenskih nacionalista u tim promenama koje su se dogodile. Ja vas, gospodo, sam upozoravam na kardinalne istorijske tačke te politike: na donošenje Vidovanskog Ustava, na godinu 1925, i na šestojanuarski režim. Vi ste u tim režimima, koji su proklamovali unitaristički princip kao osnovu svoje politike, videli da su u tim režimima najviše bili nacionalni ljudi iz naših krajeva. I svi su ti režimi imali da uspostave red u zemlji, jer su došli posle jednog perioda tobože pomirenja, jer su došli posle pomirenja strasti, kao što i sad ovaj režim radi. To znači, ti su režimi imali da primenjuju zakon, a primenjivanje zakonskih mera nije uvek popularno. Uspostavljanje reda, gospodo, traži nešto žrtava od svoga ličnog moralnog kapitala.

Gospodo, ti nacionalni ljudi iz onih krajeva, kad god su bili u onim režimima koje sam spomenuo, oni su od svoga kapitala koji su zaradili i koji su imali od ideje kojoj su služili i branili je, morali su u takvim režimima, koji nisu bili popularni zbog jače i oštrije primene zakona, da troše svoj kapital. Sudbina je, dakle, ovih ljudi bila, da ono što imaju moraju da žrtvuju za opstanak i za čuvanje reda u Jugoslaviji.

A koja je sudbina separatista u onim krajevima? Njihova je sudbina da rade sa ovakvim režimima gdje dolazi do liberalnije primene zakona. I tako se i sa ministarskih klupa može da stiče popularnost na račun zemlje.

To je dvostruka mera koja se odavde, sa strane partizanskog Beograda, primenjuje. I kad god treba da se nešto žrtvuje, onda ova stara rezerva, ovaj poslednji poziv treba da se istroši, da se istroši na ideji kojoj služi; a kad dode do popularnih režima, gde se može popuštati, onda dolaze separatisti. I tako vi imate stalno jačanje separatističkog pokreta i stalno ubijanje i trošenje nacionalističkih elemenata iz onih krajeva. (Burno odobravanje na levcu).

Gospodo, vi ćete reći: zašto ovi nacionalisti ne sprovedu konzekventno tu politiku kad su na vlasti? Ne sprovedu je zato, što se uvek nađe po neko koji tu politiku stvarno koči i ometa. Vi znate, kad se govori o politici hrvatskih krajeva onda, — gledajte to, baš šestojanuarski režim, — gledajte, ko se prvi bacio kamenom baš na tu politiku šestojanuarskog režima iz onih krajeva. Bacili su se oni koji su najviše imali koristi od te politike i od toga režima. To je onaj barok gornji grad, koji je zajedno sa gotikom pritiskivao seljačke mase i vodio politiku protivu narodnih interesa.

Gospodo narodni poslanici, ako se neko, ma od kuda on bio, nastani u gornjem gradu, u Zagrebu,

он у Београду има легитимно право да дође на власт у овој земљи. Zapanтите, gospodo, dobro: dokle god se sa Švrljugama, sa Frangešima, sa Kukuljevićima i Korošcima vodi jugoslovenska politika, ona mora krahirati. Taj legitimizam gornjega grada košta ovu zemlju 20 godina nesredenog političkog života. I mi iz onih krajeva čujemo reči nacionalnih ljudi koje nam dobacuju: ako želite trijalizam, onda pozovite trijaliste, a ako želite nacionalnu politiku, onda zovite nacionalne ljude. Jer, valjda je najedanput u Jugoslaviji došlo vreme: da jugoslovensku politiku vode nacionalni ljudi, a ne nacionalni saboteri iz onih krajeva. Protivu toga mi nacionaliste dižemo svoj glas. I jer osećamo da politički katolicizam, koji se organizuje i sada na račun doktor Mačekovog pokreta, reorganizuje, i budući da mi nikako nećemo taj legitimizam u našoj nacionalnoj državi koji se baš iz ovog resora Ministarstva unutrašnjih poslova podupire, izjavljujem da ću svesno glasati i u znak protesta protiv ovoga budžeta Ministarstva unutrašnjih poslova. (Burno pljeskanje na levice).

Potpredsednik Jevrem Tomić: Има реч народни посланик г. Никола Зубер ради личног објашњења.

Никола Зубер: Господин предговорник ме је апострофирао да сам ја припадао Југословенској националној странци, и да као такав треба да је браним. Тачно је, gospodo, то да сам ја припадао Југословенској националној странци и то у ЈНС којој сам ја припадао, ја фактички њу и њену идеологију могу да браним. То је она Југословенска национална странка која је постојала пре 6 маја 1935 године. Али ова данашња Југословенска национална странка нема ничега заједничког са оном Југословенском националном странком којој је био на челу Никола Узуповић и др. Воја Маринковић. Ова Југословенска национална странка има само фирму коју је отела од оне раније, а да је то тако то ће најскорије време показати и то би најбоље могли казати они чланови Југословенске националне странке који се данас налазе у тој странци, како се осећају у тој Југословенској странци Пере Живковића и др. Којића.

То сам само имао да кажем.

Potpredsednik Franjo Markić: Има реч г. Mihailo Krstić ради личног објашњења.

Михаило Крстић: Господо народни посланици, народни посланик г. Цветић апострофирао ме је у своме говору, називајући ме издајником националне странке. Ја сматрам за дужност да изјавим са њево говорнице, да сам ја био веран члан Југословенске националне странке све дотле докле је она постојала, али онога дана, када сте је ви срушили, ја сам прешао овамо за добро Краља и народа. (Одобравање код већине)

Potpredsednik Franjo Markić: Има реч Министар социјалне политике и народног здравља г. Dragiša Cvetković.

Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић: Господо народни посланици, г. Богољуб Јевтић, народни посланик, поводом мога говора у начелној буџетској дебати дао је једну изјаву коју хоћу у потпуности да исправим и која дословно не одговара чињеницама и не одговара истини. (Граја на левици).

Господо, ради се о озбиљним стварима и ја бих молио Народну скупштину да пажљиво саслу-

ша моју изјаву и да пажљиво саслуша чињенице које ја хоћу овде да наведем.

Господо, ради се о оним преговорима који су обављани пре 5 маја приликом састава листе г. Богољуба Јевтића и о нашем учествовању на тој листи. Ја сам онда, gospodo, као претставник једне политичке групе која је била онда у опозицији, као претставник шефа те групе, ја сам имао са г. Јевтићем неколико разговора који су текли на следећи начин. Пре свега, апсолутно је нетачна чињеница коју је навео г. Јевтић: да сам ја са народним послаником г. др. Јевремовићем био у Министарству иностраних дела. (Чује се са левице: Није то казао!) Овде су стенографске белешке из којих се то види. Дакле, gospodo, апсолутно је нетачна чињеница, да сам ја с њиме био у Министарству иностраних дела, да сам са његове стране доведен у то Министарство и да сам, како је он то изјавио, просто дошао да понудим своје услуге.

Господо, ја сам неколико пута разговарао са г. Јевтићем, неколико пута као претставник једне политичке групе која је била у опозицији. Истина је да сам био у Министарству иностраних дела у присуству једног активног министра из ондашње владе, када сам ја донео ону поруку, коју је дао шеф наше странке као услов и као предлог за разговор са г. Јевтићем о саставу Владе.

Господо народни посланици, ја сам још неколико пута обнављао те разговоре и преговоре. И, ако се сећате, — а и gospoda, са оне стране, Јевтиће се онога познатога комуника г. Богољуба Јевтића, у коме се, поред осталог, благодари г. Аци Станојевићу што је припомогао саставу владе, — онда ћете имати јасну слику да су ти преговори вођени, да сам ја те преговоре водио и да ја никакву другу улогу у овој ствари нисам имао. (Живо одобравање и плескање код већине). Преговори су се, gospodo, развили на једној познатој ствари: приликом поделе портфеља. (Жагор на левици). Ја, gospodo, говорим апсолутну истину. Онда се нису сагласили претставници наше странке и преговори су се на томе прекинули.

После тога долази нешто друго. (Чује се са левице: А Крсна слава?) И то ћу казати, будите стрпљиви.

Долазе после тога избори. Праве се, gospodo, политичке комбинације. Ја сам имао један став у оно време са својим пријатељима: ми смо били против сваке политичке апстиненције и ми смо јасно и одређено казали г. Јевтићу, да ми одустајемо од апстиненције, да ми хоћемо да радимо и да ми стављамо своје политичке ауторитете, своје политичке снаге, листи г. Јевтића.

Ја, gospodo, могу да констатујем познату чињеницу да сам ја онда својим скромним снагама као претставник ужег округа нишког са својим кандидатима тој листи допринео и дао 40.000 гласова. Ја могу да констатујем да је баш г. Јевтић онда извесним политичарима са ове стране говорио између осталог, да је за њега била велика аквизита, да је међу осталим опозиционим посланицима до тога времена, добио и моју маленкост. И могу да констатујем да смо ми нашим политичким снагама, да смо нашим радом, да је др. Милан Стојадиновић својим уласком у владу повукао један велики број политичких људи, који данас седе на овој страни, и да су ти политички људи преко свога ауторитета, преко свога рада и свога поверења у

народу дали листи г. Јевтића онај потребан број гласова и оно народно поверење које је било потребно да његова листа не остане у мањини.

Да подвучем, господо, још једну чињеницу. Г. Јевтић је казао да апсолутно не одговара истини факат да је он у оно време преговарајући и разговарајући са нама, да се није изјашњавао о рушењима на избору Југословенске националне странке.

Господо, ја ћу прећи на чињенице. Ми имамо коментаре и изјаве из оних времена из штампе. Ми се сећамо оних односа, ми се сећамо оног познатог коминикеа Југословенске националне странке. Ми се сећамо, господо, да је Југословенска национална странка, преко својих преставника онда у оно време изјавила да као странка не учествује на изборима 5 маја 1935 године. Ми се сећамо, господо, једне друге тачке у том коминикеу, да се оставља пријатељима, присталицама и члановима странке да могу по својој увиђавности и према локалним потребама својих крајева учествовати на изборима. Даље, господо, ми се сећамо конгреса, који је та странка одржала јуна 1936 године, 30 јуна и 1 јула. И, господо, ми морамо да констатујемо једно, да је онда „Политика“, у чију ћете објективност, мислим, веровати, донела у виду полуваничког коминикеа следеће: „Акциони одбор Југословенске националне странке, као што је „Политика“ јавила, саставио је дневни ред за конгрес странке, који ће се одржати 30 јуна и 1 јула у Београду. У току дискусије око припрема за конгрес поставља се питање г. Бошка Јевтића и других који су учествовали у влади г. Јевтића. Било је предлога да се ова тројица, иако су били носиоци режима који је спроводио петوماјске изборе, и даље сматрају као чланови Југословенске националне странке, а г. Јевтић и остали као чланови ужег главног одбора. То питање било је остављено шефу странке Николи Узуновићу, који је приликом дискусије о случају Јевтића био болестан. Међутим, приликом одређивања дневног реда, под претседништвом Николе Узуновића, решено је: да се г. Јевтићу и осталим члановима странке, који су учествовали у влади, не упућује позив на конгрес Југословенске националне странке.”

Ја мислим, господо, да нема еклатантнијег примера, и да нема очигледнијег доказа него што је овај доказ: да је вођство Југословенске националне странке и само сматрало извесну господу из петوماјских избора као рушиоце Југословенске националне странке. (Пљескање у центруму и на десници). Господо, ја мислим да ове чињенице, које су несумњиве, чињенице које су непобитне, чињенице које цео свет зна, које су познате јавности. Репродуковати те чињенице, изнети их онакве какве су, не значи износити клевету, не значи клеветати ма кога у овом Дому! (Душан Иванчевић: Ви сте друго тврдили!) Господо, све ово, и све оно што сам казао у току преговора сведочи једно: да смо имали разлога, који сам споменуо у свом говору, да смо имали разлога, да онда учествујемо на петوماјским изборима на листи г. Богољуба Јевтића.

Господо, г. Јевтић је овде са ове говорнице отишао мало даље и прекорачио је ону границу, коју је себи у почетку поставио, да ће водити рачуна о угледу и положају, који је заузимао, па је г. Јевтић говорио онда о неком „обијању врата око његове куће“, о „материјалним и моралним

особинама мојим, и о другим чињеницама, које нимало не оправдавају почетни став г. Јевтића, који је приликом изласка на говорницу Народне скупштине истакао. Господо, ја морам да констатујем да сам ја до петوماјских избора имао један политички став, одређен и јасан. Тај мој став био је тежак, ја то признајем, био је мучан. Тај мој политички став, доводио ме је три до четири пута у сукоб са законима и бацао ме је у затвор. Ја сам, господо, од претставника тога режима бачен једном приликом у ћелију без прозора широку 1.20 метара. (Мирко Урошевић упада у реч).

Potpretsednik Franjo Markić: Gospodine Uroševiću, molim Vas da ne upadate u reč Gospodinu Ministru i da se umirite!

Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић (наставља): Ја сам, господо народни посланици, мирно примио све те одлуке. Дошао сам у сукоб са законима и ја сам сносио последице. Мој сукоб са законима био је последица мога политичког става и моје политичке идеологије. (Мирко Урошевић жучно протестује).

Potpretsednik Franjo Markić: Gospodine Uroševiću, molim Vas, umirite se. (Mirko Urošević i dalje žučno protestuje). Gospodine Uroševiću, kažnjavam Vas zapisanom opomenom na red. (Mirko Urošević: I sa sto opomena, Gospodine Pretsedniče!) Gospodine Uroševiću, ništa se ne može popraviti povišenim glasom; ako imate nešto drugo da izjavite, izvolite, dođićete na red. Nemojte ovako da se objašnjavate u Narodnoj skupštini!

Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић (наставља): Господо народни посланици, ја сам онда, у оно време, држао до свога политичког уверења и свога политичког става. Мени су 1931 године од стране извесних претставника са ове стране, нудили да дођем као кандидат на листу г. Петра Живковића, за посланичке изборе, и да се кандидујем. Ја сам 1931 године то одбио. Имао сам своје политичко уверење и ишао са њим па макар ме то стало и скупих жртава. Господо, одмах после тога мене су позвали онда претставници полиције у Нишу. Ја сам имао један свој мали лист. Позвао ме је управник полиције и рекао ми је: или ћеш овај лист прекинути, или ће твоја пензија бити у питању. Ја сам продужо свој лист. После пет дана мени је одузета пензија. И ја сам, господо, једини од бивших министара, који није у овој држави имао пензију.

Ја сам, господо, имао свој политички став. Претпостављао сам да западнем и у тежак материјални положај, да се одрекнем и пензије, али своје политичко вјерују нисам хтео за љубав пензије да напуштам. Мени је онда одузета и пензија.

Као што видите, господо, моје моралне прилике до петог маја биле су изврсне, биле су израз једног карактерног човека, једног политичара, који није бежао ни од жртава ни од тешкоћа, али који је чувао своје политичко уверење и своје политичко вјерују

Ја, господо, хоћу да закључим. Кад се хоће да говори о моралним приликама и о моралним квалификацијама појединаца, морам да изјавим, да ја нисам био у прилици да седим у Главном одбору странке, да учествујем у влади, да ту странку рушим на изборима, и када као политичар будем ликовидиран, да поново подносим молбу и да тражим,

да поново будем враћен у редове странке, kojoj сам тако нелојално служио. Чије су јаче моралне политичке квалификације, — остављам Народној скупштини да она оцени. (Бурно и дуготрајно пљескање у центруму и на десници).

Potpredsednik Franjo Markić: Reč ima narodni poslanik g. Vinko Gornjak.

Vinko Gornjak: Gospodje narodni poslanci! Že v generalni debati sem kritiziral prekomasacijo občin v mojem srezu Maribor desni breg; predvsem prekomasacijo občin v sodnem okraju Slovenska Bistrica. Kritiziral sem v tem smislu, ker se vlada, oziroma notranji minister ni držal smernic in predpisov občinskega zakona, da se ustvari gospodarsko jake in finančno močne občine, ki bodo kos delu, katerega zahteva od njih država in narod. Samo eno izjemo je napravil gospod notranji minister v tem oziru in to pri občini Slovenska Bistrica, kjer je k mestu Slovenska Bistrica, ki šteje 2.100 prebivalcev priključil celo okolico, ki je popolnoma kmečka, in šteje 3.500 prebivalcev. Tendenca teh prekomasacij v občeh kakor tudi v poslednjem slučaju ni bila, da se ustanove delazmožne občine marveč se je predvsem šlo za tem, da bi mala mesta ki so dosedaj bila postojanke naprednega življa za dolgo, dolgo let prišla v oblast J.R.Z. Kljub temu se mi v Slovenski Bistrici nismo pritoževali, nismo protestirali proti tej priključitvi, ker dobro vemo, da je potrebno, da mesta in trgi, ki so finančno močnejši, doprinesejo za kulturno, prosvetno in gospodarsko povzdigo svoje okolice, predvsem pa, da je treba doprinesiti za socialno skrb, ki je na naši vasi pod vsako kritiko ter da je treba delati za dobrobit našega siromašnega kmečkega človeka. Z ozirom na to, da je vsled take komasacije samo mesto kot tako prizadeto vsi pričakujemo od gospoda notranjega ministra da bo zadostil stari zahtevi Slovenske Bistrice in sodnega okraja Slovenske Bistrice, a to je, da dobi Slovenska Bistrica sedež sreskega načelstva kar bo vsaj deloma odtehtalo doprinesene žrtve. Že dve deputaciji iz Slovenske Bistrice sta bili pri notranjem ministru katerima je on obljubil vsò svojo pomoč, češ da bo vse storjeno, da dobi Slovenska Bistrica sedež sreskega načelstva. Slovenska Bistrica je mesto, ki šteje 2.100 prebivalcev, sedež sodišča s tremi stalnimi sodniki in katerega okraj šteje približno 21.000 prebivalcev. Torej ima že s tem vse predpogoje, da postane sedež sreskega načelstva. Naša mestna občina utemeljuje to svojo opravičeno zahtevo pa še z naslednjimi razlogi: Sedež upravnega oblastva za celi slovenjbistriški sodni okraj je Maribor, ki pa leži za celo območje sreza docela ekcentrično in je za vse te kraje preveč oddaljen. Posebno prizadeti so vsi kraji na južni strani Pohorja in pa v Dravinjski dolini. Poleg tega nima slovenjbistriška polovica sedanjega sreza Maribor Desni breg nobenih gospodarskih stikov in skupnih interesov z ostalimi kraji tega sreza v Dravski dolini in v industrijski okolici Maribora.

2 — Sedanji srez ima 64.864 ha. površine, vsled česar je za uspešno delo, brezhibno poslovanje uradov preobširen. Slov. Bistrica leži v sredini svojega sodnega okraja in tudi nekako v centru sedanjega sreza, obenem pa je naravno težišče celega južnega pohorskega predela. Naš sodni okraj meri 28.055 ha. in ima nad 20.000 prebivalcev in je imel poprej 43 občin. S svojo industrijo, lesno trgovino, gozdnim

in vinogradskim gospodarstvom tvori zaokroženo ekonomsko interesno sfero, ki ima pravico do čim bolj neoviranega razmaha in kateri je treba tudi v upravnem pogledu vsestranske pomoči. To pa je mogoče doseči le z upravno osamosvojitvijo tega območja t.j. z ustanovitvijo sreskega načelstva v našem mestu. Če je ljudstvu potrebna tudi davkarija in sodišče, ki imata že od nekdanj svoj sedež v Slov. Bistrici, je potrebno tudi upravno oblastvo s sedežem v tem mestu. Sreski načelnik uraduje ta čas redno po enkrat na mesec v Poljčanah in Slov. Bistrici, kar med drugim zgovorno priča, da je uradovanje našega sreskega načelstva v Mariboru oteškočeno in je obenem razlog za ustanovitev tega urada v Slov. Bistrici.

3 — Gospodarski pomen našega mesta za celi sodni okraj je obeležen z naslednjimi ustanovami: Splošna obrtna zadruga za celi okraj, okrajni gremij trgovcev, gostilničarska zadruga, vinarsko in sadjarsko društvo, podružnica kmetijske družbe z vzornim posestvom, Okrajna hranilnica, Kreditno društvo, Posojilnica, razne lesne industrije, tovarna bakra, tovarna olja, tovarna čevljarjskih klincev, izvoz sadja in vina. V okraju je troje nakladalnih postaj, in sicer v Slovenski Bistrici, na Pragerskem in v Poljčanah. V Slovenski Bistrici je nadalje sedež naslednjih uradov, šol in kulturnih ustanov: Okrajno sodišče, Davčna uprava, oddelek finančne kontrole, rentni in gozdni urad dr. Attemsa, meščanska šola, dvoje osnovnih šol, stalna vojaška garnizija s komandom mesta, obrtna, trgovska in kmetijska nadaljevalna šola, srezko učiteljsko društvo in drugo. Za razvoj vseh navedenih gospodarskih panog in ustanov ter vseh že obstoječih uradov in kulturnih ustanov v Slovenski Bistrici in ostalih krajih našega okraja je nujno potrebna ustanovitev sreskega načelstva. Srezko načelstvo s sedežem v Slovenski Bistrici bi ne bilo le v prid okraju samemu, temveč tudi državi, ki bi s tem po eni strani izpremenila upravni aparat v Mariboru, po drugi strani pa olajšala sebi in strankam poslovanje.

4 — Upravni aparat bi se v primeri ustanovitve novega sreza ali pa ekspoziture ne podražil, ker bi šlo le za delni prenos poslov iz Maribora. Razven tega so na razpolago tudi potrebni lokali in sicer v razkošnem poslopju okrajnega sodišča.

Ob tej priliki še enkrat apeliram na gospoda notranjega ministra, ki sigurno dobro pozna razmere v Slovenski Bistrici in njenem okraju, da obljubo, ki jo je dal deputacijama, izpolni in odloči, da naša lepa Slovenska Bistrica postane sedež sreskega načelstva, s čemer bo ustrezno dolgoletni gorreči želji Bistričanov in tudi želji prebivalstva celega sodnega okraja Slovenska Bistrica.

Prej. ko sem govoril o prekomasacijah, sem omenil, da se je v večini slučajev grešilo. Tako se je napravila velika pogreška pri komasaciji občine Laporje, ki po mojem globokem prepričanju ne bo nikdar sposobna za ono delo, ki ga danes zahteva javnost od take občine. Isti je slučaj z občino Črešnjavec, ki je silno siromašna, pa so vkljub temu najbogatejši kraj od nje odcepili, na žalost, kakor sem že v generalni debati trdil, iz popolnoma osebnih oziroma političnih ozirrov.

Hoteli so se namreč iznebiti Pragerskega radi tega, ker je to močna postojanka marksistične organizacije, to je socializmov. Tu se sicer v bistvu ničesar ne izpremeni, kajti s tem, da so te socialiste

приključili drugi obćini, se jih še dolgo niso znebili, in lahko rećemo, da ta ocepitev ni dosegla svojega namena. Po mojem globokem preprićanju pa ni prav, ĉe se hoće te ljudi popolnoma izloćiti iz sodelovanja nasprotno, smatram za nujno potrebno, da se te naše delavce ki ravno tako teŹko nosijo bremena javnega Źivljenja, podpre, da se jim omogoći, da se udejuvujejo povsod, to je ne samo v drŹavni upravi in na banovini, nego da se jim omogoći tudi sodelovanje pri obćinah, da tudi tam povedo svoje kriŹe in teŹave, da povedo svoje Źelje. Predvsem smatram to za potrebno radi tega, ker smo sedaj videli v Avstriji, da je avstrijsko delavstvo, ki je po većini marksistiĉno, z vso odloĉnostjo in vneto branilo in brani avstrijsko neodvisnost. Zato je potrebno, da tudi pri nas dobi ta naš delavni ĉlovek, brez ozira na njegovo politično pripadnost moŹnost in priliko, da se izŹivi, da pride do svoje besede.

Kakor sem Źe gori povdarjal, se je s prekomasacijami ustanovilo veliko Źtevilo malih obćin, ki ne bodo kos svojim nalogam. Radi tega moram naglašati tudi potrebo po ustanovitvi srezkih samouprav ali okrajnih zastopov s katerimi smo na slovenskem Źtajerskem imeli najboljše izkuŹnje. Saj so naravnost sijajno vršile svoje funkcije v sploŹno korist in za procvit celokupnega prebivalstva. Ti okrajni zastopi so skrbeli za pospeŹevanje kmetiĉtva, za vzdrŹevanje cest, kakor tudi za zdravstvo, predvsem pa delovali za socijalno skrbstvo, itd. Danes na Źalost teh okrajnih zastopov ni već in zato tudi obĉutimo tozadevne posledice. Zato ob koncu svojega govora ponovno apeliram na gospoda notranjega ministra, da zopet omogoći organizacijo teh naših bivših okrajnih zastopov ali srezkih samouprav, ki so se izkazale kot dobre in nujno potrebne.

Glasoval bom proti. (Odobranje in ploskanje na levici).

Potpredsednik Jevrem Tomić: Ima reć narodni poslanik g. Vladimir Źulkić.

Владимир Źулкић: Господо народни посланици, ја ћу се на овој говорници позабавити само потребама нашег сељака - привредника, а о раду данашње Владе то остављам да кажу од мене јачи говорници, којих видим да има на левици доста.

Господо народни посланици, Закон о ношењу оружја треба изменити или допунити неком Уредбом јер је штетан по наш сељачки народ и његову привреду а сво зашто. Познато је свима господи посланицима, па и самој господи Министрима, да наш народ са пролећа на селу производи пернату живину, а тако исто изорава своју земљу и засејава кукурузним семеном.

За време ове сезоне птице грабљивице као што су врानе, гавраци, копци, свраке итд: уништавају младе пилиће, а на њивама, засејаним кукурузом, ваде зрневље, обесплођавају њиве, а никако да их од овога спрече.

Да би се од овога ове штеточине отклониле, потребно је њихово утамањивање путем простих пушака, такозваних капислара које су законом забрањене без претходно плаћене државне таксе у 50 динара.

Господо посланици, наш привредни сељачки народ, махом онај слабији, који је оптерећен ситном децом и осталим тешкоћама, једва привреди онолико, колико му је најнужније, а камо ли да

му што преостане, да би могао купити пушку, па још за њу платити држави одређену таксу.

Мишљења сам да би Краљевска влада овај Закон требала у неколико изменити, ма то било и неком уредбом на тај начин, што би сељачком народу — привреднику — дозволила ношење и употребу оружја без таксе и то само оног оружја, односно пушака капислара, које ће искључиво и само служити за утамањивање поменутих птица грабљивица.

Поред овога мени је част напоменути Краљевској влади да би такође требало допунити Закон о употреби оружја још и у томе, што би се забранило у народу ношење и употреба шиљатог оруђа као ножева, и њима подобног, од кога наш народ, нарочито на селу, стално гине, што је познато и самом Господину Министру. Из статистичких података види се да је више људи погинуло од ножева, каме, но од ватреног оружја.

Ако би пак Краљевска влада и данас одобрила ношење овога оружја шиљатог, онда би га требало оптеретити једном већом државном таксом, те би се на тај начин смањило знатно велики број овога оруђа, а позитивно и број смртних случајева и повреде.

Са обзиром на све ово ја апелујем на Краљевску владу и молим да ово узме у обзир, ако јој на срцу лежи наш сељачки народ.

Ради тога, господо посланици, требало би, поред овога и овако реновираног Закона или Уредбе, ако Г. Министар унутрашњих послова буде нашао за умесно, упутити један распис свима бановинама а ове Среским начелствима, којим би се наредило свима општинама да сваки пунолетан грађанин буде обавезан да утамани бар по две главе ових птица грабљивица (а попови по 4, јер највише једу пилиће) те би се на тај начин утаманило милион ових штеточина и на тај начин сиротом народу у селу обезбедио онај злохуди иметак. Ово би било обавезно сваке године.

Напомињем да се овакви расписи, који су издати пре 100 година, и данас налазе, али им сада нема места с обзиром на нови постојећи закон.

Ја још једном молим господина Министра унутрашњих послова да буде веран тумач ових народних жеља. (Одобравање).

Potpredsednik Jevrem Tomić: Reć ima u ime grupe Nezavisnog kluba narodni poslanik g. Vojislav Lazić.

Војислав Лазић: Господо народни посланици, дозволите да и ја проговорим неколико речи о буџету Министарства унутрашњих послова. На први поглед шта имамо да видимо у овоме буџету то је то, да је буџет овај повећан са 62,879.566 динара. Господо, пре но што бих прешао на анализу да видимо зашто је ово повећање извршено, ја морам да упоредим ово повећање са повећањем буџета Министарства пољопривреде, које је свакако важније за сељачки народ од Министарства унутрашњих послова. И, господо, шта видимо? У Министарству пољопривреде постоји повећање по овом буџету свега за 16,538.357 динара. И онда када упоредите ова два Министарства и упоредите ова два повећања у буџету, биће вам, господо, јасна политика ове Владе. Господо, одмах вам је јасно куда циља ова Влада и колико она води рачуна о најширим слојевима народа, о сељачком народу, који

је темељ и основица ове државе. Али, господо, да пређемо сада да видимо због чега су повећани ови милиони.

Господо, повећава се прво на само Министарство 2,628.155 динара. Могло би, господо, да се каже: Па није то много. Међутим, свако повећање на ово Министарство нема оправдања. Затим, на Банске управе 7,444.729 динара, а затим, господо, долази једна страховито велика цифра повећања на жандармерију 42,282.709 динара. Господо, ја одмах постављам питање зашто ће ово велико повећање на жандармерију? Одговор на то добијам и добили смо јутрос од господина Министра: повећава се број жандарма. Господо, па зар сада имамо мали број жандарма да их још треба? Е, господо, сада да питамо коме служи жандармерија и зашто? Једна Влада која има поверење народа нема потребе да повећава оружану силу за своју одбрану. Жандармерија, господо, служи за одбрану режима и ако овај режим има поверења народног, онда њему није потребна никаква жандармерија; ако ова Влада има тако великог ослоња у народу, ако народ у тој мери воле ову Владу, како она каже, онда би Влада требала да распусти и ову жандармерију која сада постоји а не да је још повећава.

Зато, господо, што ова Влада има великог и дубоког корена у народу, ужива велико поверење народа, зато што ју народ воли, она повећава жандармерију, да се брани од тих симпатија које народ према њој има! Господо, ко год је владао, сви режими који су владали бајонетом, врло рђаво су прошли. Ја сам то врло добро упамтио у моме веку. Ја знам чему треба да служи жандармерија. (Граја и добацавање са деснице.) Нисам ја, господо, од јуче! И зато што ја доста памтим, ја знам намену ових жандарма. Ја сам упамтио многе режиме, који су се силом жандармеријских бајонета одржавали на власти, али ти режими су остављали врло рђав глас и траг у народу и ја мислим да ће овај режим добити најгору оцену од народа. зато што се силом одржавао на власти.

Жандарми су службеници, сиротиња која тражи хлеба. Зашто они иду у службу? Зато што немају имовине, немају на другој страни зараде и морају да је траже тамо. Али они морају да врше све оно што им се нареди и, господо, све што су починили до данас и што ће починити у будућности, они не чине по својој сопственој вољи и жељи, него то чине по наредби власти, по упутству Владе, по упутама Министра унутрашњих послова, и за све оно што жандарми раде одговара Влада, одговара онај који им таква наређења издаје.

Господо, средски начелници нису више службеници ни државне службе ни народа, они су постали искључиво организатори партије. Прва и главна им је дужност, да партија ове Владе буде добро организована, да мотре на све оне који против режима ма и једну реч рекну, да строго према њима поступају. И, господо, уместо да државни службеници старешине Среских начелстава народу служе, они служе партију. А, има и већих функционера у овој земљи, које држава плаћа, и уместо да раде народне и државне послове, они раде партијске послове. Па, господо, шта су банови данас друго него претставници политичке партије која је на власти? Сви банови у овој земљи, који постоје, нису ништа друго него експоненти пар-

тије ЈРЗ. (Министар шума и рудника Богољуб Кујунџић: То није тачно!)

Господо, а да се сада запитам: шта је заправо партија Југословенска радикална заједница? Партија, која је сама себе назвала Југословенска радикална заједница, није ништа друго и ништа друго не претставља, него једно политичко акционарско друштво. Она је састављена на основу онога, како се саставља акционарско друштво. (Глас са деснице: Какве су то акције?!). Какве су акције Спахине, то знају Срби у Босни, какве су акције Корошчеве у Словеначкој, то знају Словенци који нису у његовој странци, а какве су др. Стојадиновића акције у земљи, то зна народ, који свакодневно бива прогањан од овога режима.

Господо, прво морамо да се позабавимо питањем како је дошло до ове партије, да ли је она дошла из народа? Не, господо, ова партија је октроисана одозго, октроисана је од власти, од саме Владе и натурена од управних фактора свима чиновницима, да морају за ту партију да раде. Прво, да се у њу упишу, па после да за њу раде, јер није довољно да се само упишу, него морају и да раде. (Приговори са деснице. Чује се: Видело се на општинским изборима!) Господа са деснице добацују и позивају се на општинске изборе. На општинске изборе који су насилно вршени, који су вршени под терором и под кундаком жандарма и полиције, ви се позивате. А ја вас питам, кад ви хоћете да будете претставници некакве демократије, кад хоћете да будете претставници неких политичких слобода и кад се бусате у груди и вичете: И ми смо радикали, онда где вам је тајно гласање за општинске изборе? Камо вам тајно гласање, па би видели да ли би добили на тим општинским изборима. (Зарија Јоксимовић: Колико си ти добио на изборима?) Свакако да сам добио више гласова него ти, и сад се не бојим избора као ти, коме треба капетан да те чува и да те брани и да ти ствара гласове.

Да видимо, господо, рад ове Југословенске радикалне заједнице, да видимо њезина дела и шта значи реч заједница. Значи уговор, значи да сама партија није никла као једноставна, она нема једноставности, него само заједницу, а та је заједница Спахе, Корошца и Милана Стојадиновића. (Јован Здравковић: Ортаклук!) Ортаклук, господо. То су оне акције о којима сам ја говорио, то је акционарско друштво, а то акционарско друштво хоће ову земљу да упропасти. (Драгомир Стојадиновић: У којој си ти партији, Војо?) Господине, врло је неукусно то питање, јер цела земља зна у којој је партији Воја Лазич. (Драгомир Стојадиновић: Како се зове?) Она се зове најсветија партија у овој земљи, то је земљорадничка партија. (Драгомир Стојадиновић: Има четири, у којој си ти струји?)

Ти, господине, и не знаш шта значи партија кад тако говориш.

Господо, откако је дошла на власт Влада др. Милана Стојадиновића, — да почнем прво са Босном, — она је у Босни завела једно тешко стање.

Ми Србијанци који смо сањали о слободи Босне, на коју смо гледали од свога детињства као на свој понос, као на једну земљу у којој се робује, коју је притиснула тама и у којој нема сунца слободе, ми смо се надали да ћемо ми бити ти који ћемо нашој Босни дати слободу. Али, го-

сподо, шта се сада у Босни дешава? У Босни се Спахо направио великим везиром. Он не претставља Министра Краљевине, него претставља господара Босне. Не може то да се дозволи, не сме то да буде. Ми Србијанци нисмо то са Босном хтели. (Један глас са деснице: Неће бити баш тако?) Ја сам се, господине, борио за слободу Босне, а можда ти то ниси чинио. Какве су прилике у Босни, ми то чујемо сваког дана. Др. Спахо је навео мржњу између Срба у Босни и Муслимана: (Један глас са левеце: Не слуша те Министар полиције!). Ја, господине Претседниче, захтевам да господин Министар унутрашњих послова буде присутан дебати.

Potpredsednik Jevrem Tomić: Sednici je prisutan jedan član Vlade, Ministar šuma i rudnika Gospodin Kujundžić.

Војислав Лазић (наставља): Господин Министар шума и рудника нека буде присутан кад буде дебата о његовом ресору, а сад тражим Министра унутрашњих дела. Како је, господо, стање у Босни? Ми би могли наводити много и много примера, нарочито о томе каква је тамо психоза направљена. Ми би могли навести многе и многе примере, али ја морам да наведем један најновији догађај и то са жаљењем. То је, господо, догађај који је свима вама познат и кога Влада није могла да сакрије. У селу Омарској била је туча и борба између Муслимана и Срба. Пало је осам мртвих и преко стотину рањених. Господо, зашто се то догодило? То је изазвала психоза која се ствара већ две и по године. Та психоза ствара се тако што се између тих људи сеје мржња. Господо, можда вама ово не изгледа тако тешко. Ви, господо са деснице, не жалите те жртве. У Грчкој се деси револуција па се то сврши са два мртва, а господо, код нас у једном селу потуку се сељаци и остане осам мртвих и то за вас није ништа. То вас ништа не забрињава, вама је, господо, то све једно. Господо, зашто се то догодило? Догодило се зато што су људи били револтирани. (*Нурија Поздерац:* То није тачно, ја сам био на лицу места и знам како је било!) Ја тврдим да је тамо било осам мртвих и то један Србин и седам Муслимана.

Питање је, зашто је то било и зашто се ова туча догодила. Ево зашто, господо: то је зато, што од како је ова Стојадиновића влада г. Спахо има повлашћене људе у Босни, који код Владе свршавају послове. (Приговори у центруму и на десници. — *Нурија Поздерац:* То није истина!) Један од таквих био је повлашћен да свршава послове код Господина Спахе у Министарству. (Приговори у центруму и на десници и усклици: Није истина!) Узимао је људима паре колико је коме могао. Једноме Србину узео је 300 динара да му сврши посао код Спахе, па га је обмануо, посао му није свршио. (Приговори у центруму и на десници. — Одобравање на левеци). Онај, који је новац дао, затражи да му се врати натраг, рекавши: „Ниси ми свршио посао, дај ми мојих 300 динара“ — онда је онај ко је новац примио почео да изазива, почео је да се смеје овоме човеку. Ово га је заболело и морао је да реагира. Дошло је до туче. Ето, то је изазвало ту страховиту тучу у Омарској — тукла се два табора, један муслимански, а један српски. (Приговори у центруму. — *Нурија Поздерац:* То апсолутно није тачно!).

Potpredsednik Jevrem Tomić: Gospodo poslanici, ja vas molim da ne ometate govornika, jer mu vreme prolazi.

Војислав Лазић (наставља): Господо, ево још један други случај. (Приговори у центруму и усклици: Ви вређате!). Не, то није вређање. Ово је истина.

Господо, и обичне раднике поставља лично господин Спахо. Шта он ради? Један списак дође пред њега из једног села у Срезу приједорском по коме сељаци траже рада и посла код државних установа. По томе списку било је 10 лица, међу којима је било 9 Муслимана а један Србин. Тај се Србин звао Адам. (Жагор и приговори у центруму.) Тај списак је враћен из Министарства натраг и постављено је питање да ли је у списку име Адам или Адем. Враћен је списак натраг Министарству са извештајем да се тај зове Адам. Онда је тај Адам по списку превучен. Оних деведеторица добили су посао, а Адам није добио. (Жагор и приговори на десници).

Те такве чињенице стварају ту психозу, која је данас у Босни завладала. То је створило такву атмосферу, господо, да Срби и Муслимани тамо гину свакога дана. (Приговори у центруму. — *Нурија Поздерац:* То није истина!). То је створило злу крв. И такав рад Господина Спахе све више и више ствара ту злу крв. (Приговори у центруму. — *Нурија Поздерац:* То није истина! — *Милан Петковић:* Има Воја Лазић право! Само Ви, Лазићу, говорите!) А да је то тако, господо, ево још доказа како се у Босни ради. (Приговори и објашњења између посланика са левеце и деснице).

Ја сам, господо, добио једно писмо од једног мог пријатеља из Босне, који ми пише пре неки дан овако, — слушајте ви са деснице, нарочито ви слушајте ово писмо, па да видим како ћете сад одговорити. Тај мој пријатељ зове се Стеван Нинковић. (Приговори на десници). Упамтите га добро! Један поштен човек, који је заузимао место обласног посланика.

Он пише овако: „Тако је у прошли понедељак, пре 15 дана, Душан Томанић, син Николин, пошао да довуче даску из шуме коју је спремио, који је био исекао још уочи Никољдана.

Пут га је са празним колима и четири вола панио у Раковцу преко тога дела, који су сав били заградили Спахиновци из Миљановца. Тада је њих 16, који су ограђивали, одвојило се и изишло пред њега и права здрава сасјекли сјекирама и убили на месту. Оштрицом сјекира добио је 4 ране: три по тјемени а једну по десном куку. Свака рана била је смртоносна. Народ је се био много уплашио и сами Бог још зна шта ће бити. Сад у понедељак пре 8 дана оду наши становљани око 150 момака и 50 католика из католичких села и сасјеку сву ону ограду што су спахиновци били пре неки дан заградили. Он пише даље, — како су дошли сви заједно и вриском започели од Багдереваца — воде изнад Миљановца, то су се муслимани толико препали да су исти дан потоварили багаж, жене и децу и послали у Тешањ. Вратити се нијесу смјели док није дошло 6 жандарма у село и осигурало их. Толико су се становници препали да ће бити јуриша и на само село“.

Дакле, господо, видите шта се тамо дешава! Тамо се дешава непријатељско расположење између рођене и једнокрвне браће, јер ја, господо, сматрам да су Срби православне вере и Муслимани у Босни рођена браћа, али видите шта се између рођене браће ствара. Ствара се то да је овај Стеван Нинковић написао и муслимане назвао Турцима. А зашто? Зато што је Србима у Босни ово стање тако тешко да муслимане сматрају Турцима. Овим они исказују став своје душе и изражавају незадовољство против неправда које се њима свакодневно чине. Ја, господо, ово износим да се види шта се дешава и не желим да се ово продужује. Ја жалим ове случајеве, и као Србин морам да устанем против овога што се ради у Босни. (Граја и објашњење посланика са деснице и са левице. — Милан Петковић: Воја Лазих, који се борио за слободу Босне, има права да се бори против поробљавања те Босне! — Граја.)

Potprednik Jevrem Tomić: Ja molim g. Petkovića da se umiri, a gospodina Pozderca molim da ne polemíše.

Војислав Лазих (наставља): Господин др. Корошец као Министар унутрашњих дела фаталан је за ову земљу био и раније а фаталан је за ову земљу и данас. Господо, кад је он био Министар унутрашњих послова 1928 онда је у овој Скупштини пала крв наше рођене браће, онда су поубијани у овој Скупштини најбољи хрватски синови, онда су убијени Стјепан и Павле Радић и Ђура Басаричек. (Граја и добацивања).

Господо, и данас, нажалост, у овој се земљи пролива крв, и, господо, народ наш зато с правом каже за њега: Па то је фаталан човек за ову земљу, кад год је он министар, непрестано се пролива крв.

Господо, ја нећу да улазим у даљи политички рад г. Корошца, у његово политичко држање, како је бивао час једно час друго, час био за диктатуру, час за демократију, служио сваком режиму али, ја, господо, морам да се осврнем на једну ствар, морам да се осврнем на оно доба кад је г. Корошец био интерниран. Он је, господо, био интерниран у Врњце па је после тога био премештен у Хвар. (*Министар шума и рудника Богљуб Кујушић:* У Тузлу!) Добро, нека је и у Тузлу, али оно што је главно и што хоћу да кажем то је да иако је др. Корошец удобно живео у интернацији у Врњцима, наш народ сматрајући г. др. Корошца као политичког мученика, жалио га је. Наш сељак који поштује свакога школованог човека гледао је на њега са сажалењем и са великим поштовањем, јер је србијанска душа широка, она има велико поштовање према сваком Србину, према сваком Хрвату и према сваком Словенцу макар на ком се крају ове земље налазио. Али, господо, тај Корошец, који је био интерниран кад је дошао на власт, он ради сто пута горе од оних који су њега интернирали. Њему је само одузмана слобода а он другима одузима животе. Ја, господо, хоћу само да се осврнем у главним цртама, нећу да набрајам све случајеве и колико је поубијано људи од стране власти за време министровања г. Корошца, али хоћу ипак да поменем оно убијање у Младеновцу где је било неколико мртвих и преко 50 рањених. (Један глас са десни-

це: Ко је то урадио?) То је урадила власт г. др. Корошца. Господо, хоћу да укажем и на оно проливање крви, омладинске крви, у Ваљево када је жандармерија пуцала на народ и неколико тешко а преко 50 лакше ранила. Па, господо, ја питам г. Корошца, зашто је убијен један човек приликом општинских избора у Степојевцу, па га онда питам, зашто је убијен Светозар Мијић у Скели и зашто је убијен Миодраг Матић из Кртинске. Све њих поубијали су жандарми и полиција. Па, господо, ја сам и на својим плећима осетио благодет г. Корошца и пендрека његове жандармерије.

Господо, жалосна је чињеница то да народ пође са највећим поштовањем својој Влади да у моментима, кад је било тешко време и претила опасност да им деца помру од глади, у таквом моменту он је пошао својој Влади да се жали и да тражи помоћ и сретства за своју породицу и децу, тада доктор Корошец, као Министар унутрашњих послова, пошаље жандарме са митраљезима, жандармеријску коњицу и две чете пешака да нападне тај голоруки и голи народ. И, господо моја, и ако сам ја као народни посланик нишао на челу тог народа и рекао господи, која су командовала овом жандармеријом, да нема никакве бојазни ни за кога од ове депутације, јер идемо искрено и поштено да се жалимо и да молимо помоћ, све то није ништа помогло и обесна власт, којом располаже г. др. Корошец, та обесна власт није слушала него је премлатила тај народ, па и мене као народног посланика. (*Милан Петковић:* То нису они криви. То је крив др. Корошец, он је то наредио. Један глас на десници: Колико је било жртава?). Господине, ја не знам, у коме циљу то питате и не знам, шта да вам на то одговорим до то, да не познајете и немате никаквих човечанских осећаја, кад ме питате: колико је било жртава. Да сам ја хтео жртава, можда би било жртава и са једне и са друге стране, не мало већ много и много, али благодарем мојој присебности, иако сам примио толике ударце од жандарма да су ми сва лиђа била крвава, ипак крв није пала, али ипак су ти људи са мном заједно терани читавих седам километара коњицом, и жандармерија је немилице тукла те људе пендрецима и сабљама, људе који су се јуначки борили да ви овде у овој Скупштини можете слободно седети. Да није било тих људи да гину, ја не знам да ли би ми били овде у овој Скупштини. Господо, кад се говори о тако озбиљним стварима а ви с оваквим питањима терате шегу, онда ја могу да тврдим да ви немате човечанских осећаја у себи, нарочито кад ме питате, колико је пало крви у жандармериском насиљу у Макишу.

Господо, господин Корошец говорио је јутрос о комунизму и рекао је како је он успео да угуши комунизам у нашој земљи. А ко су то комунисти. и како се пропоне комунисти? Ја ћу, господо, да изнесем неке примере. Ако, господо, у Београд дође Министар спољних послова наше братске и савезничке државе Француске господин Делбос и народ изиђе да га најсвечаније дочека, и ако омладина наша изиђе да увелича свечаност његовог дочека и на табли коју је у поворци носила напише: „Живела Француска“, „Живела слобода“, „Живео народ“, и ако та омладина само ово и ништа друго кличе, она за те узвике буде испребијана пендрецима и жандармским сабљама, а затим се каже: па то су били комунисти. Е па, го-

сподо моја, за ову су Владу комунисти сви они који не припадају партији Јерезе. Господо, друга једна влада, права демократска влада, како ви хоћете и своју владу да назовете, влада политичких слобода, влада која би била национална и за свој народ и за своју државу, та би влада баш поздравила гест и овакве омладине па иако је то била опозиција, кад она хоће да учествује у дочеку једног тако високог госта и хоће да га поздравља. Али, господо, ова Влада и то неће, она убија дух у тој омладини, називајући је комунистичком и убија не само дух него убија и душу у њој. Стога, господо, и није чудо ако та омладина једнога дана постане комунистичка у истини.

Господо, у моме срезу су ухапшена три радника. Начелник срески казао је да су то комунисти и да ће да их оптужи Суду за заштиту државе. Ја сам, господо, отишао да видим зашто су ти људи ухапшени, јер ви знате, господо, кад власт некога гони, он се у првом реду обраћа своме посланику, а посланичка је дужност да види зашто се тај човек гони. Ја сам отишао не да тражим нешто што није било могуће него само оно на шта сам имао права: да видим зашто су ови људи ухапшени. Начелник срески ми је казао том приликом: То су комунисти. Један се од њих звао Јеремија Петровић, други Драгољуб Ненадовић, а трећи Љуба Павловић. Покушао сам да убедим начелника среског да то нису комунисти. Али, начелник ми је казао да је противу њих послао већ и оптужницу Државном суду за заштиту државе и да је он добио сигурне податке да су то комунисти. Кад дође ствар од суда, видећемо како ће он рецити, казао сам. Међутим, после два сата дошла је наченику среском организација Југораса и тражила да двојица од ухапшених људи буду пуштени, јер су пристали да се упишу у Југорас. Дакле, чим су пристали да се упишу у Јерезу, они су пуштени, иако ми је начелник срески казао да је оптужница противу њих већ послата Државном суду.

Што се тиче трећег, Јеремије Петровића, он није пристао да се упише у Југорас.

Суд за заштиту државе, пошто је расмотрио акта, нашао је да овде нема никакве кривице, да то нису комунисти и вратио је акта начелнику среском. Али начелник срески после тога доноси пресуду и кажњава овог Јеремију са тридесет дана затвора и прогонством из места. Па, господо, зашто се ово чини? Чини се зато, што он није хтео да се упише у организацију која се зове Југорас.

А, господо, ти радници имали су своју синдикалну организацију која није политичка, а овамо се оснива једна политичка синдикална организација која ће да буде потпора Владе и силом се натерују радници да се упишу у тај синдикат, и, ко год неће да се упише, проглашава се комунистом и мора да трпи жебеве муке од власти др. Корошца. Шта мислите, господо, како ће овај поступак власти деловати на душе наших радника? Није онда чудо ако они оду у лево, јер их ви тамо гоните.

Даље, господо, господин Министар је говорио о изборима сенатора. Господин Министар је казао како је Влада добила већину на сенатским изборима и победила. Па ја питам, господо, са ким се је борила на изборима та Влада, ко јој је био противник и како јој је могао неко бити про-

тивник? Како су вршени ти избори и које је то изборно тело? Изборно тело су председници општина. Па председници општина, господо, морају да раде оно што им нареди начелник срески. Начелник среза је позвао председнике општина и дао им је путни трошак и наредио да морају да иду да гласају. У моме срезу срески начелник позвао је појединачно сваког председника општине, у канцеларију, дао му 300 динара и казао: мораш да идеш у Сарајево да гласаш за сенаторе, ако нећеш да идеш, знаш шта ће те снаћи...

Господо, ако ви мислите да сте добили победу на сенатским изборима са таквим изборним телом онда се грдно вараће. Нећете ви имати већину у народу на слободним изборима, јер друго је ово изборно тело, а друго је народ и непосредно тајно гласање. Ако сте ви заиста носиоци политичких слобода и демократије, како се хвалишете, онда вас питам, зашто сте ишли на сенатске изборе овако? (Чује се: Такав је закон!) Или, господо, ко прави законе? Законе прави Народна скупштина. А ко предлаже законе? Предлаже их Влада. Па зашто се служите таквим рђавим законом, зашто нисте поднели предлог, па променили тај закон и пустили сенатске изборе народу да народ бира сенаторе, а не да гласају они који су силом натерани и да их бирају бански већници који су тих дана депешама постављени?

Господо, Влада др. Милана Стојадиновића када је дошла на власт прочитала је пред Народном скупштином своју декларацију у којој каже: „Ми ћемо се трудити да у току даљег свога рада поједине законе, а нарочито оне политичке природе, прилагодимо тежњама и жељама народним.

Ово важи особито за широке народне самоуправе, за изборни закон, за закон о штампи, зборовима и удружењима. Краљевска влада жели да на овај начин омогући истинско учешће најширим слојевима народним у управи државној, бановинској и општинској”.

Па, господо, да се позабавимо мало са овим обећањем, да видимо да ли је Влада радила у духу овога свога обећања. Ово није било пре месец или два месеца, ово је било пре три године, јер нас само још четири месеца раздвајају па да ова Влада намира три године на управи земље. Да видимо сада да ли је она ма шта извела за немало три године своје власти. Ја хоћу прво да запитам, какви су то самоуправни закони које је ова Влада донела. Прво, да погледамо Закон о општинама. Влада је ишла на општинске изборе по закону који је затекла. Није ишла за потребно да каже: Јесте, ја сам обећала учешће народа у широким самоуправама, па чак и у општинским, и хоћу то да учиним. Али да би те самоуправе биле истинске онда се мора завести тајно гласање, јер први услов за слободне изборе то је тајно гласање.

Шта је било даље? Имамо бановине и тобож бановинске самоуправе. Имамо банске већнике. А ко поставља те већнике? Поставља их Министар. Па зашто Влада, која је обећала народу да ће дати пуно учешће у самоуправама, нарочито у бановинским, зашто није донела закон о бановинским самоуправама, зашто није дозволила народу да бира банске већнике, зашто није дозволила банским већницима да слободно суделују у раду него их постави као гласачку машину, само да изгласају оно што им Бан нареди?

Шта је са обећањем Закона о штампи и Закону о зборовима и удружењима, зашто она похита још првога дана после декларације да узме од ове Скупштине овлашћење да може донети те законе без учешћа Народне скупштине? И ви сте јој, господо, дали то овлашћење и она је имала то овлашћење у својим рукама пуне четири године, 1935, 1936, 1937 године, па ево и у 1938 години Влада увек има то овлашћење, али никако те законе да донесе. Питамо се, зашто? Ево зашто. Она хоће штампи да да толико слободе колико она хоће. Она неће да да слободну штампу путем закона, па да се зна по закону шта је право и дужност једнога издавача новина. Она хоће слободу само за своју штампу, а сваку другу штампу да гуши. Зато је и задржала стари закон. Зато ви данас у дневним листовима „Политици“ и „Правди“ видите да они пишу само оно што им цензура дозволи и мало мало па чујемо, забрањена „Правда“, забрањена „Политика“.

А зашто? Ако није донета на првој страни слика Претседника Владе Милана Стојадиновића. Или, господо, зашто још? Ако је стављен над којим саопштењем наслов који се Влади не допада. А, господо, о каквом слободном писању, о каквој критици рада ове Владе нема ни речи. Ја питам вас: нађите ми један лист од када сте на власти и покажите да је неко могао у овој земљи да нешто напише и да подвргне критици рад ове Владе! То, господо, нема, а влада која не дозвољава критику свога рада, то је влада насилничка, то је влада диктатуре!

Potpretsednik Jevrem Tomić: Gospodine Laziću, imate još 3 minuta.

Војислав Лазић (наставља): Ми критикујемо, господо, овде у Скупштини на овој говорници! Али каква вајда од те критике, када та критика не може да допре до народа, та критика затвара се у ова четири зида! Она даље не може отићи, јер новинама није дозвољено да могу написати посланичке говоре онако како их они овде изговоре, него само онако како је за Владу корисно. И кад бих ја сада, не дај Боже, полудео и почео ову Владу да хвалим као што то ви чините, онда би било дозвољено да се и то и то крупним словима отштампа! Али када ја критикујем и кажем да је за овога Министра унутрашњих дела проливено највише крви у овој земљи, онда се то не допушта да се отштампа. Ето, видите, шта значи ваша слободна штампа и зашто нећете да донесите Закон о слободној штампи, јер кад би довели закон о слободној штампи онда би наши говори допрли до народа! Онда би се и критике износиле, а овако наше критике не допире до народа, не могу путем штампе да се износе, али доћи ће време када ће моћи да се покажу ваша дела, и онда ћемо вас питати: Где сте били и шта сте радили!

Potpretsednik Jevrem Tomić: Gospodine Laziću, Vaše je vreme isteklo.

Војислав Лазић (наставља): Шта да кажем о удружењима и зборовима, господо?! Зашто Влада не дозвољава да се могу политичке партије организовати слободном вољом народа, онако, господо, као што се ради у свима демократским земљама, онако, господо, како смо ми то право у нашој предратној Србији имали! Зашто, господо, да

ми за организацију политичке странке морамо тражити одобрење од Владе! А питање је, господо, да ли ће Влада дозволити ту партију! Неће је, господо, дозволити, јер није Влади циљ да има у политици противника, њој је циљ да она једина има право на политички живот у овој земљи, да њезини пријатељи имају сва права у овој земљи, а они који нису у влади, који нису у Јерези да немају никаквих права ни слобода у овој земљи. То каже нама Влада! А, господо, то извршује њен Министар унутрашњих дела, и ја кажем, господо, када би стотину гласова имао, и то би било мало да гласам противу досадашње политике ове Владе и противу оваквог буџета Министарства унутрашњих дела! (Одобравање и плескање на левици.)

Potpretsednik Jevrem Tomić: Reč ima narodni poslanik g. Vasilj Kostić.

Васиљ Костић: Господо народни посланици, узимам реч да учиним извесне примедбе по буџету Министарства унутрашњих дела, само због тога што ми народни посланици, особито ми мањи, нижи, јер нас тако сматрају, мучно долазимо до министарске канцеларије, да можемо тамо да направимо извесне примедбе. Ради тога сам принуђен да те примедбе учиним овде у Скупштини.

Господо, ако одете у срез видећете многе људе који су, у време када се највише ради, дошли ради свршавања најразличитијих ствари. Ја сам, господо, био у срезу нишком и видео сам да су многи људи дошли због таквих ствари, које би средски писар могао да изврши на лицу места. Требало би ту ствар уредити тако, да средски писари излазе сами на терен и да решавају ствари које су ситније, а не да народ пешачи по неколико километара да би дошао у срез да сврши те ствари, јер у исто време мора и посао да напусти. Ја мислим, господо, да би то требало тако исто учинити код судова, да судије излазе на лице места за мање ствари, а не да народ пешачи од 14 до 15 километара и да долази у средско место.

Ја мислим, господо, да би много боље и zgodније било, да средски начелник, средски писар, а особито средски судија оду пред вече у сеоске задруге где се скупи свет, те да тамо, као школовани људи, обавесте онај свет на лицу места о стварима из њихове струке, о кривично полицијским стварима, судским итд.

Господо народни посланици, има нешто што ми се никако не допада, а то су казне које се изричу по срезовима и судовима. Казне се увек изричу, било на затвор, било на новчану казну. Често се човек осуди на новчану казну од 400 динара. Сваки човек не може да нађе те паре да да или му се уопште не дају. Он мора, ако нема да плати, да оде и да одлежи затвор. Питање је сада, ко ту губи? Ту губи онај домаћин, који је оставио своје рало, свој посао и своју кућу, а шта има држава од тога? Нема ништа. Ја мислим да казни треба да има, те су казне опомена, али те казне, господо народни посланици, не треба да буду на уштрб целине и не треба да штете народ. Уместо новчане казне од 200 динара и 5 дана затвора, требало би рећи 200 динара глобе и принудан посао 3 дана. Штета је, господо, да један човек лежи по 10 и више дана у затвору и да ништа тамо не привреди. Ја мислим, да би много zgodније било да такав човек ради на коме др-

жавном путу или, на пример, на некоме јавном добру, као што су оправке чесме, па да бар нечему користи. Прошле године осуђено је у моме крају 10 људи на по 10 дана затвора. Ја сам једанпут ишао код начелника среског, па су ми ти људи говорили, да би било за њих много боље да раде 10 дана на коме државном путу, а не да леже у затвору у оној прабини. Ја мислим, господо народни посланици, да би то требало увести.

Господо, овде се много приговара, да је у нашој држави страшно. Кад би овде дошао неки необавештени човек, рекао би, да у Југославији полиција само бије, коље и затвара. Господо народни посланици, ја још разумем кад тако говори г. Воја Лазић, али никако не могу да разумем другу господу из опозиције, која су била на влади. Господо, мени се чини, да се приликом чињених примедба на полицију и жандармерију највише циљало на шефа полиције Господина Корошеца. Шта је урадио Господин Корошец за Југославију, ја не знам, али је највише напада против њега било.

Господо народни посланици, ви видите често пута да се с једног краја на други говори само о г. Спахи и г. Корошцу. Господо, зашто и Мачек није дошао у Скупштину, а овако они дошли сами па сада или и да Мачек дође или да и њих истерамо. Међутим, ми њих нападамо зато што су дошли да помогну консолидацију државе у најтежим часовима. Бивши министри саобраћаја сада тврде да железнице не ваљају и за то криве господина Спаху. Ми који се возимо тим железницама видимо да су као оне исте железнице које су биле и када су они били министри саобраћаја.

Сада да упоредимо нашу полицију из 1930 и 1935 године са садањом. Господо, у источним крајевима наше државе завладао је мир од полиције. У нас је полиција сада права школа. Можда су полицајци били некада лоши и преколоши. Међутим, изгледа да сада има одозго једна рука која је стегла па не може да се спроводи самовоља као 1930 и 1931 године.

Господо, ја ћу да се позовем на мога друга Воју Лазића. Када је он дошао у Пирот требало је да дођем да га видим. Тај састанак није се могао уговорити преко писама, пошто сва писма прегледају полицијски писари. Преко телеграфа није се могло јер се онда све зна. Остало је једино да дође један човек и да ми саопшти на уво да ме чека тај и тај човек да се видимо. Дошао Воја Лазић, уледни члан наше организације. Да су други знали дошло би их на стотине. Испратио сам га на станицу, а чим сам се вратио позвао ме на одговорност срески начелник и ја сам тада, као човек који нисам научио да лажем, морао да слажем и да кажем да сам случајно био на станици, јер тамо је био Воја, мој стари друг, и срески начелник ме мало изгрдио. Ето, шта се десило због тога што сам дошао да видим свог друга. Ја ћу исто тако да се позовем на Љубу Давидовића, Јоцу Јовановића и Министра Корошеца кад дођоше да посете Пирот. Није било другог начина него да се сваки понаособ обавести. Дошло је око 30 души и то неки дошли дан пре, а неки тога дана. Нико није знао одакле ће доћи.

Наредило се, да не може нико ући. Кад долази Љуба Давидовић, Јоца Јовановић и др. Корошец, онда могу да дођу хиљаде људи, да их дочекају

и да чују шта они кажу, али је ту дошло свега њих тридесет, јер полиција није више пустила. Јоца Јовановић, Љуба Давидовић и др. Корошец могли су да кажу само толико, да су зборови забрањени и да не могу одржати збор. Са Јоцом Јовановићем, као нашим шефом, повукли смо се у једну собу, али срески писар нам је казао: „Господо, ја вас поштујем, али ја имам наређење, да вас морам растерати“.

Господо народни посланици, ја не знам да ли сте ви страдали у оно тешко доба од 1931 до 1935 године, али је код нас стање било страшно. Код нас је било тако страшно време, да се с правом може назвати црно време тадашње владавине. Двојица другова нису се могли заједно састати, а да не дође жандарм да их растера.

То се сада, хвала Богу, променило. Због тога ја сада и помажем Југословенску радикалну заједницу, јер се стање променило на боље, време је данас много боље, него што је било. (Одобравање и плескање на десници.) Не може се казати, да је све идеално и да су ови закони савршени, али је много боље него што је било.

Ја мислим да је добро што се даје слобода, а још је боље, ако се даде још већа слобода. (Одобравање на десници.)

Господо народни посланици. Влада је донела и неколико добрих закона, који су добро примљени у народу. Међу њима је и Закон о раду жењу земљорадника. Тај закон је једна благодат за нас, који смо били дужници. Влада је казала, да ће се дуг отплаћивати постепено у дванаест година. Ако то није добро, ја онда не знам шта је добро. (Одобравање и плескање у центруму и на десници.)

Исто тако је добар и задружни закон. Није идеалан као што каже Воја Лазић, али је много бољи, него што је био онај ранији пројекат.

Ја мислим, господо народни посланици, да се Влада добро пласирала у народу, само бих ја казао посподину Стојадиновићу, да је овде: Тражимо још полуслободу збора и договора, слободу штампе и слободне изборе. (Узвици на левици: То и ми тражимо!)

Да нешто кажем и за земљорадничку странку. Господо народни посланици, господин Барићевић данас каже да треба да воде борбу ЈНС и ЈРЗ. Ја не знам којој странци припада господин Барићевић, али нама је потребна само слобода за организовање странке и кад се та слобода да, онда нећемо имати другог партнера, него ће земљорадничка странка узети власт од ЈРЗ. (Веселост и смех у дворани.) Чим се та слобода буде дала дићи ће се заставе земљорадничке странке и тамо ће доћи и г. Воја Ђорђевић и г. Воја Лазић и г. Јован Јовановић, сви ће заједно да буду. Ја мислим да ће то време доћи и наше време чека кад се да слобода штампе и слобода збора и слобода оснивања странака.

Завршујући свој говор, господо народни посланици, ја мислим да Министарство унутрашњих послова може да да добру управу и добре реформе, али у упоређењу са оним како је било, ја мислим да можемо бити задовољни са садашњим стањем и гласаћу за. (Одобравање и плескање у центруму и на десници.)

Potpretsednik Franjo Markić: Reč ima narodni poslanik g. Miloš Rašović.

Милош Рашовић: Господо народни посланици, о унутрашњој политици Владе господина Стојадиновића, односно господина Корошца, јер је он у ствари главни и неограничени господар унутрашње политике, са гледишта ма кога принципа или начела на коме би се свака нормална државна управа морала да заснива, не бих могао говорити. Не бих могао говорити јер управа Владе господина Стојадиновића нема у себи елементе које треба да садржи свака нормална управа. Свака нормална управа, заснована на ма коме принципу, може да се разликује у извору сретстава и у начину на који се та сретства за постизавање циља употребљавају. Најјачи циљ код сваке нормалне управе треба да буде исти, треба да буде чување народне и државне моћи, култивисање свих оних снага које утичу и помажу јачање народне и државне моћи, обезбеђење мира, заштита личне и имовне безбедности. Међутим, господо, Влада господина Милана Стојадиновића нити се стара за чување државне и народне моћи, нити се стара за обезбеђење мира, нити се стара за личну и имовну безбедност. Влада господина Милана Стојадиновића, насупрот томе, руши, декомпонира народну снагу, руши све оне изворе из којих извира народна снага, из којих извиру силе које су дејствовале да се створи ова и оваква држава. Насупрот томе она базира своју силу на оне силе које су сретство да се до овакве државе уопште не дође. Ова Влада је несумњиво најконтрадикторнија управа. Она је у исто време најнесрећнија, јер руши оно из чега је поникнула, а подиже све оно што се противило да она пошкне и да постане оваква каква је.

Довољно је, господо, да пређемо летимично и погледамо какав је став узела Влада према оним институцијама, које су несумњиво послужиле као најглавније врело за стварање ове народне државе. Узмимом, на пример, какав је њезин став према Народној одбрани. Сви знате какву је улогу Народна одбрана имала у стварању ове државе, сви знате да је она била најглавније врело наше народне снаге. Она је васпитавала и слала читаве генерације у поробљене крајеве, да подижу, чувају и спреме те наше покрајине, да оног дана када буде дошао моменат, за општи устанак, опште ослобођење, да буду и они у припомоћи својој браћи.

Непријатељи нашег народа осетили су давно снагу и моћ те наше институције, и у оној фамозној ноти коју је Аустрија упутила малој Србији, најглавнија је тачка била да се растури Народна одбрана. Знала је Аустрија шта је тражила, када је захтевала растурање Народне одбране. Она је знала да се тиме растура снага Србије, она сила која се могла супротставити Аустрији у циљу њеног надирања на исток.

И мала Србија, и ако је знала каква је на њој тешка одговорност, није могла да се одлучи да ли да прими ту тачку из ноте Аустроугарске да растури Народну одбрану, или да уђе у један рат, који је могао да учини да је и саме нестане.

Србија је ипак изабрала да не растура Народну одбрану, да не забада себи нож у срце и примила је борбу и отишла у рат.

Знамо какав је исход тога рата био. Благодарени васпитању Народне одбране, васпитању читавих генерација не само у Србији, него и ван

граница Србије, успела је да победи моћног непријатеља и створи слободну и самосталну државу.

И, господо, сада када је створена слободна, самостална држава, сада долази онај који је тачно и добро знао како је Аустро-Уарска мислила о Народној одбрани тражећи њено уништење, долази до тога, да растури Народну одбрану.

Народну одбрану растура наша властита управа, растура наш Министар унутрашњих послова, заједно са нашим Министром војним. Зар то, господо, није жалосна чињеница?

А какав је став Владе др. Милана Стојадиновића према једној другој установи, према соколовству.

Сви знамо да је Соко по своме постанку, по своме циљу, по своме духу био исто тако једно од најјачих врела наше народне снаге. Соко, господо, који нас је сјединио духовно и онда када то није лако, када то није било могуће, када су челични окови били између нас и наше браће Хрвата и Словенаца.

По Соколу ми смо знали да је Љубљана исто што и Загреб, а Загреб исто што и Београд. Соко нас је упознао једне с другима. Пре него што смо у школу пошли, ми смо знали да у Словенији живе наша поробљена браћа, која кроз соколску идеју теже ка остварењу наше националне државе.

Ми смо пре неки дан имали прилике да чујемо овде од једног нашег друга тешке али неоправдане оптужбе против тога Сокола. Туже се на Соко да није хтео да оде на откривање споменика Краља, тужи се онај Соко, који је и подигао овај споменик, који је руководио свим радњама и припремама да до откривања тога споменика дође.

Али, господо, није овде тежина у томе, што је овај наш друг осудио и оптужио Соко. Тежина је овде, по моме уверењу, у ономе када је један активни члан Владе демантовао и казао да је то увреда, која се баца на Соко, — да су посланици владине већине ћутали и ћутањем показали своје негодовање према оном тврђењу Министра, члана Владе, који они потпомажу. То је, господо, жалосна чињеница, јер се тиме хтело, да се не замери ономе, за чији се рачун гони Соко.

Какав је, господо, став Владе др. Милана Стојадиновића према националној Босни и Херцеговини? Господо, сви ми знамо колико је херојства, колико је самопрегора дала наша омладина пре рата у Босни и Херцеговини; ми смо се поносили и дивили ономе јунаштву босанско-херцеговачке омладине. Један француски државник 1918 године држећи предавање о стварању Југославије рекао је: „Онај, који је познавао јачину духа, јачину националног осећања босанско-херцеговачке омладине, тај је морао знати, да нема те силе, која може стати на пут уједињењу босанско-херцеговачке браће са својом браћом.”

Господо, осакаћени остатак такве омладине данас се гони по Босни и Херцеговини, а гоне је они, који су је онда у Аустрији потказивали и на томе потказивању уживали највећу бенефицију од државе. (Одобравање на левици).

Господо, да не рејам какав је све став ова Влада заузела према националном и пожртвованом народу и у другим крајевима, на који се окомила Влада др. Милана Стојадиновића. Узмимом Војводину. Ми смо пре неки дан чули овде једног угледног члана ове Куће да каже, да у Војводини

банује онај, који је вршио обавештајну улогу за време Аустро-Угарске. Зар није срамота, да у овој земљи банује онај који је вршио такву улогу код наших непријатеља? То је казао са овога места један угледан члан ове Куће и није био демантован.

У Словеначкој банује онај, који је за време док смо се ми крварили певао „Србе о врбе“. У Босни и Херцеговини се гоне носиоци Карађорђе-ве звезде, Муслимани, који су онда испред куршума аустројске војске побегли својој браћи, да се заједно са њом боре за ослобођење и уједињење, ти се данас гоне, а гони их аустројски лајтнант.

То је снага Владе др. Милана Стојадиновића. У Сарајеву под Владом др. Милана Стојадиновића постављен је за председника општине Милош Лесковац, који је као аустро-угарски комесар у Црној Гори починио чуда, он се утркивао у томе, колико ће што више заслуга према својем господару, Аустрији, показати. И он је једнога дана све што је било писмено од два и три разреда гимназије покупио и отерао све у ропство.

Један угледан професор и писац кад га је довео у канцеларију казао је: Ево ти па и даље гледај на Београд, да те Београд ослободи, и везаног је послао у Надмеђер. 1918 године Милош Лесковац седео је једнога дана у Москви као члан Босанске владе, овај тадашњи ђак као студент видео је пред собом човека који му се у крв претворио и који га је у ропство отерао, пришао му је и запитао га: Јесте ли ви Милош Лесковац? Ја сам Ђорђе Лазаревић кога сте ви везали и спровели у ропство са псовком и грдњом и упутом да гледам на Београд, и опалио му је три до четири шамара. Кад се утврдило да је ово истина, тај је био политички ликвидан, али сад је доведен за председника општине, а сутра ће га довести за Бана. (Сава Микић: Ја тврдим да никад неће доћи за Бана! Немојте старе ране да загребавате!). Али такав је доведен на положај председника општине, а отеран је Муса Кадих који је носиоца Карађорђе-ве Звезде. (Објашњења између народних посланика Манфреда Паштровића и Саве Микића).

Potpredsednik Franjo Markić: Gospodine Paštroviću, molim Vas da predete kod g. Mikića, ili da g. Mikić prede kod g. Paštrovića, pa da se lepo objasnite.

Милош Рашовић (наставља): Нећу ради своје срамоте да износим на каквим људима заснива своју снагу Влада Милана Стојадиновића у Црној Гори. Поменућу само једнога и то само зато, што је председник главнога града наше бановине. И тај је некада био на списку као човек, који се огрешно о своје родољубље, и који је као син Црне Горе служио непријатељу, и био је на списку оптужених за велеиздају, за издајство. И он је данас за Владе Милана Стојадиновића, један од главних фактора у Црној Гори и предводио је делегацију Црногораца да поздраве Патријарха српскога у име Црне Горе, али ја вас уверавам да се Црногорци ограђују од те делегације и од шефа који је предводио (Сава Микић: Та делегација није долазила у име целе Црне Горе него само у име Цетиња. Он је председник општине. Није важно!) Ето, господо, видите то је снага, то су силе на којима се заснива Влада Милана Стојадиновића. Кад би неко, ко не би знао да је Југославија независна држава, пропутовао Југославију и кад би га неко после тога запитао, какав режим влада у Југосла-

вији, шта мислите какав одговор би морао добити, — демократски или ауторитативни? Ја вас уверавам да одговор не би био ни демократски ни ауторитативни него да би био окупаторски. Окупаторски зато... (Сава Микић: Да ли би смео такав говор одржати у Црној Гори?) Бих! Бих! (Сава Микић: Не би Бога ми!) Вараш се ти, Саво! (Сава Микић: Овде се може све говорити!)

Јер, господо, ни један окупаторски режим, сем оног окупаторског режима бугарског, није овако неограничено располагао животима и имањима својих грађана.

Дозволите ми, господо, да вам кажем ово. Ја сам 1912 године био у Команди места у Ђаковици, где се власт онда сматрала као окупаторска, све до извршеног присаједињења. Ја знам да у том времену ни један српски војник није смео да убије ни једног Арнаутина, а да за то не одговара и не оправда свој поступак.

Господо, дозволите ми, ја разумем, ја концидирам да полиција може да употреби оружје ради успостављања реда и мира. Али ја не могу да усвојим да полиција не мора да одговара и да оправдава зашто је и због чега употребила своје оружје. Ми знамо да у војсци, где је дисциплина, где је ред, кад један стражар на стражарском месту убије онога, који је пришао, и који се није покоравао његовој заповести, да и он одговара да ли је правилно употребио оружје или не.

Ја тврдим да Влада др. Милана Стојадиновића од оволиког крвопролића у земљи није ни једним судским увиђајем утврдила: да ли су полицајци оружје употребили у одбрани реда и поретка у земљи како треба, или не.

Једном приликом, где је државни тужилац сам својом иницијативом повео такав увиђај, — то је, господо, после догађаја на Белведеру, где је пало 11 мртвих и где је рањено 40 до 50 људи, — када је тај државни тужилац повео поступак и оптужио све органе јавне безбедности за убиства и за све остало, онда је Министар унутрашњих дела брже боље потрчао да изда аболицију. Е па зато ја кажем, господо, да је овај режим окупаторски, јер ни окупаторски режими овако нису радили.

Господо, у Подгорици, за време пратње једног сиромашног грађанина, један његов друг држао је говор, надгробну реч. Није, господо, у тој својој речи ни једном једином речју дирнуо ни Владу ни режим. Дирнуо је само једну фирму, за коју је он сматрао да му одузима хлебац, јер има концесију и помоћ од стране државе. а то је полицијски орган казао да не говори даље, и ако је ту био судија окружног суда, који је опоменуо овог полицајца и рекао му: запишите ако имате шта, па ћете га после оптужити. Али полицајац му је два три пута поновио да не говори даље, а када је овај продужио и даље да говори, он је извадио револвер и опалио три метка у онога који је говорио, а на његове речи полицајци плотун, где је пало 2 мртва и 3 рањена, тако да је народ морао да баца сандук са мртвацем и да се разбегне. Када је овај, који је то урадио затворен и оптужен, онда су средски начелник и генерал, командант места, дошли код суда и тражили да се тај пусти, јер је, кажу радио као националиста. (Сава Микић: А зашто Црногорци иду за Миланом Стојадиновићем?)

То идите само Ви! — Господо посланици, г. Микић каже: Зашто Црногорци иду за Миланом

Стојадиновићем? Па, господо, општински избори који су извршени под највећим притиском показали су колико је добио Милан Стојадиновић у Црној Гори присталица. (Сава Микић: 87%!) То је неистина, то су лажни подаци. Молим вас да вам само покажем, па нека ме демантује. Колико је добио у срезу подгоричком, где има 4.000 гласача? Па у општини Доњозетској која броји 2.500, и она је у рукама опозиције са 2.000 и нешто више, Доњокушачка око 2.000 и она у опозицији, општина Пиперска са 1.000 гласова, а исто тако и општина Брскутска. А у којој је општини добио Милан Стојадиновић? Добио је једну арнаутску општину на граници која има око 250 гласова, једну муслиманску у Тузи која има око 200 и још две-три општине од по 200 до 300 гласова. А какав је резултат у старој Црној Гори, то он сам зна. Добио је само нешто Муслимана којих има тамо. Ја се надам да ће будући избори показати колико ће добити Милан Стојадиновић а колико ће добити и друг Сава Микић. (Сава Микић: У реду, иде Виде да обиде!).

Господо, ја сам рекао да називам ову Владу окупаторском због тога што она располаже са животима грађана не водећи уопште рачуна о ма каквој законској одговорности.

Господо, ми смо овде са овог места слушали посланике Владине већине како се хвале расположењем народа, како се хвале изборима. (Објашњења и препирке).

Господо, чули смо са овог места како се посланици Владине већине хвале љубављу народном и расположењем народним за њих, али, господо, ако се мало прошетате кроз варош, ако прођете случајно поред куће г. д-ра Корошца видећете да у дворишту г. Корошца има читав вод жандармерије а испред куће најмање два-три жандарма, и ако се зауставите у тој улици и на 500 метара од те куће, рђаво ћете проћи. Ако прођете поред стана г. Претседника Владе видећете, господо, да је као нека тврђава поседнут жандармеријом и стражарским местима. Ако прођете државна надлештва од вратара па до канцеларија министара видећете читаве почасне чете агената и жандармерије.

А видите, господо, саму ову нашу Кућу у којој смо ми, видите само на што она изгледа! Она, господо, изгледа на један казамат, у коме се налазе зликовци опкољени жандармеријом са свих страна да не би умакли.

Ето, господо, како изгледа народна љубав према вама. А ако прошетате мало по земљи, читаву полицију ставе у мобилно стање. Ја сам, господо, имао прилике да идем и у срез г. Саве Микића кога тамо људи познају као госта, и могу да вам кажем да је сва полиција била под бајонетима. Питао сам: А зашто сте ви под бајонетима? — Па наређено нам је да вас пратимо да вам се не би шта десило. — Не тражимо ми вашу заштиту, идите ви својим кућама! — Не смемо, речено нам је да вас пратимо. — Ето, каква је слобода збора и договора!

Господо, ми смо имали прилике да чујемо да се г. Министар унутрашњих дела жали што је био интерниран, а г. Драгиша Цветковић што је био ухапшен за време шестојануарског режима. Ја сам, господо, далеко од тога да браним ако се нешто десило незаконито за време ранијих ре-

жима, али ја мислим да г. Корошец и г. Драгиша Цветковић не би имали разлога да се жале на оно што се десило раније према овоме како и шта они сад раде. Узмимо, господо, г. Корошец је био интерниран а г. Цветковић ухапшен, али шта је г. Корошец урадио, шта је он према нама овде урадио? Он је једног дана упутио Народној скупштини један акт, и на основу тога акта, тражио да издамо десет својих другова и ми смо их, господо, издали, издали на основу тога акта у коме је стојало да су ти и ти посланици учествовали у атентату који је спремао Дамњан Арнаутовић. Суд који је накнадно образован послао је наше другове на робију, од којих се један још и данас налази на робији. А, господо, да је ово тачно, ви сте били сведоци кад је овде пре неколико дана дошао на ово место један наш друг који је исто тако тражен од суда и казао овде у очи пред вама да он због тога није хтео да се пријави суду, јер је знао, кад га већ траже на основу фалсификата, да ће бити осуђен. Г. Министар није демантовао да је то био фалсификат и он је признао самим тим што није тражио да се према овоме настави поступак, да је то фалсификат. И тако смо ми, господо, у положају да констатујемо да је један од наших другова који је тражен под много већом оптужбом од суда — међу нама, а овај под много мањом оптужбом је на робији, — а обадве оптужбе су били фалсификати и лажне.

Господо посланици, видите тај господин Министар има смелости да пребацује што је био интерниран и да се овде пред нама, и то пред нама које је обмануо, које је преварио, жали што је био интерниран.

Господо, ми смо из опозиције у таквом положају да смо често пута приморани да са овога места кажемо по нешто што не би требало овде да кажемо, него би требало да кажемо на каквом другом месту, али ми то чинимо због тога да би се са овога места одбранили од лажни и клевета које нам се намећу. Господо, ви сте чули да сам ја са овога места јавно казао да је господин Министар Цветковић учинио да се у једном предузећу обустави рад. Ја сам то, господо, казао не да штедим онога коме је обустављен рад него да истакнем, да ли је могуће да један Министар може за рачун друге фирме да обустави рад једном нашем предузећу. Ја сам казао „под сумњом за рачун других фирми да обустави рад у другом предузећу”. Ја сам тражио анкету и господин Министар је избегао да прими анкету, па га није било срамота да преко владиног листа донесе „одговор Министра тога и тога, на неистине посланика тога и тога”, али шта је тај посланик казао то не постоји, да би народ могао да донесе свој суд о томе, да ли је тај посланик казао неистину или овај Министар.

Potpredsednik Franjo Markić: Napominjem da je već šest minuta prošlo, gospodine poslanice, više no što je po Poslovniku predviđeno da možete da govorite.

Милош Рашовић (наставља): Исти је случај био са још једном оптужбом коју сам ја са овога места раније изнео. Ја сам очекивао да ће господин Министар просвете одговорити на ту моју оптужбу, али он није одговорио, него је одговорио општи бранилац владин и господе Министара г. Часлав Никитовић. Никад ја нисам казао неистину.

Све што сам казао са овога места за све примам суд, примам анкету, и ако се докаже неистина ја ћу поднети све последице, али, господо, ја тражим да и они који се закљањају за владину већину да и они приме суд или анкету па да се види ко говори неистину.

Са обзиром на све ово што сам казао, јасно је, да је оваква политика, како сам већ казао, у пуном смислу анационална и недржавна, јер је, господо, заснована на темељу оних сила и оних снага које су биле увек противне да се ова и оваква држава створи. (Бурно плескање на левици). Гласаћу против.

Potpretsednik Franjo Markić: Реč има народни посланик г. Sava Mikić ради личнoг објашњења.

Сава Микић: Господо народни посланици, наш уважени посланички друг и колега господин Рашовић у своме малопређашњем говору апострофирао је и мене и казао да је пре извесног времена био у Белом Пољу, у моме срезу, и да је тамо био дочекан.

Господо народни посланици, ја сам био у моме срезу. . . . (Гласови са левице: Ти не смеш у свој срез ни да одеш!) Ја смем у свој срез увек да идем. Ја сам тамо био целог месеца децембра, па сам тамо провео и Божићне празнике. Тамо су ми пријатељи казали да се једног дана пред хотелом „Радовић“ зауставио један тајанствени аутомобил, и да је из њега изашао господин Богољуб Јевтић. — тако су они тамо мислили, — и господин Милош Рашовић. Сви покушаји грађана да им се приближе, да би што од њих сазнали, остали су без успеха, јер они нису хтели да проговоре ни једну реч са онима који су им се приближили него су само попили по једну кафу и отишли.

Господо, да вам дам и слику политичких прилика из мога среза, ја ћу вам рећи да у мој срез долазе политички људи и, нарочито преко лета, поведу тамо по некад и месец дана, и нико их никад није спречио да се тамо баве. Да је то тачно најбољи је доказ то што до сада ни Министарству унутрашњих послова нити ма којој другој власти није ни од кога упућен какав акт да му је спречен боравак у моме срезу. То неће ни бити, јер ја у моме срезу водим са народом онаку политику како је некада водио Никола Пашић, а како сада води др. Милан Стојадиновић.

Господо народни посланици, ја могу моме другу и колеги г. Рашовићу да кажем само ово: Бадава је све оно што је он овде изнео о зверствима, о невољама, о мукама и страдањима Црногораца у Зетској бановини и у старој Црној Гори. Бадава је све то, господо, јер вас ја уверавам да ће први избори и у Зетској бановини и у старој Црној Гори дати господину др. Стојадиновићу онакву већину, какву господин Корошец има у Словенацкој. О томе ћете се ви несумњиво уверити.

А сада да додам само још две ствари. Примам овај резултат за срез где је Рашовић био кандидат и где има својих политичких пријатеља још из раније. Али, не могу му примити као тачно оно, што је казао, да су Зетска бановина и стара Црна Гора противу господина др. Стојадиновића због терора који тамо влада, како он каже. То, господо, не стоји, јер тамо терора нема, нема тамо никаквог насиља. И народ у Зетској бановини и у старој Црној Гори никад није осетио више благодети од

ове државе, од уједињења па до сада, као што је осетио под овом Владом господина др. Стојадиновића. (Одобравање код већине).

Potpretsednik Franjo Markić: Има реč народни посланик господин Душан Антонијевић. (Гласови: Није овде.) Пошто господина Антонијевића нема, сматра се да је одустао од речи. Има реč народни посланик г. Мухамед Прелјубовић (Гласови: Није овде.) Како ни господин Прелјубовић није овде, сматра се да је и он одустао од речи. Има реč народни посланик господин др. Мирко Косић (Гласови: Није овде). Пошто ни господин Косић није овде, сматра се да је и он одустао од речи.

Има реč народни посланик г. Velimir Jojić.

Велимир Јојић: Кад се говори о нашем Министарству унутрашњих послова, човек добије уверење као да не говори о органима ове државе већ о органима неке непријатељске државе, који су нам много штошта рђавога починили. Људе мучи већ и сама помисао, да је у том Министарству др. Корошец, јер је он већ својом личношћу тежак. Постојало је већ правило да је за његово име везано свако зло и свака недаћа која ову државу бије. Неким стицајем прилика све несреће и неприлике, које су ову земљу сналазиле биле су скоро увек онда, кад је у државној управи имао видног учешћа онај фатални човек.

Гледајући чешће пута однос извесних полицијских органа према народу долази се до уверења: да је главна задаћа наших полицијских органа не да штите ред и сигурност грађана, већ да стварају неред и да народу што више омрзну његову сопствену државу. Ако човек хоће да до краја разуме данашње стање и задатак који је др. Корошец наменио својој полицији мора напамет знати из Горског Вијенца Његовог Драшка у Млетцима и све оне жбире и шпијуне који га прате.

Да ли његов језуитизам, да ли његова урођена пакост или пак савршено непознавање грађанских права и дужности, г. др. Корошец се труди да нас својим жбирима и шпијунима прати на сваком кораку. Бар да нас хоће оставити кад смо за ручком или вечером. Као да му морају рапортирати, колико је ко појео залогаја хлеба. Аман бре, др. Корошче, не брани толико ову земљу од нас! Нећемо јој ми никакво зло учинити. Мало смо се више ми за њу борили него ти! Стварали смо је да у њој живимо као слободни људи и грађани, а не као њени непријатељи и робови! И сутра, ако јој устреба, опет ћемо ми за њу крв лити и бранити је.

Још у фебруару прошле године дао је изјаву др. Корошец да ће се извршити избор градских општина исте године, као и доношење слободних политичких закона, па ни до данас нема од тога ништа. Наметнути комесари управљају и терорису све у духу г. др. Корошчеве „демократије“. А г. Корошчева демократија зове се пендрек. Далеко је мање било онда под Аганлијом и Кучук Алијом тамница и по њима сужња него ли данас код др. Корошца. Далеко су били хуманији дахиски сејмени од др. Корошчевих тајних жбира и шпијуна.

Ако се пажљиво прати целокупни рад овога човека, долази се до једнога резултата; да је он фаталан за ову државу. Кад није на власти, онда је др. Корошец творац свих могућих и немогућих пунктација. Скоро је то било, свима је још у жи-

вој успомени, кад др. Корошец беше носиоц пунктација, заступник слободне штампе, широких самоуправа тајног и слободног гласања итд. Било је очекивати да ће др. Корошец, дошавши на власт одмах ставити у примену некадашње своје идеје због којих је био чак и интерниран. Али какав парадокс! Место слободоумног човека појављује се г. Корошец у правој боји језуитске школе. Велико језуитско начело: Циљ оправдава сретство овде је примењено у правој мери. Власти се дочепао и с ње ће сићи само под морањем. Иначе, како разумети сав онај терор који се сручио над главама нас православца и свих националних елемената који страхују за опстанак наше отаџбине? А необично ме занима једно питање: Какав ли би став заузео др. Корошец, да смо ми, православци, скршили један штап или пендрек о главу католичког владике! То би вредно било знати!

Други насилнички акт, после гоњења православне цркве, био је према Народној одбрани. И у уништењу ове најстарије и најзаслужније наше националне организације г. Корошец је искалио неку притајену стару мржњу. Јер Народна одбрана у свом патриотском раду није ништа урадила, што би се косило са интересима отаџбине. Напротив, сваки њен акт био је упућен само служби Краљу и отаџбини. Ја лично жалим, што Народна одбрана заиста није ништа урадила зашто би била уништена, па бар да се зна зашто је уништена та тако заслужна организација, кад је већ овако недужна уништена. Ниједног акта ни дела противдржавног чак ни противрежимског није учинила Народна одбрана. Па ипак је испала крива! Шта је онда и где је узрок за њено уништење?

Ја ћу вам, господо, прочитати из одлуке Управе града Београда на основу чега је довела до оваквог стања у Народној одбрани. У решењу Управе града Београда бр. 4440 каже се овако:

„Тако претседник Народне одбране г. Илија Трифуновић који према чл. 8 Народне одбране је одговорни вођ организације на свом записничком преслушању код Одељења опште полиције Управе града Београда под II бр. 4740 од 15-VIII-1937 год. изјавио да је одржао састанак у Врњцима, коме је присуствовало око 15 лица, да је на састанку говорио: „Да увери присутне у потребу груписања свих Срба за одбрану угрожене југословенске мисли, за одбрану државе, која је крвави плод најбољих наших поколења“. Изјављује: „Да сматра, да је као претседник Народне одбране по правилима организације могао и требао присуствовати оваквом састанку и да је био дужан да тако говори.

Претседник Народне одбране једним писмом, писаним на хартији са фирмом Народне одбране и са потписом претседника Народне одбране г. Илије Трифуновића, упућеним члановима Светог архијерејског сабора, настоји да утиче на Архијерејски сабор да донесе једну одлуку чисто политичке садржине. Илија Ж. Трифуновић, претседник Народне одбране у том писму дословно пише следеће: „Кроз народ бруји поражавајућа вест, да наши архијереји нису сложни у питању подузимања мера да се погажено црквено народно и државно достојанство успостави. Тврди се да једна група архијереја чини напоре, да казна која треба да буде изречена онима који су се огрешили о црквене, народне и државне интересе буде осујећена или све-

дена на најмању меру. Ја нећу да верујем у тачност ових вести, али по сопственој савести и жељи многобројних организација свештенства и целокупног родољубивог грађанства хитам, да вас са предњим упознам прекљинући вас да најхитније бескомпромисним одлучним правим одлукама пресечете ове неповољне вести. Не учините ли то, постоји бојазан, да ће дивну једнодушност, која је синове и кћери Светосавља окупила око наше свете цркве и у одбрани црквених, народних и државних интереса сјединила, заменити други осећаји који би могли бити кобни за наш целокупни народни живот.

На своме саслушању код Одељења опште полиције под II бр. 4740/37 Илија Трифуновић изјављује да је ово писмо писао заиста он, па каже: „Скренуо сам пажњу на опасност по народне и црквене интересе, ако виновници закона који је црној интернационали дао широке повластице у нашој земљи, не би били осетно кажњени од стране цркве.“

Илија Трифуновић као претседник Народне одбране у своме говору 29 јула на један начин, који није у складу са циљевима Народне одбране, у име Народне одбране износи ствари, које су у опреци са циљевима и задатцима ове организације. На своме записничком саслушању под II бр. 4740/37 Илија Трифуновић испитан о овом говору исти признаје за свој, па између осталог каже у томе говору: „Заставник Светосавља... (Говорник цитира говор).“

Господо, то су ти греси Народне одбране. Ако су ово разлози за растурање Народне одбране, које је навела Управа града, онда се тек сада може видети колико су грешили органи полиције и они који су их натерали да донесу поменуто решење, јер г. Илија Трифуновић није ништа урадио сем што је вршио своју дужност, јер је меродавним скретао пажњу да не иду странпутицом, да не заведу државу за Голеш планину. Влада је то признала, истина доцкан, али ипак лојално признала и повукла Конкордат. Због свега овога г. Трифуновић је двапут кажњен са по 20 дана затвора. То је он одлежао и то се не може репарирати ничим надокнадити, ма да је савршено невин страдао, али се може поправити грешка према Народној одбрани, тиме што ће јој се вратити све функције и легалне управе са легалним претставницима организација. Ако је г. Трифуновић учинио какав злочин својим говором на погребу патријарха Варнаве, онда за тај говор није одговорна само Народна одбрана јер је г. Трифуновић говорио у име 105 патриотских и хуманих организација. И ни једна од ових организација није дезавуисала г. Трифуновића, мада су то поједини фактори покушали добити пресијом појединих организација, па ипак ни једна од ових организација није кажњена сем Народне одбране. Народна одбрана је организација са 200.000 чланова. И ова велика организација на свом сабору у Крагујевцу дала је пуно и неограничено овлашћење, какво никад нико није имао, г. Трифуновићу у вођењу послова Народне одбране, а то најбоље показује колико се у њега имало неограничено поверење. У јулу 1937 године кад је г. Трифуновић покушао да даде оставку на свој положај, пленум Народне одбране одбио је да прими његову оставку давши му пуно и неограничено поверење у вођењу послова Народне одбране како он за сходно нађе.

Како Средишни одбор тако и пленум увек су се држали правила Народне одбране и то тим пре, што су у ову организацију могли ући само људи са несумњивом прошлошћу у стварању ове државе. И кад се већ о томе говори и када смо приморани, што нерадо чинимо, да помињемо заслуге за отаџбину, онда је ван сваке сумње високи национализам једнога Илије Трифуновића, јер га је баш то и довело на чело ове велике и заслужне националне организације. И мада је разрешен г. Трифуновић, а исто тако Средишни одбор и пленум Народне одбране, ни једна организација до данас није раскинула легалне везе са легалним претставницима. И ако режим и др. Корошец мисли да су уништили Народну одбрану, љуто се варају. Она и данас постоји и то са истим легалним управама, с којима ће и даље одржавати везу, јер то им диктују интереси Краља, народа и државе, којима су увек предано служили и којима ће и даље служити несебично. (Пљескање на левици). Господин Корошец је патентирао комесарство, те је зато и поставио комесара при одбору у Љубљани, који је сакупио 1,500.000 динара за споменик своме Краљу Ослободиоцу Александру I. Тај поступак Корошец је један од ретких скандала у овој несретној земљи.

Трећи је насилнички акт, а по рђавим последицама први и од далекосежних последица, што је др. Корошец успео да прогласи најнационалнији део наше државе, Црну Гору, за антидржавну. Људима је немогуће, да сами искажу своја политичка начела и политику припадности, већ им полицијски органи лепе на чело политичку етикету без обзира, да ли је онај прима или не. Дивна, честита и демократски задојена омладина, прогањана, хапшена и претучана по затворима стављена је ван свих овоземаљских закона. На вешт, језуитски начин убачена је крилатица међу народ, како све те неправде Црној Гори чини Београд. Циљ је исувише провидан; да се омрзне Београд, да се баци камен спотицања између Србије и Црне Горе, јер за г. Корошца и то има извесне лепоте и користи. А како г. др. Стојадиновић враћа Црногорцима услугу, што су му створили политичку каријеру, јер да није било мандата у Црној Гори, остао би г. др. Стојадиновић обичан банкарски чиновник?!

Мајсторско је дело г. Корошца и онакав дочек г. Делбоса, француског Министра спољних послова. Сузбијање раздрагане омладине, која је клицала демократској савезничкој Француској, страшни је акт г. Корошца. И баш данас, кад је г. др. Корошец говорио о филмовима за полицију, силно сам зажалио, што г. др. Корошец није наредио да се сниме филм о дочеку француског Министра, па да се види, како се дочекују савезнички Министри.

О фратре, фратре, шта ли ти је и колико ли ти је још дужно православље! Шта ли ти још дугује ова напаћена земља у којој си се наслађивао и науживао свакојаким сласти овоземаљскога живота.

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine govorniče, molim Vas da birate izrazе. Opominjem Vas zbog takvih izraza na red.

Велимир Јојић (наставља): Али, иако овако стање, иако ово све овако не може дуго да траје, добро би било, да не заборавиш да стрпљење има свога краја. Не заборави да је ово народ који воли

слободу изнад свега и да његово ћутање није ропско ћутање већ стрпљење да не прави потреса отаџбини коју је он створио и за коју се борио, па се бојим да јој се што не деси. Ослушни мало и разуми његово ћутање, биће ти корисно!

Не помињем моју несрећну Баранску општину у Срезу пећком, где су твоји органи поубијали и ранили 30 грађана и где и данас општинском управља гомила бивших робијаша и одметника. Не помињем зато што немам пред киме, јер су у овој земљи званичне уши затворене за правду, а не помињем и зато да их бар оставим на миру мртве, док не настану бољи дани, када ће твоји органи са среским начелником и са претседником општине из Пећи морати одговарати за невино поубијане људе, а дотле држи г. Корошец ове виновнике на начелничким и претседничким положајима да руше и ауторитет влатси и ауторитет државе. Истина, г. др. Корошец упутио ми је преко Претседника Скупштине извештај 19 фебруара да ће одговорити на моју интерпелацију о крвавим изборима у баранској општини и њеним часницима „кад прибави званичне податке“. А те званичне податке прикупља већ другу годину. За то време држи једну незакониту општинску управу састављену од бивших робијаша и качака који сачињавају управу ЈРЗ у поменутој општини и не да да се изврше избори јер би од народа били избачени. И мада у Закону о избору општинских управа стоји јасно да ће се, ако се избори не одрже у заказаном року ма из кога разлога, избор извршити идуће недеље. У овој општини прође преко 54 недеље а избора нема.

Г. др. Милан Стојадиновић и др. Корошец нису могли страшније казнити него што су казнили Зетској бановину, јер су јој пред целим светом ударили морални шамар. Тај морални шамар ударен је Зетској бановини довођењем за Бана г. Петра Иванишевића.

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine govorniče, ja Vas zbog ovoga opominjem na red. Ja mislim da se za jednu pokrajinu ne može reći da joj je dat jedan šamar, a isto tako Vi ne možete tako da govorite o g. Ivaniševiću kao Banu.

Велимир Јојић (наставља): Ако ме Ви, господине Претседниче, изазивате, ја ћу да изнесем све што знам о овоме.

Pretsednik Stevan Ćirić: Ovo nije izazivanje, ovo je opomena da se držite Zakona o poslovnom redu.

Велимир Јојић (наставља): Г. др. Корошец могао је то учинити или не учинити, али зашто на то пристаде г. др. Стојадиновић који има у Црној Гори више личних пријатеља и присталица него ма где у нашој држави. Зато је требало да води добро рачуна кога тамо шаље.

Човеку који је насрнуо на грађанске слободе; човеку који је заведе у овој земљи најцрњу владавину и који је злоупотребио власт, човеку који је прогласио све за антидржавне у овој земљи који не одобравају његове насилничке методе, те дигао хајку на грађане који воле и боре се за слободу; човеку чији органи некажњено убијају мирне и поштене грађане ове земље, не могу гласати буџет јер верујем да ће га употребити против грађана. (Одобравање и пљескање на левици).

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodo narodni poslanici, povodom ovog govora ja vas molim da se pri-

državate Zakona o poslovnom redu. Treba poštovati Parlamenat, treba poštovati naš Ustav, treba poštovati naše političke ljude.

Reč ima narodni poslanik g. Milenko Glišić.

Миленко Глишић: Господо, сматрам за дужност да и ја узем удела у претресу овог ресора. Цела скупштина је у овом моменту била може бити узрујана и, како ћу да рекнем, мало дотакнута и на једној и на другој страни. Ја ћу увек бити објективан како ми то и моје године а и моја душа налажу да говорим онако како сам мислим и. погађајући жеље народне, говорим како мисли народ, на што сам се и заклео као и сви ви. Ми се овде боримо да би учинили какве користи народу и општој нашој кући. Наравна ствар, свака је примедба добра јер онај је пријатељ, који увек каже оно што фали, што шкрипи и што не достиже. Не би било ни добро ни у кући а камо ли у овом Дому да ми будемо неискрени и да кажемо да је све добро када није добро, а није ни право казати оно што није криво да је криво.

Ја хоћу да се најпре осврнем на то, зашто се цела борба води овде. Једна страна стоји на томе гледишту да је овај буџет и превелик и претежак. И ја мислим да је он превелик и претежак и да би могао да буде много лакши и много сношљивији. Ја хоћу само овде да скренем пажњу на то, зашто је ова наша страна овамо против тога намета кога смо ми огласили да је сувишан. Стварно, каогод што у кући домаћин треба да о свему води рачуна онолико колико му је то могуће, исто тако и ми овде могли би много ствари да допринесемо баш самој Влади од којих би она имала користи, ако би хтела да саслуша и примедбе и са ове друге стране.

Ја ћу прећи сада на појединости овог раздела буџета Министарства унутрашњих послова. Рећи ћу један пример. Ми овде у овој нашој кући, у овом светом Дому, одакле треба да прокључа мир и срећа, одакле треба да народ осети благодети, ми смо под пуном заклетвом и пред Богом и пред нашим бирачима дужни да гледамо да се што боље послужи и народ у држави. Ја хоћу само да скренем пажњу г. Министру. — не желим да га вређам и мислим да ће он то узети на душу, — хоћу да му скренем пажњу на мој срез:

У једном срезу предратне Србије био је средски начелник: један писар и практикант, а сад се натрпало 10 до 15 чиновника. Сад се поред тога налази десетина жандарма и у свакоме другоме селу имате жандармеријску станицу. Шта ће нама ти жандарми и од чега нас чувају. Да ли од курјака или од хајдука?! Ја мислим да би много боље било да се у сваком селу, где постоји жандармеријска станица, установи једна огледна привредна станица. Уместо да има пет жандарма, да буде један пчелар и један воћар. Од тога би много више користи било него што је са жандармима. Ја не знам какву сврху има ово постављање жандарма после 25 до 30 година кад их раније нисмо имали ниједног. Ако хоће да чекају курјаке, то је друга ствар и ја то разумем. Чули смо да ће се овом приликом поставити хиљаду нових жандарма и ја не знам зашто ће нам то. Ја мислим да поставимо хиљаду људи који ће бити кориснији него хиљаду жандарма. Нека ми не замери г. Министар, али нека прорачуна и ја мислим да

ће то бити више од опште користи. Ја молим да ме г. Министар саслуша и ја мислим да ће ово бити много корисније и боље.

Хоћу да замолим господина Министра нешто што се тиче једне ствари која погађа и вас са деснице и пријатеље са левце, а погађа и цео народ. Ми имамо у нашој земљи много листова, много гласила који приказују привредни и политички живот како тече. Та су гласила како у престоници, тако у Загребу и свима већим местима подељена. Има једних који се толерирају, а других који се даве. Ја мислим, у интересу је и државе и реда да ту будете великодушни и да цензуру која дави поједине листове упутите да сви листови буду пред законом једнаки. „Политика“ и „Правда“, ова два најстарија листа у нашој земљи су најозбиљније претстављали сиже и претстављали највећу вредност, док у данашње време они су постали као мртве душе које немају ни авазу ни снаге. Они то нису постали зато што су неспособни или што не би имали материјала или хартије, него зато што их цензура дави. Ја бих молио господина Министра да буде великодушан и тај мрак скине и даде одушке тим људима, чиме ће дати одушка целом народу.

Није никаква срамота говорити истину, па било речима или писањем. Ја мислим да је велики грех да „Правда“ или „Политика“ не могу никада изнети озбиљне и корисне ствари, које су потребне у привредном, економском или ма којем другом правцу. А још мање је то могуће овде, на овом светом месту, где смо ми као претставници народа дошли да изнесемо своје погледе. А зашто, господо, да се све то гаси? Зар није грех угасити штампу, јер то је исто као када би смо овде угасили осветљење и у мраку покушавали да потрфимо сваку ствар.

Ја бих молио г. Министра да о овоме поведе рачуна. (Министар унутрашњих послова др. Антон Коросец: То не спада у мој ресор!) Али, господине Министре, Ви им бар кажите да полиција не забрањује и хвата онако крвнички децу која продају новине. Оппростите ми, г. Министре, али када сте ме изазвали ја сам Вам морао ово рећи.

Једну „Правду“ или „Политику“ хватају као што шинтер хвата кучиће. Ја сам својим очима гледао како ударају онога што је купио „Правду“, док некакав лист „Балкан“, који брука и државу, који брука и политику и владу, који може сваког на сваком месту изгрдити, наружити и уценити, њему никада нико не забрањује да тако пише, па сутра црпцао и самог председника владе, (Глас са деснице: То неће!) и Министра унутрашњих дела и све нас. „Балкан“ може сваком казати да је лопов, убица, а да за то нико не одговара.

Мало ми је незгодно што се морам осврнути на ову ствар јер нема Претседника г. Ђирића ту, јер бих преко њега упутио један акт ради писања „Балкана“ о мени. Ја пристајем да се убијем, ако би била истина оно што је о мени изнето, али требало је некое да пљуне на мој образ, тако да ни Претседник скупштине и нико други није хтео да каже: „Овоме човеку је нанета увреда“ па или да не седим овде ако сам крив, или ако нисам крив, да ме бране.

Зато молим г. Министра, да бар његовим жандармима каже да када се продаје „Балкан“ да ухвати и њега мало, да га измамузају, или протуре кроз пендрек.

Ја хоћу да замолим Претседавајућег, пошто сам мало одужио, а мислим да нисам никога вређао...

Potpredsednik Franjo Markić: Gospodine govorniče, samo izvolite govoriti, imate još vremena.

Миленко Глишић (наставља): Ја молим да ме саслушате братски, пошто нисам могао онамад да говорим при претресу буџета Министарства финансија, и ако сам се пријавио за реч као и сви други, — јер су ми на једанпут рекли да сам изгубио време. Зато сам хтео да говорим о томе сада, да се одужим својој савести, не пребацајући никоме.

Сви ми, господо, кукамо. И ви на десници морате признати да је то велик самар за наша леђа и да би сви ми желели да он буде мањи, једино што ви то нећете да признате. Ја бих волео да је г. Министар финансија ту, али свеједно, надлежни ће то пренети њему и Влади. Ми кукамо стално што су терети велики, и заиста ти терети могли би да буду много лакши и мањи. Ми причамо да хоћемо да помогнемо народу, а можда би и ова Влада хтела, али је и она под притиском као и сваки човек у кући: Неко тражи ципеле, неко тражи одело, неко тражи паре за думповање и тако кућа пропада. Исто је тако и са овом нашом државом. Ми смо навалили на сељака, на занатлију, на малог трговца, тако, да смо изгубили равнотежу и једнога ће се дана та ћуприја скрхати а они ће велики побећи и остаће скрхана кола.

Овде је говорено о ослобођењу од земљарине или о смањењу. Ја бих предложио да се бришу тих четири стотине милиона динара колико износи та пореза, па ако би било памети, љубави и поштења, то би се на другој могло десетороструко да надокнади.

У овој се земљи толерирају велики картели, трустови, велике фабрике и њима се даје могућност да побегну све ове плодове из земље, да једнога дана побегну из земље. Узмите као пример само фабрику шећера, картел гаса и бензина и државна имања која не плаћају порезе ни толико колико би платио један сељак у Шумадији, обичан газда и кад нема прихода ни једног динара. Много би боље било издати та имања под закуп, — ја бих пристао да у том случају дам обавезу да ће тај приход бити много већи него сељачки порез од четири стотине милиона. И тако ослободити једну душу која занста заслужује да се поштује и да јој се учини.

А сад да кажем, господо, куда иду још расходи и шта би могло ту бити корисно. Колико је само Влада дала за премештаје чиновника и колико се ту баца пара? Ја верујем, да то иде на милијарде, ни мало мање, него милијарде. А зашто да буду ти премештаји, на пр. у Министарству просвете? Г. Министар просвете има ваљда највећи број чиновника у своме ресору. И кад се појави воља његова или посланика, он узме као ветрењачу и окреће а лете из ње учитељи и учитељице као плева. Онога из Сандака премешта у Словеначку, а његову жену у Херцеговину, и тако редом. Тиме се не упропаштају само ти несретни учитељи-учитељице и професори, него и држави наноси велика штета. Ја сам за то, да Министар просвете буде велики јунак и да забрани те премештаје чиновника, све дотле, док они због неке кривице не буду осуђени. Сваки чиновник, међутим, и на опомену два до три грађанина да буде кажњен:

ако је крив нека буде истеран из службе, али никако да се од чиновника праве робови. (*Јован Здравковић:* Али неће чиновници у ЈРЗ!) Колико на то потроши држава новаца, колико ти премештаји коштају државу, ви сами знате, јер није остао ни један чиновник у овој земљи који кроз ту ветрењачу није вејан.

Ја немам ни једног учитеља ни једнога чиновника или рођака кога бих хтео да штитим и да браним. Али без обзира на то чини се велики грех кад се чиновници са породицама премештају из једнога места у друго без стварних разлога. Ако је чиновник крив треба га осудити, а ако није крив треба га оставити да ради тамо где се налази.

Сад хоћу да пређем на другу ствар. Ја ћу бити још краћи. Има велики број чиновника. Узмите: шта су нама потребни толики финанси, порезници-егзекутори, жандарми и још многи из не знам колико струка колико их има. Ја се сећам да је код мене у моме месту пре 20 година био један порезник, један писар и један пандур, а сада има 19 чиновника и 4 пандура. Порезе су убирали сељачки кметови, па су то достављали порезнику, а овај окружном благајнику и тако је то даље ишло. Одеш у Паланку, и видиш: грађанину прво долази порезник да тражи порезу; затим финанси да му печати ракију и вино и прегледа кафу; затим му дође егзекутор судски па онда егзекутор порески, па онда дође жандарм на основу неке Уредбе и кажњава га за то што није обрисао улицу. Човек се пита како ће он сада да живи и како ће он све то да издржи кад му све те дације клепећу стално на ушима, ко магарцу звоно. Ја мислим да са тим треба престати. Не треба стварати кадар сувишнога чиновништва, а ако се он већ ствара, онда нека ти чиновници буду бар школовани. Лако је направити чабрицу, али треба прво створити кравицу, треба прво створити приход, па ће се онда лако наћи што треба да се да за државу. А шта су егзекутори? Да поменем један случај у Ужицу. У једно село код Ужица отишао је једнога дана егзекутор да купи порез. Једна жена имала је књижицу на уштећевину од 3 до 4.000 динара. Дошао је егзекутор и тражио јој пореску књижицу. Пошто је жена била неписмена она је погрешила па му је дала ову књижицу за штедњу. Егзекутор је узео ту књижицу, повезао се црном марамом, отишао у банку и казао: Умрла ми је мајка, дајте ми 3.000 динара да је сахраним. Осуђен је 6 месеци затвора. Пошто је издржао затвор добио је партијску карту и понова је враћен у службу. Ако нађе још неку бабу и очешља је за 100.000 динара, онда ће добити још веће место.

Potpredsednik Franjo Markić: Gospodine govorniče, imate još 5 minuta.

Миленко Глишић (наставља): Извините што нисам могао да стигнем за дебату код Министарства финансија, али ја морам наћи некакав други начин да бих могао господину Министру финансија све ово доставити. Он се лепо бори у Министарству финансија као и сваки домаћин у својој кући. Господин Министар финансија хоће приходе да би покрио расходе али он не полази са тачнога гледишта. Кад саставља буџет он треба да пита привреднике и домаћине, а не да слуша шта му чиновници сервирају. Он реже, али не зна да ли то кола могу да издрже. Он је навалио на своју руку на малог човека, а неће да навали на оне велике

крокодиле и аждаје што пију крв. Он вата рибу у мојој малој Рзави, у којој нема риба ни од пола киле, а треба да вата рибу у Дунаву од 300 кила.

Али он те рибе, изгледа, пропушта, а хвата и дави оне мале, и тако ће једнога дана река остати без риба, а они китови и сомови појешће све нас, па можда и њега.

Нека он стане на гледиште да изабере један одбор и са једне и са друге стране, од привредника и других, па ако му овај буџет не растерете брже него за месец дана, ја пристајем на сваку казну, коју ви будете донели. (Један глас у центруму: Тебе ћемо за претседника!) Не, хвала! Ја ћу само моћи да будем онако у ћошку. То ја остављам вама адвокатима, јер ви то лепше нацртате, донесете пресуду, а паре — себи у џеп. (Смех).

Баш ово што се овде чини, ја хоћу да доставим господину Министру, ипак смо стари пријатељи, како било да било. ... (Александар Дачић: А, како било да било?! Ја кажем, како било да било. Сачекај брате, шта хоћу да кажем! Ја, Дачићу, ако не знам буквар и читанку, ја знам трговину боље него ти. Истина је да ти у задругарству боље тргујеш него ја. (Александар Дачић приговара).

Дакле, ја хоћу да кажем ово: Питање је данас овде врло тешко и велико у нашој земљи. Све је у мртвој и тешкој ситуацији: и код сељака, и код занатлије, и код трговца. Није истина што појединци овде хоће да кажу, како гарнирају и Влади, и Претседнику Владе, и једном Министру, и другом Министру, и причају, како тече мед и млеко, јер и они сами не мисле тако, и они сами не верују у то, али они овде праве вештачко цвеће. Када би сишли у народ на видели како је у сваком месту тешко и занатлији, и трговцу и сељаку они би много другојачије поворили.

Зато ја молим господина Министра да он на најважном месту код Краљевске владе ургира да се на сваки начин преокрене и окрене у народу и ка народу. Јер ако се народу буду окренули, ситуација је њихова, а ако се окрену од народа — тешко њима.

Potpretsednik Franjo Markić: Ја Вас molim, gospodine poslanice, da završite.

Миленко Глишић (наставља): Пошто ја нисам добио два места молио бих Вас да ме поштедите. Хоћу да замолим, — можда хоће, а можда неће бити никакве користи од овога — али ја сам дужан, као добра мајка на гробу јединца кад закука, да закукам.

Наша држава учинила је грех наспрам појединаца у нашој земљи. Даване су неке цедулице народу за одузету стоку и за којекакве ствари. Право да вам кажем ја сматрам да је ово један грех. То је државна обавеза. Требало је те обавезе откупити. Ја хоћу ово да кажем а мислим да ће се неко овде поре од Владе наћи ко ће то да забележи и прибележи, а не само овако да то оде забележно у подруме.

Potpretsednik Franjo Markić: Gospodine poslanice, sve što Vi govorite biće zabeleženo u stenografskim beleškama.

Миленко Глишић (наставља): Те признанице прешле су у руке Министарства трговине. Али треба гледати да се не би десило као на свадби кад се свима даје, а само свирачима не, па свирачи

оду не добивши ништа. Зато би требало бар на неки начин признати ово, па да им се то урачуна бар као стара пореза, или на неки други начин да им се одужимо.

Ја сам за то да се Министарству просвете забрани ово велико циликање тих професора и учитеља.

Ја бих молио да се господин Министар мало забави нашим професорима и учитељима јер су они наша светлост, они су најмање плаћени, они се највише муче и заслужују велику пажњу и поштовање и ма који министар дошао у њих се не сме дирати, јер су они душа земље.

Сад ћу да завршим и да вас замолим да ме извињите што сам вас мало задржао. Рекох мало пре да су приходи држави потребни али да не треба да узима од слабога, него нека се обраци на конзорције, на неког „Тату” и „Бату” и неке компаније, и нека узима онде где се пресипа и прелива, а нека не веди оној сиротињи грашак из лонца, нека не продаје сиротињи прасе, или јагње, нека се њих отресе. Све оне велике рибе, које гутају, нека њих натовари, јер кад дође да треба да се држава брани, онда ће ови велики отићи а мали ће остати, и зато био ја замолио господина Министра, да рече Влади, да се заштите мали и ако се овако уради, ја ћу гласити за предложени буџет. (Одобравање код већине.)

Potpretsednik Franjo Markić: Reč ima narodni poslanik g. Đorđe Jevtić. (Glasovi: Nije tu!) Pošto g. poslanik nije tu, smatra se da je odustao od reči. Reč ima narodni poslanik g. Marko Ružičić.

Марко Ружичић: Господо народни посланици, слушајући господу са левице стварно човек се мора да замисли да ли је ово Парламенат, народни дом, у коме се кроје закони и решавају сва питања државног и народног живота или је ово кафана, где се могу и такве ствари говорити, које су више за жаљење и осуду. Господа са левице, ваљда мислећи да бар овде могу да говоре када већ не смеју да иду у народ, дозвољавају себи и такву слободу, да на један до сада невиђен начин устају против чланова Краљевске владе. Мој предговорник господин Јојић, чак је тако далеко отишао, да је напао од целог народа признатог државника и родољуба ове земље др. Корошца, називајући га „државним непријатељем број 1”. Мислим да ће ово остати као жалосна слика у аналима наше политичке историје.

Господо народни посланици, вековне тежње нашега народа, његове наде, његови снови и сва духовна прегнућа била су да се отргнемо испод јарма туђина и да се сјединимо у једној заједничкој домовини. То су били идеали тежње и чежње толиких и толиких генерација наших најбољих народних синова. Борило се и жртвовало, падало се и умирало надом на постигнуће наших идеала, али се није клонуло. Из те судбине горке и тешке патње и ропског живота родила се мисао да се ми једнокрвна браћа својим снагама ујединимо, створимо своје сопствено огњиште и завичај и збацимо туђински јарам за навек.

Шта видимо кроз цео XIX век и добру половину XVIII века? Видимо борбу за јединство, борбу за слободу и за братство целокупног нашег народа. Та мисао јединства живела је и развијала се у нама, јачала и уздизала се на супрот свим страховитим мучењима и гоњењима од стране на-

ших непријатеља. Мисао јединства, рођена пре толиког времена у души нашег народа, развијала се, да касније, у борби националној, културној, просветној и уопште, кудикамо се више разбукти и да крајем XIX века и почетком XX плане пуним пламеном да загреје и обасја све делове нашег народа, сва југословенска патриотска срца.

Тежња да се сјединимо све се више развијала и она је била тако моћна, јака и непоколебљива, да је нису могле спутавати никакве мере и предострожности са непријатељске стране. Решило се: гинути и жртвовати се. И гинуло се, и мучило се по тамницама и сва друга зверства нису била довољна да ту југословенску мисао затру. То смо сви осећали. Ту тежњу носили смо у својој души, с њом устајали и легали, надали се и веровали и та нас је нада и вера зајста и скупила у данашњој нашој Краљевини Југославији, а то за чим се тежило, за чим се гинуло и патило вековима, остварило се 1918 године.

Тим даном крунисане су успехом све муке и напори наших знаних и незнаних див-хероја; ту су крунисане све жртве од Марице до Косова и преко толиких и таквих перипетија мучнога живота и крваве народне трагедије. 1918 година је остварење нашег вековног сна, испуњење свих нада намученог и тешко напаћеног народног генија. А сада ми дозволите, господо народни посланици; да се обратим на даљи ток догађаја, који су имали историјске важности по наш унутрашњи живот, по нашу унутрашњу консолидацију политичких прилика у земљи.

Да би имали тачну слику унутрашње наше политичке ситуације коју спроводи Влада господина др. Стојадиновића, неопходно је потребно у кратким потезима изнети цео политички живот наше земље од Уједињења до данас. То време поделићемо у три етапе и то:

Прва: од Уједињења до 6 јануара 1929 године.

Друга: од 6 јануара 1929 године до 5 маја 1935 године.

Трећа: од 5 маја 1935 године до данас.

Сви знамо, цео народ зна догађаје и време протекло у првој етапи нашег политичког живота. Партизанство је спровођено у таквим размерама и са таквом самовољом без обзира на државну целину, државне и народне интересе и њен понос, да је било сваком искреном патриоти ове земље само по себи дошло до знања, да се такво стање више не може нити сме сносити, а да се не угрозе интереси нашег народног јединства и државе као целине. Мрцварење народне душе, систематско морално рушење свих великих људи у земљи; погодбе и нагодбе ради узимања и одржавања на власти; изигравање народних жеља као и самога закона; непоштовање националних светиња, кратко речено, рушење свега и свачега па и крајњих идеала читавих генерација.

Такав рад, господо, није могао довести до другог резултата до онога болнога догађаја одиграног у Народној скупштини када су пали најбољи хрватски политичари. И када су, господо, дошли у питање све тековине нашег народа, стечене кроз дуги период борбе и искушења, Блажнопочивши Краљ Александар Ујединитељ својим актом од 6 јануара 1929 године спасава земљу и народ од тих и таквих разузданих политичара који су земљу таквим својим радом водили ка расулу и неминов-

ној пропасти. Тај моменат, господо народни посланици, свима нам је у свежем памћењу. Далековидност тога историског акта Краља Ујединитеља све је патриоте испунила и испуњавала радошћу и надом да ће наступити ново време и бољи дани за наше државно и народно јединство. Цео је народ искрено поздравио тај акт што се је пресекло једном то мрцварење народа.

За тај период, господо народни посланици, и поред тога што смо се вековима налазили раздвојени, што смо живели под разним околностима ипак заслужују осуду сви они политичари из партија који су своје личне интересе стављали изнад општих и народних интереса те су таквим својим радом компромитовали парламенат и парламентаризам и самим тим довели до промене и самог режима у земљи. Краљу Ујединитељу дугујемо неизмерну захвалност што је у најтеже политичко време једним одлучним гестом пресекао и за свагда дао правац једној реалној, једино могућој политици за потпуну консолидацију наше државе.

Њему дугујемо и за сам назив наше Краљевине у коме су племенска имена збрисана једним општим називом „Краљевина Југославија“. Он је то хтео постићи једним потезом и ради тога и инаугурисао један ауторитативни режим који је био нека врста апсолутизма. Каква замисао, господо, спасоносна, једино могућа, за одржање наше нације, нашег народног јединства. Али њено остварење и спровођење у живот наишао на тешкоће. Људи недорасли за тако велике подухвате иронијом судбине налазе се у томе моменту уз самога Краља Ујединитеља и њима се поверава та мисија: стварање Југословенске нације.

Али како их историја није припремила за такав велики догађај, а они сами собом нису били способни схватити и у правој историјској улози проценити значај тога акта, услед чега се и није могла та идеја довољно распрострети и ухватити довољно корена у нашем народу.

Друга етапа, господо народни посланици, од господина Петра Живковића до петомојских избора, можемо с правом рећи, да је то време најжалоснији период наше новије политичке историје од ослобођења до данас. Ипак, саму ту етапу, баш услед развоја нашег унутрашњег живота, морамо поделити на два дела и то: време за владе господина Петра Живковића и, доцније, друга етапа — са завршном господина Богољуба Јевтића.

Сви знамо, господо народни посланици, избор 1931 године за време владе господина Живковића. Знамо како је састављена земаљска листа, како су начелници срески преко жандарма ишли из куће у кућу и тражили потписе за састављање те листе; затим, када су вршени избори, такође ишли су од куће до куће и просто наређивали да народ изађе на гласање, тобож да види свет да је цео народ на листи господина Живковића. Ипак, морамо признати, народ је изишао већим делом на те изборе, просто из разлога, што се је једино преквитирало са партизанским разрачунавањем, које је владало у земљи до 6 јануара 1929 године, па је мало ведрије приступио избору. Са самим избором за Народну скупштину завршен је и рад господина Живковића. То стање и оно у ставу мирно, народ је био задовољан и уздизао је Блажнопочившег Краља Александра, што га је спасао оне политичке борбе, која га је гушила и спу-

тавала у сваком погледу. Други период те етапе, када је измењено неколико претседника влада завршава се са господином Богољубом Јевтићем. То време никада неће народ заборавити. Увек ће се сећати онога терора, насиља над мирним и пошвеним грађанима ове земље. Корупција у највећем жеку. Афера са грађењем железница, о којој се водила дебата у самој Скупштини и на коју сам бивши претседник Краљевске владе господин Ђузовић каже, да је то обичан „инжињерски дуел“, а Влада господина Стојадиновића, преко свога Министра саобраћаја, баш из тога „инжињерског дуела“ меће у државну касу неколико стотина милиона динара. Ко ће, господе, споминати све остале ствари, односно све афере учињене од стране првака господе са левице. У тој и таквој ситуацији, у таквом раду господе са левице дешава се и по народ највећа несрећа, гине нам Блаженопочивши Краљ Александар. Господе, ово се дешава баш за време владавине господе са левице — односно националне странке. Верујем да један део одговорности пада и на само њено вођство, на људе, који су стајали на челу ове земље и били помагачи Блаженопочившег Краља. Моје је тврдо убеђење, да је на управи ове земље био Никола Пашић или Милан Стојадиновић да би и данас Блаженопочивши Краљ Ујединитељ био са нама са својим народом. И док се, господе, за сваки злочин у овој земљи трага до ситнице, ова смрт, овај за народ велики удар, оста у великој мери нерасветљен. Историја ће у својим аналима говорити о нама као о генерацији која се није достојно одужила своје Великом Краљу. Народ се и дан дањи пита, да ли не носе један део одговорности за Његову смрт, људи који су га окруживали, и да ли су они извршили своју дужност према Краљу и Отаџбини?! И тако, господе народни посланици, баш за време владе националне странке губимо Оца отаџбине, губимо Онога, који је својом великом љубављу према Отаџбини допринео највише са својим народом, да се из прогонства вратимо у своју велику слободну Отаџбину. Али тек тада долази оно што је најчудније. Господа из националне странке уобразише да су они носиоци идеје Блаженопочившег Краља Ујединитеља. Уобразише да они једини имају тај монопол, да шире национализам, и да сваки онај ко није са њима, тај је против нације, против Краља, против јединства земље итд. итд.

И хвала Богу што народ и земљу спасе од таквих спасиоца. Петوماјским изборима завршена је и та друга етапа нашег мучног политичког живота у земљи.

Доласком на власт др. Милана Стојадиновића, стање се из основа мења. Народ је дахнуо душом, осетио је одмах да се судбина наше земље налази у куд и камо чвршћим рукама. А још када се зна, да су др. Корошец и др. Спахо са својим групама искрено приступили групи бивше радикалне странке, да раде и изграђују државног и народног јединства и доврше оно, што је започето јоште за време живота Блаженопочившег Краља Ујединитеља, да раде на изграђивању Југословенске нације. Да ли ће се успети или не зависи од самог народа, од оног народа, који је својим костима и својом крвљу Отаџбину и створио; зависи од самог народа, који се вековима том идејом нападао, уздицао да не клоне под теретом туђинског јарма. Моје је тврдо убеђење да ће се успети. Југословенска

радикална заједница, као највећа странка у земљи, најјача, верујем, да ће под мудрим вођством свога шефа знати и умети сачувати — увеличати оно што су толике и толике генерације стварале; што су толико дале да на њиховим костима — жртвама можемо утврдити — привести у дело њихову замисао: Створити Отаџбину, заједнички дом за све синове нашега народа. Велика је срећа за нашу земљу, њену унутрашњу политичку ситуацију, њено учвршћивање, у њену стабилност и њено снажење на пољу народног и државног јединства, што је др. Корошец и др. Спахо пришао са својом групом на искрену сарадњу са др. Стојадиновићем. То морамо признати и ми, јер то признаје цео народ у нашој Отаџбини. Али ја питам господу са левице, каква би у нашој земљи била ситуација, да су ова два сина наше Отаџбине остала на страни сепаратиста?! Какво би стање онда било у нашој унутрашњој политици. Господа са левице нарочито су устали на шефа наше странке, на шефа Краљевске владе др. Милана Стојадиновића. Ми са деснице знамо где их боли. Господин др. Стојадиновић самом својом појавом, својом расном снагом и величином, својом енергијом, природно да их обесхрабрује за сваку борбу, јер су и сувише слаби са својим првацима. Они то виде — услед тога је и толико огорчење, толика повика, али без икаквог успеха, хвала Богу. Поред Претседника Краљевске владе, господа са левице оборили су се на др. Корошеца и др. Спахо не бирајући речи и изразе. Али ја бих им рекао, да се могу с нама заједно осећати срећним и то баш и за саму нашу националну ствар, што се са нама овде налазе ови људи оваквих квалитета и способности, да могу на корист целога народа да руководе судбином ове земље. И уместо да се са нама са десне стране радујете, ви сте, господе са левице, напали на те људе, без икаквог оправдања — једино из огорчења, што увиђате да рад ове Владе и ових људи сваким даном све више и више окупља у Југословенску радикалну заједницу, ваље присталице уколико их још имате.

Пре свега, господе, да би одговорили бар колико на те нападе господе са левице, нека ми је дозвољено да се часом осврнем на стварање Југословенске националне странке. Како се овде са овога места често чује како је Југословенска радикална заједница створена одозго а не из самог народа, што је потпуна неистина, јер је наша странка створена у духу народних тежњи и жеља, а по споразуму највиших странкиних форума, као и њихових шефова, док је напротив ЈНС створена овде у Скупштини у — Влади. И да је то тачно, да народ није имао никакве везе са стварањем ЈНС доказ је тај, што док је била на власти нешто је и вредела и значила, а када је сишла са власти, она је потпуно збрисана са политичке pozornice. Ја могу господи са левице искрено рећи да она у народу нема ни најмањег ослоњаца. И онда, господе, човек мора да се чуди овако великој храбрости те господе да са овог места могу тако говорити, да нас могу грдити итд. итд.

Ми смо довољно показали хладнокрвности, сталожености и стрпљивости, али ипак морам признати, да је ово превршило сваку меру. Ипак, не узимајмо им то за грех. Ово им је последња говораница, пошто верујем, да народ југословенски неће више овакве посланике слати у Народну скупштину.

Ми се, господо народни посланици, врло добро сећамо једног важног момента, врло важног за неколико госпoде посланика са левице. Одмах после петوماјских избора, ми смо се били овде скупили први пут у Народној скупштини. Сећам се прве седнице клуба где је претседавао господин Богољуб Јевтић. На тој клубској седници, поред осталих говорника, говорили су и неки говорници са левице, који се сада само у другој форми, у јагњећој кожи, претстављају као поборници слободе и демократије. Шта су говорили на тој првој и другој клубској седници — мислим да се сви ми врло добро сећамо. Ја морам да изнесем са овога места, да су баш та госпoда са левице — господин Баричевић, господин Исаковић и други у сасвим другој боји тада говорили и у сасвим другом тону дизали свој глас.

Господин Баричевић попут своје адвокатске праксе, овде на очиглед Народне скупштине, говори у име свога Клуба: „Како се њега не тиче национална странка, али ипак мора је узети у заштиту и говорити противу Владе др. Стојадиновића, како она води двосмислену политику, како се није изјаснила, да ли је за слободу и демократију или је за фашизам; да ли је за чување наших народних и националних творевина или за њихово рушење.

Но пре но што одговорим господину Баричевићу, треба да се мало потсетим на његов говор на седници клуба, одржаног одмах после петوماјских избора. Он је тамо ватрено тражио од владе господина Јевтића, да та влада буде енергичнија у погледу спровођења своје политике у Загребу и да Београд треба да покаже песницу према Хрватској итд. Остављам господи народним посланицима, да они додаду свој коментар, потребан речима господина Баричевића, а ја ћу само да додам да се са песницом никад ништа постићи не може и да је данашња Краљевска влада применила политику господина Јевтића и, уместо песнице, дала слободу свима грађанима ове земље да се изјасне отворено о ономе што их тишти и како би и на који начин средили све своје ствари на корист народа и државног јединства.

Услед таквог рада госпoде са левице, односно њихове песнице, била је доведена земља до руба пропасти, што само благодарећи највишим факторима у овој земљи спасено је државно и народно јединство и земља изведена из хаотичног стања у које смо били запали.

Друго, господо, после господина Баричевића на тој клубској седници био је господин Исаковић, посланик из Среза поцерског, а који је малопре говорио у Народној скупштини, да су сви они који су гласали против листе господина Богољуба Јевтића, републиканци, комунисти и разорни елементи и да би са њима требало поступити по Закону о заштити о државе, и интернирати их итд.

А данас, када их посматрам са говорнице Народне скупштине, како се бусају у груди и левају тугованку песму, жалећи за слободом, за демократијом, човеку дође да закука, како се људи могу тако мењати, да оно што су јуче хвалили и тражили, данас осуђују. Тешко би било нашем народу ако би он чекао од њих своју слободу, јер не би било веће несреће за земљу, ако би ова госпoда била одређена, неким случајем, да земљу и народ спасавају.

Поред њих, господо народни посланици, задржаћу се врло кратко време, пошто ми га је стварно мало на расположењу, на једном говорнику са левице, господину Велимиру Поповићу, бившем министру унутрашњих дела, који се прославио својим радом у целој Југославији. И овај господин министар са овог места устао је против терора, насиља, а ја велим да је господин Поповић, као министар унутрашњих дела, чинио такав терор да га цео народ југословенски неће за дуги низ година заборавити. Он је имао ту смелост да са овога места говори о рђавом стању у земљи, износећи своје тврдње, потпуно произвољне и неосноване, ваљда верујући да је народ све заборадио.

Ви, господо са левице, можете све да изнесете, али ја вам кажем да народ, како наш сељак, тако трговац и занатлија, има да донесе свој суд о целом вашем раду, онакав суд; какав сте заслужили, а то је: да сте, госпoда са левице, своју улогу одиграли у народу и народ је са вама квитиран једном за увек.

Госпoда с левице, губећи терен у роду, желе, ако је икако могуће, да се рехабилитују макар на какав начин, грдећи данашњу Краљевску владу и износећи о њој такве неистине, само да би народ стекао о Краљевској влади рђаво мишљење и пришао њима „јединим спасиоцима”.

Да сачува Бог земљу и народ таквих списаоца. Ја ћу као доказ, колико се износе неистине од стране госпoде са левице, само споменути један случај, из кога ће се видети њихова провидна тенденција са једним јединим циљем: што више рећи неистина на рачун Краљевске владе.

Приликом дочека господина епископа Симеуна у Шапцу присутни су били господин Баричевић и господин Исаковић. Господин Исаковић, као посланик тога среза, мислио је да ће се бар на том питању и препоручити својим бирачима, пошто су они већ одавно дигли од њега руке, ишао је напред, док је народ, где је било свих могућих елемената, ишао за њим и викао: „Живела совјетска Русија”, „Живела трећа интернационала”. Па кад су се, госпoда, чули такви поклицы, онда вас ја питам да ли је то ишло у корист како цркве, тако и нације и државе?! И када је пред црквом господин Баричевић одржао говор, верујте, госпoда, сви су се снебивали и да га слушају. У чуду су се питали: Шта ће он овде. И један грађанин, осећајући се побуђен самим његовим држањем, ставио му је питање: Кога Ви овде, господине, претстављате? Мислите ли да је одговорио? Не — није се могао снаћи.

Госпoда народни посланици, ја мислим да сам вам у кратким потезима изнео рад националне странке, па зато не мислим да вам и даље говорим. Народ ће првом приликом казати свој суд о тој странци и обрачунаће се с њом онако како за сходно нађе.

Рећи ћу стога неколико речи још о Удружењој опозицији. Та Удружена опозиција састављена је из разних елемената бивших странака. Између тих елемената нема никакве кохезије, нема никаквог програма, нема никаквих идеја. Једино у чему су сви сложни то је: да руше ово што постоји. Ми се сећамо, госпoда, њенога збора у Шапцу који је држан 1936 године. На томе збору после господина Давидовића говорио је делегат господина Мачека, господин Жига Шол, који је

казао ово: Ми хоћемо да имамо сабор на Марковом тргу у Загребу. Ви га Срби имајте у Београду, а Словенци нека га имају у Љубљани. Па ја вас питам, господо народни посланици, да ли је у интересу наше отаџбине да се ми цепамо на неколико покрајина? Сам др. Мачек изјавио је да они, тј. УО, једно говоре са њиме иза затворених врата, а друго у народу!

Пре десет до двадесет дана одржан је у Шапцу један збор Удружене опозиције. Тај збор отворио је Ранко Трифуновић и после говора извесних првака из Удружене опозиције један студент из Руме говорио је, господо, овако: Какви радикали, какви сељаци, каква демократија, ми се боримо за народни фронт и рушићемо сваку владу која се не ослања на Совјетску Русију! После тога настао је хаос међу господом из Удружене опозиције да су се и сами зачудили у каквом се хаосу налазе. Стога ја вас питам, господо народни посланици, да ли Удружена опозиција треба да постоји стварно у народу и да ли треба као таква да буде од народа помагана?!

Пошто наш југословенски народ има свој довољан суд и своје утврђено мишљење о свима тим политичарима и о свима тим странкама, ја верујем да Влада др. Стојадновића, може бити убеђена, да ће свој рад моћи са пуним пожртвовањем и са пуном енергијом наставити и све послове решити и решавати на корист народа и отаџбине. Сви ми морамо признати у души да је ова Влада све учинила шта је могла учинити за добро народа, како на побољшању економском и социјалном пољу, тако и у просветном и културном погледу. Народ је убеђен да је ова Влада учинила све оно што је он у својој души желео и осећао и што је могла учинити. Узалуд ће бити сви ваши говори и сва ваша критика и разне говоранице, и ја вам отворено кажем: ако ова Краљевска влада продужи свој рад како је до данас радила, да је будућност ЈРЗ велика у Југославији. Желећи, да у нашој земљи влада ред и мир и да пође и даље путем благостања и среће, изјављујем да ћу гласати за буџет Министарства унутрашњих дела. (Одобравање код већине.)

Potpretседnik Jevrem Tomić: Има рећ народни посланик г. Radivoје Nanović.

Радивоје Нановић: Господо народни посланици, предговорник господин Ружичић малочас је нама на левици казао: узалуд је, господо, све што говорите, и, према томе, и ја одмах изјављујем, да је збиља узалудно говорити у овоме Дому, под оваквим приликама, кад се узме буквално како то колега Ружичић сматра. Али, с обзиром на то да се у овоме узвишеном Дому воде стенографске белешке о свему оном што се овде говори и о чему се ради и да ће те стенографске белешке бити драгоцен материјал за потомство које иза нас има да дође, ја само из тих побуда и из тих разлога и долазим вечерас на ову говорницу овде.

Господо народни посланици, сви они који су били доле на Југу, било да су били доле са службом, било да су били привремено као путници, а да и не говорим о народним посланицима из Вардарске бановине, а нарочито из онога јужнога дела, где су се на терену, на лицу места могли уверити, да заиста наш Југ има извесне одлике које се на другој страни у толикој мери не могу запазити. Не мора се чак шта више ићи доле на

терен, не мора се чак шта више ни боравити у средини нашега Југа, може се седети и у Београду па читати извештаје и статистичке податке па да се и отуда човек нечему поучи и о нечему увери. А о чему се може уверити? Може се уверити о томе да заиста, према свима подацима који се прикупљају из целе земље: да је криминалитет процентуално најмањи доле на Југу. На Југу, господо, немате злочина. Врло су ретки ти случајеви, немате убиства, паљевине, отимачине итд. док, међутим, статистички подаци с погледом на друге крајеве наше земље обрнуто говоре. Али зато ако наш Југ поседује те лепе одлике, с друге стране баш на основу тих података може да се види нешто друго, а то је да на Југу здравствене прилике нису онакве какве би требале да буду. Имали сте прилике да чујете од наших суграђана и наших пријатеља и бирача из наших срезова да тамо доле народ у великом степену гуши маларија. Дакле, у здравственом погледу не може се казати да наш Југ добро стоји онако исто као што један други биланс показује много горе стање него у другим бановинама, а то је у погледу кретања сточних зараза. Вардарска бановина у овом погледу најгоре стоји.

Према томе, господо народни посланици, када ми имамо један крај, када имамо наш тако звани класични Југ, када имамо један део нашег народног тела тамо доле на Југу, који је у сваком погледу достојан поштовања, мало је за чудо, не мало, него много и превише много, кад на адресу тога класичног Југа, када на адресу његовог становништва падају такве речи, толико тешке речи, које нису ништа друго до чиста увреда и клевета и за нашу свету и сјајну прошлост, као и за саму садашњост. Господо народни посланици, ја нисам члан Финансијског одбора, те, према томе, нисам ни био у месту, нисам имао могућност да присуствујем ни као народни посланик без права на решавање и да лично чујем шта је све у Финансијском одбору речено од стране господина Министра, од стране г. Антона Корошца приликом давања експозеа у Финансијском одбору. Према томе, на прву вест о томе, да вам искрено кажем, нисам могао да замислим, нисам могао да верујем да и тако тешке речи могу да падну, могу да се изуште под овим кровом, све докле док нисам узео стенографске прибелешке, док нисам прочитао говор г. др. Јордана Аћимовића, који је одржао за време начелне дебате. Том приликом наишао сам на пасус који гласи од речи до речи овако: „Многи Србијанци та своја схватања базирају, за мој рачун, на слабом познавању македонске прошлости и македонске садашњости. И тако ту скоро на нашу велику срамоту у Финансијском одбору Министар унутрашњих послова говорио је о постојању бугарашког питања у Јужној Србији.”

Господо народни посланици, у стенографским белешкама тако стоји и, према томе, оно што је унето у стенографске белешке, свакако је да је то говорник изустрио и изговорио у Пленуму, а немогуће је да је у стенографске белешке ушло и отштампано нешто што није речено. (*Александар Дачић:* То није рекао др. Корошец, то је рекао Јордан Аћимовић! Он може да говори шта хоће!)

Господо, ја баш са тих разлога што видим да је то ушло у стенографске белешке, па онда још и са једног другог разлога што сам данас господина Министра унутрашњих послова са највећом пажњом саслушао, — што каже народ у уво се пре-

творио, — ја сам са дубоким уверењем очекивао да ће г. Министар да се дотакне овог важног тугаљивог питања, рачунајући да ће то питање да се скине са дневног реда. И верујте на моју искрену реч, да у том случају не бих узео реч, али када свега тога није било, у том случају, допустите, да ми ни савест ни понос не може дозволити да ћутке преко свега овога пређем! (Александар Дачић: То је само Јорданова доколица, а на Јорданову доколицу не налази за потребно Министар да одговара!) Ја, господо народни посланици, не могу у то да се упуштам, кад ће г. Министар да нађе за сходно да то демантује, да ли је заиста то рекао у Финансијском одбору или не. Али до сада, до овога тренутка, то није учињено и, према томе, ја идем напред и по овоме питању морам да изложим своје мисли и своје гледиште. Наиме, господо народни посланици, ја унапред смем отворено да изјавим и уверен сам, да и посподин др. Антон Корощец, као стари посланик и стари политичар, врло добро знаде, да није било нити посланика, нити политичара и једног а још мање активног одговорног ресорног министра, који је чинио алузију и који је макар покушавао чинити алузију на тако што, а камо ли да овако афирмативно, и одређено рекне, да поред других питања постоји још некакво бугарашко питање. То, господо, није нити политички, нити државнички. (Александар Дачић: То македонско питање покренуо је Јордан Аћимовић!) Господо народни посланици, да будем искрен. То је мало мене изненадило. То је баш у вези с тим, што ме, као политичког човека, нарочито кад се тиче прилика доле на Југу, за које се особито много интересујем. Ја сам пратио добро прилике, па сам пратио истовремено и исход и рад онога тако званог манифестационог збора у Скопљу, који је одржан на дан 15 новембра 1936 године. На томе манифестационом збору г. др. Стојадиновић од речи до речи изјавио је ово: „И по броју становника и по своме привредном значају, Скопље је опет постало један важан центар за цео балкански Југ, исто онако као што је некад било у доба Немањића“. (Гласови са деснице: Тако је!)

Господо народни посланици, сви ми врло добро знамо народну историју, неки више, неки мање, али ону најосновнију чињеницу, свакако, да сви добро познајемо, а то је, да у време Немањића није постојало нити је могло постојати какво бугарашко питање. И кад господин Стојадиновић каже, да је Скопље поново постало важан центар, да оно показује прогрес, напредак онакав исти, као што је некад у погледу културног и привредног вођства под Немањићима играло ту улогу, онда свакако да је близу памети кад је реч о царском Скопљу, које је душа и центар тога Југа, да данас не може бити говора о некаквом бугарашком питању. Значи, ако је то тако заиста, да се господа разилазе дијаметрално, то значи да док г. др. Стојадиновић једно изјављује и даје праву слику, слику фактичног стања, дотле га, са друге стране, демантира г. др. Корощец својом изјавом коју сам напред цитирао.

Господо народни посланици, како му драго, али када је већ ушло у стенографске белешке, када сам већ ја с тим у вези узео реч, и то ми је основна мисао, онда се ја питам овако: На темељу чега је господин Министар унутрашњих послова могао да такво једно своје гледиште формира? Да ли је то на темељу свог личног путовања и

испитивања прилика на терену утврдио или пак на темељу извештаја што их овде, у Београду, у Министарству унутрашњих послова, добија?

Господо, наши дневни листови, наше новине, ако ништа друго, оне нам обично доносе извештаје о кретању господе Министара. Ја нисам имао ту прилику да такав новинарски допис прочитам те, према томе, ја знам толико да није био случај да је г. Министар унутрашњих послова ишао лично доле на терен од како је последњи пут на власти. То значи да се једно такво гледиште, један такав закључак или, како сам још у почетку рекао, да се таква једна увреда, таква једна клевета, могла формирати само на темељу извештаја. А ко подноси те извештаје? Извештаје подносе, разуме се, полицијско-управни органи. Ако је на темељу тога, онда у томе случају ја бих био јако слободан да се донекле добронамерно и критички изразим о извештајима ове природе, јер ми је то врло добро познато, јер ја то из личног искуства говорим.

Господо народни посланици, са вама се од пре две-три године овде виђам, али посланици са Југа из Вардарске бановине, они врло добро знају и моју прошлост, не само моју личну, јер ја сам релативно млад човек... (Александар Дачић: Много се препоручујеш!) ... Не, не, никако!... Него моје породице. Према томе, када је могао да наступи један такав момент, када је могао да се нађе неки полицијско-управни функционер који је могао да поднесе извештај и да у томе извештају шта више и мене сумњичи у националном погледу, када сам имао и ја ту ретку несрећу да будем дуетом те поверљиве поште претстављен као оличење некаквог опасног бугараштва, итд. Моје је лично правдање изlišно па, ако мени не верујете, упитајте ви са ове стране са деснице ваше другове, колеге из Вардарске бановине, нека вам они подробије кажу какво је право стање ствари и за каквог ме они познају.

Молим вас, ово је мени четврти пут да излазим на говорницу и ни једном приликом, што мало пре рече колега Дачић, да превазилазим скромност, односно да постајем нескроман и да говорим о некаквим својим личним вредностима. — Ја ни једном приликом то нисам истицао, али с обзиром на то, да је то сада на дневном реду, онда могу да кажем, када се лично мени као човеку, који је из породице дао четири жртве за време окупације, три жртве на вешалима у Прилепу, а четврта жртва, то ми је рођена мати која је у изгнанству од туге и од бола пресвисла, као и то да свима њима ни дан-дањи не знам гроба, ни дан-дањи нисам могао нити као брат, нити као син да им припалим свећицу, — онда, господо, метните руку на срце, размислите мало боље, удубите се, па ћете видети да збиља може на тој страни и са те стране да буде и таквих погрешака.

Ја не могу да тврдим у погледу самог становништва тога нашег класичног Југа, да је тамо савршенство, онако као што га уопште и нема. Али зато није довољно да се ствари само констатују, да се каже: то је и то зло, — а не предузимати мере да се таква зла отклањају, да се таква и слична зла лече, онда је заиста и то грех, неопростиви грех. Када сам већ неколико речи изговорно, и када сам рекао да није довољно само констатовати какво је стање него да греба и пуно пажње, пуно бриге посветити да се такво

нежељено стање поправи, онда ја и нехотице морам донекле да вам пружим слику прошлости, која ће нама самим тиме бити као рефлекс и илустровати садашњу ситуацију тамо доле, на нашем тако званом класичном Југу.

Господо народни посланици, да се само сетимо момената када је баш овде у Београду, у предратној Србији, вођена огорчена политичка борба, када се водила и међусобна партизанска а истовремено и борба сасвим друге, много дубље природе и да за време те јаке унутарње политичке борбе Београд, и ако још од првих дана сматран као пиомонт, погрешком својом није могао да поклати пажњу онамо одакле су погледи били к њему уперени. И сада шта бива? Нашом кривицом, нашом грешком, док се овде у самом Београду водила међусобна политичка борба, дотле су други освајали терен на Југу, дотле је патријаршија чинила своје, и када је већ почела патријаршија да брани богослужења у цркви на словенском језику, када је почела да гони и да затвара словенске школе, онда свакојако из познатог и сасвим природног једног револта против цариградске патријаршије, онда није чудо што је наш живаљ хтео не хтео у већини пришао отворено на страну новоформираног егзархата, сматрајући га као експонента за заштиту словенског живља.

Прва пажња која се почела поклањати народу доле на Југу јесте од 1903 године са доласком на престо Краља Петра Првог Ослободиоца. Од онда почиње заиста једна организациона акција, само што та акција, разуме се, није могла да допре до границе, до последњег места, докле се данас пружа наша лепа Југославија. Та акција била је ограничена, недовољна. У колико је где и у којој мери ова акција допирала у толико је се национална мисао, национална свест много раније и много јаче будила и развијала. Права ера, права епоха рала на подизању заосталог нашег Југа, права таква једна ефективна акција наступила је тек по ослобођењу и уједињењу, захваљујући нарочито великом труду, великој љубави према Југу, према класичном Југу, према колевци наших Немањића, видно манифестоване од стране Краља Ујединитеља. Право старање, братско старање, триумфовало је, према томе, тек за време владавине Блаженопочившег Краља Александра Првог Ујединитеља. Народ на Југу заиста сматра Њега за народног родитеља, или, како се тамо говори, „наш татко“.

Potpretsednik Jevrem Tomić: Gospodine govorniče, Vaše je vreme isteklo.

Радивоје Нановић (наставља): Међутим, господо, та је брига и такво старање престало са смрћу Блаженопочившег Краља Александра и ја данас са овога места не могу да будем тумач некаквог задовољства народа тога краја, јер се стварно њему не посвећује потребна и довољна брига. Можемо ми, господо, овде говорити, можемо кадити, можемо хвалити али од свега тога ништа није тачно, јер је право стање на лицу места лоше, да не кажем скоро и очајно.

Пошто ме је господин Претседавајући опоменуо да је време на измаку, ја ћу бити слободан да као одговор на све ово упутим у име народа тога краја, у име те наше светле прошлости, да те клевете оповргнем, да их одбијем, да то осудим, а свакако ће доћи време кад ће се увреде и кле-

вете такве врсте узимати друкчије у претрес и да ће следовати заслужена одмазда.

Али, овом приликом само ово желим да подвучем. Ово изјављујем, као што сам у почетку навео, ради потомства, да се заиста неко нашао, — а има их много и на десној страни, уверен сам у то — који се с тим увредама и клеветамa не слажу и да су у души на мојој страни; хоће ли се овде појавити или не, то не знам. То је чисто њихово схватање, њихово субјективно право. Стога, господо, ја желим да остану у стенографским прибелешкама као грађа на нашу политичку историју и ови редови: наш је народ на Југу националан, честит и до крајности одан држави, Краљу и Династији Карађорђевића, за коју зна врло добро да је наше народне крви.

У овом случају не могу да схвате да се интереси појединаца, група, или категорија стављају изнад интереса државе, стављају изнад интереса службе Круни и народу.

Народ доле на Југу очекује правду, добре судове, стриктно примењивање закона за све и према свакоме подједнако.

Он тражи јавну безбедност и исправне, а не партијске чиновнике, он тражи националне школе у потребном броју, тражи истинску националну просвету, он тражи социјалну и бољу санитарну службу у интересу општег здравља.

Он, једном речју, тражи искрене и ефикасне мере и то хитно, што пре, како на културном, просветном, исто тако на социјално-здравственом, привредном и економском јачању његовог стања, а понајвише тражи право безбедности, право сигурности, а у овом случају потребну заштиту од оваквих безочних увреда које ни у колико не користе, него само могу да школе општим интересима.

Ово је права слика стања на Југу, слика болова и патња нашега Југа, који све стојички подноси чекајући брижно, када ће његове потребе доћи на ред, да би се једном завело и доказало старање општим народним интересима.

Иначе, све ово што је до сада говорено, нарочито речи које сам малочас рекао, и ако остану у пуној својој важности, онда народ на Југу има то да сматра једноставно као речи изговорене са јасном тенденцијом унапред смишљеном, које нам предочавају то да су на прагу избори, као што је са овога места најављено, и да, у томе случају, треба се благовремено узети у памет, да ако се неће људски, онако како треба, ако неће дати гласове онде где им затражи управна полицијска власт, онда знате шта следује: бугараши, анационални елеменат и т.д. Последице пак ове врсте могу бити једино штетне по националне интересе не само нашег Југа већ и по опште интересе наше младе Југославије.

Да завршим. Ја бих био сретан да ме г. Министар са овога места демантује и оповргне оне речи које су овде ушле у стенографске прибелешке.

Али све дотле, с обзиром на Владину политику, нарочито доле на Југу, не могу јој никако изјавити поверење и зато ћу гласати против овог буџетског предлога. (Одобравање и плескање на левици).

Potpretsednik Jevrem Tomić: Reč ima u ime grupe Nezavisnog kluba narodni poslanik g. dr. Jordan Aćimović.

Др. Јордан Аћимовић: Господо народни посланици, г. Радивоје Нановић, народни посланик за Срез дојрански, прочитао је неколико редова из стенографских бележака, који се односе на мој говор у начелној дебати. Ја те редове признајем за своје. Господо, у Финансијском одбору, где је било речи о овој ствари, доиста је Министар унутрашњих послова дао изјаву да постоји у Јужној Србији једно бугарашко питање. (*Александар Дачић:* приговара). Ја се позивам на све оне наше другове из Независног клуба... (*Александар Дачић:* Који ти је тај Клуб, који је твој Клуб?)... а и на г. Воју Лазића који је овде а био је присутан у Финансијском одбору такође. Да бих још више ово питање потврдио навешћу и ово. Сутра дан кад је г. Миливоје Перић говорио, г. Перић је рекао: „Г. Министар унутрашњих послова јуче нам је говорио да постоји једно бугарашко питање на Југу. Ја, господо, кажем, да тамо постоји једно добро тесто од кога се може да направи добар хлебач, али је зато потребан добар мајстор.“ (*Александар Дачић:* и даље приговара). А Ви, г. Дачићу, који никада нисте били тамо, Ви то и не знате, па не можете ни тврдити што год. (*Александар Дачић:* Служио сам ја две године и сигурнији је мој мандат него твој!)

Два моја друга из Јужне Србије покушали су да се дотакну мог говора у начелној дебати, којом сам приликом изнео своје погледе на прилике у Јужној Србији. И једни и други нису имали куражи да спомену моје име. Они моје име нису споменули из разлога, што су се бојали мога одговора, на који бих ја стекао право по Пословнику, да сам с њихове стране био именован. (*Александар Дачић:* Немој да читаш, Ти си доктор!) Ја сам вам говорио и без бележака, али, господо, дозволите, када се у овој Скупштини цензуришу говори народних посланика и извршу речи, ја сам дужан да имам пред собом и написан говор. Како нису имали куражи да изговоре моје име, то сам тим нису смели ни да приме борбу. Једном речју, Кратово и Штип имају слабе пеливане. Они нису за чакшире, већ за фустан. Они нису смели ни да демантују Министра унутрашњих послова, који је рекао у Финансијском одбору, да у Јужној Србији постоји бугарашко питање.

Озлојеђен том изјавом г. др. Корошца у Финансијском одбору да у Јужној Србији постоји бугарашко питање, ја сам узео реч у начелној дебати буџетској. У своме говору ја сам побијао постојање таквог питања, а затим сам побијао постојање македонског питања које је постојало, док је данашња Јужна Србија била под Турцима. После ослобођења 1912 год. то питање је само по себи отпало. Изражајући еволуцију живља Старе Србије и Македоније за време Турака и све до 1918 године када је завршен Европски рат, ја сам указао на многе осетљиве моменте, који су ми дали повода да мојим колегама из Вардарске бановине одговорим, да њихово сузбијање назива „македонац“ као и „старосрбијанац“ није корисно по наше народне и државне интересе.

Па сам том приликом, осуђујући своје колеге, рекао: Зар се нама не намеће потреба да чувамо и поштујемо старосрбијански и македонски назив као што поштујемо црногорски, војвођански, босански, херцеговачки, шумадски, подрински итд. За време мога говора господо народни посланици из Вардарске бановине са својим упадицама хтели

су да томе моме пледирању прикаче канту са звуком сепаратистичког циља. Тако смо с њихове стране чули упадице: „Македонија Македонцима“, „Теза Македонствујућих“, следбеник Драгољуба Јозановића итд. Господо народни посланици, трговина са национализмом у Јужној Србији нама је свима позната ствар. Ја пак свој национализам и србизам на кантару нисам никада мерио, ја сам то мерио тамо где се то мерило. Ако потреба изискује да једнога дана у Југославији меримо национализам на кантару, онда бих за неке моје колеге, који су ми добавивали, морао да употребим апотекарске теразије, и њене милиграме. У погледу политиком ја нисам никада био црвен, али ако бих некима од њих остругао ту зелену Јерезину боју, испод ње бих нашао триста чуда. На сва добавивања мојих колега из Вардарске бановине, ја ћу одговорити са неколико речи: Ја сам Србин и присталица Љубе Давидовића. Јужну сам Србију као Србин и демократа увек сматрао као Јужну Србију али у тој Јужној Србији ја поштујем називе „Старосрбијанци и Македонци“ исто онако као што поштујем у Србији називе Шумадинци, Подринци, Крајинци, у Црној Гори Црногорци, у Босни Босанци, Херцеговци итд. Са оваквим покрајинским појмовима ја сам у праву да употребим називе у Јужној Србији „Стара Србија“ и „Македонија“ исто онако како употребљавамо називе Шумадија, Крајина, Босна, Херцеговина, Банат итд. Ја сам у своме говору употребљавао реч Јужна Србија када сам говорио уједно о Старој Србији и Македонији. Употребљавао сам реч Македонац када сам говорио о живљу у македонском делу Јужне Србије. Употребно сам реч Старосрбијанац када сам говорио о живљу Старе Србије, а употребно сам реч Јужносрбијанац када сам говорио и о Старосрбијанцима и Македонцима заједно. Узмите мој говор па ће вам бити јасно да ја нисам третирао у своме говору никакав посебан народ. Зар су Црногорци посебан народ? Зар су Босанци посебан народ?

Господо народни посланици, један бивши директор гимназије и народни посланик говорио је о Јужној Србији после мене тако, као да то име датира од памтивека. Мени није у школи предавао тај господин, али свакако да је за њега била обилгатна настава у српској школи као и за све друге учитеље и професоре у српским школама. Из школе ја се сећам врло добро да су мене учитељи учили пре Балканскога рата и показивали ми на мапи Стару Србију и Македонију па су ме учили да тамо живе Старосрбијанци и Македонци, наша рођена браћа. Па кад је тако, ја не знам, каква разлика постоји између нас Србијанаца и њих. Ми смо један народ. У школи сам учио и о Душановом Царству и докле се оно простирало па нисам могао стећи појам да у Јужној Србији живи посебан народ како ви то тврдите. Ови називи регионални имају свога значаја у погледу народнога јединства и ја сам на то у своме говору доста указивао а ви тај значај слабо увиђате и слабо цените. Ако ускраћујете регионалне називе „македонски“ и „старосрбијански“, онда сте требали да ускратите називе и свакоме који каже: ја као Шумадинац или ја као Банаћанин итд. желим да изнесем пред вас то и то. Ви сте требали да додаците г. Михаилу Бошковићу, народном посланику, да нема Црне Горе и Црногораца онда када је говорио о потребама Црне Горе и Црногораца. Господо посланици,

из Вардарске бановине, тај ваш претерани србизам оставите мало на страну; будите добри Срби а и одлични Југословени као што су сви други. Није потребно да истичете своје српске квалификације изнад квалификација оних људи које ви овде представљате а међу којима има и бољих од вас. Истичати своје квалификације на рачун туђих то је исто што и умањивати туђе интересе у корист својих. Према томе, једном треба престати са том трговином усиљенога национализма и Србизма што годи вашим личним а никако народним интересима на Југу. Са вашим држањем човек би рекао да сте ви једини Срби на Југу.

Дозволите ми, господо народни посланици, да кажем неколико речи о политичким слободама на Југу. Политичке слободе у Јужној Србији сведене су на нулу. Цела политичка делатност налази се у рукама среског начелника, и сваки политички рад у супротности са политиком управне власти оличен је као антидржавни и противу Краља. Дана се Јереца уопште не труди да одржава зборове у Јужној Србији као на Северу. А зашто? Зато што се зна какав мора бити резултат гласања у Јужној Србији. Ја мислим да сам у своме прошлом говору јасно нагласио ово када сам рекао да у Јужној Србији може бити изабран за народног посланика и... (Протести на десници).

Potpretsednik Jevrem Tomić: Gospodine poslanice, nemojte vredati narod toga kraja.

Др. Јордан Аћимовић (наставља): Ово се не односи на моје колеге ни на народ. На сенаторским изборима била је свега једна листа и то листа ЈРЗ. Против ње је гласао само један Србијанац, син нашег Војводе Мишића. Господо, да је Хитлер спроводио изборе у Јужној Србији, ја сумњам да би могао да постигне овакав резултат. (**Стаменко Стошић:** Докторе, немојте Ви нас да вређате! То је срамота једна да тако говорите!) Мој колега Стаменко Стошић није ме добро разумео. (**Стаменко Стошић:** Добро сам ја тебе разумео!) Ниси ме разумео. Ја сам добро рекао. Јесам, Стаменко, само си ти разговарао па ниси упућен у моје излагање. (Жагор и објашњења). Колико се иде у крајност у тој политичкој борби, нека вам послужи овај пример. За време општинских избора у Босиљеву. Среза струмичког присуствовао је гласању униформисани полицијски писар Стеван Јанковић. Док је он био у гласачкој соби, један господин са мотком стајао је пред вратима исте собе. Чим сам дошао из Струмице у Босиљево и био обавештен о овоме, ја сам ушао у гласачку собу, где је дошло до озбиљне гужве, па је жандармерија учинила крај овоме стању, удаљивши на мој протест полицијског писара из собе. Тако сам једва успео да у тој општини однесем победу са 11 гласова већине. После овога ја вас питам, господо, да ли тамошњи народ може веровати у сигурност државне власти која гази Устав и законске прописе.

Господо, државни углед дужни смо сви уздизати и поштовати. Тај углед је и наша највећа гаранција за наш национални просперитет у Јужној Србији. Будите уверени, господо, да у Јужној Србији степен те националне моћи једино зависи од добре управе. Та управа је често пута у рукама неквалификованих људи за посао у Јужној Србији. Није потребно да начелник срески гледа свакога попреко. Савршен ред и мир у Јужној Србији тај поглед не заслужују. Начелник срески мора бити

пре свега један добар домаћин и добар познавалац прилика у Јужној Србији. Он је дужан да поштује и да цени добре домаћине а да избегава политичке кортеше који га окружавају у виду „националиста“, „националних радника“, „државотвораца“, „нашег човека“ итд. А ти људи, верујте ми, господо, највеће су зло за наше национале и државне интересе. Са таквим радом увек се на крају дође до закључка да асу једино ти људи, који окружавају начелника, исправни грађани а да је цео народ анационалан. Ја мислим, господо, да има пуно разлога који налажу да ја и као опозициони посланик сарађујем са државним властима. Ја сметрам, господо, да и тој власти ја не бих могао бити од штете. Ми имамо послове у Јужној Србији од општег државног значаја, у којима моје и необавезне сугестије, бар у неким случајевима, могле би бити од користи државним интересима. Али, господо, не само да се о тим сугестијама не води рачуна, већ се са мном избегава сваки контакт, и у случајевима националних манифестација, мени се и не упућује позив као осталим грађанима да присуствујем тим свечаним чиновима. Ово се чини само зато, да би се народу показало, да је све оно што је уз власт, државотворно, а све друго у опозицији, антидржавно.

Међајући често режиме а и начелнике среске ми смо имали прилике на Југу да за време једног режима будемо јако државотворни а за време другог јако антидржавни. Како се скоро сваки по једном опекао, то сваки грађанин избегава сарадњу, па било на културном или националном пољу, бојећи се да му се малер не понови.

Господо народни посланици, ја у моме Срезу струмичком имам за начелника среског г. Александра Игошанца, чувеног по својој суровости. Он је извршио пресудом Касационог суда због злоупотребе власти осуђен на два месеца затвора и пресуда је упућена бановини на извршење. Он треба да буде ухапшен ових дана, али се говори о његовом помиловању. Он је кривац и у измишљеној афери В.М.Р.О. у Срезу струмичком, која је добила свој епилог пред Окружним судом у Струмици на штету угледа државне власти. Он сада претвора и саслушава цео срез не би ли успео да свој прљави веш опере туђим сапуном. Ја молим г. Министра унутрашњих послова да после ове срамоте удаљи из Струмице овог начелника а да на његово место постави начелника коме ће служити на част да буде начелник у једном важном срезу, где има пуно посла за једног полетног радника.

Да би указао на тешко стање у Срезу струмичком за које једино осуђујем управну власт у чијим је рукама извршење законских прописа унутрашње управе и безбедности, ја ћу указати на неке случајеве који тешко погађају наше интересе у томе крају. На моју доставу а истрагом Банске управе утврђена је проневера од 9.000. динара у пријавном одељењу начелства Среза струмичког. Нико није узет на одговор. Утврђени су моји наводи да је једно приватно лице на пријавном одељењу издавало лажне потврде за торбарење по Срезу струмичком узимајући мито и фалсификујући потпис и печат начелства. Нико није узет на одговор. Једно приватно лице вршило је саслушавање неких лица у Новом Селу на 20 километара од Струмице у име чиновника среског, па су та саслушања достављена срезу да их чиновник пот-

пише, као да су саслушавања вршена у срезу. Нико није узет на одговор за ово.

Ја сам у своме говору у начелној дебати овог буџета рекао мало о послератном стању у Срезу струмичком. Ја могу мирне душе рећи да је мој срез веома несрећан срез. Он је на тремећи између Бугарске и Грчке. Комитске чете чуда су правиле од тамошњег народа. Народ је пљачкан и убијан од стране комитске организације В.М.Р.О. и после спајања тога среза са Југославијом. Под притиском тих банди наоружаних, а немајући довољну заштиту наших власти и органа безбедности, народ Среза струмичког малтретиран је био и убијен од бугарских комита ако није хтео да задовољи њихове захтеве. С друге стране, због тих услуга извршених под претњом ножа и пушке народ је морао одговарати и пред нашим судовима ни крив ни дужан, па су хапсане биле пуне. Благодарени свести великих синова и војника ове земље, међу којим именима се налазе покојни ђенерал Томић и ђенерал Ковачевић, а чијим стопама у вршењу службе иде данас ђенерал Наумовић, задат је око 1930 године и смртни удар комитској организацији В.М.Р.О. Не заборавите, господо, да је народ, увидевши озбиљну потпору наше државне одбране, која је постављена у сигурне руке, скочио је одмах и са пушком у руци прогањао је раме уз раме са нашим органима безбедности бугарске комите. Данас, господо, постоји народна милиција у Јужној Србији која је готова да и сама утамани свакога, ко би споља дошао да наруши његов мир. Зато, господо, не треба чачкати изнутра. Ово треба поштовати, јер у тој самоодбрани налазе се и докази који тешко погађају изјаву г. Корошца о постојању бугарашког питања, за које ја рекох да је чисто полицијска измишљотина, која има за циљ одржавање садашњег режима. Ја сам свој народ видео на делу како и за време мира излаже свој живот у одбрану своје земље, па најенергичније протестујем против оваког назива који има за циљ да умањи националну исправност мојих грађана. Понављам и сада да бугарашког питања нема, нити је у опште постојало. Постоје питања у погледу братске равноправности која се састоје у следећем: Незапостављати у државној управи и тамошње људе, не угњетавати им народне посланике на силу, не занемаривати их у државној служби на рачун других крајева, не клеветати их као до сад, јер за њихову прошлост они нису криви.

У погледу безбедности Јужна Србија данас заслужује највећу похвалу и наше признање. Тамо разбојништава нема. Тамо крађа нема. Насртаја на органе безбедности или органе управне власти не могу се ни замислити.

Одупирања народа противу пореских органа није било. Све пореске наплате па и егзекутивне врше се без присуства жандарма што случај није на северу. Па када је тако, зашто се не поштује од стране власти тај ред и мир? Зашто, власт непрестано чарка и изазива отварање старих рана које су једва зарасле? Зар је овој земљи потребна народна реакција, која је читава зараза за неке наше крајеве, а која је једино поштедила Југ. Поштујте, господо, ово. Требаће вам то. Нека господин Министар унутрашњих послова не слуша неке народне мангупе и шпијуне који сисају народну крв као вашка. Нека Министар унутрашњих послова путем својих искрених људи простудира тајно Јужну Србију, па ће видети да ли сам ја у

своме говору првом, па и у овом изнео трунку неистине. Али нека господин Министар зна да све нисам изнео јер ме у томе спречавају осећаји добродога Србина и Југословена коме су интереси ове земље изнад сваког партијског интереса. Нека зна г. др. Корошец да је Пакт пријатељства са Бугарском дело народа целе Јужне Србије. Док нису наши Македонци и Старосрбијанци уперили своје пушке у одбрану велике Југославије ни једно слово од тог Пакта није било написано.

Господо народни посланици, 9 септембар 1937 године бин је један тужан дан за све нас у Срезу струмичком. Ухапшена су два претедника општине и 6 људи ни криви ни дужни. Оптужени су од стране власти као покретачи организације ВМРО у Срезу струмичком у циљу оцепљења тога среза од Краљевине Југославије. Када се томе дода да су ти људи ухапшени на основу лажних исказа жандармеријских повереника и да је све те људе суд ослободио као невинне, онда се види колику услугу чини полиција овој земљи. Колико се пак губи са оваквим радом на пољу државног и народног јединства, нека о томе суди сам г. Министар унутрашњих послова.

Наоружани пушкама од стране жандармерије, Тилко и Тренча, земљорадници, а у исто време жандармеријски повереници, кренули су са својим рођеним зетом Стојаном тобож у намери да убију неког Турчина. Колико је пак овај подухват био могућ види се по томе, што је још пре три месеца Стојан тужио своје шураке Тилка и Тренчу код среског суда у Струмици да је клеветан код Иловачке жандармеријске станице од њих да намерава да бежи за Бугарску одакле је дошао пре две године. Једном речју, зет и шураци имали су судске позиве у џеповима и у место да иду на суд, а они пошли да убију Турчина. Али овај план који су шураци спремали своме зету није био довољан, већ је требало и мало политизирати. Позната је ствар на Југу да сам ја једини успео да тучем Језу на општинским изборима у Јужној Србији. Требало је компромитовати моје присталице па и мене. Зато је измишљено да су наоружани жандармеријски повереници са својим зетом били у селу Муртину и да су тамо позивали неке људе па и претседника општине Гоце Митевића и тобоже Стојан тамо говорио о потреби устанка. После ове измишљене мисије зетови су казали своме шураку да су они жандармеријски повереници и да ће га терати у жандармеријску станицу. Стојан увидевши замку, коју су му поставили његови зетови, узео је празну пушку и кундаком измлатио добро и једног и другог свог зета и побегао у Грчку. Тилко и Тренча испалили су неколико метака на свога зета али без успеха. На основу измишљених исказа Тилка и Тренче, похапшена су два претседника општине и 6 сељака и окривљени су да су чули разговоре о буни, а исте нису пријавили властима. Претседник општине Васиљевске Милко Соколовић после недељу дана пуштен је био из притвора, а претседник општине Муртанске Гоце Митевић са 6 других сељака тучен је и мучен као и сви његови другови. После овога народ је очекивао по старој пракси многобројна хапшења па је цео свет био избезумљен. У таквој забуни а из бојазни да из страха не наступе и бегства ван наших граница, ја сам пријавио збор да би унео умирење у народ, али ми је исти био забрањен. Ја сам после овога издао један плакат легалним путем али

га је жандармерија отимала од сваког грађанина уз претњу да ће сваки бити кажњен, ко се усуди да га чита. Мој момак који је раздавао летке ухваћен је и измлаћен од жандарма који су му летке узели. Господо, ја ћу вам прочитати садржину тога летка који није ни мало опасан по државне интересе већ напротив веома користан.

Овај летак гласи овако:

„Браћо, моје је дубоко уверење да похапшени грађани из Среза струмичког нису криви, па због тога верујем да сви морају бити пуштени у слободу.

Познавајући вас као своје добре, честите и поштене грађане који сте дали очевидне доказе о својој грађанској исправности према Краљу Петру Другом и држави, ја гордо дижем глас противу сваке неправде која се према вама чини, па макар те неправде долазиле и од стране власти.

Пошто ми власт забрањује да као ваш народни посланик говорим на збору јавно о хапшењу сељака из Среза струмичког, а међу којима се налазе и два претседника општине, ја ћу о томе говорити у Скупштини нашироко, па ћу вам свој говор доставити.

Пред вашом грађанском исправношћу мора се разбити свака клевета, па макар она и мајсторски била створена. Ја сам готов да примим на себе пуну одговорност за све што се рђаво деси у мирном Срезу струмичком, али с тим, да се управа безбедности повери људима које одреди чика Љуба Давидовић.

Ви, браћо моји варошани и сељаци Среза струмичког, будите исправни грађани и верни Његовом Величанству Краљу Петру Другом, вршите свој посао мирно па се никога немојте бојати. Ја пак пет пара не давам за овакву комендију, познату под именом „каламатфидан“. Да живи Југославија! Да живи народ Среза струмичког! Да живи Љуба Давидовић! Извештавам вас, браћо, да сам од начелника Среза струмичког захтевао четири пута да у његовом присуству у истражном затвору посетим похапшене људе, али ме је начелник срески одбио речима да ми то не може одобрити. Ухапшенима сам у затвору послао ручак, али ми је ручак био враћен. Решен да до краја свога живота браним права народа Среза струмичког, ја вам кличем: Живели!

Д-р Јордан Аћимовић, народни посланик за Срез струмички.

19 септембра 1937 године, Струмица.”

Мучени их у затвору при жандармеријској станици ван вароши, начелник срески Игошанац и жандармеријски мајор Редић, изнуђавали су од окривљених да они именују вође те организације, па су их приморавали, бијући их, да признају да сам ја, д-р Јордан Аћимовић, народни посланик, вођа В. М. Р. О. у Срезу струмичком; затим су их терали да именују и виђене богате трговце из Струмице: Васу Каратановића, Васу Атанасовића, Павсенија Тенковића и друге трговце, као и претседника Општине струмичке Тиру Димковића и Јована Павлићковића, претседника Општине босилевске, који су избрани такођер на листи Удружене опозиције.

Господо, Васа Каратановић је један од врло угледних трговаца струмичких коме су бугарске комите заклали брата и сестру. Па зар он може помагати ту организацију?! То је страшно!

Окружни суд у Струмици ослободио је све ове људе као невинне, а у току претреса државни тужилац ставио је предлог суду да се притворе жандармеријски повереници због њихових лажних исказа код полиције и пред судом. Видите ли, господо, како се монтирају афере чисто из политичких разлога, па се не води рачуна о томе да ли се таквим радом угрожавају државни интереси. Који су то закони који дају право жандармерији да она наоружава људе, који пуцају на грађане?

Одмах после хапшења претседника општине, Јереза, на челу са својим пропалим кандидатом из исте општине Муртинске, пошла је од села до села са једним списком, захтевајући од опозиционих одборника да поднесу своје оставке говорећи им, ако тако не ураде, да ће и они одговорити по Закону о заштити државе, јер потпомажу свога претседника, ухапшеног због антидржавног дела. Тако је на први мах, из страха, поднело оставку 12 одборника Удружене опозиције, и то на самом списку, понуђеном им од стране Јерезе. Да би се извршили поновни избори по Закону о општинама, потребно је да две трећине одборника поднесу оставке. А да би се то постигло онда 10 Јерезиних одборника поднели су своје оставке и ако су „државотворни“, само да би се оствариле две трећине. Сазнавши за ово, ја сам отишао у село, покупио сељаке и објаснио им о чему се ради. Сутра дан на одборској седници одборници Удружене опозиције повукли су своје оставке, а одборници Јерезе су шкартирани и замењени. Кад је за ово сазнао начелник срески, он ме је позвао и рекао: Ја имам изештај од жандармерије да сте ви били у селу Муртину и да сте куражили људе. Ви сте криви за све ово што се догађа; ви њих куражите, па су се толико осилили да стварају чак организацију у срезу. Али пазите, ја ћу наћи начина да вас укротим. Видевши с ким имам посла, ја сам напустио канцеларију начелникову, рекавши му, да он ствара организацију а не ја.

Видите ли, господо, како сама власт руши ову државу. Она гура народ на реакцију. Сама власт иде на то да у један најмирнији крај наше земље унесе заразу са севера. Будимо људи, будимо родољуби. Поштујмо мирне грађане из Јужне Србије и не дозволимо да се малтретирају и за оно зашта нису криви.

Ја молим господина Министра унутрашњих послова да има у виду ова моја излагања и да предузме потребне мере да се уклони начелник Среза струмичког г. Игошанац и жандармеријски мајор г. Редић, које ја оптужујем за ове тешке догађаје у Срезу струмичком који наносе велике штете нашим државним интересима у томе крају.

На завршетку свога говора желим пред свима вама овде јавно да се захвалим од стране грађана Среза струмичког г. Јовану Здравковићу, народном посланику, и г. Радивоју Николићу, народном посланику, који су се заинтересовали за овај тежак догађај у Срезу струмичком и лично присуствовали суђењу мојих пријатеља ни кривих ни дужних. Хвала им од свег срца!

Господо народни посланици, ја мислим да после овога мога излагања господин Министар унутрашњих дела треба да црпе све што је потребно да се оваквом стању једанпут стане на пут. Народ је тамо искрен, народ је националан, народ је конструктиван, добар и поштен, и ја мислим да

je тамо потребна само једна добра управа да би се постигло све оно што ми сви желимо. Јужна Србија која је одана своме Краљу и која је мени дала видне доказе свога пожртвовања за величину Југославије, заслужује пуну пажњу наших водећих фактора. Учините да она буде задовољна.

Господо, видевши да се овако наопако у Србији ради ја не могу дати поверење Краљевској влади и гласаћу против овог буџета. (Пљескање на левици).

Potpredsednik Jevrem Tomić: Gospodo poslanici, pošto je lista govornika za danas iscrpena to predlažem da ovu sednicu zaključimo a za iduću sednicu predlažem sledeći dnevni red:

Produženje pretresa u pojedinostima izveštaja Finansiskog odbora o predlogu budžeta državnih

rashoda i prihoda sa predlogom Finansiskog zakona za budžetsku 1938/39 godinu i to:

Nastavak pretresa budžeta rashoda — VII razdeo — Ministarstvo unutrašnjih poslova;

Pretrës budžeta rashoda — X razdeo — Ministarstvo gradevina;

Pretrës budžeta rashoda — IX razdeo — Ministarstvo vojske i mornarice.

Prima li Skupština predloženi dnevni red? (Glasovi: Prima!) Objavljujem da je predloženi dnevni red primljen.

Današnju sednicu zaključujem a iduću zakazujem za sutra u 8 časova pre podne.

(Sednica je zaključena u 23,50 časova.)

PRILOZI

Sekula Zečević, narodni poslanik podnosi zakonski predlog o sređivanju i likvidaciji dobrovoljačkih povlastica.

Gospodinu

G-nu Pretsedniku Narodne skupštine

Beograd

Čast mi je ovim podneti Narodnoj skupštini zakonski predlog o sređivanju i likvidaciji dobrovoljačkih povlastica i molim da se stavi što pre na dnevni red.

Za ovaj zakonski predlog tražim hitnost.
Beograd 28 februara 1938 godine.

Sekula Zečević, s. r.
narodni poslanik

PREDLOG ZAKONA

o sređivanju i likvidaciji dobrovoljačkih povlastica

Čl. 1.

Ovim zakonom sređuju se i likvidiraju sve obaveze države koje proističu iz Zakona o dobrovoljcima od 31 avgusta 1928, zajedno sa Zakonom o izmenama i dopunama Zakona od 18 septembra 1930 prema svim dobrovoljcima i ustašama iz ratova od 1876—1918.

Čl. 2.

Svaki dobrovoljac ili ustaša, sa punovažnim rešenjem dobivenim po Zakonom propisanoj proceduri od Ministarstva vojske i mornarice, ukoliko do sada nije nadeljen zemljom, biće nadeljen najduže u roku od godinu dana po stupanju na snagu ovoga zakona.

Čl. 3.

Dobrovoljci i ustaše, u propisanoj formi i ukoliko već nisu nadeljeni zemljom, podneće svoje pretstavke Ministarstvu poljoprivrede radi konačnog rešenja, u kojoj će izjaviti da li žele da budu nade-

ljeni zemljom, ili će u zamenu primiti oštetu u 6% obveznicama, i to:

Dinara 100.000.— dobrovoljci sa boračkim uverenjem; i

Dinara 60.000.— dobrovoljci sa neboračkim uverenjem.

Čl. 4.

Svaki dobrovoljac ili ustaša koji je po postojećem zakonu nedeljen zemljom, a nije se na nju naselio iz bilo kakvih razloga, mora se u roku od godinu dana po stupanju na snagu ovoga zakona naseliti na dodeljenu mu zemlju.

Ministar poljoprivrede može taj rok, uz opravdane razloge, produžiti još najdalje za jednu godinu dana, a posle toga roka ovlašćen je da zemlju upotrebi u druge svrhe, dok će se naseljeniku kome je oduzeta zemlja isplatiti ošteta u 6% obveznicama, prema odredbi čl. 3 ovoga zakona.

Čl. 5.

Svaki dobrovoljac ili ustaša koji bude naseljen na osnovu odredaba ovoga zakona, dobiva u mestu svoga naselja kuću, sa ostalim najpotrebnijim prostorijama za poljoprivrednike i postaje član opštine kojoj pripada to mesto. Te kuće, sa nužnim prostorijama dužne su da im podignu u roku od prvih šest letnjih meseci računajući od dana naselja opštine u kojima su naseljeni.

Za svaku kuću podignutu u ovu svrhu država će isplatiti opštini po dinara 10.000 u gotovu, a sem toga staviće im na raspolaganje potrebni građevinski materijal.

Čl. 6.

Svako lice naseljeno po odredbama ovoga zakona dobiće iz sredstava Kolonizacionog fonda još u toku prve godine naseljenja potrebni živi i mrtvi inventar u vrednosti od dinara 20.000.

Dobrovoljci i ustaše koji su nadeljeni i naseljeni zemljom od 1 januara 1935 pa do stupanja na snagu ovoga zakona dobiće iz pomenutog fonda po dinara 5.000.— kao pomoć za nabavku živog i mrtvog inventara.

Čl. 7.

Sve dužne poreze kojim su zaduženi naseljenici po Zakonu o dobrovoljcima, opraštaju se, počevši od 1. januara 1928. godine pa do stupanja na snagu ovoga zakona.

Čl. 8.

Oni dobrovoljci i ustaše koji su se, iz bilo koga razloga, odrekli zemlje i nisu je primili, stiču ovim zakonom sva prava, prema odredbama Zakona o dobrovoljcima od 31. avgusta 1928. Zakona o izmenama i dopunama ovoga Zakona od 18. septembra 1930. kao i ovoga zakona.

Čl. 9.

Naseljenici dobrovoljci i ustaše, ukoliko do stupanja na snagu ovoga zakona nisu ubaštinjeni na zemlju po propisima postojećih zakona, imaju se na nju ubaštiniti čim na to steknu pravo, no najdalje u roku od tri godine po stupanju na snagu ovoga zakona. Ova odredba važi i za pravne naslednike izgnanih, ili posle rata umrlih dobrovoljaca i ustaša, koji obraduju nadeljenu zemlju.

Čl. 10.

U cilju izvršenja ovoga zakona ovlaštava se Ministar poljoprivrede da propiše potrebni pravilnik, i to najdalje u roku od mesec dana po stupanju na snagu ovoga zakona.

Čl. 11.

Ovaj zakon stupa na snagu danom obnarodovanja u »Službenim novinama«.

Predlagači:

Sekula Zečević, s. r., dr. Srpko Vukanović, s. r., Milan Božić, s. r., Mustafa Mulalić, s. r., Jovo Zagorac, s. r., Milivoje Đ. Isaković, s. r., dr. Živojin Popović, s. r., Velimir M. Popović, s. r., Kosta Dimitrijević, s. r., dr. Vasilije Jovanović, s. r., Rajko Turk, s. r., Albin Koman, s. r., Mohorić Ivan, s. r., Milan Mravlje, s. r., dr. Kosta Kumanudi, s. r., Ante Mastrović, s. r., Jovan Jovanović, s. r., Muhamed Preljubović, s. r., Lukačić Avguštin, s. r., Milovan Đ. Nikolić, s. r., dr. Kosta Popović, s. r., Stjepan Novaković, s. r., Milinko Milutinović, s. r., Stavra Trpković, s. r., Šukrija Kurtović, s. r., Branko Paunović, s. r., dr. Mirko Došen, s. r., Dragoljub J. Ivanović, s. r., dr. Auer Ljudevit, s. r., dr. Vojislav Došen, s. r., dr. Aleksandar Butorka, s. r., dr. Ivan Jančić, s. r., Ilija Mihajlović, s. r., Rastko Petković, s. r., Pavle Gajić, s. r., Boško Zeljković, s. r., Svetislav Popović, s. r., Ivan Prekoršek, s. r., Bogoljub D. Jevtić, s. r., dr. Dragutin Kojić, s. r., Franjo Horvat, s. r., dr. Josip Režek, s. r., dr. Šime Kulišić, s. r., dr. Luka Šoški, s. r., dr. Riko Fuks, s. r., Gornjak Vinko, s. r., Josip Cvetić, s. r., Ignjat Stefanović, s. r., dr. Jordan Aćimović, s. r., Todor Mihailović, s. r., Radivoje M. Nikolić, s. r., Velimir Jojić, s. r., Jovan M. Zdravković, s. r., Vladimir M. Šulkić, s. r., Vojislav Gaćinović, s. r., Milan Petković, s. r., Mirko Komnenović, s. r., dr. Sulejman Hafizadić, s. r., Stamenko Stošić, s. r., Mihailo Đurović, s. r., Životije Jevtić, s. r., Radivoje Nanović, s. r., Mirko Urošević, s. r., Plesković Rudolf, s. r., Viktor Fizir, s. r., Vojislav Lazić, s. r., Luka Avramović, s. r., Miloje Marcikić, s. r., Mijo Kaić, s. r., Nikola Šijak, s. r., Vladimir Tišma, s. r., Dimitrije Vujić, s. r., dr. Janko Baričević, s. r., Miloš Rašović, s. r., Milan Kurilić, s. r., dr. Dragoljub Jevremović, s. r.

